

insoc

(INCSES-2021)

Publication Date

October 25, 2021

VII. International Congress on Social and Education Sciences

Oral Presentations

Proceedings Book

Konya, Turkey

October 21-23, 2021

ISBN: 978-625-8464-03-0

INSACKONGRE

Editörün Notu/ Editor's Note

21-23 Ekim 2021 tarihlerinde düzenlenen VII. INSAC Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Kongresi (INCSES-2021) Kongremiz yoğun bir katılım ile gerçekleştirilmiştir.

Kongremizde bilim dünyasının önemli isimleri akademik çalışmalarını sunmuş ve tartışma ortamı bulmuşlardır. Kongremize bizzat katılarak bizleri onurlandıran yabancı davetli konuşmacılarımıza özellikle teşekkür ederim.

Kongremize katılan ve ilgi gösteren tüm akademisyenlerimize teşekkür eder, gelecek kongrelerimize de katılımlarından onur duyarız.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021) held on October 21-23, 2021 with a great participation.

Important names of the scientific world presented their academic studies and found a discussion ambience. Especially, I would like to thank foreign invited speakers who joined us in insac congress.

We would like to thank all of academics who have participated in insac congress.

Doç. Dr. Mehmet Dalkılıç

Organizing Committee and Secretary / Düzenleme Kurulu

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Dalkılıç
Prof. Dr. Adnan Çelik
Prof. Dr. Abdullah Karaman
Prof. Dr. Vüsale Musali
Prof. Dr. Serpil Ağcakaya
Prof. Dr. Ali Bilgili
Assoc. Prof. Dr. Alper Ateş
Assoc. Prof. Dr. Hüdaverdi Mamak
Assoc. Prof. Dr. Metin Açıkyıldız
Assoc. Prof. Dr. Oğuz Özçelik
Assoc. Prof. Dr. Yavuz Topkaya
Assoc. Prof. Dr. Etem Yeşilyurt
Assoc. Prof. Dr. Yakup Doğan
Assoc. Prof. Dr. Halil Uzun
Dr. Hale Köksoy
Dr. Seda Uğraş
Dr. Banu Kesinkaya
İsmail Kırmızı
Dr. Meliha Uzun

Davetli Konuşmacılar / Invited Speakers

Prof. Nouredine Djebli, Cezayir
Prof. Dr. Mohammadbagher Rezaee, İran
Laura Agolli, Arnavutluk
Prof. Dr. Filiz Meriçli, Türkiye
Dr. Akram Rashid, Pakistan
Assoc Prof. Dr. Kamala Ismayilova, Azerbaycan
Dr. İsam Albabyaty, Irak
Amina Mehri, Tunus
Assoc. Prof. Dr. Alsou Kamaliev, Rusya
Dr. Jamilu Ibrahim Mukhtar, Nijerya
Hersh Shkak, Irak
Dr. Sahman Bayramov, Azerbaycan
Prof. Dr. Zilola Khudaybergenova, Özbekistan

Bilim Kurulu /Science Committe

- Prof. Dr. Angelo Sifaleras, University of Macedonia
- Prof. Dr. Aynur Keskin Kaymakçı, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Ali Bilgili, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Birol Üner, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Prof. Dr. Fevzi Kılıçel, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Prof. Dr. Gürol Yıldırım, Aksaray Üniversitesi
- Prof. Dr. Loanna Chinou, National and Kapodistrian University of Athens
- Prof. Dr. Nazım Şekeroğlu, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Prof. Dr. Olcobay Karatayev, Manas Üniversitesi
- Prof. Dr. Rifat Güneş, İnönü Üniversitesi
- Prof. Dr. Rufat Latif oğlu Huseynzade, Azerbaycan Öğretmenler Enstitüsü
- Prof. Dr. Saadettin Yıldırım, Adnan Menderes Üniversitesi
- Prof. Dr. Selim Yılmaz, Marmara Üniversitesi
- Prof. Dr. A. Ahmet Doğan, Kırıkkale Üniversitesi
- Prof. Dr. A. Azmi Yetim, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Ali Bilgili, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Arslan Kalkavan, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
- Prof. Dr. Atilla Pulur, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Bilge Donuk, İstanbul Üniversitesi
- Prof. Dr. Cengiz Arslan, Fırat Üniversitesi
- Prof. Dr. Faruk Yamaner, Hitit Üniversitesi
- Prof. Dr. Fehmi Tuncel, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Gülfem Ersöz, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Güner Ekenci, İstanbul Gelişim Üniversitesi
- Prof. Dr. Hayri Ertan, Anadolu Üniversitesi
- Prof. Dr. M. Yalçın Taşmektepligil, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Prof. Dr. Mehmet Günay, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Metin Kaya, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Muhsin Hazar, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Mürsel Biçer, Gaziantep Üniversitesi
- Prof. Dr. Nevzat Mirzeoğlu, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
- Prof. Dr. Nurtekin Erkmen, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Osman İmamoğlu, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Prof. Dr. S. Rana Varol, Ege Üniversitesi
- Prof. Dr. Selçuk Çalışır, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Semiyha Tuncel, Ankara Üniversitesi
- Prof. Dr. Settar Koçak, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
- Prof. Dr. Vedat Çınar, Fırat Üniversitesi
- Prof. Dr. Zbigniew Pater, Uniwersytet Zielonogórski
- Prof. Dr. Ziaaddin Zamanzadeh, Khazar University
- Prof. Dr. Arslan Kalkavan, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
- Prof. Dr. Asuman Seda Saracaloglu, Adnan Menderes Üniversitesi
- Prof. Dr. Atilla Pulur, Gazi Üniversitesi
- Prof. Dr. Bilal Uçar, Uluslararası Travnik Üniversitesi
- Prof. Dr. Eleni Sella, National and Kapodistrian University of Athens
- Prof. Dr. Adnan Çelik, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Ercan Oktay, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Prof. Dr. H. Mustafa Paksoy, Gaziantep Üniversitesi
- Prof. Dr. Lynn Rose, American University of Iraq
- Prof. Dr. Orhan Çoban, Selçuk Üniversitesi
- Prof. Dr. Sadettin Paksoy, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Prof. Dr. Serpil Ağcakaya, Süleyman Demirel Üniversitesi
- Prof. Dr. Suat Gezgin, İstanbul Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hatira Yusifova, Khazar Üniversitesi

- Assoc. Prof. Dr. Başak Hanedan, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Nurcan Kılıç Baygutalp, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Mustafa Yorulmazlar, Marmara Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Buket Kunduhoğlu, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ulukan, Adnan Menderes Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Fatih Yıldırım, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mübariz Ağalarlı, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Namiq Musalı, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Reza Sirjani, Eastern Mediterranean University
- Assoc. Prof. Dr. Selahattin Aşaroglu, N. Erbakan Üniv.Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
- Assoc. Prof. Dr. Yagut Aliyeva, Bakü Devlet Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yaprak I. Özdemir, Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yener Özen, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Zivar Huseynli, Khazar University
- Assoc. Prof. Dr. Tayfun Dede, Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Alexander Chefranov, Eastern Mediterranean University
- Assoc. Prof. Dr. Dünder Yener, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Edin Jahic, International University of Sarajevo
- Assoc. Prof. Dr. Faiq Elekber, Azerbaycan Milli Elmler Akademiyası
- Assoc. Prof. Dr. Halim Avci, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hatira Yusifova, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Kemal Delihacioğlu, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Mustafa Yorulmazlar, Marmara Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ulukan, Adnan Menderes Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Metin Açıkyıldız, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mustafa Dede, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mübariz Ağalarlı, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Namiq Musalı, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Özkan Timurkan, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Reza Sirjani, Eastern Mediterranean University
- Assoc. Prof. Dr. Selahattin Aşaroglu, N. Erbakan Üniv.Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.
- Assoc. Prof. Dr. Tefvik Ağaçayak, Konya Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yagut Aliyeva, Bakü Devlet Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yaprak I. Özdemir, Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yener Özen, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Zivar Huseynli, Khazar University
- Assoc. Prof. Dr. Cantürk Çapık, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Pınar Gül, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Fikret Alıncak, Gaziantep Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Fikret Ramazanoğlu, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Fikret Soyer, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hakan Sunay, Ankara Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hasan Şahan, Akdeniz Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hatira Yusifova, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hayri Aydoğan, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hüdaverdi Mamak, Ömer Halis Demir Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. M. Çağrı Çetin, Mersin Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Mustafa Yorulmazlar, Marmara Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mehmet Ulukan, Adnan Menderes Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Mübariz Ağalarlı, Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Namiq Musalı, Khazar Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Hülya Balkaya, Atatürk Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Oğuz Özçelik, Fırat Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Reza Sirjani, Eastern Mediterranean University
- Assoc. Prof. Dr. Sebahattin Devcioğlu, Fırat Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Selahattin Aşaroglu, N. Erbakan Üniv.Kırgızistan-Türkiye Manas Üniv.

- Assoc. Prof. Dr. Uğur Abakay, Gaziantep Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yagut Aliyeva, Bakü Devlet Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yaprak I. Özdemir, Karadeniz Teknik Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Yener Özen, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Veysel Temel, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Zafer Çimen, Gazi Üniversitesi
- Assoc. Prof. Dr. Zivar Huseynli, Khazar University
- Dr. Ahmet Öztürk, Rosen College of Hospitality Management
- Dr. Ağayeva Aysel, Sumgayıt Devlet Üniversitesi
- Dr. Zülfiyyə Hacıyeva, Sumgayıt Devlet Üniversitesi
- Dr. Ali Öz, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Dr. Ömer Barış İnce, Pamukkale Üniversitesi
- Dr. Atheer Matroud, The American University of Iraq in Sulaimani
- Dr. Badiossadat Hassanpour, Eastern Mediterranean University
- Dr. Bahanur Özkan Bahar, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Dr. Erkan Akgöz, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi/Selçuk Üniversitesi
- Dr. Guita Farivarsadri, Eastern Mediterranean University
- Dr. Günel Orucova, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi
- Dr. Hülya Dede, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Dr. Mehdi Bashiri, Khazar University
- Dr. Mohamad Alhijazi, Eastern Mediterranean University
- Dr. Mohammed Bsher A. Asmael, Eastern Mediterranean University
- Dr. Sahl Derchawi, Suriye
- Dr. Sevgi Gezici, Kilis 7 Aralık Üniversitesi
- Dr. Ahmet Öztürk, Rosen College of Hospitality Management
- Dr. Atheer Matroud, The American University of Iraq in Sulaimani
- Dr. Badiossadat Hassanpour, Eastern Mediterranean University
- Dr. Erkan Akgöz, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi/Selçuk Üniversitesi
- Dr. Guita Farivarsadri, Eastern Mediterranean University
- Dr. Günel Orucova, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi
- Dr. Mehdi Bashiri, Khazar University
- Dr. Mohamad Alhijazi, Eastern Mediterranean University
- Dr. Mohammed Bsher A. Asmael, Eastern Mediterranean University
- Dr. Sahl Derchawi, Suriye
- Dr. Alper Ateş, Selçuk Üniversitesi
- Dr. Sevgi Dursun Ateş, Selçuk Üniversitesi
- Dr. Tuncer Çakmak, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Dr. Ahmet Öztürk, Rosen College of Hospitality Management
- Dr. Ahmet Şahin, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Dr. Atheer Matroud, The American University of Iraq in Sulaimani
- Dr. Aysel Kalaycı Yiğın, İstanbul Üniversitesi
- Dr. Badiossadat Hassanpour, Eastern Mediterranean University
- Dr. Barbaros Serdar, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
- Dr. Bereket Köse, Şırnak Üniversitesi
- Dr. Dede Baştürk, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
- Dr. Erhan Devrilmez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Dr. Erkan Akgöz, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi/Selçuk Üniversitesi
- Dr. Guita Farivarsadri, Eastern Mediterranean University
- Dr. Günel Orucova, Azerbaycan Milli Bilimler Akademisi
- Dr. Harun Genç, Bingöl Üniversitesi
- Dr. Hale Köksoy, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Dr. Kazım Kaya, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
- Dr. Kazım Nas, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Dr. Mehdi Bashiri, Khazar University
- Dr. Mehmet Çebi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- Dr. Meliha Uzun, Şırnak Üniversitesi

- Dr. Mohamad Alhijazi, Eastern Mediterranean University
- Dr. Mohammed Bsher A. Asmael, Eastern Mediterranean University
- Dr. Murat Atasoy, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
- Dr. Ömer Özer, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Dr. Özgür Önal, Süleyman Demirel Üniversitesi
- Dr. Recep Soslu, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- Dr. Sahl Derchawi, Suriye
- Dr. Seda Uğraş, Bozok Üniversitesi
- Dr. Tolga Esen, Akdeniz Üniversitesi
- Dr. Tuba Melekoğlu, Akdeniz Üniversitesi
- Dr. Türker Bıyıklı, Nişantaşı Üniversitesi

Oral Presentations/Sözlü Sunumlar

İçindekiler

Editörün Notu/ Editor's Note	2
Organizing Committee and Secretary / Düzenleme Kurulu	3
Bilim Kurulu /Science Committe.....	5
Oral Presentations/Sözlü Sunumlar.....	9
Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) ve Ortaokul Türkçe Ders Kitapları Bağlamında Reklam Okuryazarlığı (Ferhat Ensar, Abdurrahman Gündüz).....	11
Lozan Barış Antlaşması, Türkiye’de Museviler ve 1934 Trakya Olayları (Ali Dayıoğlu).....	14
Zorunlu Spor Tüketimi Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması (Ali Erdoğan).....	16
Özgürlük ve Demokrasi İkileminde DP Dönemi (A. Baran Dural, Cavit Emir Güngören)	19
Okul Sağlığı Taramalarını Öğretimde Kullanılan Farklı Metotların Algılanan Öğrenmeye Etkisinin Belirlenmesi: Retrospektif Kohort Örneği (Aysel Özdemir, Bedriye Yüce, Büşra Soysal, Eda Ünal)	31
Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleği, Akademisyen ve Eğitim Fakültesi Kavramlarına Yönelik Metaforik Algıları (Dilek Yaralı)	43
Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılımının İncelenmesi (İlknur Akın, Osman Tayyar Çelik).....	45
Meclis Penceresinden Türkiye’de Çocuk Sorunları ve Politikalar (Osman Tayyar Çelik, Mehmet Sağlam)	60
Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinin Otelcilik ve Turizm Bölümlerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin İşletmede Beceri Eğitimi Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar (Ali Özdemir, Servet Atik).....	66
Türk Toplumunda Çocuk Yetiştirme Değerleri (Osman Tayyar Çelik, Mehmet Sağlam)	86
Okul Öncesi Dönemde Resimli Çocuk Kitaplarında Anne Baba Duygu Sosyalleştirme Süreçlerinin İncelenmesi (Şükran Kılıç, Murat Kavukoğlu)	92
İdarenin Sağlık Hizmetlerinden Doğan Sorumluluğu (Doğan Burak Şekerci)	95
Osmanlı’da Devlet Bağlılığını Arttırma Aracı Olarak “Aşiret Mektepleri (Mekatib-i Urban)” (İzzettin As)	120
The Impact of De-Europeanisation on Turkish women’s Organisations (Nazlı Kazanoğlu).....	122
Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Suriyeli Öğrencilerin Yazılı Anlatımlarındaki Hataların Yazma Yaklaşımları Bağlamında İncelenmesi (Eylem Ezgi Ahıskalı).....	124

Exploring Challenges of Social Innovation & Entrepreneurship (F. Oben Ürü, Ebru Gözükara)...	126
İzmir Yöresindeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşı Kitabelerinde Meslek Grupları (Gülsün Ebiri).....	129
Öğrencilerin Okul Deneyimleri ve Motivasyonları Modelinin Ölçme Değişmezliğinin İncelenmesi: TIMSS 2015 Türkiye ve Kore Örneği (Özlem Engin, Orhan Çanakçı)	131
Tedarik Zinciri Yönetimi ve Yeşil Üretim Arasındaki İlişki: Kerkük İlinde Bir Araştırma (Sabeeha Azeez Hassan).....	133
Covid-19 Pandemi Sürecinde Yaşamın Anlamı (Fatma Selda Öz Soysal, Aslı Uz Baş, Samiye Ogan)	146
Cinsiyet Kavramsallaştırılmasına Bağlı Olarak Tartışılan: Savaş Şoku, (Shell Shock) ve Nöropsikiyatrik Semptomları (Serap Sarıbaş)	148
Development of Foreign Trade in Globalization: The Cases of 6 European Countries (Sevgi Sezer) .	150
The Effects of Covid-19 Pandemic on Green Supply Chain Management Practices (Sevgi Sezer)	158
Terminolojiler Kıskaçındaki Çeviribilim (Şahin Taşkaya)	168
İnsan Hakkı Olarak Hasta Hakları: Çatışma Ortamlarında “Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma” Hakkına Yönelik Cinsiyet Temelli İhlaller (Yunus Düger)	171
Konular	176

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) ve Ortaokul Türkçe Ders Kitapları Bağlamında Reklam Okuryazarlığı

(Ferhat Ensar, Abdurrahman Gündüz)

Türkçe Dersi Öğretim Programı (2019) ve Ortaokul Türkçe Ders Kitapları Bağlamında Reklam Okuryazarlığı

Ferhat Ensar¹, Abdurrahman Gündüz²

¹Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi,
E-mail: ferhatensar@uludag.edu.tr

²Millî Eğitim Bakanlığı, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi,
E-mail: abdurrahman_gunduz@hotmail.com

Özet: Bu çalışmanın amacı, 2019 ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nı (TDÖP) ve 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerinde okutulan bir Türkçe ders kitabını (TDK) reklam okuryazarlığı bağlamında incelemektir. Bu amaç doğrultusunda TDÖP'te yer alan ortaokul düzeyindeki sınıfların ders kazanım ve açıklamaları, TDK'deki okuma, dinleme/izleme metin ve etkinlikleri reklam okuryazarlığı açısından incelenmiştir. Nitel yaklaşımla tasarlanan çalışmada doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle elde edilen çalışma verileri, betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. TDÖP'te yer alan kazanımlar ve bu kazanımların açıklamaları doğrultusunda reklam okuryazarlığı ile ilişkilendirilebilecek 5, 6, 7 ve 8. sınıf düzeylerinin her birinde okuma alanında 1, dinleme/izleme alanında 1 kazanıma rastlanmıştır; konuşma alanında herhangi bir kazanıma rastlanmamış, yazma alanında ise yalnızca 6. sınıf düzeyinde 1 kazanıma rastlanmıştır. 5-8. sınıf TDK'lerde reklam okuryazarlığı ile ilişki kurulabilecek okuma ve dinleme/izleme metnine rastlanmamıştır. TDK etkinliklerinde ise 5, 7 ve 8. sınıf düzeyinde 1; 6. sınıf 3 düzeyinde dinleme/izleme etkinliği tespit edilmiştir. Bununla birlikte 5. sınıfta 1 ve 6. sınıfta 2 okuma etkinliği; 6. sınıfta 1 yazma etkinliği; 7. sınıfta 1, 8. sınıfta ise 2 konuşma etkinliğine rastlanmıştır. Sonuç olarak TDÖP'te reklam okuryazarlığı ile ilişkilendirilebilecek kazanımlar ve kazanımların açıklamaları doğrultusunda bir çerçeve çizildiği görülmektedir. Ancak reklam okuryazarlığıyla ilişkilendirilebilecek dinleme/izleme ve okuma metinlerine TDK'de yer verilmemiştir. Ayrıca TDK'deki reklam okuryazarlığı ile ilişkili etkinliklerin reklamların doğasını tam olarak yansıtamadığı da gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Reklam okuryazarlığı, Türkçe öğretim programı, Türkçe ders kitabı

Advertising Literacy in the Context of Turkish Course Curriculum (2019) and Secondary School Turkish Textbooks

Abstract: *The aim of this study is to examine the 2019 secondary school Turkish Course Curriculum (TCC) and a Turkish textbook (TT) taught at the 5th, 6th, 7th and 8th grade levels in the context of advertising literacy. For this purpose, lesson acquisitions and explanations of secondary school classes in TCC, reading, listening/watching texts and activities in TT were examined in terms of advertising literacy. The document analysis method was used in the study, which was designed with a qualitative approach. The study data obtained by this method were analyzed by descriptive analysis method. In line with the achievements in TCC and the explanations of these acquisition, in each of the 5th, 6th, 7th and 8th grade levels that can be associated with advertising literacy, 1 achievement in the field of reading and 1 in the field of listening/watching was found; In the field of speaking, no acquisition was found, and in the field of writing, only 1 achievement was found at the 6th grade level. 5-8. No reading and listening/watching texts that can be associated with advertising literacy have been found in classroom TTs. In TT activities, 1 at the level of 5th, 7th and 8th grades; Listening/watching activity was determined at the 6th grade 3 level. In addition, 2 reading activities in 1st grade and 6th grade in 5th grade; 1 writing activity in 6th grade; There were 1 speaking activity in the 7th grade and 2 speaking activities in the 8th grade. As a result, it is seen that a framework is drawn in the TCC in line with the gains that can be associated with advertising literacy and the explanations of the gains. However, listening/watching and reading texts that can be associated with advertising literacy are not included in the TT. It has also been observed that the activities related to advertising literacy in TT do not fully reflect the nature of advertisements.*

Keywords: *advertising literacy, Turkish curriculum, Turkish textbook*

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Lozan Barış Antlaşması, Türkiye’de Museviler ve 1934 Trakya Olayları (Ali Dayıoğlu)

Lozan Barış Antlaşması, Türkiye’de Museviler ve 1934 Trakya Olayları

Ali Dayıoğlu

Doç. Dr., Lefke Avrupa Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Uluslararası İlişkiler Bölümü, Lefke-Kıbrıs
E-mail: adayioglu@eul.edu.tr

Özet: Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucu belgesi olan 23 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Antlaşması’nda, başka birçok hususun yanı sıra, azınlıklar konusu da yer aldı. Antlaşma çerçevesinde Türkiye’deki Gayrimüslimlerin, bu arada da Musevilerin hakları tanınarak uluslararası güvence altına konuldu. Bununla birlikte, kimi zaman ideolojik ve ekonomik tercihlerin, kimi zaman da uluslararası konjonktürün etkisiyle Musevilerin Lozan Barış Antlaşması’nda düzenlenen haklarını ihlal eden uygulamalara tanık olundu. Bunların en önemlilerinden bir tanesini Trakya’daki Musevilerin yaşadıkları yerlerden göç etmelerine neden olan 1934 Trakya Olayları oluşturuyordu. Bu çalışmada, öncelikle, Türkiye’deki Gayrimüslimlerin, bu arada da Musevilerin Lozan Barış Antlaşması’ndan doğan hakları ve Türkiye’nin yükümlülükleri tartışılacaktır. Daha sonra, 1934 Trakya Olaylarını doğuran gelişmeler, bunların nedenleri ve sonuçları aktarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Lozan Barış Antlaşması, Gayrimüslimler, Museviler, 1934 Trakya Olayları.

Peace Treaty of Lausanne, Jews in Turkey and the 1934 Thrace Incidents

Abstract: In the Peace Treaty of Lausanne of 23 July 1923, the founding document of the Republic of Turkey, the issue of minorities was also included, among many other issues. Within the framework of the Treaty, the rights of non-Muslims and Jews in Turkey were recognized and placed under international guarantee. However, due in part to ideological and economic preferences, and in part to the international conjuncture, some practices that violated the rights of the Jews set out in the Peace Treaty of Lausanne were witnessed. One of the most important of these was the Thrace Incidents of 1934, which caused the out migration of Jews in Thrace. In this study, firstly, the rights of non-Muslims in Turkey, and Jews, arising from the Peace Treaty of Lausanne and Turkey's obligations will be discussed. Then, the events leading to the 1934 Thrace Incidents, their reasons and consequences will be explained.

Keywords: Turkey, Peace Treaty of Lausanne, Non-Muslims, Jews, 1934 Thrace Incidents.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Zorunlu Spor Tüketimi Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması
(Ali Erdoğan)

Zorunlu Spor Tüketimi Ölçeğinin Türk Kültürüne Uyarlanması

Ali Erdoğan

¹Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi,
Spor Yöneticiliği Bölümü,
Karaman, aerdogan07@hotmail.com

Özet: Çalışmanın amacı, alanyazın incelemesi sonucu ulaşılan Aiken, Bee ve Walker (2018) tarafından geliştirilen “Zorunlu Spor Tüketimi Ölçeğinin” Türk kültürüne uyarlanmasıdır. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma, genel tarama modellerinden ilişkisel tarama modelinde olup betimsel bir araştırmadır. Ölçek uyarlama sürecine geçmeden önce, orijinal ölçeği geliştiren araştırmacıdan e-posta yoluyla gerekli izinler alınmıştır. Uyarlama aşamasında, orijinal ölçek ifadelerinin, hedef dil olan Türkçeye çevirisi, alanında profesyonel üç dil uzmanı ve iki tane alan uzmanı tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu 158 spor katılımcısı ve izleyicisi oluşturmaktadır. Zorunlu Spor Tüketimi Ölçeği geçerliliği için açıklayıcı faktör analizi ve doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin güvenilirliği için ise Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı kullanılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi bulguları, ölçeği, orijinal halinde yer aldığı gibi 5 madde ve 1 alt boyutlu yapı olarak belirlemiştir. Belirlenen yapı, toplam varyansın % 76’ini açıklamaktadır. Güvenirlik analizlerinden iç tutarlılık Cronbach Alfa katsayısı toplam ölçek için .92 olarak tespit edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucu elde edilen bulgular, modelin uyum indekslerinin ve parametrelerinin tamamının beklenen düzeyin üzerinde olduğunu göstermektedir. Elde edilen bu değerler ölçeğin toplam ve alt boyutunun güvenilir olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak, Türk kültürüne uyarlanması yapılan ölçek, spor katılımcılarının ve izleyicilerinin zorunlu spor tüketimini ölçmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

Anahtar Kelimeler: spor tüketimi, spor pazarlaması, spor, uyarlama,

Adaptation of Mandatory Sports Consumption Scale to Turkish Culture

Ali Erdoğan

*Karamanoğlu Mehmetbey University Faculty of Sports Sciences,
Department of Sport Management, Karaman,
aerdogan07@hotmail.com*

Abstract: *The aim of the study is to adapt the “Mandatory Sports Consumption Scale” developed by Aiken, Bee and Walker (2018), which was reached as a result of the literature review, to Turkish culture. Quantitative research method was used in this study. The research is in the relational survey model, one of the general survey models, and it is a descriptive research. The necessary permissions were obtained from the researcher who developed the original scale through e-mail before the scale adaptation process. Translation of the original scale expressions into Turkish, the target language, was carried out by three language experts and two field experts who are experts in their field during the adaptation phase. The study group consists of 158 sport’s participants and viewers. Explanatory factor analysis and confirmatory factor analysis were performed for the validity of the Mandatory Sports Consumption Scale. Cronbach Alpha internal consistency coefficient was used for the reliability of the scale. The findings of the exploratory factor analysis were determined as 5 items and 1 sub-dimension, as in the original version of the scale. The determined structure explains 76% of the total variance. Internal consistency Cronbach’s Alpha coefficient from reliability analyzes was determined as .92 for the total scale. The findings obtained as a result of confirmatory factor analysis show that all of the fit indices and parameters of the model are above the expected level. These obtained values show that the total and sub-dimensions of the scale are reliable. As a result, the scale adapted to Turkish culture is a valid and reliable measurement tool to measure the imperative sport’s consumption of sport’s participants and viewers.*

Keywords: *sports consumption, sports marketing, sports, adaptation,*

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Özgürlük ve Demokrasi İkileminde DP Dönemi (A. Baran Dural, Cavit Emir Güngören)

Özgürlük ve Demokrasi İkileminde DP Dönemi

A. Baran Dural¹, Cavit Emir Güngören²

¹TC Trakya Üniversitesi, b_dural@yahoo.com,

²TC Trakya Üniversitesi, egngn@hotmail.com.

Özet: 1961 Anayasası Türkiye politik yaşamı için böyle bir boşluğu doldurmayı ilke edinse de, zamanlama yanlışlığı ve kurgusal acemiliği sebebiyle “uygulanamaz” bir anayasa olarak, yasa koyucunun ülkeye yönelttiği soğuk bir Amerikan şakası işlevi sergilemekten, ileriye geçememiştir. Demokrat Parti en düşük oy aldığı dönemde bile Türkiye çoğunluğunu temsil eder niteliğe ulaşabilmektedir. İşte tam da bu nokta liberal temsili demokrasiler için iki önemli soru doğmaktadır: Birincisi 100 kişilik bir toplumda, 51 kişinin iktidarı belirlemesiyle, kalan 49 kişinin hakları ve temsili ne olacaktır? İkincisi 5 yılda bir gidilen sandık gösterileri, iki sandık kurulma merasimi arasındaki süreçte, politik katılıma ne boyutta olumlu etki etmektedir? Yani sesi kısılarak mutsuzlar kervanına itilen milyonlar, bir sonraki dönem, avazlarını demokratik sisteme taşıyabilmekte midirler? Eğer taşıyamıyorlarsa, sergilenen histeri fantazmasının demokratik süreçlerle, insan haklarının üstünlüğüyle bir ilgisi kurulabilmekte midir? Ve kurulamıyorsa demokratik sistemin en iyi sistem olduğunu savunan, tek çarenin demokrasi olduğuna ilişkin basiretin (halkın sağgörüsü) daha 1950’li yıllarda çatladığını varsaymak olası mıdır?

Anahtar Kelimeler: DP, CHP, özgürlük, demokrasi, Yakın Türk siyasi hayatı.

The Democratic Party Period Due to the Hesitance in between Democracy and Freedom

Abstract: 1961 Constitution although it is praised due to its high democratic standards, seems like the legislator is joking with the public because it was very hard to accomplish the targeted level of democracy. In world where the two struggling parts are harshly divided are planning to limit the freedoms in their countries because of the cold war in progress the Turkish legislators were trying to fulfill very hard standards for Turkey was like a cold American joke. The Democratic Party of 1950's were getting enough votes to stay in charge and represent more than half of Turkey but the country was unable to reach a satisfactory democratic regime. In this paper two questions are being laid on the table. These questions are, “Is it enough if only 51 persons over a hundred citizens are being represented in the system? The second question tries to find out if elections being held over 5 years in period is enough for a country to express their opinions on public tension. These two questions open a door for another debate such as the democratic standards can solve the freedom need of the modern world. If the answer of any question out of above three is negative, than people will have to think on if the democracy is the ideal solution for governing. If not...

Keywords: DP, CHP, democracy, freedom, new era Turkish political life.

Giriş: Türkiye’de Demokratikleşme Hareketleri

Türkiye’de demokratikleşme hareketlerinin ortaya çıkışı, cumhuriyetten öncesine uzanır. 19. yüzyılda örneklerini görmeye başladığımız bu süreç, Sened-i İttifak (1808) yani ayanlarla antlaşma (uygulanabilseydi ilk Anayasa olarak adlandırılacaktı) ile somutlaştırılabilir. Tanzimat Fermanı (1839), Islahat Fermanı (1856), I.- II Meşrutiyet dönemleri (1876, 1908) ancak anayasalaşma hareketleriyle bütünlük kazanır. Uygulanan demokratikleşme açılımlarıyla, Osmanlı Devletinin kurtarılması hedeflenir.

Cumhuriyet sonrası dönemde de demokratik reformlar sürdürülür. Ancak yeni kurulan devlet aygıtının, hem burjuva demokratik dizgesini tamamlamaya çalışan bir devrimci hükümet biçiminde çalışma zorunluluğu, hem de yeni rejimin korunması gibi birincil hedefler sebebiyle, girişilen reformlar yukarıdan aşağıya bir ivme izler. Böylelikle modernleşme süreci, yöntem olarak antidemokratik şekilde uygulanır. Ayrıca Osmanlı mirası geç- kapitalistleşmenin yarattığı baskı dolayısıyla, ülkede modernleşme karşıtı feodal unsurların ağırlığının bulunması ve işçi sınıfının 1960’lı yılların sonuna dek olgunlaşmaması nedeniyle, ekonomik yapı cılız kalmıştır. Bu yönüyle Türk demokrasininin gelişimi Batıdan ayrılmaktadır.

1.1 Cumhuriyet Öncesi Dönem

Öte yandan bu durumun Osmanlı’da ve Türkiye’de demokrasinin içselleştirilmemesi şeklinde sonuçlar doğurduğu ileri sürülmektedir. Buna rağmen tek partili dönem olarak bilinen süreçte, Demokrat Parti öncesinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (1924) ve Serbest Cumhuriyet Fırkası (1930) gibi deneyimler bulunmaktadır. Ancak bu denemeler uzun soluklu olamamıştır. Bu ikili çok partili sistem denemelerinin ilki, 1924 Anayasası’nın çok partili dizgenin önünü kapamıyor oluşundan güç alarak, Amasya Gizli Örgütü’nün kendi içinde bölünmesine koşut olarak gerçekleşmişti. Mustafa Kemal’in Nutuk’ta “Büyük Komplo” olarak nitelendirdiği ve aslında yeni Cumhuriyet’in olası bir diktatörlüğe dönüşmesinin önünün alınmasını amaçlayan TCF hareketi, Cumhuriyet yönetimi ve Mustafa Kemal’in varlığına rağmen gerçekleştirilmiş bir deneme olduğundan, pek uzun ömürlü olamamıştı. Sonuçta Şeyh Said Olaylarıyla ilişkilendirilen TCF kapatılırken, gerisinde toplantılarını açık yapacağı, liberal bir program izleyeceğine dönük özgürlükçü vaatler bırakmıştı. (Sancaktar, 2012: s. 45-46)

TCF deneyimini, “güdümlü muhalefet” olarak nitelendirilen ve bu kez Cumhuriyet elitlerinin rızası- kontrolüyle gerçekleşen Serbest Fırka dönemi izler. (Çavdar, 1985: s.2052-2054).Yaklaşan dünya savaşının getirdiği antidemokratik görüntünün de etkisiyle, Türkiye’de politik atmosfer, otoriter bir görünüme kaymaktadır. (Bekcan, 2005: s. 139) Demokrasinin seçim sandığı kanalı ile yürütülmesi, II. Paylaşım Savaşı sonrasına rastlar. Bir anlamda uzun demokratikleşme yolculuğu, Batı tipi bir içeriğe, Demokrat Parti’nin politik iktidar için ciddi bir alternatif olarak, ortaya çıkmasıyla kavuşur. Böylece 1940’ların ikinci yarısından itibaren, modern halkla ilişkiler yöntemleri, bucaklara kadar örgütlenme ve basın- radyo faaliyetleri ile Türkiye’de demokratik arena çok aktörlü bir nitelik kazanır.

1.2 DP’nin Sacayakları

Demokrat Partiyi (DP) doğuran muhalefet hareketi, Toprak Reformu Kanun tasarısının (1945) Türkiye Büyük Millet Meclisindeki (TBMM) tartışmalarında ortaya çıkmış, Celal Bayar (1883-1986), Refik Koraltan (1889-1974), Fuat Köprülü ve Adnan Menderes (1899-1961) gibi CHP Milletvekilleri, bütçe görüşmelerinde tasarının aleyhinde oy vermişlerdir. Aynı dördü, 7 Haziran 1945’te CHP Meclis Grubunda bir muhtıra vererek, parti içi muhalefeti hızlandırmıştır.

Dörtlü takrir olarak anılan önerenin içeriğinde, özgürlükleri kısıtlayan rejimi daha fazla sürdürmenin doğru olmayacağı, anayasada gösterilen hak ve özgürlüklerin artık tanınması, çok partili siyasal hayata geçilmesi ve hükümetin denetlenmesi gibi taleplere yer verilmiştir (Şahin-Tunç, 2015: s. 33-34).

“Halkın yönetimi” vurgusuyla hareket eden DP, 1946-1950 yılları arasındaki muhalefet döneminde, seçim kanununun yenilenmesi için gerek seçim boykotları örgütlemiş gerekse de sine-i millet tehdidini dolaşıma sokmuştur. Bu politikalar, tek dereceli seçim, eşit ve gizli oy, açık sayım, radyonun eşit kullanımı gibi esasların kabul edilmesiyle olumlu ve demokratik sonuçlar vermiştir (Sarıçoban, 2005: 202-207).

Yukarıda dillendirilen politik istemler içinde, DP'liler idarenin bağımsızlığı bağlamında parti başkanlığı ve devlet başkanlığının ayrılmasını (İnönü'nün durumu) ve çoğulcu temsil metodunun kabul edilmesini savunmuşlardır. Celal Bayar, DP iktidarı ile Cumhurbaşkanı olduğunda parti başkanlığından istifa etmiştir ancak çoğulcu nispi temsil sistemi yerine, halihazırda yürürlükte olan çoğunluk sistemi uygulamasına devam edilmiştir (Şahin-Tunç: s. 45). Ayrıca DP, muhalefet döneminde işçilere grev hakkı tanınması gerektiğini savunmuş, CHP grevlerin Bolşevikler tarafından kullanılacağını ifade etmiştir. Ancak DP iktidara geldiğinde işçilere grev hakkını tanımamıştır (Özçelik, 2010: 174).

1950 seçimlerinde orta Cumhuriyet tarihinin, en başarılı propaganda tekniğine başvuran DP, kendisine yakın medya organlarını kullanarak, “Yeter Artık Söz Milletindir” kampanyasıyla, Türk Demokrasi tarihine damgasını vurmuştur. Yeni Şafak gazetesinde, 1950 seçimleri ve DP'nin seçim sloganının yarattığı coşkunun sonuçlarına ilişkin şu bilgilere yer verilmektedir:

“Gerçek anlamdaki ilk seçim kampanyası olarak tek partili dönemden iktidarın değişerek çok partili sisteme geçilen 1950 seçimlerinde radyo, gazete ve afişler kullanıldı. 1950 seçimlerinde çeyrek yüzyıla yakın bir süre ülkeyi tek başına yöneten CHP iktidarı kaybetti, Demokrat Parti'nin 10 yıllık dönemi başladı. DP, kampanyada hem radyoyu hem de afişleri verimli bir şekilde kullandı. 14 Mayıs 1950 günü yapılan seçimlerde DP ezici bir çoğunlukla sandıktan çıktı. 27 yıldır ülkeyi yöneten CHP ise iktidardan düştü. Demokratlar 487 milletvekilliğinin 408'ni kazanmıştı. Seçim sloganında olduğu gibi artık ‘Söz Milletindir’.” (Yeni Şafak, 2017)

2. Muhalefetten İktidara DP

DP, muhalefet yıllarıyla süreklilik oluşturacak şekilde iktidar döneminde sık sık milli irade söylemiyle hareket etmiş, bu söylem üzerinden ülke çapında hegemonya inşa etmeyi amaçlamış ve milli irade retoriğini bir çeşit fetişizme dönüştürmüştür. Öte yandan hegemonya inşasına, milli irade bağlamından kopmadan “biz” ve “onlar” karşıtlığı eklemeyi başarmıştır. DP'nin izinde inanışları ve yaşam tarzları ile geleneksel hayat tarzından kopamayan köylüler, işçiler, esnaf ve toplumun azımsanmayacak bir kesimi, büyük kitleler halinde yer almakta, dolayısıyla parti etrafındaki sevgi halesi gittikçe genişlemekteydi. Partinin üst yönetimiye yaşamları ve inanışları ile Batılılaşmış orta sınıf ve bürokratik kesimlerden mürekkep bir kadro görüntüsü çizmekteydi.

Bu gruplaşmada milli iradeyi ve çoğunluğu yansıtan “biz”, DP'yi simgeliyordu, “onlar” ise CHP'ydı. Ancak bu milli irade vurgusu bir sayı rejimiydi. Öyle ki çoğunluk sistemi ile oyların yüzde 52'sini alan DP mecliste yüzde 85 oranında temsil ediliyordu. Çoğunlukçu demokrasi anlayışı ile hükümetler kuruluyor, cumhurbaşkanı seçiliyor, kanunlar, tüzükler, yönetmelikler çıkarılıyor ve tüm devlet aygıtı, halkın yarısı demek olan milli iradeyi temsil eden kadronun

mobilizasyonu ekseninde dönüyordu. Bu model elbette ki çağcıl çoğulcu demokrasi anlayışının dışında kalıyordu. Böylelikle eğitim, kültür ve ideoloji alanlarında hükümet, kendi çizgisini baskılıyordu (Atılğan, 2019-a: s. 424-429). Böylelikle Zakaria'nın işaret ettiği "özgürlüksüz demokrasi" rejimlerine kapı aralayan ve demokratik söylemlerin yerini halk goygoyculuğunun, milli irade savunusunun yerini otoriter yönelimlerin aldığı bir döneme kapı aralanıyordu.

Yine de DP'nin somut başarıları, partinin ilk döneminde ülkenin rahatlamasını sağlıyor, ülke genel anlamda kapitalistleştirilmeye çalışılıyordu. Gerçi ülkede yerli bir burjuvazinin oluşturulmasına İT iktidarları döneminde başlanılmıştı ama savaş İT'nin, deflasyonist politikalar da CHP'nin, ulusal sermayenin güçlenerek kapitalist serbest pazar ekonomisinde dizginleri eline almasını hayli sınırlandırmıştı.

Bilindiği gibi uzun soluklu olarak iktidarda kalan her parti, Cumhuriyet'e sağladığı en az bir katkıyla anılır. İT nasıl I. Paylaşım Savaşı'nda bağımsızlık ve devletim ölüm- dirim kavgasını sırtlanmış CHP, Mustafa Kemal döneminde ulusal bağımsızlık ve yeni cumhuriyetin kuruluşuyla akıllara kazınmışsa, İnönü köy enstitüleri- deflasyonist- devletçi politikalarla tarihteki yerini almıştır. Daha sonraki dönemlerde Demirel altyapı devrimi- enerji hamlesiyle gönüllere taht kurarken, Özal'ın ANAP'ı da, iletişim devriminin mimarı olarak hatırlanacaktır. İşte DP'nin başarıları da içeride sağladığı traktör devrimi, dışarıdaysa Türkiye'yi dünya siyasetine eklememesi olacaktı.

2.1 CHP- DP: İktisadi Farklılıklar

Esasen 1945 sonrasında CHP'nin başlattığı tarımda makineleşme ve sanayileşmeye katkı sağlamak üzere hammadde üretimine ağırlık verme politikalarını, DP de sürdürmekteydi. Fakat Başbakan Adnan Menderes, İnönü'nün "Gerekirse 10 yıl daha tel dolap"- "Bütçeye göre kalkınma" (Kuruç, 2018) siyasetinden vazgeçerek, CHP'den kendisine kalan döviz rezervini, tarımda traktör sayısını katlamak için kullanma metodunu benimseyecekti:

"Ziraatın modern alet ve makinelerle yapılmasını sağlamak adına en büyük hamle II. Dünya Savaşı'ndan sonra yayımlacı bir politika izleyen Sovyetlere karşı ABD'nin Türkiye'yi Marshall Planı içine dahil etmesiyle gerçekleşmiştir¹⁴. Zira alınan yardımın önemli bir kısmı zirai alana yatırılmıştır. ...Marshall Planı ile başlatılan kalkınma hamlesi 1950 yılında iktidara gelen Demokrat Parti (DP) döneminde büyük ivme kazanmıştır. Karasaban ve öküzün yerine modern zirai makineler kullanılmaya başlanmıştır. 1950'de yapılan ziraat sayımı sonuçlarına göre 2 milyon 300 bin çiftçi ailesinden yaklaşık %22'sinin eşekten başka iş hayvanına sahip olmadığı bilinir iken özellikle 1951 ve 1952 yıllarında zirai istihsal vasıtaları sayısında büyük gelişme olduğu gözlenmiştir." (Özer, 2014: s. 64-65) diyen Özer, DP'nin 10 yıllık iktidarının sonunda ülkedeki traktör sayısının 1756'dan 42 bin 136'ya çıktığını kaydetmektedir. (Özer: s. 66) Kuruç ise CHP dönemi traktör sayısını 2200 civarında vermektedir. (Kuruç, 2018)

DP dönemi iktisadi kalkınma modeline toplu bir bakış atan ve bu partinin ilk dönemde ülke ekonomisine ciddi kalkınma sağladığına değinen Can ise görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir:

"Demokrat Parti'nin ekonomideki temel amacı tüm yurt çapında ekonomik kurumsallaşmayı gerçekleştirmek ve *özel sektörün gelişmesine öncelik* tanımak olmuştur. Bunun sonunda *ilk yıllarda milli gelirden % 15'lik bir artış gerçekleşmiş ve ekonomide ciddi bir hareketlenme ortaya çıkmıştır. Fakat 1954 yılından sonra ekonomide, özellikle de dış ticarete denge bozulmaya yüz tutmuş ve sonuçta hükümet kaçınılmaz bir biçimde dış borçlanmaya yönelmiştir. Ancak bu borçlanma siyaseti de 4 Ağustos 1958'de devalüasyon sonucu Türk parasının*

değerinin düşürülmesine yol açmıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında ihmal edilen kırsal kesim ve tarım alanları, DP'nin iktidar olmasıyla canlanmaya başlamıştır.” (Can, 2010)

CHP'nin, İT'den miras aldığı, “Denk Bütçe Sağlam Para: En Değerli Para Türk Lirasıdır” çizgisinden sapan DP (Akalin, 2008: 156-158), 1955 yılından sonra ekonomik darboğaza düşecek olsa da, ilk döneminde verimlilik alanında oldukça yüksek bir çizgiye ulaşmıştır. CHP döneminde ekilebilir alanların tamamını tarıma açma politikasını, makineleşmeyle son sınırına dek getirmiş ve kendisinin oy deposu olan kırsal kesimlerde ekonomik refahı sağlamaya muvaffak olmuştur. II. Dünya Savaşı sonrasında CHP eliyle başlatılan, ABD- Batı ile iyi ilişkiler kurma politikasını da sahiplenen DP, Kore Savaşına asker göndermesinin semeresini ABD tarafından SSCB'ye karşı geliştirilen “Kenar Kuşak Projesi”nde kalıcı bir yer edinmesi ve NATO'ya giriş ile almıştır. (Duman- Birsnel,2012: s. 304-310) Ne var ki, içeride ve dışarıda yaşanan bu parlak dönem DP'nin iktidarını sağlamlaştırmak için baskıcı politikalar geliştirmesine engel olamamış ve parti giderek oligarşik otoriter bir yapı kazanmaya başlamıştır.

2.2 Muhalefet ile İlişkiler

1950'li yıllar CHP için yenilgi ve arayış dönemi olarak tarihe geçmiştir. Öte yandan DP'nin CHP üzerindeki baskıları, ilk yıllarından itibaren hissedilmiştir. Önce partiye bağlı olan Halkevleri ve Halkodaları 1951'de devletleştirilmiş ve bu örgütler hazineye katılmıştır. Akşin'e göre bu durum, CHP'nin hareket alanını kısıtlamakla birlikte, Türk aydınlanmasına vurulan büyük bir darbe niteliğindedir. Daha sonra 1953 yılında CHP'nin bütün malvarlığı, “haksız iktisap” diye nitelendirilmiştir. Malvarlığının hazineye geçmesini öngören bir yasa çıkartılmıştır. Bununla birlikte Köy Enstitüleri, 1954 yılında klasik ilköğretmen okullarına dönüştürülmüştür. Muhalefeti dizginlemeyi amaçlayan diğer bir adım, 1954 seçimlerine yaklaşıldığı sırasında, ispat hakkının sulandırılması olmuştur. Düzenlemeye göre mahkemeye çıkarılan gazetecilere iddialarını ispat hakkı tanınmamış, bu durum DP içi muhalefetin tepkisini çekmiş ve buradan Hürriyet Partisi (HP) doğmuştur (Akşin, 2007: s. 282-283).

Hürriyet Partisi, liberal demokrasi ilkelerini savunan bir çizgiyi benimsemiştir. 1957 yılındaki seçimlerde mecliste 5 sandalyeyle temsil edilmiş ve daha sonra CHP'ye katılmıştır. Ele alınan dönemde bir diğer muhalif partiye Millet Partisinin ardılı Cumhuriyetçi Millet Partisidir (CMP). Ancak Adnan Menderes bu partiden hoşnutsuzdur. Öyle ki CMP'ye oy veren Kırşehir seçmeni cezalandırılarak, Kırşehir, 1954 yılında ilçe haline getirilmiştir. Gerginlik bununla da kalmamış, parti lideri Osman Bölükbaşı'nın (1913-2002), meclise hakaret suçundan, 1957 yılında dokunulmazlığı kaldırılmıştır.

Sol akımlar da DP'nin muhalefete yönelik genel tavrından kendilerini kurtaramamışlardır. Hikmet Kıvılcımlı'nın (1902-1971) Vatan Partisi (1954) 1958, Esat Adil Müstecaplıoğlu'nun (1904-1958) Sosyalist Partisi (1952) 1952 yılında kapatılmış, liderleri tutuklanmıştır. Bir diğer sol parti olan Demokrat İşçi Partisi de bir varlık gösterememiş ve sönümlenmiştir. Eski CHP'li Alaaettin Tiritioğlu'nun (1903-1969) kurduğu, Sosyalist Parti (1960) ise 1960 yılından sonra Türkiye İşçi Partisine (1961) katılmıştır.

DP'nin hazımsız tutumu İslamcı oluşumlara karşı da, değişmemiştir. Önceleri örtülü ödenekten kayırılarak içerilmeye çalışılan Necip Fazıl Kısakürek'in (1904-1983), Büyük Doğu dergisi, iktidarı tedirgin etmiş ve dergi kapatılmıştır. 1951 yılında kurulan İslam Demokrat Partisi (İDP) anti-komünist, anti-semitist, serbest piyasacı ve Batı karşıtı bir çizgiyle sahip olmasına karşın iktidarın gadrine uğramayarak kapatılmıştır. İslamcı oluşumlar karşısında

izlenen politika, milliyetçi hareketlere de uygulanmıştır. DP politik çıkar sağlayabildiği ve kontrol altında tutabildiği ölçüde milliyetçi oluşumlara müsaade etmiştir. Örneğin Türk Milliyetçiler Derneğine (TMD), 1951 yılında bütçeden yardım edilmiş, dernek Kore'ye giden Türk askerlerine Ankara garında görkemli bir veda töreni örgütlemiştir. Derneğin yönetim kurulunda DP'li milletvekilleri görev almışlardır. Ancak 1953 yılına gelindiğinde dernek, faaliyetlerinde aşırıya kaçıldığı- kardeş kavgasını körüklediği gibi gerekçelerle kapatılmıştır. TMD kadroları daha sonra Milliyetçiler Derneği'nde (1954) ve Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği'nde (1956) örgütlenmiştir. (Atılğan, 2019a: s. 458-483) Dural bu süreci, şöyle özetlemektedir:

“1953 senesinde, dernek, ırkçılık ve aşırı koyu milliyetçilikle suçlanmaya başlandı. Devlet, bir kez daha ideolojik temellerini sivillere kaptırma niyetinde değildi. Devlet destekli kalemler birer ikişer, söz konusu birliğin bir tehdit halini almaya başladığından dem vurmakta, dernek şubelerinin bulunduğu bölgelerde en ufak bir tatsızlık neredeyse savaş çılgılığı babında aktarmaya çalışıyorlardı. Bu propagandayı, 9 Ocak 1953'te, “Son Havadisler ve Biz” başlıklı bir broşürde hayli sert bir üslupla yanıtlayan Türk Milliyetçiler Derneği, asıl gayenin milliyetçilik düşmanlığı olduğunu, iddiaların Batıcı- kozmopolit çevrelerin hayal mahsulünden ibaret kaldığını öne sürdü. Malatya'da düzenlenen bir eyleme katılanlar arasında bu derneğin üyelerine de rastlanması, milliyetçi elitlerin devletten, bu kez DP tandanslı, bir darbe yemesine yol açtı.” (Dural, 2011)

2.3 Sağ ve Sol Muhalefete Karşı Tahammülsüzlük

Kendisine yönelik milliyetçi eleştirileri, “Aydın Tarihi” üzerinden yanıtlayan Başbakan Adnan Menderes kendisini şöyle savunuyordu:

“Eğer Milliyetçilik Derneği saf, temiz ve iyi niyete dayanan bir milliyetçilik hareketi olsaydı, bizim programımızdaki anlayışla mutabakat halinde bulunsaydı, partimiz içinde bununla meşgul olanlardan, ‘Niçin bu derneğe girdiniz? diye sormazdık. Bu noktada gayet sarıh olmamız lazımdır. Bizzat kendileri, bu derneği 1944'te kapatılmış olan ırkçı birliğin bir devamı diye ifade ettiklerine ve bildiğimiz beyannameleri başka türlü izaha da imkan bulunmadığına göre, bunları bizlerden başka memleketin vahdetini bozucu telakki etmemiz gerekiyor... Irkçılık gibi, aşırı milliyetçilik gibi, din istismarcılığı da Türk köylüsünün dışında teşekkül etmiş kanserlerdir.” (Aydın Tarihi,1953: s. 51-52)

Eserinde Dural, CHP ve DP'nin kendilerine yönelik muhalefet hareketlerine karşı aynileştiklerini ve devletin ideolojik aygıtlarının kullanıcısı olma yerine, o girdabın çarkları arasında kaybolup gitmeyi yeğlediklerini öne sürerken, özellikle din, sol ve her türlü merkezkaç hareketin, iktidarın dışlileri arasında öğütüldüğünü vurgulamaktadır. Türkiye'de gücü olanın muhalefetini yutmak için anti- demokratik tutumun esiri olmaktan kaçınmadığını savunan tek kişi Dural değildir kuşkusuz.

Nitekim, “DP'nin 1950 seçimleri sonrasında CHP'ye karşı tutumu, muhalefette iken CHP'nin kendisine karşı olan tutumundan farklı olmamıştır. I. Menderes Hükümeti'nin güvenoyu aldıktan sonraki ilk icraatları arasında, orduda CHP'ye yakınlık duyan üst düzey komutanların ve bürokratların tasfiyesi yer almıştır. Hükümetin ilk ayı içinde Genelkurmay Başkanı dahil ordunun birçok komutanı emekliye sevk edilip, siyasete bulaşmamış ordu komutanları atanarak, DP üzerindeki baskı unsurlarından biri yok edilmiştir. Ordudaki bu değişikliğin ardından iki hafta içinde, ilk önce valiler arasında geniş çaplı bir rotasyon

gerçekleştirilmiş, ardından da neredeyse yurdun her tarafında kaymakamların tamamının yerlerini değiştiren kaymakam kararları çıkarılmıştır.” (Bakan- Özdemir, 2013: s. 383-384) şeklinde görüş bildiren Bakan- Özdemir de, DP’nin iktidara geçer geçmez kendisine sorun çıkarabilecek tüm unsurlardan kurtulmak adına, devlet aygıtını başaşağı çevirdiği tezini ileri sürmektedirler.

Hatırlanacağı üzere CHP de çok partili hayata geçişin başlangıcında, kendi içinde mutlaka bölüneceğini düşündüğü yüzde 60’lık sağ bloğa karşı, solda tek merkez olma politikasını gütmüştü. Milliyetçi ve sola- evrensel değerlere kucak açmış, görece bütünlük bir cephenin tek hamisi olabilmek için solunda yer alması muhtemel tüm muhalif partileri, birer ikiye kapatmıştı. Tan olaylarından ders çıkaran DP ise muhalefette mavi boncuk dağıttığı sol partilerle ilişkisini, birden bire koparmış ve sola karşı olma noktasında, demokratikleşme hedefini kolaylıkla göz ardı ederek, rakibi CHP ile bütünlük olmuştu. Ancak DP iktidara geldikten sonra solda konsolidasyonun iktidarını sağlamlaştırmak için yeterli açılımı sağlamaya yetmediğini düşünmüş olmalı ki, bu sefer kendi dışındaki sağ partilere karşı da düşmanca tavır takındı. Bunu direkt partisiyle ilişkiye geçmeyen, uydu örgütlenme olmayı şiddetle reddeden sağ oluşumlara yönelik benzer politikalara bel bağlayarak sürdürdü. Aslında CHP- DP’nin ortak günah galerisine yazılması gereken bu özgürlüksüz- kimliksiz ve omurgasız demokrasi anlayışı, her iki tarafın “özgürlükperverleri” tarafından yeterince ele alınamadığından, bugüne dek sağ ve sol mitolojiler, siyasal gerçekliğin önüne geçmektedir.

2.4 Basın, Radyo Politikası

DP muhalefet döneminde, basın özgürlüğünün -ki ele alınan dönemde basın gazeteler ve radyodan oluşuyordu- sıkı savunucusu olmuştur. 1931 tarihli Matbuat Kanununda 1946 yılında yapılan değişikliklerle gazete kapatma yetkisi, hükümetten yargı organlarına devredilmiş ve gazete- dergilerin sadece bir aydan iki yıla kadar kapatılabilmesine olanak tanınmıştır. Ancak Menderes, muhalefet döneminde, bu düzenlemeye de karşı çıkmış, gazete ve dergilerin bir aylığına bile kapatılmaması gerektiğini savunmuştur. Özgürlükçü tavır beklenildiği gibi DP iktidarının ilk yıllarında da, aşırı sol cereyanlara sağlanacak fikir özgürlükleri “atlanarak/ unutulmuş” sürdürülmüştür (Yıldız, 1996: s. 483, 486).

Örneğin iktidarın ilk yıllarında gidilen bir düzenlemeyle gazete, dergi veya bildiri çıkarmak için hükümet izni şartı kaldırılmıştır. 1953 yılına gelindiğinde bakanları küçük düşürücü haberlerin yapılması yasaklanmış ve böylelikle hoşgörünün sınırı çizilmiştir. Bu gelişmeyi, devletin politik itibarını sarsan ve yurttaşların özel hayatını zedeleyen gazetecilerin cezalandırılması hükmü izlemiştir. Daha önce de ifade edilen “Neşir Yoluyla veya Radyo İle İşlenecek Cürümler Hakkında Kanun”la, ispat hakkı kavramına müdahale edilmiştir. (Kubilya, 2014: s. 12-13) Kubilya’ya göre salt DP içindeki bölünme olayıyla sınırlandırılmayacak olan ispat hakkı tartışmalarında, muhalefet, basına yönelik kısıtlamaları, ülkede ekonomik krizin çıkıp boyut kazandığı 1954 yılından sonra işlevsel biçimde kullanmayı bilmiştir. (Kubilya: s. 13-15) Dolayısıyla Tan Olayını kınayarak işbaşına gelen DP iktidarı, eleştirdiği yasakçı- oligarşik tutumun bir kez daha kurbanı olmuş ve tezlerinin aksine; ülke demokrasisini, iktidarın değişiminden öteye, yani, kalıcı- somut bir kazanıma taşıyamamıştır.

1958 yılında Amerikalı gazeteci Pulliam’ın, Türkiye’ye yönelik olumsuz ifadeler içeren haberini, Türkçeye çeviren gazeteler için yargı süreci başlatılmıştır. 1960 yılında özel kanunla ile kurulan Tahkikat Komisyonuna gazete ve dergi kapatma yetkisi verilmiştir. Kısa süre sonra

TBMM'deki görüşmelerin yayınlanması yasaklanmıştır. Gerek Harbiyelilerin yürüyüş haberi gibi bazı haberlere yayın kısıtlaması getirilmesinde, gerekse 1957 yılından itibaren, radyo yayınlarında izlenen yasakçı tutumda, günümüzde bile sürdürülmeye çalışılan DP- CHP demokrasi ayrıştırmasının, bir anlamı kalmadığı ortaya çıkmıştır. DP'nin oy kaybı ve bozuk ekonomik dengelere paralel şekilde, basın faaliyetleri üzerinde otoritesini korumayı amaçladığı ve artan muhalif sesleri bastırmaya çalıştığı görülmektedir (İnan, 2007: s. 136-137). Belki de buraya kadar anlatılanların en yalın örneği, CHP'nin seçim dönemlerinde radyo olanağından yararlanma talebinin geri çevrilmesidir. 1954'te yapılan değişiklik ile DP de dahil tüm partiler, radyoda konuşamayacaktır. Ancak hükümet radyo yasağına tabii değildir Menderes bu durumu şöyle açıklamaktadır:

“Kaleminden kan damlayan arkadaşımız 10 dakika tahrifat yaparak konuşacak ve Demokrat Partinin 4 senelik idaresinin bütün köylere kadar nüfus eden çalışmaları ortadan silinecek ve devlet çapında ta uzak köşelere yayılmış o işler millet tarafından görülmeyecek, takdir olunmayacak sadece radyoda 10 dakika konuşmakla bütün işler olup bitecek buna imkan yoktur. İşte muhalefetin elinden alınan böyle bir silahtır.” (Özçelik, 2010: s. 181)

2.5 Vatan Cephesinden Tahkikat Komisyonuna

Vatan Cephesi formülü DP iktidarının son yıllarına, başka bir ifade ile gücünün, otoritesinin ve hegemonyasının sarsıldığı, oylarının %50'nin altına düştüğü, 1957 seçimleri sonrası günlere rastlar. Oluşumun temel güdüsü, karşısındaki muhalefetin, örgütsel düzlemde olmasa da hedefler bağlamında, fikirsel bir birlik sağlamasıdır. Örneğin, Türkiye Köylü Partisi ile Cumhuriyetçi Millet Partisi, bu dönemde birleşmiştir. Hürriyet Partisi de CHP'ye yine aynı dönemde katılmıştır. İlk Hedefler Beyannamesi, bu dönemin ürünüdür. Muhalefetteki bu hareketlenmeler karşısında, sessiz kalamayan Başbakan Adnan Menderes, söz konusu eylem birlikteliğini, “haçlı ordusu” benzetmesiyle ifade eder ve karşıcıların, hükümetin işlerini güçleştirmeyi, milletin ihtiyaçlarını sekteye uğratmayı hedeflediklerini belirtir. 1958 yılında Manisa'da yaptığı konuşmada kin ve husumet cephesine karşı “Vatan Cephesinin” kurulmasının zaruretini dile getirir. Devam eden süreçte, Vatan Cephesi, ülkenin çeşitli yerlerinde şubeler açar ve hızla örgütlenir (Erdoğan, 2020: s. 1914-1917). Vatan Cephesi fikri politik arenayı kamplaştırıcı bir etkiye sahiptir. Öte yandan, aynı yaklaşım, DP'nin başından beri bilinçli olarak izlediği, “biz ve onlar” diyalektiğinin kurumsallaşmış izdüşümüdür. Cepheleşme ve kutuplaşma politikaları ile popülist söylemler dolaşıma sokulmaktadır.

Bunun yanı sıra 18 Nisan 1960 tarihinde gündeme gelen Tahkikat Komisyonu, DP yönetiminin en otoriter uygulamasına işaret etmektedir. Çünkü komisyonu kurulmasından faaliyetlerine, anayasaya, TBMM İçtüzüğü hükümlerine ve çoğulcu demokrasiye aykırıdır. Aynı zamanda 27 Mayısçıların önde gelen darbe sebeplerindedir. Komisyon CHP'nin ve muhalif basının “yıkıcı faaliyetlerini” araştırmak için kurulmuştur. Bir partinin meclis araştırmasına konu olması, demokratik ilkelerle bağdaşmamaktadır. Komisyonun sadece iktidar partisi üyelerinden oluşumuyla, meclisteki temsil oranının göz ardı edilmesi bir diğer antidemokratik durumdur. TBMM İçtüzüğü'nün 177. maddesine referansla bilgi edinmek amacıyla kurulan komisyon, bu işlevin ötesinde gazete ve dergi yayınlarını yasaklama, tanıklara hapis cezası verme, haberleşme evraklarına el koyma gibi çok sayıda idari- yargısal işlem yerine getirmiştir. Bu faaliyetler aynı zamanda, halen yürürlükte olan, 1924 Anayasasına aykırı nitelikler taşımaktadır (Esen, 2010: s. 189-190).

Sonuç: Türk Siyasetinin Temel Açmazları

Ele alınan örnekte görüldüğü gibi yönetici azınlığın seçimle belirlenmesi tek başına halkın yönetimi anlamına gelmemektedir. Temsilde adalet, yönetimde denetim ve kişisel özgürlükler, yönetilen çoğunluğun politik iktidar üzerindeki etkenliğini arttırmaktadır. Dolayısıyla sayılan ilkeler, sandık ayinini (gösterisini) demokrasiye yaklaştırmaktadır. 1961 Anayasası Türkiye politik yaşamı için böyle bir boşluğu doldurmayı ilke edinse de, zamanlama yanlışlığı ve kurgusal acemiliği sebebiyle “uygulanamaz” bir anayasa olarak, yasa koyucunun ülkeye yönelttiği soğuk bir Amerikan şakası işlevi sergilemekten, ileriye geçememiştir. Zira soğuk savaşın bunca ağırlaştığı, en demokratik ülkelerde bile rejimin sertleşmeye hazırlandığı bir dönemde, 1961 Anayasası’nın getirilmesi ve bunun işleyeceğinin varsayılması, kağıt üzerinde çizilen sınırlar kadar, kağıt üzerinde demokratikleşme gösterilerinin de sonuçsuz kalmaya mahkum olacağını tanıtlamaktadır.

Öte yandan Demokrat Parti en düşük oy aldığı dönemde bile Türkiye çoğunluğunu temsil eder niteliğe ulaşabilmektedir. İşte tam da bu nokta liberal temsili demokrasiler için iki önemli soru doğmaktadır: Birincisi 100 kişilik bir toplumda, 51 kişinin iktidarı belirlemesiyle, kalan 49 kişinin hakları ve temsili ne olacaktır? İkincisi 5 yılda bir gidilen sandık gösterileri, iki sandık kurulma merasimi arasındaki süreçte, politik katılıma ne boyutta olumlu etki etmektedir? Yani sesi kısılarak mutsuzlar kervanına itilen milyonlar, bir sonraki dönem, avazlarını demokratik sisteme taşıyabilmekte midirler? Eğer taşıyamıyorlarsa, sergilenen histeri fantazmasının demokratik süreçlerle, insan haklarının üstünlüğüyle bir ilgisi kurulabilmekte midir? Ve kurulamıyorsa demokratik sistemin en iyi sistem olduğunu savunan, tek çarenin demokrasi olduğuna ilişkin basiretin (halkın sağgörüsü) daha 1950’li yıllarda çatladığını varsaymak olası mıdır?

Zira anayasal denetim mekanizmaları ve yönetimde hukukilik yaklaşımları, çoğunlukla kalan 49 kişinin haklarını korumak için geliştirilmiştir. Ancak en nihayetinde 51 kişi de, 49 kişi de “bir şekilde” temsil edilmektedir. Başka bir ifade ile iki grup da politik yaşamda edilgen durumdadır. Bu grupları yani genel olarak toplumu, yönetimde etken bir duruma taşımayı amaçlayan uygulamalar ise ya zaman ya eşgüdüm problemi ile karşılaşmaktadır. Örneğin her karar için halk oylaması yapılması olanaksızdır. Dolayısıyla yukarıda belirtilen temsil edilme olgusu, halkın yönetimi bağlamındaki demokratik sistemler için zorunlu bir uğrak olarak ortaya çıkmaktadır. Öte yandan yöneticilerin seçimle belirlenme faaliyetinin, toplumların dünya görüşleri, ekonomik gelişmişlikleri, eğitim seviyeleri, politik kültürleri, dini inanışları, gelenekleri ve küresel konjonktür gibi değişkinlerle organik bağları bulunmaktadır.

Türkiye gibi Ortadoğu ülkelerindeki yapısal sorunsal, gerek CHP- DP özgülünde gerekse İslamcılar- Kürtler- milliyetçiler ve diğer toplulukların siyasal örgütlenmelerinin genel zihniyet yarılmasından kaynaklanmaktadır. Sıeyesgil bir tanımla muhalefetteyken kendilerini “hiçbir şey” olarak hisseden Ortadoğu’nun itilmiş- kakılmışları, iktidarı devraldıklarında “birşeymişlercesine” davranmayı yeterli bulmadıklarından bir anda “herşeymişlercesine” hareket etmeye başlamaktadırlar. Böylelikle –mişçesine- davranmak olduğu gibi kalıp sorunlarla mücadele etme pratiğinin önünü almakta ve Ortadoğu’nun genelinde eylemsiz yani praksizsiz bir siyaset oyunu, akılcıl siyasetin yerini almaktadır. Bir süre sonra eylemlilik-yoksunluk arasındaki yarılma durumunda, hayatın somut gerçekleri galip gelmeye başlayınca, yeniden “bir şey” olamayan iktidar gruplarında nepotizm ve her türlü yandaş kayırcılığının izleri sürülmektedir. Bunun adı iktidar yorgunluğudur.

Üstelik bu yorgunluk tam anlamıyla iktidar olamamak, kendisini yeterince iktidarda hissedememek sorunsalından- siyasal ve sosyal iktidarsızlık- kaynaklanmaktadır. Şevket Aydemir'in, "Menderes'in Dramı" kitabında bahsettiği ve Bayar ile Menderes'e yakıştırdığı, "İnönü korkusu" (Aydemir, 2016: 8-192) böylelikle, İnönü fobisinden farklı bir anlama bürünmektedir. Bu açıkça iktidar olamama korkusudur ve Türkiye'nin bugünkü siyasi tarihinin de yaşamsal sıkıntılarının birisidir. Bunun DP- CHP ikileminde görülen sonucu, demokrasi tarihi içinde edindiği karnesi, kimilerince çok tartışılan İsmet İnönü'nün muhalefette bizzat Menderes- Bayar ikilisi tarafından, bir demokrasi gurusuna dönüştürülmesi ve deyim yerindeyse, küllerinden tekrar doğmasıdır. İnönü'yü siyasetten çekilmeye hazırlandığı bir sırada siyasette tutan da, yeniden Başbakanlığa getiren de, darbeden ziyade DP'nin çapsizliği ve deyim yerindeyse siyasal "rüküşlüğü"dür. Menderes, Polatkan ve Zorlu'nun zaten ellerinde olduğu gerçeğine karşı, bu üç siyasiyi asarak, daha bir iktidar olmaya çalışan MBK'nın siyasal rüküşlüğüyse, sadece Menderes ve bağlılarının eline değil tüm sağ siyasetin eline, Demirel'e dek hak etmedikleri bir demokrasi silahı teslim etmesi olmuştur.

Kaynaklar:

- Akalın, G. (2008), *Atatürk Dönemi Maliye Politikaları* (Ankara: TC Maliye Bakanlığı).
- Akşin, S. (2007), *Kısa Türkiye Tarihi* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür).
- Atılğan, G. (2019), "Tarımsal Kapitalizmin Sancağı Altında", *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat*, (İstanbul: Yordam)
- Aydemir, Ş. S. (2016), *Menderes'in Dramı* (İstanbul: Remzi).
- Bakan, S.- Özdemir, H. (2013), "Türkiye'de 1945- 60 Dönemi İktidar- Muhalefet İlişkileri: Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) Demokrat Parti (DP)ye Karşı, Cumhuriyet Üniversitesi İİBF Dergisi, c: 14 s: 1 (Sivas: CÜ)
- Bekcan, U. (2005), "Demokrasi Kuramları Açısından Türk Demokrasisine İlişkin Bir İnceleme", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi* (Denizli: Pamukkale Üniversitesi)
- Can, S. (2010), "Demokrat Parti Dönemi 1950- 1960", <https://www.sadikcan.com/12-konu-demokrat-parti-donemi-1950-1960.html>, ET: 01.07.2021.
- Çavdar, T. (1985), "Serbest Fırka", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi- VIII* (İstanbul; İletişim).
- Duman O. Ö.- Birsal, H. (2012), "Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası ve Bu Politikanın Dinamiklerine Etki Eden Dış Gelişmeler" *Atatürk Dergisi*, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniad/issue/2368/30375>, ET: 09.06.2021.
- Dural, A. B. (2011), *Milliyetçi Hareket* (İstanbul: Bilge Karınca).
- Erdoğan, D (2020), "Güç Birliği Karşısında Adnan Menderes'in Siyasi Manevrası: Vatan Cephesi (Manisa Örneğinde)", *Belgi Dergisi*, sayı: 19 (Denizli: Pamukkale Üniversitesi).
- Esen, S. (2010), "18 Nisan 1960 Tarihli Tahkikat Komisyonu", *Mülkiye Dergisi*, cilt: 34, sayı: 267 (Ankara: Mülkiyeliler Birliği).

- İnan, S. (2007), “Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)”, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi* (Ankara: Anı).
- Kubilay, Ç. (2014), “Demokrat Parti Döneminde Basında İspat Hakkı Tartışmaları”, *İletişim: Araçları yıl: 12 s: 1*, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler>, ET: 09. 07. 2021.
- Kuruç, B. (2018), *Mustafa Kemal Döneminde Ekonomi* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi).
- Özçelik, P. (2010), “Demokrat Partinin Demokrasi Söylemi”, *Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, cilt: 65, sayı: 3* (Ankara; Ankara Üniversitesi).
- Özer, S. (2014), “Demokrat Parti Dönemi Zirai Makineleşme Hareketi ve Sonuçları”, *SDÜ Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi s: 31* (Isparta : SDÜ).
- Sancaktar, C. (2012), “Türkiye’de Çok Partili Rekabetçi Siyasetin Doğuşu: Siyasal Değişimin İç ve Dış Stratejileri”, *Bilge Strateji c:4 s: 7* (İstanbul: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi).
- Sarıçoban, G. (2005) “Çok Partili Hayata Geçişte İktidar-Muhalefet İlişkileri (1946-1950)”, *Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi* (Ankara: Hacettepe Üniversitesi).
- Şahin, E.- Tunç, B. (2015), “Demokrat Parti’nin Kuruluş Süreci ve DP-CHP Siyasi Mücadelesi (1945-1947)”, *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi, c: 1, s: 2* (Sakarya: Sakarya Üniversitesi).
- Yıldız, N. (1996), “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, cilt: 51, sayı: 1* (Ankara: Ankara Üniversitesi).
- _____ (1953), *Ayın Tarihi, Şubat 1953* (Ankara).
- _____ (2017), “Yeter Söz Milletin: 1950 Genel Seçimleri”, 1950 Genel Seçimleri, <https://www.yenisafak.com/secim/yeter-soz-milletin-1950-genel-secimleri-2629756>, ET: 10.07.2021.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Okul Sağlığı Taramalarını Öğretmede Kullanılan Farklı Metotların
Algılanan Öğrenmeye Etkisinin Belirlenmesi: Retrospektif Kohort
Örneği (Aysel Özdemir, Bedriye Yüce, Büşra Soysal, Eda Ünal)

Okul Sağlığı Taramalarını Öğretmede Kullanılan Farklı Metotların Algılanan Öğrenmeye Etkisinin Belirlenmesi: Retrospektif Kohort Örneği

Doç. Dr. Aysel Özdemir¹, Bedriye Yüce², Büsra Soysal³, Eda Ünal⁴

¹Bursa Uludağ Üniversitesi Halk Sağlığı ABD, E-mail: ayozedemir@uludag.edu.tr

²Bursa Yüksek İhtisas EAH, E-mail: bedriyekale@gmail.com

³Bursa Yüksek İhtisas EAH, E-mail: bsrasysl1@gmail.com

⁴Bursa Uludağ Üniversitesi, E-mail: edaunal@uludag.edu.tr

GİRİŞ-AMAÇ: Hemşirelik öğrencilerinin online eğitiminde farklı öğretim metotları kullanılmasının öğrenmeye katkısını belirlemek amacıyla planlanmıştır. Çalışmada öğrencilerin okul sağlığı taramalarını öğrenmesinde kullanılan anlatım, simülasyon ve geri bildirim algılanan öğrenmeye etkisi belirlenecektir.

GEREÇ-YÖNTEM: Araştırmanın evreni 2020-2021 bahar yarıyılında Bursa Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği dersini alan öğrencilerdir (N=165). Araştırmada örneklem seçimi yapılmamıştır. Araştırmanın örnekleme gönüllü (n=112) öğrenciler oluşturmuştur. Veriler; skolyoz, düztaban, ağız ve diş sağlığı ve BKİ yönelik 38 soruluk anket formu ve Algılanan Öğrenme Ölçeğiyle toplanmıştır.

BULGULAR: Araştırmaya katılmayı kabul eden 112 öğrencinin %86'sı kadın, %14'ü erkek, yaş ortalaması; 21,90±2,48, akademik başarı puanı ortalaması; 2,95±0,46'dır. Algılanan öğrenme ölçeği ortalama toplam puanı 46,84±5,68'dir. Öğrencilerin ölçek toplam puanından aldığı minimum puan 16, maksimum puan 58'dir. Ölçek alt boyutlarından bilişsel algılanan öğrenme ortalama puanı 14,58±1,91; duyuşsal algılanan öğrenme ortalama puanı 17,98±2,74; psikomotor algılanan öğrenme ortalama puanı 14,28±2,23'dir. Öğrencilerin taramalara ilgi gösterme durumları ile Algılanan öğrenme ölçeği toplam puanı arasında pozitif ilişki saptanmıştır (p<0,005). Ağız diş sağlığı taraması ile Algılanan ölçek toplam puanı ve alt boyut toplam puanları arasında pozitif ilişki saptanmıştır (p<0,005).

SONUÇ: Okul sağlığı hemşireliği taramalarında öğretmede kullanılan yöntemler ve öğrencinin bu alana ilgi duymasının öğrenme algısını etkilediği bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: algılanan öğrenme, simülasyon, uzaktan eğitim, hemşirelik, okul sağlığı taramaları

GİRİŞ-AMAÇ: İnsanların günlük yaşantılarını sürdürebilmeleri farklı şekillerde ve farklı zamanlarda öğrendikleri bilgileri kullanmalarıyla ilişkili olarak devam etmektedir. Zaman içerisinde farkında olarak ya da olmayarak yeni şeyler görür, işitir, okur ve uygularız. Bu eylemlerin sonucunda da yaşam boyu öğrenir, bilgi edinir ve davranışlarımızı yeniden şekillendiririz (Hacıoğlu, 2019). Öğrenme öğrencilerin gereksinimlerini karşılamaya yönelik ortaya çıkan güdülenme duygularının oluşmasıyla yani hedef konuya ilgi ve dikkatin toplanması ve gerçekler ile temas etmesi sonrasında davranış değişikliğinin görülmesi sonucu ortaya çıkmaktadır (Pektekin, 2020). Halk sağlığı alanında verilecek eğitimler sayesinde önlenebilir sağlık sorunlarının yaşanması engellenmiş olur. Bu açıdan bakıldığında halk sağlığı eğitimleri toplum sağlığını koruma basamağında önemli bir yere sahiptir (Iboi ve ark, 2021).

Hemşirelik mesleği; teorik içerik ile uygulamalı becerilerin anlamlı şekilde birleştirilmesini içeren uygulamaya dayalı bir meslek olması sebebiyle, hemşirelik eğitimi verilirken öğrencilerde kendi disiplinleri çerçevesinde bilgilerin, becerilerin, değerlerin, tutumların ve mesleki değerlerin; etik standartlar çerçevesinde içselleştirilmesine ve bunların davranışlarının birer parçası haline getirilmesine önem verilmelidir (Boztepe ve Terzioğlu 2013).

Hemşirelik eğitimlerinde öğrencilerde bilişsel ve psikomotor becerilerin öğrenilmesi etkinliklerinin güçlendirilmesi amaçlanarak farklı öğretim araçlarına başvurulmaktadır. Kullanılan bu yöntemlerle öğrencilerin dikkatleri arttırılmakta, eğitimin monoton olmasının önüne geçilmekte ve öğrencilerde aktif katılım sağlanarak yapılan öğretimde kalıcılık sağlanmaktadır (Şendir ve Doğan 2015).

İki devlet ilkokulunda yapılan okul sağlığı taramalarının değerlendirildiği bir çalışmada; öğrencilerde skolyoz, olası görme kusurları, yüksek oranlarda ağız ve diş sağlığı problemleri gibi daha önceden tanımı yapılmamış önemli sağlık sorunları tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarla okullarda sağlık taramalarının yapılmasının ne denli önemli olduğu görülmektedir (Dığrak, E., Eyimaya, A. Ö., Zengin, H., & Tezel, A. (2020). Tanımlayıcı türde yapılan başka bir çalışmaya göre; kırsal bölgelerde yaşayan 285 kadınlara araştırma yapılmış ve kendi kendine meme muayenesini düzenli yapanların oranının %22 olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Saçıkara, Z., & Tanyer 2021). Günümüzde hemşirelik eğitimleri esnasında öğrenciler gerek eğitimden kaynaklanan sebeplerle gerekse klinikte yeteri kadar vakit geçirmemeleri sebebiyle uygun klinik deneyimleri kazanmaları her zaman mümkün olamamaktadır (Rhodes ve Curran 2005). Fakat tüm olumsuz durumlara karşın öğrencilerin kliniklerde eksiksiz beceri sergilemeleri beklenmektedir. Bu sınırlı koşullar göz önüne alındığında simülasyon temeline dayanan öğrenmenin, sürekli şekilde değişim gösteren sağlık bakım sisteminde eğitim alan hemşirelik öğrencilerinin yeterli hazırlanmalarında anahtar bir rol oynadığını söyleyebiliriz (Norman 2012).

Türkiye'deki hemşirelik eğitiminde görülen problemlerden biri de öğrencilerin teorik bilgilerini pratikte uygulamalarına tam anlamıyla entegre edememeleridir. Bundan dolayı eğitimlerin yapılmasının ardından öğrencilerde hangi öğrenme alanlarında ne gibi aktarımlar ve kazanımlar olduğunu anlayabilmemiz için konuyla alakalı ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir (Taşkın ve Akkuzu, 2019). Ülkemiz verilerine bakıldığında konuyla ilgili kanıt düzeyleri yüksek çalışmaların yapılmamış olduğunu görmekteyiz. Bu çalışmayı yapma amacımız; uzaktan eğitimle Halk sağlığı hemşireliği dersini alan öğrencilerin belirli uygulama alanlarında simülasyona (maket ve standart hasta) dayalı uygulamayı deneyimlemesinin özgüven ve memnuniyet düzeylerine etkisinin belirlenmesidir.

GEREÇ-YÖNTEM:

Araştırmanın evreni 2020-2021 bahar yarıyılında Bursa Uludağ Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Halk Sağlığı Hemşireliği dersini alan öğrencilerdir (N=165). Araştırmada örneklem seçimi yapılmamıştır. Araştırmanın örneklemini gönüllü (n=112) öğrenciler oluşturmuştur.

Veriler; skolyoz, düztaban, ağız ve diş sağlığı ve BKİ yönelik 38 soruluk anket formu ve Algılanan Öğrenme Ölçeği ile toplanmıştır. Anket formunda demografik bilgiler, akademik başarı notu, bir işte çalışma durumları, uygulamalara yönelik ilgi durumları, bilişsel hazırlık, simülasyon uygulamaları ve geri bildirimlerin beceri kazanımları için likert tipi puanlama kullanılmıştır.

Algılanan öğrenme ölçeği Rovai, Wighting, Baker ve Grooms (2009) tarafından geliştirilen bir ölçektir. Rovai, Wighting, Baker ve Grooms tarafından 2009 yılında yapılan ölçek geliştirme çalışmasında yüzyüze ve online öğrenme yapılan öğrencilerde kullanılabilme olanağı sunan, 9 maddeden ve 3 faktörden oluşmakta olan bu algılanan öğrenme ölçeği dizayn edilmiştir. Ölçekte öğrenme sürecinde bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarda algılanan öğrenmelerin ölçülmesi hedeflenmektedir. Rovai, Wighting, Baker ve Grooms (2009) tarafından geliştirilmiş olan bu ölçek hem algılanan öğrenme aşamasını 3 değişik boyut olarak ele alması, hem yüzyüze ve uzaktan öğrenmeleri içermesi hem de doğrudan algılanan öğrenme işlevlerine dikkat çekmesi bakımından önemli görülmektedir. Ölçekteki ilk faktör bilişsel öğrenmeleri ölçme amacını taşımakta olup üç madde içerir ve bilişseldir. Ölçekteki ikinci faktör ise duyuşsal öğrenmeleri ölçme amacını taşımakta, üç madde içermekte ve duyuşsal olarak nitelenmektedir. Ölçekteki üçüncü ve son faktörde ise psikomotor öğrenmelerin ölçülmesi amaçlanmaktadır ve psikomotordur (Albayrak, Güngören, & Horzum; 2014). Ölçeğin kullanım izni alınmıştır.

Araştırma gönüllülük esasına dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara Google Documents üzerinden hazırlanan anket soruları ve Algılanan Öğrenme Ölçeği ile online olarak mail adresleri üzerinden ulaşılmış ve veriler bu şekilde toplanmıştır. Gönderilen anket formunda araştırmanın amacı hakkında kısa bir ön bilgi verilmiş ve araştırmaya katılıp katılmama kararı kendilerine bırakılmıştır. Toplam 38 sorudan oluşan anket formu ve algılanan öğrenme ölçeğinin tamamlanma süresi ortalama 20 dakikadır.

BULGULAR: Araştırmaya katılmayı kabul eden 112 öğrencinin %86'sı kadın,%14'ü erkek, yaş ortalaması; $21,90 \pm 2,48$, akademik başarı puanı ortalaması; $2,95 \pm 0,46$ 'dır. Katılımcıların %79'u Okul hemşiresi olmak istemektedir. (Tablo 1)

Tablo 1. Öğrencilerin Tanımlayıcı Özelliklerinin Dağılımı

	n	%	Ortalama±SS
Yaş			21,90±2,48
Akademik Başarı puanı			2,95±0,46
Cinsiyet			
Kadın	95	86	
Erkek	16	14	
Okul Hemşiresi olmayı isteme			
Evet	88	79	
Hayır	23	21	

Algılanan öğrenme ölçeği ortalama toplam puanı $46,84 \pm 5,68$ 'dir. Öğrencilerin ölçek toplam puanından aldığı minimum puan 16, maksimum puan 58'dir. Ölçek alt boyutlarından bilişsel algılanan öğrenme ortalama puanı $14,58 \pm 1,91$; duyuşsal algılanan öğrenme ortalama puanı $17,98 \pm 2,74$; psikomotor algılanan öğrenme ortalama puanı $14,28 \pm 2,23$ 'dir. Öğrencilerin taramalara ilgi gösterme durumları ile Algılanan öğrenme ölçeği toplam puanı arasında pozitif ilişki saptanmıştır ($p < 0,005$). Ağız dış sağlığı taramasında kullanılan yöntemlerin tamamıyla Algılanan ölçek toplam puanı ve alt boyut toplam puanları arasında pozitif ilişki saptanmıştır ($p < 0,005$) (Tablo 2).

Tablo 2. Algılanan Öğrenme Ölçeği Toplam Puan Dağılımı

Değişkenler	Ortalama±SS	Minimum	Maksimum
Bilişsel (3-21)	14,58 ± 1,91	9	21
Duyuşsal (3-21)	17,98 ± 2,74	3	21
Psikomotor (3-21)	14,28 ± 2,23	4	21
Algılanan Öğrenme Ölçeği Toplam Puan (9-63)	46,84 ± 5,68	16	58

Öğrencilerin düztaban sağlık taramasına ait ortalama toplam ilgi puanı 8,23±1,68; ağız ve diş sağlık taramasına ait ortalama toplam ilgi puanı 7,88±1,84; skolyoz sağlık taramasına ait ortalama toplam ilgi puanı 8,57±1,69; BKI sağlık taramasına ait ortalama toplam ilgi puanı ortalaması 8,49±1,43'dur (Tablo 3).

Tablo 3. Öğrencilerin Sağlık Taramalarına İlgi Duyma Durumlarına Verdikleri Puanların Dağılımı

Öğrencilerin İlgi Puanları	Ortalama±SS	Minimum	Maximum
Taramalar	7,82±1,85	1	10
Düz taban	8,23±1,68	1	10
Ağız ve diş sağlığı	7,88±1,84	1	10
Skolyoz	8,57±1,69	1	10
BKI	8,49±1,43	1	10

Okul sağlığı hemşiresi olarak çalışmayı düşünen öğrencilerin, düz taban sağlık taramasına ilgi puanı arasında istatistiki olarak anlamlı fark yok ($p>0,05$) iken ağız ve diş sağlığı, skolyoz, BKI sağlık taramalarına ilgi puanları arasında istatistiki olarak anlamlı fark vardır ($p<0,05$) (Tablo 4).

Tablo 4. Öğrencilerin İlgi duyduğu Sağlık Taraması ile Okul Hemşiresi olmak istemeleri Durumu

Öğrencilerin İlgi Puanları	Okul Hemşiresi Olmayı		p	U
	İlgi İsteme	Hayır		
	Evet	Hayır		
	88	23		
Düz Taban Mean Ranks	59,98	44,61	0,053	750,00
Ağız ve Diş sağlığı Mean Ranks	59,18	43,85	0,037	732,50
Skolyoz Mean Ranks	60,57	38,50	0,003	609,50
BKI Mean Ranks	57,10	51,78	0,463	915,00

Öğrencilerin Sağlık Taramalarında kullanılan öğretim yöntemlerine en yüksek puanlar; Anlatım tekniğinde en yüksek puan, BKI taramasından alınmış olup toplam puanı $8,59 \pm 1,49$ 'tür. Öğrencinin uygulamayı yapmasında(anlatım ve simülasyonla gösterme) en yüksek puan, Düztaban taramasından almış olup toplam puanı $8,59 \pm 1,39$ 'tür. Öğrenci uygulamasından hemen sonra yapılan geri bildirim de en yüksek puan, BKI taramasından almış olup toplam puanı $8,60 \pm 1,44$ ' tür(Tablo 5).

Tablo 5. Öğrencilerin Sağlık Taramalarında kullanılan öğretim yöntemlerine verdikleri puanların Dağılımı

Öğrencilerin Sağlık Tarama” Puanları	Ortalama \pm SS	Minimum	Maximum
Düz taban			
*Anlatıma	8,49 \pm 1,43	3	10
**Uygulama	8,59 \pm 1,39	4	10
***Değerlendirme	8,45 \pm 1,46	4	10
Ağız ve diş sağlığı			
*Anlatıma	8,46 \pm 1,40	3	10
**Uygulama	8,55 \pm 1,42	3	10
***Değerlendirme	8,56 \pm 1,41	3	10
Skolyoz			
*Anlatıma	8,27 \pm 1,60	4	10
**Uygulama	8,30 \pm 1,71	3	10
***Değerlendirme	8,32 \pm 1,64	3	10
BKI			
*Anlatıma	8,59 \pm 1,49	4	10
**Uygulama	8,54 \pm 1,57	3	10
***Değerlendirme	8,60 \pm 1,44	3	10
*Öğretim elemanı(anlatım ve simülasyon kullanarak gösterme)			
**Öğrenci (anlatım ve simülasyon kullanarak uygulamayı yapması)			
***Öğrenci uygulamasından hemen sonra yapılan geri bildirim			

Öğrencilerin algılanan öğrenme ölçeğine ait ortalama toplam puanı ile düztaban sağlık taramasına ait toplam ilgi puanı($r=0,273$, $p=0,004$); ağız ve diş sağlığı sağlık taramasına ait toplam ilgi puanı($r=0,347$, $p<0,001$); skolyoz sağlık taramasına ait toplam ilgi puanı ($r=0,321$, $p=0,001$); BKI sağlık taramasına ait toplam ilgi puanı ($r=0,394$, $p<0,001$) arasında pozitif güçlü ilişki saptanmıştır. Öğrencilerin ölçeğin alt boyutlarından bilişsel algılanan öğrenme ortalama puanı ile skolyoz sağlık taramasına ait toplam puan ($r=0,251$; $p=0,008$) ve BKI sağlık taramasına ait toplam ilgi puanı ($r=0,201$; $p=0,034$) ile pozitif ilişki saptanmıştır. Öğrencilerin ölçeğin alt boyutlarından duyuşsal algılanan öğrenme ortalama puanı ile düztaban sağlık taramasına ait toplam ilgi puanı ($r=0,325$, $p=0,001$); ağız ve diş sağlığı sağlık taramasına ait toplam ilgi puanı($r=0,427$, $p<0,001$); skolyoz sağlık taramasına ait toplam ilgi puanı ($r=0,351$, $p<0,001$); BKI sağlık taramasına ait toplam ilgi puanı ($r=0,551$, $p<0,001$) ile pozitif ilişki saptanmıştır. Öğrencilerin ölçeğin alt boyutlarından psikomotor algılanan öğrenme ortalama puanı ile ağız ve diş sağlığı sağlık taramasına ait toplam ilg; i puanı ($r=0,199$, $p=0,036$) ile pozitif ilişki saptanmıştır (Tablo 6).

Tablo.6: Öğrencilerin Sağlık Taramalarına İlgili Durumlarının, Algılanan Öğrenme Ölçeği Toplam Puan ve alt boyutlarına göre Korelasyonunun Dağılımı

	Algılanan Öğrenme Ölçeği	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
Düz Taban Taraması				
*Anlatıma	r=0,437** p<0,001	r=0,268** p<0,004	r=0,552** p<0,001	r=0,210 p=0,027
Uygulama	r=0,300 p=0,001	r=0,162 p=0,090	r=0,421** p=0,001	r=0,098 p=0,304
***Değerlendirme	r=0,315** p=0,001	r=0,125 p=0,191	r=0,465** p<0,001	r=0,141 p=0,141
Ağız ve Diş Sağlığı Taraması				
*Anlatıma	r=0,457** p<0,001	r=0,210* p<0,027	r=0,611** p<0,001	r=0,209* p=0,028
Uygulama	r=0,434 p<0,001	r=0,235* p<0,013	r=0,569** p<0,001	r=0,186 p=0,050
***Değerlendirme	r=0,336** p<0,001	r=0,124 p<0,196	r=0,511** p<0,001	r=0,115 p=0,228
Skolyoz Taraması				
*Anlatıma	r=0,380** p<0,001	r=0,224* p<0,018	r=0,481** p<0,001	r=0,180 p=0,058
Uygulama	r=0,293 p=0,002	r=0,157 p=0,101	r=0,463** p<0,001	r=0,055 p=0,567
***Değerlendirme	r=0,330** p<0,001	r=0,159 p=0,095	r=0,450** p<0,001	r=0,147 p=0,125
BKI Taraması				
*Anlatıma	r=0,422** p<0,001	r=0,169 p<0,077	r=0,592** p<0,001	r=0,167 p=0,080
Uygulama	r=0,306 p=0,001	r=0,067 p=0,484	r=0,490** p<0,001	r=0,113 p=0,236
***Değerlendirme	r=0,322** p=0,001	r=0,090 p=0,345	r=0,492** p<0,001	r=0,133 p=0,163
*Öğretim elemanı(anlatım ve simülasyonla gösterme) **Kendisi uygulamayı yapması(anlatım ve simülasyonla gösterme) ***Öğrenci uygulamasından hemen sonra yapılan geri bildirim				

Spearman's rho test. p<0,05*,p<0,01**

Öğrencilerin sağlık taramalarında kullanılan yöntemlere göre Algılanan Öğrenme, Bilişsel, duyuşsal ve psikomotor puanları arasındaki ilişki durumu verilmiştir(Tablo7)

Tablo 7: Öğrencilerin Sağlık Tarama Puanlarının Algılanan Öğrenme Ölçek Puanının Korelasyonunun Dağılımı

Öğrencilerin İlgi Puanı	Algılanan Öğrenme Ölçeği	Bilişsel	Duyuşsal	Psikomotor
Sağlık Taramaları				
Düz taban	r=0,273** p=0,004	r=0,172 p=0,70	r=0,325** p=0,001	r=0,114 p=0,236
Ağız ve diş sağlığı	r=0,347** p<0,001	r=0,133 p=0,163	r=0,427** p<0,001	r=0,199* p=0,036
Skolyoz	r=0,321** p=0,001	r=0,251** p=0,008	r=0,351** p<0,001	r=0,145 p=0,129
BKI	r=0,394** p<0,001	r=0,201* p=0,034	r=0,551** p<0,001	r=0,131 p=0,172

Spearman's rho test. $p<0,05^*$, $p<0,01^{**}$

TARTIŞMA:

Bilim ve teknoloji alanlarında hızla gelen değişimle birlikte çağımızda bilgiler durmaksızın artmakta ve günden güne güncelliklerini yitirmektedirler. Eğitimin araç olarak kullanımı sayesinde bireylerin bu süreçte etkin olarak katılımları sağlanabilmektedir (12). Ülkemizde ilk defa 1927'de halkın okur yazarlık oranının artırılmasını sağlamak amacıyla uzaktan eğitim gündeme gelmiştir (13). Hemşirelik eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında uzaktan eğitimin kullanımının geleneksel eğitim-öğretim kullanımına oranla daha etkili olabildiği ya da uygun kullanımı sayesinde örgün eğitimin destekleyicisi olabileceği sonuçları ortaya çıkmıştır (14). Leisure ve arkadaşlarının 2000 yılında yaptıkları çalışmaya göre; geleneksel öğretim ve web tabanlı öğretim yöntemleri karşılaştırılmış ve geleneksel yöntemin daha iyi olduğunu savunan öğrenciler; bu yöntemin etkileşime daha fazla fırsat verdiğini, anında geri bildirim alınabildiğini, daha anlamlı bir öğrenme ortamı sunduğunu fakat dersleri ertelemeye ise olanak sağlamadığını belirtmişlerdir. Web tabanlı öğrenmeyi seçen öğrenciler ise bu yöntemde internet ve bilgisayar gerekliliğini göstererek maliyet etkin olmadığını diğer taraftan ise öğrenme ortamına katılmayı kolaylaştırarak öğrenmede esneklik sağladığını belirtmişlerdir (15). Thiele'nin 2003'de yaptığı çalışmaya göre web tabanlı öğrenen öğrencilerin daha bağımsız şekilde öğrendikleri ve kendi kendine öğrenme yöntemlerini daha etkin kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır (16). Lu, Lin ve Li 2009'da intramuskular enjeksiyon uygulamalarının geleneksel

öğretimine web tabanlı öğretimin entegre edilmesinin öğrencilerin bilgi ve beceri düzeylerine olan etkinliğini değerlendirdiklerinde; web tabanlı uzaktan eğitimin öğrencilerin intramuskuler enjeksiyon uygulaması bilgi ve beceri durumlarına katkı sağladığı sonucuna ulaşmışlardır (17). Şenyuva'nın 2013 yılında Atatürk Üniversitesinde hemşirelerin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri ile ilgili yaptığı çalışmada; hemşirelik lisans tamamlama programına devam eden 1015 hemşireden 198 tanesi rastgele örnekleme alınmış ve çalışmanın sonuçlarına göre; hemşireler vardiyalı çalışma şekillerinin olması, derslere devam edememeleri, kendi hızında ve kendi ortamlarında öğrenmelerine imkân sağlaması sebepleri ile tercih ettiklerini belirtirken diğer yandan tüm hemşirelik eğitimlerinin uzaktan eğitimle verilemeyeceğini belirtilmiştir(18). Kürtüncü ve Kurt'un 2020 yılında covid-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar ile ilgili yaptıkları çalışmada ise; hemşirelik bölümünde okuyan 516 öğrenci araştırmaya dahil edilmiş, öğrencilerin büyük çoğunluğu teorik ve uygulama derslerinde sadece online uygulamaların yetersiz olacağını belirtmiştir. Başlıca yaşadıkları problemleri ise; uzaktan eğitimdeki altyapı problemleri, eğitimde yüz yüze iletişim kurulamaması, imkânlarının kısıtlılığı, pandemi sebebiyle içerisinde buldukları duygu durum ve sınav ile ilgili yaşadıkları kaygılar şeklinde sıralamışlardır. Öğrenciler çözüm olarak ise; uzaktan eğitimde altyapı iyileştirilmesini, web tabanında ilave uygulamaların kullanılabilceğini, sınav yapılması yerine ödev verilmesini ve hızlandırılmış program uygulanmasını ve uygulamalı derslerde bir sonraki dönem hızlandırılmış şekilde tekrar üzerinden geçilmesini önermişlerdir (19). Mancuso (2009), Kuzey Amerika'da hemşire akademisyenler arasında uzaktan eğitim algılarını belirlemek için yaptığı bir çalışmada uzaktan eğitim yöntemleri ile başarılı olan öğrencilerin motive, kendi kendini yönlendirebilme, bağımsız ve aktif olma eğiliminde olduklarını, bu öğrencilerin, geleneksel sınıf ortamlarındaki öğrencilere göre ders içeriğini daha detaylı ve derinlemesine araştırdıklarını belirtmiştir (20). Kızıltepe ve Kurtgöz'ün 2020 yılında 322 hemşirelik öğrencisi ile yaptıkları çalışmada hemşirelik öğrencilerinin Covid-19 pandemisi sürecinde aldıkları uzaktan eğitime yönelik tutum ve görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmış; bunun sonucunda ise uzaktan eğitim döneminde öğrencilerin derslerini takip etmekte güçlükler yaşadıkları, teori ve uygulama bölümlerini anlama ve öğrenmede sıkıntı yaşadıkları ve klinik uygulamalar konusunda da kendilerini yetersiz gördükleri sonuçlarına ulaşılmıştır (21). Benzer şekilde pandemi dönemine ilişkin uluslararası yapılan çalışmalar incelendiğinde, öğrencilerin yakınlarının Covid-19 nedeniyle hastalanması durumunda stres yaşadıkları ve akademik çalışmalarını erteledikleri saptanmış olup, bu dönemde sürecin belirsizliği ve hastalanma korkusu nedeni ile yoğun kaygı, derslere odaklanmada zorlanma gibi olumsuz psikolojik etkiler yaşadıkları bildirilmiştir (22, 23). Sahu'nun 2020 yılında yaptığı çalışmada ise; öğrencilerin yüz yüze yürütülen derslerden web tabanlı derslere geçişle birlikte sınavların nasıl olacağına dair, derslere ulaşım imkânları, pandeminin psikolojik etkileri, internet erişiminde imkân kısıtlılığı gibi konularında endişe yaşadıkları bildirilmiştir (24). Karadağ ve Yücel'in 2020 yılında yaptıkları çalışmada; Covid-19 sürecinde lisans öğrencilerinin sadece %63'ünün evinde internet bağlantısı bulunduğu, öğrencilerin üçte birinin bilgisayar veya tableti olmadığı, bu nedenle eğitimlerini sürdürmedikleri bulunmuştur (25). Cao ve arkadaşlarının (2020) Çin'de yaptıkları çalışmada ise üniversite öğrencilerinin pandemi sürecinde kırsal bölgede bulunma ve aile gelir düzeyindeki belirsizlik nedeniyle anksiyete yaşadığı belirtilmiştir (22). Süt ve Küçükkaya'nın(2016) yaptıkları Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri başlıklı çalışmaya katılan 297 hemşirelik öğrencisinden büyük çoğunluğun (%87.5)

uzaktan eğitim şeklinde eğitim görülmesini onaylamadıkları bulunmuştur (26). Yapılan diğer bir çalışmada; Atasoy ve Sütütemiz (2014) hemşirelik öğrencileriyle çalışmış ve öğrencilerden çoğunun hemşirelikte lisans eğitiminde örgün öğretim şeklinin kullanılması gerektiğini düşündükleri, açık öğretim ve uzaktan eğitim benzeri öğretim yöntemlerinin etkinliğine katılmadıklarını belirtmişlerdir (27). Taşocak ve arkadaşlarının (2014) çalışmasında ise hemşirelik öğrencileri özellikle teori derslerinin uzaktan eğitimle verilebileceği görüşünü savunmuşlardır (28). Duijin ve arkadaşları; çevrim içi öğrenmede teori ve pratik açığını kapatmada ve klinik becerilerin gelişmesini destekleyecek bir eğitim verilmesinin gerekli olduğunu belirtmişlerdir (29). Hemşirelik eğitimi dışında uzaktan eğitim alan bölümlerden biri olan turizm öğrencilerinin Covid döneminde uzaktan eğitim almalarına ilişkin memnuniyet düzeylerinin değerlendirildiği bir çalışmada; erkek öğrencilerde uzaktan eğitim ders memnuniyetinin daha yüksek olduğu bulunmuş, yine erkek öğrencilerin kız öğrencilere nazaran uzaktan eğitimle alınan dersleri daha etkili gördükleri sonucuna ulaşılmıştır (30). 2021 yılında covid-19 pandemi sürecinde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitime karşı tutum ve memnuniyet düzeylerinin araştırıldığı çalışmada ise; 416 hemşirelik öğrenci ile çalışılmış, Covid-19 pandemisi süresince uzaktan eğitim modelinin yerinde bir karar olduğunu düşünme, uzaktan eğitim modelinin hemşirelikte ve uygulamalı bölümlerde etkililiği olan bir yöntem olduğunu düşünme ve uzaktan eğitimle derslerin içeriğine hızlı şekilde ulaşılabilirdiğini düşünme durumlarıyla tutum puanlarının arasında önemli farklılık bulunmuş; buna göre uzaktan eğitime yönelik tutum puanları arttıkça uzaktan eğitime yönelik memnuniyetlerin de artış gösterdiği sonucuna varılmıştır (31).

SONUÇ VE ÖNERİLER:

Uzaktan eğitimde eğitmen ve öğrencilerin farklı mekanlarda bulunması ve öğrencilerin kendi istekleriyle etkin biçimde eğitime katılmaları söz konusudur. Dünyada uzun yıllardır hemşirelik eğitiminde uzaktan eğitim kullanılmasına rağmen ülkemizde bu uygulamalara daha geç başlanmıştır. Yapılan çalışmaların sonuçlarına bakıldığında uzaktan eğitimin daha geniş kitlede hemşirelik öğrencisine eğitim olanağı sunabileceği görülmüştür. Böylelikle hemşirelik eğitiminde yaşanan nitelik ve nicelik problemleri çözülebilecek ve hemşirelik eğitiminin istenen pozitif sonuçları ortaya çıkacaktır. Hemşirelik eğitiminde uzaktan eğitimin tek başına kullanmasından ziyade temel örgün eğitimin ardından örgün eğitimi pekiştirmek adına destekleyici olarak kullanılması ve yaşam boyunca öğrenme deneyimlerinde de kullanımının sürdürülmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Kaynaklar

1. Hacıoğlu, N. (2019). Halk Sağlığı Hemşireliği. Sağlık Eğitimi. 2. Baskı. Behice Erci (Editör). Elazığ: Anadolu Nobel Tıp Kitabevleri. S.204-218.
2. Pektekin, Ç. (2020). Sağlık Bilimlerinde Eğitim. Eğitime Giriş: Eğitimde Temel Kavramlar. 1. Baskı. Çaylan Pektekin, Semiha Akın (Editörler). İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevleri. S.1-32.
3. Iboi, E., Richardson, A., Ruffin, R., Ingram, D., Clark, J., Hawkins, J., ... & Akinyemi, L. (2021). Impact Of Public Health Education Program On The Novel Coronavirus Outbreak In The United States. *Frontiers In Public Health*, 9, 208.

4. Boztepe, H., Terzioğlu, F. (2013). Hemşirelik Eğitiminde Beceri Değerlendirme. *Anadolu Hemşirelik Ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 16(1): 57-63.
5. Şendir, M., & Doğan, P. (2015). Hemşirelik Eğitiminde Simülasyonun Kullanımı: Sistematik İnceleme.
6. Dığrak, E., Eyimaya, A. Ö., Zengin, H., & Tezel, A. (2020). İki Devlet İlkokulundaki Öğrencilerin Sağlık Tarama Sonuçlarının Değerlendirilmesi. *Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care*, 14(2), 289-298.
7. Saçıkara, Z., & Tanyer, D. K. T. D. K. (2021). Kırsal Bölgede Yaşayan Kadınların Serviks Ve Meme Kanseri Taramalarına Katılım Ve Bilgi Durumları. *STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 30(1), 43-52.
8. Rhodes, L. M., Curran, C. (2005). Use Of The Human Patient Simülator To Teach Clinical Judgment Skills in A Baccalaureate Nursing Program. *Computer Informatics Nursing*, 23(5): 256-262.
9. Norman, J. (2012). Systematic Review Of The Literature On Simulation in Nursing Education. *ABNF Journal*, 23(2): 24-29.
10. Taşkın L. Ve Akkuzu G. 2019. Hemşirelik Eğitiminin Özelliđi. Hemşire ve Ebeler İçin Doğum ve Kadın Sağlığı Uygulama Rehberi. Lale Taşkın, Kafıye Eroğlu, Fusun Terzioğlu, Gülşen Vural, Ömer Kutlu (Ed.Ler). Ankara: Palme Yayınevi. S. 11-12.
11. Albayrak, E., Güngören, Ö. C., & Horzum, M. B. (2014). Algılanan öğrenme ölçeğinin Türkçeye uyarlaması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 1-14.
12. Soran, H. A. L. U. K., Akkoyunlu, B. U. K. E. T., & Kavak, Y. (2006). Yaşam Boyu Öğrenme Becerileri Ve Eğiticilerin Eğitimi Programı: Hacettepe Üniversitesi Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(30), 201-210.
13. Alkan, C. (1987). Öğrenme-öğretme süreçleri ilkeler. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 20(1), 209-229.
14. Öztürk, D. (2015). Uzaktan Eğitime Hemşirelik Eğitimi Penceresinden Bir Bakış. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 18(3).
15. Leasure, A. R., Davis, L., & Thievon, S. L. (2000). Comparison of student outcomes and preferences in a traditional vs. world wide web-based baccalaureate nursing research course.
16. Thiele, J. E. (2003). Learning patterns of online students.
17. Lu, D. F., Lin, Z. C., & Li, Y. J. (2009). Effects of a web-based course on nursing skills and knowledge learning. *Journal of Nursing Education*, 48(2), 70-77.
18. Şenyuva, E. (2013). Hemşirelerin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 3(2), 23-41.
19. Kürtüncü, M., & Aylin, K. U. R. T. (2020). COVID-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 66-77.

20. Mancuso, J. M. (2009). Perceptions of distance education among nursing faculty members in North America. *Nursing & Health Sciences*, 11(2), 194-205.
21. Keskin Kızıltepe, S., & Kurtgöz, A. (2020). Hemşirelik Öğrencilerinin Covid-19 Pandemisi Sürecinde Aldıkları Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum Ve Görüşlerinin Belirlenmesi. *Journal of International Social Research*, 13(74).
22. Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry research*, 287, 112934. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934>
23. Wang, C., Cheng, Z., Yue, X.-G., & McAleer, M. (2020). Risk Management of COVID-19 by universities in China. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(2), 36. <http://doi.org/10.3390/jrfm13020036>
24. Sahu, P. (2020). Closure Of Universities Due To Coronavirus Disease 2019 (COVID-19): Impact On Education And Mental Health Of Students And Academic Staff. *Cureus*, 2019 (4), 4–9. <http://doi.org/10.7759/cureus.7541>
25. Karadağ, E., & Yücel, C. (2020). Yeni tip Koronavirüs pandemisi döneminde üniversitelerde uzaktan eğitim: Lisans Öğrencileri Kapsamında Bir Değerlendirme Çalışması. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 181-92.
26. SÜT, H. K., & KÜÇÜKKAYA, B. (2016). Hemşirelik bölümü öğrencilerinin uzaktan eğitime ilişkin görüşleri. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 13(3), 235-243.
27. Atasoy, I., & Sütütemiz, N. (2014). Bir grup hemşirelik son sınıf öğrencisinin hemşirelik eğitimi ile ilgili görüşleri. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 22(2), 94-104.
28. Taşocak G, Kaya H, Şenyuva E, Işık B, Bodur G. Relationship Between Nursing Students' Views About Web-Based Patient Education Course And Anxiety İn Turkey. *Turkish Online Journal of Distance Education* 2014; 15(3):197-214.
29. Duijin A, Swanick K, Donald E. Student learning of cervical psychomotor skills via online video instruction versus traditional face-to-face instruction. *Journal of Physical Therapy Education* 2014; 28(1):94–102.
30. Buluk, B., & Eşitti, B. (2020). Koronavirüs (COVID-19) sürecinde uzaktan eğitimin turizm lisans öğrencileri tarafından değerlendirilmesi. *Journal of Awareness*, 5(3), 285-298.
31. Çelik Eren D, Korkmaz M, Öz Yıldırım Ö, Aydın Avcı İ. Covid-19 Pandemi Sürecinde Hemşirelik Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime Karşı Tutum ve Memnuniyet Düzeyleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2021; 24(2): 246-254. DOI: 10.17049/ataunihem.862820

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleği, Akademisyen ve Eğitim Fakültesi Kavramlarına Yönelik Metaforik Algıları

(Dilek Yaralı)

Öğretmen Adaylarının Öğretmenlik Mesleği, Akademisyen ve Eğitim Fakültesi Kavramlarına Yönelik Metaforik Algıları

Dilek Yaralı

Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
E-mail: dilek.yarali@alanya.edu.tr

Özet: Bu araştırmanın temel amacı, öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleği, akademisyen ve eğitim fakültesi kavramlarına yönelik algılarının metaforlar aracılığıyla belirlenmesidir. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji) kullanılmıştır. Araştırmanın güvenilirliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. Gönüllülük esası ile yürütülen araştırma, 2019-2020 Eğitim-Öğretim Bahar Yarıyılında Türkiye'nin güneyinde yer alan bir devlet üniversitesinin Eğitim Fakültesinde araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğretmen adayları ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri “öğretmenlik mesleği..... gibidir/benzer, çünkü.....”, “Akademisyen..... gibidir/benzer, çünkü.....” ve “Eğitim fakültesi gibidir/benzer, çünkü.....” şeklinde eksik bırakılan cümlelerin yer aldığı bir formun öğretmen adayları tarafından tamamlanması ile toplanmıştır. Araştırmada elde edilen veriler, içerik analizi tekniği ile analiz edilmiştir. Araştırmada öğretmen adaylarının, öğretmenlik mesleği kavramı için 62, akademisyen kavramı için 92 ve Eğitim Fakültesi kavramı için 76 adet geçerli metafor ürettikleri belirlenmiştir. Her bir kavram için öğretmen adaylarının ürettiği metaforlar ve belirttikleri gerekçeler arasındaki ilişkiler dikkate alınarak kavramsal kategoriler oluşturulmuştur. Öğretmen adaylarının geliştirdikleri metaforlar doğrultusunda, öğretmenlik mesleği kavramı için 6, akademisyen ve Eğitim Fakültesi kavramlarının her biri için 7 farklı kavramsal kategori düzenlenmiştir. Öğretmen adaylarının en çok tercih ettiği kategoriler, öğretmenlik mesleği kavramı için “Değerli Bir Meslek”, akademisyen kavramı için “Bilgi Kaynağı Olan Kişi” ve Eğitim Fakültesi kavramı için ise “Öğretmen Yetiştiren Bir Yer” şeklindedir. Ayrıca öğretmen adaylarının en çok ürettiği metaforlar, öğretmenlik mesleği kavramı için “Güneş (5), Annelik (5) ve Mum (5)”, akademisyen kavramı için “Kitap (12)” ve Eğitim Fakültesi kavramı için “Kütüphane (7)” şeklindedir. Araştırma bulgularına dayanarak öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleği, akademisyen ve eğitim fakültesi kavramlarına yönelik olumlu algılara sahip oldukları söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: akademisyen, eğitim fakültesi, metafor, öğretmenlik mesleği

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılımının İncelenmesi

(İlknur Akın, Osman Tayyar Çelik)

Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılımının İncelenmesi

İlknur Akın¹, Osman Tayyar Çelik²

¹Milli Eğitim Bakanlığı, E-mail: ilknur.akin@gmail.com

²İnönü Üniversitesi, E-mail: otayyar.celik@inonu.edu.tr

Özet: Okul öncesi eğitim, çocukların 0-6 yaş aralığını kapsayan zihinsel, bedensel, sosyal ve duygusal gelişiminin en hızlı olduğu dönemdir. Bu dönemde belirlenen amaç ve kazanımlara ulaşmak için çocuğu merkeze alan bir yaklaşım yerine çocuk-anne-babayı merkeze alan bir eğitim anlayışı benimsenmelidir. Bu çerçevede de sene başında planların buna uygun olarak hazırlanması ve yapılacak uygulamalarda aileyi içine alacak okul ve ev temelli etkinlikler, düzenlenmelidir.

Bu araştırmanın amacı, okul öncesi eğitimde aile katılım çalışmalarının farklı açılardan incelenmesidir. Bu kapsamda okul öncesi eğitimde aile katılım etkinlikleri, okul öncesinde aile katılımı etkinliklerinin yararları ve okul öncesinde aile katılımı engelleyen faktörlere değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi, ev temelli etkinlikler, 0-6 yaş

Giriş

Okul Öncesi dönem çocukların öğrenmelerinin en yoğun gerçekleştiği bir zaman aralığıdır. Kimi eğitimcilere göre çocuk zihni emici bir süngere benzetilerek çevresinde olup, biten her şeyi öğrenme istek ve çabasında olacağı belirtilmiştir. Bu nedenle okul öncesi çocukların öğrenmeye karşı istekliliği, çocukların küçük filozoflar olarak betimlenmesini sağlar. Küçük filozofların çevresini anlamlandırabilmesini sağlayan ilk kurum çocuğun var olduğu ve içinde bulunduğu ailedir. Aile çocuğa çevresinde devam etmekte olan dünyayı algılamasını ve anlamlandırmasını sağlayan ilk kurumdur. Ailede ki ebeveynler bu açıdan bakıldığında çocuğun ilk öğretmeni olma özelliğine sahiptir. Çocuklar okul öncesi dönemde vakitlerinin önemli bir kısmını aile içinde geçirirler. Bu nedenle her anne baba çocuğun doğuştan gelen yetenek ve becerilerini ortaya çıkarması, kullanması, geliştirmesi, desteklemesi ve hayatta kendinin ne olduğunu keşfedip, ifade edebilmesi için gerekli imkan ve şartları yerine getirmesi gerekir. Ailenin çocuğuna karşı en önemli görevi bedensel olarak gelişimi ve eğitimi için gerekli önlemleri alıp, onu teşvik etmektir. Ailenin desteği ve katkısı olmadan çocukların her yönlü bütüncül gelişimi sağlanamaz.(Yaşar Ekici, 2017: 543) Aile olarak anne ve babanın vermiş olduğu destek çocukla okul arasında bir köprü vazifesi görecektir. Çocuk ailede öğrenmiş olduğu bilgileri okul ortamına transfer edecektir. Anne baba desteği ne kadar erken ve etkili olursa çocuğun eğitim hayatında ki kazanımları da o kadar çok ve zengin olur.(OBADER 2013: 10)

Aile çocuğun okula başlamasıyla birlikte bu görevi okul öncesi öğretmeniyle paylaşır ve çocuğun eğitiminde son derece etkin bir role sahiptir.

Okul öncesi kurumlar çocukların psikomotor, sosyo-duyusal, bilişsel, dil ve öz bakım becerileri olarak bütüncül bir şekilde gelişmesini hedefler. Bu hedefi gerçekleştirirken amaç çocukları ilkokula hazırlamak, toplum içerisinde yaşayabilme becerileri kazandırmak, okul sevgisi kazandırmaktır. Bu amacın sağlıklı şekilde gerçekleştirilmesi için aile bireylerinin

destek ve ilgisine ihtiyacı vardır. Çünkü çocuk tek başına bir birey değildir. Ailesiyle var olan, ailesinin değerleriyle, öğrettikleriyle ve kendisine vermiş olduğu kıymetle dünyaya bakan ve dış dünyayı anlamlandıran bu bir varlıktır. Bu bağlamda okul aile- işbirliğinin yapılması gerekir. Okul-aile işbirliği kurulurken ailelerin, çocuk gelişimi ve eğitim konusunda eğitim almaları çocukların daha iyi yetişmesinde önemli rol oynamaktadır.(Altan, 2019: 7) Okul- aile işbirliğinin sağlanması da aile katılım çalışmalarının önemi büyüktür. Okul temelli eğitim anlayışı temel alındığında aile katılımının önemi açısından bakıldığında yapılan etkinlikler (konferanslar, Proje Temelli Öğretim(PTÖ) eğitim veren okulların aile katılımını artırma çabalarının ortak noktasıdır.(Rimm Kaufman vd.,2003: 182)

Öğretmen aile katılım çalışmalarıyla çocuğun var olduğu ortam ve kültürel özellikler hakkında ipuçları edinirken, ailede okulda ki var olan ortam, çocuğunun bu ortamda var oluşunu, sınıftaki arkadaşlarıyla iletişimini, beceri ve yeteneklerini keşfeder. Okul aile işbirliği aktif şekilde yapıldığında çocukların özgüveni yerine gelmekte, başarısı artmakta, ders içinde daha aktif hale gelmektedirler. Çocukların eğitimde yer alan okul ve öğretmene ait var olan algılarının olumlu yönde değişmesinde aile katılımı etkinliklerinin büyük bir katkısı vardır. Bu bağlamda okulöncesi kurumlarda yer verilen aile katılım çalışmalarının ve etkinliklerinin bir plan dahilinde değil de spontane şekilde yapıldığını ve yapılırken de belirli niteliklere göre yapılmadığı görülmektedir. Aile katılım çalışmalarında çalışmaya katılacak olan velilerin aile katılım çalışmalarının önemi ve gerekliliği konusunda bir bilgisi olmadan ve ön hazırlık yapmadan çoğu zaman etkinliklere katıldıkları görülmektedir. Bu bağlamda okul öncesinde aile katılım çalışmalarının incelenmesinin sınırlı da olsa katkısının olacağı görülmektedir.

Bu araştırmanın amacı; elde edilen bilgiler doğrultusunda okul öncesinde ki etkinliklerin aile katılım çalışmaları açısından değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır.

1. Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılım Etkinlikleri Nelerdir?
2. Okul Öncesinde Aile Katılımı Etkinliklerinin Yararları Nelerdir?
3. Okul Öncesinde Aile Katılımı Engelleyen Faktörler Nelerdir?

Yöntem

Bu çalışmada Nitel çalışmalarda doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi sürecini Altheide (1996); dokümanlarda dâhil edilecek kriterleri belirleme, doküman ve veri toplama, temel analiz alanlarını belirleme, dokümanı kodlama, doğrulama ve analiz etme olarak sınıflamaktadır. Araştırma yapılan alanla ilgili pek çok bilgi görüşme ve gözlem yapmaya gerek kalmaksızın belge inceleme yoluyla elde edilebilir. Bu sayede araştırmacı “zaman kullanımı açısından verimli bir yöntem olması, örneklem büyüklüğü, kullanılabilirlik, düşük maliyet, tekrar kullanım, bireysellik ve özgünlük, kesinlik, geniş kapsam ve zaman, tepkiselliğin olmaması, kolay ulaşılamayacak verilere ulaşma, konunun ve verinin niteliği” zaman ve kaynak tasarrufu sağlamış olur. (Yıldırım & Şimşek, 2016). Hangi dokümanın önemli olduğu ve veri kaynağı olarak kullanılabileceğine araştırma konusuna bakarak karar vermek gerekir. Araştırma konusuyla ilgili raporlar, kitaplar, arşiv dosyaları, video ve ses kayıtları, fotoğraflar gibi belgeler özgünlüğü kontrol edilerek sistematik bir şekilde analiz edilmelidir. Okul öncesi eğitimde aile katılımının incelenmesi amaçlayan bu çalışmada konu ile ilgili olarak ulaşılan kaynaklar alt problemlere yanıt oluşturabilecek şekilde kuramsal olarak analiz edilmiş ve sonuçlar bulgular bölümünde detaylı olarak incelenmiştir.

Çalışmaya dahil edilen araştırmalar

Okul öncesi eğitimde aile katılımı üzerine yapılan araştırmalara ulaşmak üzere google Akademik, YÖK Ulusal Tez Merkezi, Ulakbim-Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı, Web of Science, Education Research Complete, ERIC, Scopus (A&I) veri tabanlarında taramalar yapılmıştır. Türkiye’de yapılmış 68 çalışma araştırmaya dahil edilmiştir.

Bulgular

Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılım Etkinlikleri Nelerdir? Sorusuna cevap bulmak için literatür taranmış ulaşılan bulgular aşağıdaki şekilde analiz edilmiştir.

Ailelerin, okulöncesi eğitim faaliyetlerine katılmaları için değişik etkinlikler bulunmaktadır. Aileler çocuklarının desteklenmesi için hazırlanan etkinliklere katılarak; çocuklarının durumunu öğrenirken aynı zamanda nasıl ilerleme sağlayabileceklerine dair çocuklarını destekleme imkanı bulmaktadırlar. Aile katılım etkinlikleri planlanırken, ailenin güçlü özellikleri ve becerilerini kullanmalarını imkan veren çeşitli fırsatları sunulmalıdır. (Murray, McFarland-Piazza, & Harrison, 2015). Öğretmenlerin aileleri etkileyen ekonomik ve toplumsal sorunları göz önünde bulundurması, ailelerin, aile katılım etkinliklerine katılımına yönelik daha aktif bir davranış sergilemesini sağlayabilir. (Waanders, Mendez, & Downer,2007: 14)

Okul öncesi eğitim programının tarih içerisindeki düzenlemelerine baktığımızda aile katılım etkinlikleri genel olarak; aile eğitim etkinlikleri, aile iletişim etkinlikleri, ebeveynlerin eğitim etkinliklerine katılımı, ev ziyaretleri, evde yapılabilecek etkinlikler, yönetim ve karar verme süreçlerine katılım olarak gruplayabiliriz (Abbak, 2008:33).

1.Aile Eğitim Etkinlikleri

“Aile eğitim etkinlikleri, çocuk sağlığı, gelişim, davranış yönetimi, iletişim, beslenme, ruh sağlığı gibi konularda ailelerin bilgi ve becerilerini geliştirmeye yönelik sistemli ve planlı çalışmalardır. Aile eğitimi toplantılar, konferanslar, bireysel görüşmeler ya da makaleler, broşürler, el kitabı, dergiler gibi basılı araçlar ve eğitim panoları yolu ile yapılabilir” (MEB, 2006).

a. Toplantılar: Karşılıklı diyalog imkanı sağlaması açısından, toplantılar okul ile aile arasında ki bilgi alış-verişini sağlar. Veli toplantıları her yarıyılıda en az iki kez yapılmalıdır (MEB, 2002).Veli toplantılarının ilki daha çok okulöncesi eğitiminin önemi, amacı, gerçekleştirilecek olan etkinlikler üzerinde durulurken daha sonra ki toplantılarda yapılan etkinliklerin değerlendirilmesi ve karşılaşılan sorunlar üzerinde çözüm üretilmeye çalışılır. Toplantı yapılmadan önce veliye toplantının neden gerçekleştirileceğine, ne zaman ve hangi tarihte olacağını belirten kısa bir bilgilendirme yazısı gönderilmesi, veli katılımının artmasını sağlayacaktır. Toplantının verimli geçmesi için velilerin düşüncelerini rahatlıkla ifade edeceği bir toplantı ortamının olması son derece önemlidir. Toplantı sonunda alınan kararların uygulanması, sorunlara çözüm bulunması ve velilerin toplantılara devamlılığın sağlanması açısından bir gerekliliktir.

b. Konferanslar: “Konferanslar önceden belirlenen bir konuda ya da genel konularda öğretmen, yönetici ya da davet edilen bir konuk tarafından verilen bilgilendirme sunumlarıdır”. (MEB, 2006) Konferanslarda öğrencilerin bulunduğu sosyo- kültürel yapı göz önünde bulundurularak, ailelerin ihtiyaçlarına ve taleplerine uygun konular seçilmesi gerekir. Konuları belirlemek için sene başında velilere doldurması için bir form hazırlanması faydalı olacaktır.

Konferanslar sayesinde çocukların eğitim durumu, gelişim ve ilerlemelerinin nasıl sağlanacağı hakkında bilgi edinilmiş olur.

c. Bireysel Görüşmeler: Veli ile ebeveyn arasında çocukla ilgili olarak gerçekleştirilen görüşmedir. Veliler bireysel görüşmeler de, diğer etkinliklere göre ortam baskısı olmadığı için, kendilerini daha rahat ifade eder ve sormak istedikleri soruları sorarlar.(Abbak, 2008: 36).Burada dikkat edilmesi gereken; bireysel görüşmelerin planlı, programlı tasarlanması ve görüşmeden önce görüşmenin amacı belirtilmesi gerekliliğidir.

Bireysel görüşmenin yararları: “dinlenmek, anlaşılmaq, endişe, duygu ve sorunları ifade etmek, çatışmaları çözmektir”.(OBADER: 80)

d. Panolar: Velilerin, çocukların geliş-gidiş vaktinde okula geldiklerinde rahatlıkla görebilecekleri bir yerde asılı duran bilgilendirici panolardır. Panolarda çocuklara ait etkinlikler, bilgilendirici nitelikte belirli gün ve haftalara-rehberlik programına-değerler eğitimi ile ilgili yazılara yer verilir. Ayrıca inceleme gezileri, konferanslar ve davetlerle ilgili ilanlar, oyun, veli tutumları, gazete kupürleri, afişler, broşürler, haftalık yemek listesi asılabilir.(Ömeroğlu ve diğerleri, 2003).Bunlara ek olarak son zamanlarda teknolojinin gelişmesiyle birlikte Okul web sayfaları, okul facebook ve okul tweeter sayfaları da eklenebilir.

2.Aile İletişim Etkinlikleri

Ailelerle farklı iletişim yolları kurmak amaçlı, okula geliş-gidiş zamanları, telefon görüşmeleri, gelişim dosyaları(portfolyo), okul ziyaretleri, haber mektupları, yazışmalar, dilek kutuları, bültenler, görsel-işitsel kayıtlar, kitapçıklar kullanılmaktadır.

a. Okula geliş-gidiş zamanları: Okul öncesi yaş grubunun küçük olması nedeniyle çocukların geliş- gidiş vaktinde, aileleri okula geldiği için günde iki kere iletişime geçerler. Fakat çalışan anneler ve babalar bu süreçte çocuklarını kendileri alamadıkları için bu iletişim yolundan mahrum kalırlar. Görüşürken dikkat edilmesi gereken; çocukların ders saati dışında ki saatler tercih edilmeli ve velilere hatırlatılmalıdır.

b. Telefon görüşmeleri: Telefon görüşmeleri okul ile aile arasında ki bağı güçlendirip, iletişimi sağlaması açısından yararlı olduğu görülmektedir. Veliyle iletişime geçmeden önce konuşulacak konular önem sırasına göre listelenmelidir. Telefon görüşmeleri sadece öğretmen tarafından devam ettirilmemeli, aranan ebeveyn de dinlenilmeli, söz hakkı verilmelidir. Telefon görüşmeleri gürültüden uzak bir ortamda yapılmalı, konuşulanlar gizli kalmasına özen gösterilmelidir(OBADER: 72).İmkanların elverişsiz olduğu durumlarda, telefon görüşmeleri daha da önem kazanmaktadır. Özellikle tüm dünyada yaşanan covid salgını nedeniyle telefon görüşmeleri daha çok önem kazandı. Uzaktan eğitime geçildiği zaman öğretmenlerin ailelerle tek iletişim kanalı telefon oldu. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu velilerle whatsapp grupları kurarak buradan etkinlik verilmesi-takibi sürecini izledi. Telefon görüşmesinin veli üzerinde olumlu etki bırakabilmesi için zamanlamanın iyi yapılması gereklidir(Çağdaş ve Seçer, 2004).

c. Gelişim dosyaları: Çocukların gelişimi ifade eden her şeyin düzenli ve sıralı şekilde yer almasıyla oluşturulur. Bu dosyanın içerisinde, sağlık kayıtları, anekdot kayıtları, kazanım değerlendirme formları, çocuklara ait bilgiler, okula başlanılan ilk zaman etkinliklerinden başlayıp ara ara gelişimini gösteren farklı etkinlikleri de içinde barındırır. Çocukların etkinlikleri arasından seçim yapıp, etkinlik hakkında sorulan sorulara cevap vermesi etkinlikleri hakkında duygu ve düşüncelerini ifade etmelerine öz denetim ve öz değerlendirme becerilerini

de geliştirir. Çocuklar, dosyaları için etkinlik seçerken neden-sonuç ilişkisi kurarlar. Etkinlikler içerisinde eleme, karar verme kendi sorumluluğunu alma, kararlarının sonuçlarını kabul etme, ayrıntılara odaklanma gibi üst düzey zihinsel ve sosyal becerileri kullanma ve geliştirme imkanı bulurlar(OBADER: 75).Toplu dosyaların çocukların okul içerisinde meydana gelen değişimlerini ailelere göstermek için yıl sonu değil de her dönem sonunda gösterilmesi gerekir. Böylece aileler çocuklarını desteklemek için gerekli zamana sahip olurlar.

d. Okul Ziyaretleri: Velilerin okul ortamını görmeleri ve yapılan etkinlikleri gözlemleyebilmeleri açısından yararlıdır. Anneler günü, yerli malı haftası gibi özel gün ve haftalarda veliler planlı olarak okula çağrılabilir. Bu özel günlerde veli- okul ve veliler arası kaynaşmayı sağlayacak eğlenceler ve yarışmalar da düzenlenebilir.

e. Haber Mektupları: Velilerin okulda oluşturulan etkinlikler, planlamalar hakkında ebeveynleri bilgi sahibi yapmak ve onları etkinliklere aktif şekilde katmak amacıyla kullanılan bir araçtır (Ömeroğlu ve Diğ., 2004). Haber mektuplarıyla okuldaki etkinlik ve planlamalardan haberdar olan veli önemsendiğini hisseder. Haber mektupları bazen planlanmış bir geziden-organizasyondan yada çocuğun okulda gerçekleştirmiş olduğu bir etkinlik üzerine yada okulda gerçekleştireceği bir faaliyet için ön hazırlık niteliğinde olabilir

f. Yazışmalar: İki yönlü olarak yürütülen aile iletişim yollarından biridir. Yazışmalar gerekli görülen önemli konular üzerinde gerçekleştirilebilir. “Kesin kayıtların ve raporların tutulmasında çocukların katılmasının çok kritik önemi vardır” (MEB, 2006).yazışmalar için çocuklara özel defter kullanılabileceği gibi teknolojik web2 aracı kitap yaratıcısı(book creator), e-kitap(e-book) çocuklar için oluşturulup, aileleriyle etkileşimli şekilde faydalanılabilir.

g. Dilek Kutuları: Ailelerin ifade etmekte zorlandıkları konular üzerine istek ve dileklerini yazıp koydukları kutulardır. Bu dilek kutuları okulun kolaylıkla görünen bir yerine yerleştirilmeli ve belirli zaman aralıklarıyla içindeki yazılar okunarak değerlendirilmelidir.

j. Bültenler: Ailelerin okulda yapılacak faaliyetler(oyunlar, şarkılar, deneyler vb.)açısından önceden haftalık ve aylık olarak bilgilendirildiği bir iletişim yoludur. Bültenler sayesinde aile çocuğunun neler öğreneceğini, bu konuda pekiştirmek amaçlı neler yapabileceğini ve çocuğunun gelişimsel olarak ilerlemesi hakkında haberdar olunur.

k. Görsel-İşitsel Kayıtlar: Görsel ve işitsel özelliğe sahip her türlü kamera, telefon, tablet, ses kaydetme cihazı kullanarak çocukların önemli anları kalıcı hale getirilerek aileyle paylaşılmasıdır. “Çocuk için ilk olarak gerçekleşen gelişimsel olaylar ve diğer bütün hatırlanması gereken olaylar fotoğraf makinesi ile kayıt edilebilmelidir. Geziler, yemekler, etkinlikler, oyunlar vb. fotoğraflanmalıdır” (MEB, 2006).

l. Kitapçıklar: Kitapçıklar hazırlanırken ailenin okul hakkında bilmesi gereken pratik bilgiler yer alabileceği gibi ilk yardımla ilgili yada doğal afetlerde yapılması gereken bilgilere yer verilir.Okul hakkında hazırlanan kitapçıklarda,okul takvimi, ders saatleri, okulun amacı, okulda çalışanların isimleri ve ne görev yaptıkları hakkında bilgilendirme yazıları da bulunabilir (Brewer, 2004).

“Grup çalışmaları sırasında küçük kitapçıklar ve broşürler oluşturulabilir. Sınıf içerisinde yapılan çalışmalar sonrasında adres kitapçıkları, gezi kitapçıkları, yemek kitapçıkları vb.. olabileceği gibi bireysel kitapçıklarda yapılabilir” (MEB, 2006).

3. Ebeveynlerin Eğitim Etkinliklerine Katılımı

Ebeveynlerin gerek okul da gerek evde gerekse çocuğun gelişimi için organize edilmiş yerlerde, planlanmış etkinliklere katılmasıdır. Ebeveynlerin eğitim etkinliklerine katılımı sene başında “Ebeveyn Katılım Formun” velilere dağıtılmasıyla başlar. Doldurulan formlar öğretmen tarafından incelenerek sene başında yapılacak katılım etkinliklerinin kim tarafından, ne zaman ve ne şekilde yapacağı planlanır. Etkinliklere katılım şeklini, velinin sahip olduğu beceri ve yetenekler belirlemelidir. Bu sayede etkinliğe katılan velinin verimli şekilde aktif katılımı sağlanır.

Velilerin okul içerisinde yapılacak etkinliklere basitten karmaşığa doğru bir yol izlemesi gerekir. Bu aşamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Okulda gerçekleştirilecek etkinlikleri gözleme.
- Sınıfta ve evde istenilen oyuncakları çocukla birlikte hazırlama.
- Amaca yönelik eğitim materyali hazırlama.
- Öğretmene yardımcı olmak amacıyla dosyalama, görsel-işitsel kayıt tutma, tamir, gezi ve diğer etkinliklerde bulunma
- Yaptığı iş ya da becerileriyle ilgili konularda çocuklarla birlikte bazı etkinliklere katılma olarak sıralanmaktadır (Çağdaş ve Seçer, 2004).

4. Ev Ziyaretleri

Çocuğun yaşadığı çevre-ev ortamı hakkın da bilgi veren, çocuğa karşı nasıl bir anne-baba tutumu gösterildiği konusunda öğretmenin çocukları daha yakından tanımasını sağlayan en etkili yöntemlerdendir. Ailenin evde oluşturduğu öğrenme ortamının kalitesi, anne-babanın mesleği, eğitim durumu ve ekonomik gibi koşullarla ilişkilidir. Bu nedenle, daha fazla kaynağa sahip aileler, çocukları için bu tür eğitimsel açıdan ilgi çekici ortamlar sağlamak için daha donanımlı olabilir (Murray, McFarland-Piazza, & Harrison, 2015: 5).

Öğretmen tarafından önceden bilmediği bir ortamın verdiği tedirginlik, ulaşım ve mesai saatleri dışında gerçekleştirilmesi gibi sorunlar ev ziyaretlerinin yapılmasını güçleştirmektedir. Ev ziyaretleri okulda yapılan programlar, özel günler dışındaki uygun günler ve ailenin müsait olduğu zamanlar dikkate alınarak planlama yapılması gerekir. Okul öncesi eğitim kademesinde gerçekleştirilen ev ziyaretleri çocukların ilk öğretmeni olması ve çocukların yaşları itibariyle öğretmene bağlılıklarını göz önünde bulundurarak daha özenli davranılması gerektiği ortaya çıkar.

Ev ziyaretlerinde öğretmenin gerçekleştireceği etkinlikler şöyle sıralanabilir:

- Çocuğun kaldığı oda gezilebilir. Bu esnada çocuğa odasıyla ilgili sorular sorularak sohbet edilir.
- Evde çocuğun da etkin katılımını sağlayacak bir etkinlik gerçekleştirilebilir.
- Aileyle sohbet edilerek, merak edilen konulara açıklık getirilir. Ziyarete gelinen çocuğun olumlu yanlarından söz edilir.
- Evde rutin yapılan işlerin çocuğun öğrenmesinde nasıl etkili kullanılabileceği anlatılır.

5. Evde Yapılabilecek Etkinlikler

Okulda verilen eğitimin evde pekiştirilmesi ya da derse hazırlık olması amacıyla ve ailelerin çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmesi adına yapılması için önerilen etkinliklerdir.

Bu etkinlikler belirlenirken dikkat edilmesi gerekenler:

- Çocukla, anne-babanın etkin katılım gösterebilecekleri bir etkinliğin seçilmesi,
- Seçilen etkinliklerin ailenin tek başına yapmasına sebep olacak zorlayıcı nitelikte olmaması,
- Etkinliklerin sene başından itibaren basitten karmaşığa doğru bir sıralama izlemesi,
- Etkinlik için gerekli olan malzemenin bulunması zor ve yüksek maliyetli olmaması,
- Etkinliklerin çocukların bütüncül gelişimini sağlayacak şekilde planlanması gerekir.

6. Yönetim ve Karar Verme Süreçlerine Katılım

“Aileler okulöncesi eğitimde planlama, uygulama, değerlendirme ve yönetim süreçlerinin her birine dâhil edildiklerinde, gerçek bir aile katılımından söz edilebilir” (MEB, 2006).

Etkin aile katılımı ancak velilerin okula ait politikaların, amaçların ve hedeflerin belirlenmesinde karar verme süreçlerine aktif katılımları ile gerçekleşir. Böylece velinin sağlıklı iletişim, okulun hedefleri, işbirliği yapmadaki istekliliği ve katılımı sağlanmış olur.(Abbak, 2008: 42)

Başından itibaren yer almadığımız hiçbir süreçte etkin ve etkili olamayız. Bu nedenle ailelerin yönetim kısmında okul-aile birliği toplantılarıyla okulda yapılanlar konusunda bilgi sahibi olması ailelerin okula destek çıkmaları ve sahiplenmeleri açısından son derece önemli ve gereklidir.

Okul Öncesinde Aile Katılımı Etkinliklerinin Yararları Nelerdir? sorusuna cevap bulmak için literatür taranmış ulaşılan bulgular aşağıda analiz edilmiştir.

Okul öncesinde gerçekleştirilen aile katılım etkinliklerine baktığımızda çocuk, aile, öğretmen ve okul açısından çok yönlü faydalarının olduğu görülmektedir.

Çocuk Açısından Aile Katılım Etkinliklerinin Yararları

Çocuklar özellikle okulöncesinde ailelerinden ilk defa ayrılık yaşadıkları için okula karşı olumlu tutum geliştirmeleri ilerideki okul hayatlarını her yönden etkileyecektir. Bu açıdan bakıldığında çocukların okula karşı olumlu tutum geliştirmesinde Aile katılım etkinliklerinin rolü çok büyüktür. Aile katılım etkinliklerinin çocuklar açısından yararlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Okula karşı daha fazla pozitif tutum geliştirirler.
- Çocuğun kendine olan güven kazanmasını, çocuklar ileriki eğitim yaşamına dair hedefler geliştirirler.
- Çocukların okulda etkinliklere katılım isteği artar.
- Çocukların okul da göstermiş oldukları performans artar.
- Çocukların okula devamlılıkları artar.

- Aile-çocuk etkileşimi artar. Okul'a karşı olumlu tutum geliştirmesini, ileriki okul başarısını desteklemesi yönünden yararları vardır.
- Ayrıca çocuklara psikolojik açıdan olumlu etkileri de göz ardı edilemez.
- Ailenin okuldaki etkinliklere katılımını arttırırken verilen ödev ve etkinliklerde aile ile çocukların beraber etkileşimli şekilde yapmalarını sağlar.
- Aile katılım etkinliklerinin, çocukların dil- bilişsel gelişimleri ile ilgili ölçümlerde iyi performans sergiledikleri görülmektedir. (Sucuka ve Kımmet, 2003).

Aile Açısından Aile Katılım Etkinliklerinin Yararları

Anne babanın sınıfta ve evde çocuğun eğitimini desteklemesi çocuğunun daha iyi tanınmasına, ilgi ve gereksinimlerini daha doğru ve gerçekçi değerlendirmesine yardımcı olur. Aile katılım etkinlikleri ile ailelerin okulun bir parçası haline gelmesi sağlanmaktadır. Aileler eğitimde sorumluluğu ne kadar paylaşırlarsa sorunlara karşı daha duyarlı olup, sorunun bir parçası değil de çözümün bir parçası olmaktadırlar. (Abbak, 2008: 43)

Aile açısından aile katılım etkinliklerinin yararlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Ailenin okula karşı olumlu bir tavır geliştirmesine,
- Okulu sahiplenmesine ve okula destek olmasına,
- Çocuğunu birey olarak görmesini,
- Öğretmenle iletişiminin olumlu yönde bir ivme kazanmasına,
- Öğretmenin yerine kendini koyup, empati duygusunu geliştirmesine,
- Çocukların eğitimine yardımcı olmasına,
- Ailenin Çocuğunun yaşlıları arasında sahip olduğu gelişimi gözlemleyebilme imkanı sunar.

Öğretmen ve Okul Açısından Aile Katılım Etkinliklerinin Yararları

- Eğitim sürecinde belirlenen hedeflere ulaşılması kolaylaşır.
- Ailenin okula ve öğretmene güveninin oluşmasını sağlar
- Ailenin desteğiyle eğitim kurumunda gelişim sürekliliği sağlanır.
- Ailenin vermiş olduğu destekle eğitim ve yönetim işlerinin daha kısa sürede, etkin bir şekilde çözümlenmesi sağlanır
- Kurumda eğitimde fırsat eşitliği ilkesinin uygulamasını sağlar.
- Çocukların çok yönlü gelişimi desteklenmiş olur.
- Okulun üstüne düşen sorumlulukları paylaşma ve desteklenmesini sağlar.
- Eğitimin kalitesinin yükselmesini sağlar.
- Öğretmenin çocuğun yaşadığı ortamı gözlemleme imkanı sunar.
- Öğretmenin velilerle sağlıklı iletişim kurulmasını sağlar.

- Sınıfın aile tarafından desteklenip, ihtiyaç işlerinde yardımcı olunması nedeniyle öğretmenin eğitim ve öğretime odaklanmasını sağlar.
- Öğretmenin motivasyonunun artmasını sağlayarak, iş tatmini oluşmasını sağlar.(Oktay ve Unutkan, 2003; Güleç ve Çömert, 2004).

Gürşimşek (2002) göre, aile katılımı anlayışının temel felsefesi aile yaşamını güçlendirmek yoluyla çocuğun gelişimine katkıda bulunmaktır. Aile katılımı okul ve aile arasında kurulan sistematik bir bağıdır. Bu bağ okul-aile birliğini güçlendirmeyi, çocukların okul öğrenmelerini pekiştirmelerini, ailelerin eğitim-öğretim konusunda bilgilenmesini ve bu konuda duyarlılık düzeylerinin artmasını sağlamaktadır.(Ekinci Vural, 2012: 73)

2009 senesinde Tezel Şahin ve Özbey tarafından Okul Öncesi Eğitim Programlarında Uygulanan Aile Katılım Çalışmalarında Baba Katılımının Yeri ve Önemi konu başlıklı araştırmasına göre babanın, çocuğun hayat boyu sağlayacağı akademik başarı, zaman içerisinde gösterdiği davranışlar ve psikolojik durumu üzerinde önemli etkisi olduğu belirtilmiştir.

2020 senesinde Ergüden, N., Doğan, A. ve Hastaoğlu, Z. Ş. Aile Katılımının Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Benlik Saygısı Ve Sosyal Duygusal Uyumu Üzerindeki Etkileri başlıklı araştırmasında öncelikle okul öncesi dönemde aile katılımının çocukların gelişimi üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir. Sonrasında aile katılımı ve aile katılımının çocuklar, ebeveynler ve öğretmenler üzerindeki etkilerine değinilmiştir. Son olarak aile katılımının benlik saygısı ve sosyal duygusal uyum üzerindeki etkilerinin üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın beşinci alt problemi olan; *Okul Öncesinde Aile Katılımı Engelleyen Faktörler Nelerdir?* Sorusuna cevap bulmak için literatür taranmış ulaşılan bulgular aşağıdaki şekilde analiz edilmiştir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında “Aile Katılım” çalışmasının önemi üzerinde ne kadar durulsa da aile katılım etkinlikleri aile, öğretmen ve okul kaynaklı engellerle karşılaşmaktadır. Bu engeller daha çok aile katılım etkinliklerinin planlı şekilde hazırlanmamasından ve bilgi eksikliğinden kaynaklı birçok engelleyici faktörle karşılaşmasından kaynaklanmaktadır. Var olan engeller okul öncesi eğitim veren öğretmenlerimizi aile katılım etkinlikleri bakımından isteksiz hale getirmektedir.

Okul öncesi aile katılımını engelleyen faktörleri genel olarak şöyle sıralayabiliriz:

- Sene başında aile katılım etkinliklerinin planlanmaması.
- Aile katılım etkinlikleri konusunda aile eğitiminin verilmemiş olması.
- Öğretmenin eğitim-öğretim süreci içerisinde zaman kaybı olarak görmesi.
- Öğretmenin aileye karşı önyargıda bulunması.
- Aile katılım etkinliği planlanırken ailenin durumunun göz önünde bulundurulmaması
- Ailelerin çocukları hakkında bildiklerinin dikkate alınmaması
- Okulda gerçekleştirilen etkinliklerin sadece aile katılım etkinliği olarak görülmesi
- Ailelerin ulaşım zorluğu yaşamaması.
- Etkinlik esnasında öğretmenin yönlendirici davranmaması

- Çalışan ailelerin iş yerinden izin alamaması.
- Aile katılım etkinliklerinin basitten karmaşığa doğru hazırlanmaması.
- Ailelerin yapılacak olan etkinliğin maliyetli olacağını düşünmesi.
- Ailenin bu konuda kendini yetersiz bulması.
- Aile ile öğretmen arasında olumlu iletişimin kurulamaması.
- Evde bakım gerektiren küçük kardeşin olması
- Okulun bulunduğu kültürel çevrenin yapısı.

Türkiye de şimdiye kadar uygulanan okul öncesi eğitim programları çocuk merkezli olarak hazırlanmıştır. Okul öncesinde verilen eğitiminin daha faydalı ve işlevsel olması için çocuğun var olduğu ortamı şekillendiren anne-babayı da dikkate alacak şekilde sadece çocuk merkezli değil anne-baba ve çocuk merkezli olarak hazırlanmalıdır(Özen, 2018: 14)

2016 senesinde Erkan, Uludağ ve Dereli tarafından yapılan Okul Öncesi Öğretmenleri, Okul Yöneticileri ve Ebeveynlerin Aile Katılımına İlişkin Algılarının İncelenmesi başlıklı araştırma sonucu elde edilen bulgulara göre, aile katılımını engelleyen faktörleri; üç başlık altında gruplanmıştır: I. Ebeveynle ilgili engeller, II. Çocukla ilgili engeller, III. Okulla ilgili engeller. Elde edilen bulgularda aile katılımını engelleyen etmenlerin çoğunlukla ebeveynlerle ilgili olduğunu düşünülmekte ve özellikle anne-babaların çalışmasından kaynaklanan zaman yetersizliği, yoğunluk, iş yükü ve stres ev temelli katılımı engelleyen temel etmenler olarak görülmüştür.

2018 senesinde Toran ve Özgen tarafından yapılan Okul Öncesi Eğitimde Aile Katılımı: Öğretmenler Ne Düşünüyor, Ne Yapıyor? Konulu araştırmada, yoğun iş temposuyla çalışan ebeveynlerin genellikle aile katılım çalışmalarında yer almadıklarını, ailelerin bilgi eksikliği nedeniyle aile katılım çalışmalarına ilgisiz olduklarını, söylemişlerdir. Araştırmaya katılıp görüşme formunu yanıtlayan okul öncesi öğretmenlerinin anne-babanın eğitim düzeyi, ekonomik ve sosyokültürel durumlarının aile katılımı çalışmalarını olumsuz yönde etkilediğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerden bir tanesinin bu konudaki görüşü aşağıda ki şekildedir:

“Zaman en büyük problem olarak karşısına çıkar öğretmenim... “

“Özellikle veliye yapılacak etkinliği ve çocuklara katkılarını anlatmakta güçlük çekiyorum. Velilerin gözünde “öğretmen yine bir şey istiyor” oluyorsunuz.

Kaçan (2019) tarafından yapılan araştırmada , Kimzan, Yıldız ve Çağdaş tarafından yayınlanan öğretmen ve ebeveynlerin aile katılımını etkileyen etmenlere yönelik görüşlerinin incelenmesi konulu makale de aile katılımına engel görülen faktörlere öğretmenler açısından araştırılmış, aile katılımında en belirgin engelin ebeveynlerin zaman sınırlılığı konusunda zorluklara sahip olduğu görülmüştür. Ebeveynlerin iş yaşamı ve hayatın içerisinde üzerlerine aldıkları sorumlulukların zamanlarını kısıtladığını ve bundan aile katılımlarında yeterince yer alamadıklarını düşünmüşlerdir.

Tartışma ve Sonuç

Okul öncesi eğitim programlarında öğretmenler tarafından sene başında yapılan planlamalarda aile katılım etkinliklerine yeterince yer verilmemektedir. Ekici Yaşar (2017)'de yaptığı araştırmasında çocukların eğitim öğretim hayatlarında çok yönlü bütüncül gelişimini sağlamak için gerekli olan yetenek ve becerilerin sürekliliğini sağlamak için çocuğun ailesi tarafından evde verilen eğitimle okulda öğretmeni tarafından verilmiş olan eğitimin uyumlu ve destekler nitelikte olmasını sağlayıcı önlemler alınması gerekmektedir. Bunu sağlamak amacıyla okul hayatının en başı ve temeli olan okul öncesi eğitim kurumlarının, ebeveynlere yönelik aile katılım etkinlikleri planlayarak ailenin okul öncesi eğitime destek olması gerektiğini dile getirmiştir. Ailelerin çocukları her yönden sağlıklı gelişimleri destek olmak amacıyla aile katılım çalışmalarını hem de daha sonraki dönemlerde çocukların hem eğitim hayatlarında başarı elde etmeleri hem de sosyal hayatlarında aktif olabilmeleri için çok önem taşımaktadır.

MEB 1994 öncesi, 1994, 2002, 2006 ve 2013 Okulöncesi Eğitim Programlarında aile katılım çalışmalarını ilerleyen yıllara göre, programda daha geniş kapsamlı olarak yer vermiş fakat uygulamada aile katılım etkinlikleri yeterince hayata geçirilmemiştir. Köyceğiz, Ağaçdan, Akaydın, Yorgun ve Tezel Şahin (2016) 'da yaptıkları araştırmalarında Okul öncesi eğitim kurumlarında verilen eğitimin ileriye dönük kalıcılığı, eğitimde istenilen amaçlara ulaşmayı, etkinliği ve okul başarısını artırmak için ,okul aile işbirliği en etkin şekilde kurulması gerektiğini ve bunun için yapılacak aile katılım etkinliklerinde uygulamaya dönük etkinlikler gerçekleştirilmesini ve aile, okul yöneticileri ve öğretmen üçlüsünün takım çalışması ruhuyla iş birliği yapmaları gerekliliğini ortaya koymuşlardır

Aile katılım etkinliklerini gerçekleştirecek olan öğretmenlerin yeterince bilgiye sahip olmamaları katılımın önünde büyük bir engel olarak ortaya çıkmaktadır. Kaya, Erişen ve Gürol (2019) yaptıkları araştırmanın sonucunda öğretmenlerin etnopedagoji ile ilgili bilgi sahibi olmalarını sağlayacak eğitimler gerçekleştirilmesini, çocuk gelişimi ve okulöncesi öğretmenliği bölümüne lisans dersi olarak etnopedagoji dersinin eklenmesi, okul öncesi eğitim programında etnopedagojik öğelerin artırılması, etnopedagoji konu alan farklı araştırmaların yapılmasını önermişlerdir.

Aile katılım etkinliklerinde velilerden kaynaklanan en büyük engelin çalışan ailelerin iş yoğunluğu ve ailede bakıma muhtaç küçük kardeşin varlığı olduğu görülmektedir. Aile katılım etkinlikleri sadece okulda planlanmamalı, çalışan ailelerde dikkate alınarak ev temelli aile katılım etkinliklerine yer verilmelidir. Aile katılım etkinliklerinde küçük kardeşin engelleyici varlığı konusunda öğretmenlerin küçük kardeşi de etkinliğe aktif olarak dahil edebileceği etkinlikler düzenlemelidir. Bunun yanı sıra ailelerin kültürel farklılıkları da yapılan etkinliklerde göz önünde bulundurulmalıdır.(Kaçan Orçan, Kimzan vd, 2019: 379)

Aile katılım çalışmaları konusunda ailelerin yeterince bilgiye sahip olmadan direk etkinliklere davet edilmesi ailelerin, veli katılım etkinlikleri konusunda çekimser davranmasına yol açmaktadır. Aile katılımı ile ilgili olarak sene başında aileleri bilinçlenmesini sağlayacak şekilde seminer veya çalışmalar planlanmalı ve süreç içerisinde gerçekleştirilmelidir. Bu doğrultuda ebeveynler evde çocuklarına nasıl rehber olabileceklerini öğrenmelidir. Daha sonrasında aile katılımı konusunda bilinçlenen veliler okula davet edilmeli ve bazı etkinlikleri gözlemlenmeleri sağlanmalı sonrasında ise ailelerin aktif katılım gösterecekleri bir aile katılım etkinliği gerçekleştirilmelidir.

Çocuklarıyla olan iletişimlerini daha sağlıklı ve etkili hale getirerek olumlu yönde etkilediği Özel ve Zelyurt'un (2016) yaptıkları çalışmada anne-baba eğitiminin ebeveynlerin çocuklarını daha iyi tanımlarını görülmüştür.

Son yıllarda, toplumun her kesiminde olduğu gibi okullarda da problem davranışların artış göstermesi okul öncesi dönemde sosyal gelişimin desteklenmesinin önemini ortaya koymuştur (Gimpel & Holland 2003: 2). Yapılan araştırmalar çocukların sosyal becerileri altı yaşına kadar okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların ailelerinin eğitime katılımı azaldıkça, çocuklarda saldırganlık, dikkat eksikliği, hiperaktivite, korku ve kaygı gibi problem davranış puanlarında anlamlı ölçüde yükselme olduğu görülmüştür.(Ekici Yaşar, 2017: 558)

Okul-aile katılımı ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında hepsinde ortak varılan sonuç, ailelerin okulla ilgili etkinliklere katılımının çok yönlü ileriye dönük olumlu etkilerinin var olduğu ve ailenin süreç içerisinde aktif olup, sorumluluğu paylaşılması gerektiğidir. (Akkaya, 2007)

Kaynaklar

- Abbak, B.S. (2008). *Okulöncesi Eğitim Programındaki Aile Katılımı Etkinliklerinin Anasınıfı Öğretmenleri Ve Veli Görüşleri Açısından İncelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Akkaya, M. (2007). *Öğretmenlerin ve velilerin okul öncesi eğitim kurumlarında uygulanan aile katılımı çalışmalarına ilişkin görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- Altan S., (2019). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Aile Katılımı Çalışmalarının Ebeveynlerin Yaşam Boyu Öğrenme Becerilerine Katkısı*. (Yüksek Lisans Tezi) Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Brewer, J, A. (2004), *Early Childhood Education Preschool Through Primary Grades*, Fifth Edition, USA:Merrencehall. Allyn and Bacon.
- Cömert D. ve Güleç H.(2004) Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Aile Katılımının Önemi. *Öğretmen- Aile - Çocuk Ve Kurum. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*.1(6),131-145
- Çağdaş, A. , Seçer, Z (2004), *Anne Baba Eğitimi*, Konya: Eğitim Yayıncılık.
- Ekinci Vural D. (2012). *Okulöncesi Eğitiminin İlköğretime Etkisinin Aile Katılımı Ve Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*.(Doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Ergüden, N. Doğan, A. ve Hastaoğlu, Z. Ş. (2020). Aile katılımının okul öncesi dönem çocuklarının benlik saygısı ve sosyal duygusal uyumu üzerindeki etkileri. *Nesne*, 8(17), 297-309. DOI: 10.7816/nesne-08-17-10
- Güleç, H., Cömert D., (2004).“Okulöncesi Eğitim Kurumlarında Aile Katılımının Önemi: Öğretmen-Aile-Çocuk ve Kurum” *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,C-VI, S-1, Ss131-145, Haziran

- Kaya N., Erişen Y ve Gürol M.(2019) Meb 2013 Okul Öncesi Eğitim Programının Etnopedagojik Açından İncelenmesi Ve Uygulamalara Yansımaları. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*. 6(19) 77-101
- Kocabaş Özeke, E. Eğitim Sürecinde Aile Katılımı: Dünyada Ve Türkiye’deki Çalışmalar. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* Cilt: III Sayı:26
- MEB, (1994). Kreş Programı. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, (1994). Anasınıfı Programı (61-72). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, (2002). 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- MEB, (2006). 36-72 Aylık Çocuklar İçin Okul Öncesi Eğitim Programı, İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Murray, E., McFarland-Piazza, L., & Harrison, L. J. (2015). Changing patterns of parent–teacher communication and parent involvement from preschool to school. *Early child development and care*, 185(7), 1031-1052.
- OBADER (2013). Okul öncesi eğitim programı ile bütünleştirilmiş aile destek eğitim rehberi. Ankara
- Oktay, Ayla ve Özgül Polat Unutkan. (2003) “Aile Katılımı”, Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, İstanbul: Morpa Kültür Yayınları. S:152
- Ömeroğlu, E. , Yazıcı, Z. , Dere, H. (2003). Erken çocuklukta gelişim ve eğitimde yeni yaklaşımlar, aile katılımı ve eğitimi. İstanbul: Morpa.
- Özel ve Zelyurt (2016). Anne Baba Eğitiminin Aile Çocuk İlişkilerine Etkisi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*.16(36), 9-34
- Sara E. Rimm-Kaufman , Robert C. Pianta , Martha J. Cox & Robert H. Bradley (2003) Teacher-Rated Family Involvement and Children's Social and Academic Outcomes in Kindergarten, *Early Education and Development*, 14:2, 179-198, DOI: 10.1207/s15566935eed1402_3
- Sucuka, N. ,Kimmet, E. (2003), “Aile Destek Programlarının Okul-Aile İşbirliğindeki Önemi”, Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar, İstanbul: Morpa.
- Tezel Şahin ve Ünver (2005). Okul Öncesi Eğitim Programlarına Aile Katılımı. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 23-30. Cilt:13 No:1.
- Vural Ekinci ve Kocabaş Ayfer (2016). Okul Öncesi Eğitim Ve Aile Katılımı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*.15, 59 (1174-1185)
- Waanders, C., Mendez, J. L., & Downer, J. T. (2007). Parent characteristics, economic stress and neighborhood context as predictors of parent involvement in preschool children's education. *Journal of School Psychology*, 45(6), 619-636.

Yaşar Ekici, Fatma (2017). Okul Öncesi Eğitim Kurumlarındaki Aile Katılım Çalışmalarına Katılan ve Katılmayan Ailelerin Çocuklarının Sosyal Beceri ve Problem Davranışları Arasındaki İlişki, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 10, Sayı 1, Haziran 2017, ss. 543-562

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Meclis Penceresinden Türkiye’de Çocuk Sorunları ve Politikalar
(Osman Tayyar Çelik, Mehmet Sağlam)

Meclis Penceresinden Türkiye’de Çocuk Sorunları ve Politikalar

Osman Tayyar Çelik¹, Mehmet Sağlam²

¹Inönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, otayyar44@gmail.com

²Inönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, mehmet.saglam@inonu.edu.tr

Özet: Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni 1990 yılında imzalamış ve 1995 yılında Resmi Gazete’de yayınlanmasıyla onaylamıştır. Bu belgenin onaylanmasıyla birlikte çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesine yönelik önlemler alınmış ve politikalar geliştirilmiştir. Ancak günümüzde de çocuk evlilikleri, çocuk işçiler, çocuk istismarı gibi çok sayıda sorunlar rapor edilmektedir. Çocuk sorunları ülkelerin sosyo ekonomik durumlarına ve coğrafi koşullarına göre önemli farklılıklar gösterebilmektedir. Nitekim Türkiye’de toplumsal ve kültürel özellikler yaşanan çocuk sorunları üzerinde belirleyici olabilmektedir. Özellikle çocuk sorunları hakkında kamuoyu oluşturmak ve politikalar üretilmesini sağlamak için Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) yer alan partiler önemli etkiye sahip olmaktadır. Bu kapsamda araştırmada TBMM’ye sunulan soru önergelerine dayalı olarak Türkiye’de öne çıkan çocuk sorunlarını ve bu sorunlara yönelik politikaların neler olduğunu belirlemek amaçlanmaktadır. Araştırmada doküman analizi yönteminden yararlanılmış olup araştırmanın verileri 2018-2020 yılları arasında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanına yöneltilmiş yazılı soru önergeleri ve cevapları incelenerek elde edilmiştir. Araştırma sonucunda mecliste en çok gündeme gelen sorunların çocuk istismarı ve çocuk işçiliği sorunları olduğu önlemeye yönelik politikaların ise daha çok yasal düzenlemeler şeklinde olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: çocuk sorunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi, politikalar

Giriş

Tüm toplumlar varlıklarını sürdürmek için yeni nesillere ve toplumun refahı için onların iyi bir ortamda yaşam sürmelerine ihtiyacı vardır. Çocukları toplumun geleceği olduğundan karşılaştıkları sorunları değerlendirmek ve bu sorunlara çözüm bulmak önemli hale gelmektedir. Özellikle ilk çağ ve ortaçağ dönemlerinde çocuklara uygulanan şiddet, sanayi döneminde çocuk emeğinin sınırsız ve acımasız bir şekilde kullanılması, savaşlar sırasında çocukların katliama uğramaları, açlık ve hastalıklar yüzünden ölmeleri gibi çocukların acı çekmelerine neden olan olaylar çocuk hakları alanında farklı girişimleri ortaya çıkarmıştır. Sanayi devrimiyle birlikte çocukların zor şartlar altında çalıştırılması ve istismarı çocuklara yönelik sosyal politikaların oluşturulmasına zemin hazırlamıştır. Bu bağlamda çocuklarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar hız kazanmış ve Çocuk Hakları Bildirgesi kabul edilerek taraf devletler çocuklara yönelik politikalarını bu uluslararası belge ışığında şekillendirmiştir (Karakaş ve Çevik, 2016; Mamur Işıkçı, Eştürk ve Gülcan, 2020). Çocuk hakları, dünya çocuklarının refah ve mutluluk içinde yaşamaları, istismar ve ihmallerden uzak bir yaşam sürmeleri ve sadece çocukluklarını olması gerektiği gibi yaşamaları için oluşturulmuş bir haklar bütünüdür (Erbay, 2010).

Çocuk haklarını korumaya ve geliştirmeye yönelik uluslararası belgeler olmasına rağmen dünyanın birçok yerinde çocuklar istismar, yetersiz beslenme istismar gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Savaşlar, göçler, zorlu coğrafi koşullar, ülkelerin siyasi ve ekonomik durumu yaşanan çocuk sorunlarını etkilemektedir. Genel çocuk sorunlarını aşağıdaki açıklamak mümkündür

Yoksulluk: Yoksulluk çocukların yaşama, büyüme ve gelişme için maddi olanaklardan yararlanamaması durumu olarak tanımlanmaktadır. Yoksulluk yetersiz beslenme, eğitim ve sosyal haklardan yeterince faydalanamama sorunlarını da beraberinde getirmektedir.

İhmal ve istismar: Çocuğun pasif istismarı olarak da adlandırılabilir çocuk ihmali, ailesi ya da bakmakla yükümlü olan kişiler tarafından, yeterli beslenmesinin, sağlık ve eğitim hizmetlerinin sağlanmaması, çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmaması ya da gelişimine engel olunması halidir (Şimşek, 2016). İstismar ise yetişkinler tarafından çocuğa fiziksel ya da psikolojik olarak kötü davranılmasıdır.

Şiddet: Çocuklara yönelik her türlü psikolojik ve fiziki kötü muamele olarak tanımlanmaktadır.

Çocuklarda bağımlılık: Erken yaşlarda sigara ve alkol kullanımı çocuklarda karşılaşılan bağımlılık sorunlara olmakla birlikte günümüzde özellikle dijital bağımlılık da önemli bir sorun haline gelmiştir.

Çocuklara özel ilgi, yardım ve gerekli koruma sağlanması ihtiyacı, hukuk sistemlerinde çocuklara yönelik düzenlemelerin yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Çocuk haklarını, eğitim, sağlık, barınma, fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi dünyadaki tüm çocukların hukuken veya ahlaki gerekçelerle sahip oldukları hakların bütünü olarak tanımlamak mümkündür (Wald, 1986; Antakyalıoğlu & Kumcu, 2010).

Çocuk sorunları ve çocuk haklarına yönelik yasal düzenlemeler yetersiz kalabilmektedir. Geliştirilen sosyal politikalar yasal düzenlemelerin boşluğunu doldurabilmekte toplumun tüm kesimleri için çocuk haklarını güvence altına alabilmektedir.

Çocuk sorunlarına yönelik politikaların geliştirilmesinde ve uygulamaya dönük düzenlemelerin yapılmasında ve politikaların belirlenmesinde TBMM önemli rol oynamaktadır. Milletvekilleri ilgili Bakanlara soru önergeleri vererek çeşitli konularda bilgi isteye bilmekte böylece kamuoyu oluşturarak sorunlara yönelik politika geliştirilmesine dikkat çekebilmektedir.

Bu çalışmada TBMM'ye sunulan soru önergelerine dayalı olarak Türkiye'de öne çıkan çocuk sorunlarını ve bu sorunlara yönelik politikaların neler olduğunu belirlemek amaçlanmaktadır.

Yöntem

Türkiye'de çocuk sorunları ve politikaları incelemeyi amaçlayan bu çalışmada içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizi, bir alandaki mevcut literatürün ve öngörülen yeni çalışmaların stratejik değerlendirmesine yardımcı olmak için ek bir yöntem sunar. Ayrıca belirli bir alanda tüm araştırma faaliyetlerinin bütünü hakkında ölçülebilir açıklamalar yapılmasını sağlar (Falkingham ve Reeves 1998). Araştırmanın verileri, doküman incelemesi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Nitel çalışmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek 2008). Bu kapsamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına yönelik çocuk hakları ile ilgili soru önergeleri ve cevapları araştırmanın veri kaynağını oluşturmaktadır.

Veri toplama süreci ve dahil etme kriterleri

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesinden yararlanılmıştır. Doküman incelemesinde ilk atılacak adım uygun dokümanları bulmaktır (Meriam 2013). Bu kapsamda TBMM ana sayfasında yer alan yazılı soru önermeleri arama bölümünden yazılı soru önermelerine ulaşılmıştır. Dahil etme kriterleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

- Soru önermeleri 2019-2020 yılları arasında verilmiş olmalı
- Soru önermeleri cevaplanmış olmalı
- Soru önermeleri Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığına yöneltilmiş ve çocuk hakları ile ilgili olmalı

Belirlenen kriterler çerçevesinde ilgili sayfada tarama yapılarak 102 soru önermesine ulaşılmıştır. Bunlardan sekiz tanesi gelen kâğıtlarda cevaplandığından araştırmaya dahil edilmemiştir.

Verilerin analizi

Araştırmada veri analizi yöntemi olarak içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek 2008). Bu kapsamda soru önermeleri elektronik ortama aktarılarak sorun alanları ve politikalar başlığı altında ayrı ayrı kodlanmış ve temalar oluşturulmuştur.

Bulgular

Soru önermelerinin incelenmesi sonucunda çocuk sorunları ile ilgili Aile v Sosyal Politikalar Bakanlığına yöneltilen sorunlar ve verilen cevaplarda yer alan politikalar çizelge 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Soru önermelerinde çocuk sorunları ve politikalar

Çocuk sorunları	Frekans <i>f</i>	Politikalar
Çocuk işçiliği	18	-Yasal düzenlemeler -Sosyal destek programları -Sivil toplumlarla işbirliği -Çocuk yuvaları ve kreş açılması -Maddi destek -Çocuk haklarına yönelik düzenlemeler -Ailelere hizmet ve mali destek
Çocuk yaşta evlilik	17	
Mevsimlik işçilerin çocukları ve eğitimi	15	
Cinsel istismar	12	
Çocuğa yönelik şiddet	10	
Erken yaşta gebelik	9	
Sokakta yaşayan çocuklar	8	
Çocuklara yönelik koruma programları	7	
Engelli çocuklar	6	
Ceza evlerinde anneleriyle birlikte yaşayan çocuklar	6	
Çocuk cinayetleri	5	
Çalışan anne ve babaların çocukları	4	

Soru önermeleri incelendiğinde en çok çocuk işçiliği sorununa ilişkin soru önermesi verildiği, daha sonra sırasıyla çocuk yaşta evlilik, mevsimlik işçilerin çocuklarının eğitimi ve cinsel istismar konuları gelmektedir. En az ise çalışan anne ve babaların çocuklarının yaşadığı sorunlara ve çocuk cinayetleri konusunda ilgili soru önermesi verilmiştir. Politikalar incelendiğinde ise hemen hemen tüm alanlarda yasal düzenlemeler sorunlara çözüm olarak bir araç olarak soru önermesi cevaplarında belirtilmiştir. Bunun yanında ailelere sosyal ve maddi destek, sivil toplum örgütleri ile işbirliği politikalar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç ve değerlendirme

Bu araştırmada TBMM'ye sunulan soru önermelerine dayalı olarak Türkiye'de öne çıkan çocuk sorunlarını ve bu sorunlara yönelik politikaların neler olduğunu belirlemek amaçlanmaktadır. Araştırma sonucunda Türkiye'de çocuk işçiliği, mevsimlik işçilerin çocuklarının eğitimi, çocuk yaşta evlilik öne çıkan sorunlar olduğu belirlenmiştir. Sorunlara yönelik ise daha çok yasla düzenlemeler, aileye maddi ve sosyal destek ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğinin önleyici politikalar arasında yer aldığı belirlenmiştir.

Ülkede yoksul ailelerin bulunması ve bu ailelerin düşük eğitim seviyeleri, çocuğun çalışmasının geleneklerde yer alması hatta çoğu zaman takdir bile edilmesi çocuk işçiliğinin önü alnamayan bir gerçeklik olma sebepleri arasındadır (Erbay, 2012). Türkiye'de çocuk işçiliği ile mücadele kapsamında önemli adımlar atılmaktadır. Bu kapsamda çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması amacıyla yönelik olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından "Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı (2017- 2023)" hazırlanmış olup 2017 yılı itibarıyla yürürlüğe girmiştir.

Erken yaşta evlilik diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de önemli bir sorundur. Bu durum toplumsal kültürle de ilişkilidir. Erken yaşta evliliğin önüne geçmek için halihazırda yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Ancak yasalar izin vermese de erken yaşta evlilikler ve gebelik vakaları hala devam etmektedir.

Diğer önemli bir sorun da mevsimlik işçilerin çocuklarının eğitimidir. Bu kapsamda Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından mevsimlik işçilerin izlenmesi için veri tabanı ve mobil uygulamalar geliştirilmiş ve çocukların eğitimi için MEB ile işbirliği yapılarak gezici oku projesi hayata geçirilmiştir.

Sonuç olarak dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de çocuk sorunlarının varlığı devam etmekte ve bu sorunlar belirli alanlarda yoğunlaşmaktadır. Bu sorunlara yönelik yasal düzenlemeler başta olmak üzere politikalar hayata geçirilmektedir. Bu politikaların sorunların çözümünde ne kadar işe yaradığına yönelik araştırmalara ihtiyaç vardır.

Kaynaklar

Erbay, E. (2010). Çocuk hakları ve Türkiye'de çocuk işçiliği sorunu, H. Acar, & A. İ. Çoban (Eds.), birleşmiş milletler çocuk haklarına dair sözleşme'nin 20. yılında Türkiye'de çocuk hakları içinde. Ankara: Maya Akademi.

- Erbay, E. (2012). Türkiye’de çocuk haklarını tanıtma, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaların eleştirel analizi ve bir model önerisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 23(2), 47–74.
- Falkingham, L. T. ve R. reeves, (1998), Context Analysis—A Technique for Analysing Research in a Field, Applied to Literature on the Management of R&D at the Section Level. *Scientometrics*, C. XL, S. 2: 97-120.
- Merriam, Shran B., (2013), *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber* (Çeviri Ed.: S. Turan), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Yıldırım, A. ve H. Şimşek, (2008), *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinin Otelcilik ve Turizm Bölümlerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin İşletmede Beceri Eğitimi Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar (Ali Özdemir, Servet Atik)

Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinin Otelcilik ve Turizm Bölümlerinde Öğrenim Gören Öğrencilerin İşletmede Beceri Eğitimi Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar

Ali Özdemir¹, Servet Atik²

¹Milli Eğitim Bakanlığı, E-mail: alihoca2344@gmail.com

²İnönü Üniversitesi, E-mail: servet.atik@inonu.edu.tr

Özet: Bu araştırmanın temel amacı Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunları tespit etmektir. Betimsel bir araştırma olan bu çalışmada, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Malatya, Hatay, Tokat, Sakarya illerinde bulunan Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim görmekte olan, işletmelerde beceri eğitimi almış toplam 363 on birinci ve on ikinci sınıf öğrencisi çalışma grubunu oluşturmaktadır. Çalışmada iki bölümden oluşan ve araştırmacılar tarafından geliştirilen veri toplama aracı kullanılmıştır. Veri toplama aracı aracılığıyla toplanan veriler SPSS 25 Paket programına işlenmiş ve betimsel istatistikî yöntemlerden frekans ve yüzde hesaplamaları yapılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda öğrenciler eğitim aldıkları alandan farklı bir alanda staj yaptıkları, öğrencilerin staj uygulamasını faydalı gördükleri, mezuniyet sonrası bu stajda edindiği ilişkileri kullanarak iş bağlantısı kurabildikleri, okulda verilen eğitim ile işbaşı eğitimin uyumsuz olduğu, ücretle ilgili problemler yaşadıkları, staj işletmesinin sunduğu koşulların iyi olmadığı ve genel olarak mesleğe olan ilgilerinde bir azalmanın olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: otelcilik, turizm, eğitim, staj, sorun

Giriş

Turizm faaliyetlerini sadece otellerde tatil yapmak şeklinde değerlendirmek doğru olmaz. Geçici bir süre ile ikamet adresinden farklı bir yerde, doğrudan para kazanma amacı dışında yapılan yer değişiklikleri turizm faaliyeti olarak değerlendirilir. Ticari faaliyetler esas olarak turizm faaliyetleri dışında değerlendirilse de aslında doğrudan ve dolaylı etkilerine bakıldığında önemli derecede turizm sektörünü etkilemektedir. Turizm hareketinin nedeni, bir eğitim faaliyeti olabileceği gibi, tedavi amaçlı veya sosyo-kültürel bir etkinlik şeklinde de olabilir. Turizm sosyal bakımdan, insanların ve ulusların birbirlerini karşılıklı olarak tanımalarını gerçekleştirmesi yanında doğal, sosyal ve kültürel çevrenin korunmasını ve değerlendirilmesini sağlayan bir elemandır (Usta, 2001: 111). Tipik turistik faaliyet olarak adlandırılan konaklama, planlama, gezi organizasyonu ve satışı gibi faaliyetlerin yanında, ulaşım ve inşaat sektörlerinin faaliyetlerini de kapsayan turizm sektörü, bu dinamik yapısı ile diğer sektörlerin de gelişiminde itici güç olarak işlev görmektedir (Dilber, 2007).

Ülkemizde turizm sektörü ile ilgili problemlerin var olduğu bilinen gerçektir. Bu problemlerden bir tanesi de yetişmiş insan gücü eksikliğidir. Ne var ki nitelikli insan gücünün ancak etkin ve kaliteli turizm eğitim ve öğretimiyle sağlanması mümkündür (Eren, Özgül ve Kaygısız, 2013). Turizm işletmelerimizin küresel piyasada rekabet üstünlüğü sağlayabilmesi ve bu üstünlüğü sürdürebilmesi birden fazla faktöre bağlıdır. Bu faktörler içinde insan kaynakları

önemli bir role sahiptir. Uluslararası turizm pazarından daha fazla pay almak isteyen ülkelerin, fiyat ve fiyat dışı unsurlara bağlı olarak rekabete girişmesi, modern turizm anlayışının gerektirdiği hizmet kalitesinin sağlanması ve turist ile turiste hizmet edenler arasındaki ilişkilerin sağlıklı ve kaliteli olarak gerçekleştirilmesi zorunluluğu, büyük ölçüde sektörde istihdam edilen işgücünün meslekî ve teknik eğitim düzeylerinin yüksek olmasına bağlıdır (Timur, 1994: 44).

Ülkemizde turizm eğitimi hem örgün hem de yaygın olmak üzere iki şekilde verilmektedir. Örgün eğitim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarındaki okullardan oluşmaktadır. Yaygın turizm eğitimi ise; bir yandan resmi, diğer yandan özel kurumlar tarafından sağlanan mesleki kurslar şeklindedir (Baltacı, Üngüren, Avsallı ve Demirel, 2012). Örgün eğitim otelcilik ve turizm meslek liseleri, kız meslek liseleri, çok programlı liselerde bulunan yiyecek içecek hizmetleri, konaklama ve seyahat hizmetleri, eğlence hizmetleri gibi bölümler aracılığı ile verilirken, yükseköğretim düzeyinde aşçılık, turizm ve otel işletmeciliği, konaklama ve seyahat işletmeciliği, animasyon hizmetleri, gastronomi ve mutfak sanatları gibi ön lisans/lisans düzeyinde eğitim veren bölümler aracılığı ile sağlanmaktadır. Turizm alanında iyi bir eğitim verilebilmesi için teoriyle uygulamanın birlikte gerçekleştirilerek öğrenilenlerin pekiştirilmesine ve sektörün yakından tanıtılmasına ihtiyaç vardır. Çalışmamız otelcilik ve turizm meslek eğitimi veren mesleki teknik okullarını kapsamaktadır. Çalışmada bu okullar Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi olarak anılacaktır.

Ülkemizde bu okulların sayısı yeterli olmadığı gibi, mevcut öğrencilerin bir kısmının mezun olduktan sonra ya hiç turizm sektöründe çalışmak istemediği ya da çalışanların kısa süre içerisinde farklı bir işkolunda kariyer planlaması eğilimi içerisine girdiği görülmektedir. Turizm sektöründeki işletmelerin deneyimli ve eğitilmiş personel çalıştırmak yerine, düşük ücrette stajyer çalıştırmayı tercih etmelerinin, öğrencilerin kendilerini değersiz hissetmesine neden olmaktadır (Sarı, 2007: 103). Karşılıklı meydana gelen memnuniyetsizlikler mezunların azımsanmayacak bölümünün sektörden uzaklaşmasına, bunun neticesinde turizm işletmelerinde niteliksiz personel istihdamına devam edilmesine neden olmaktadır. Çalışmada hali hazırda öğrenim görmekte olan ve işletmelerde meslek eğitimi görmüş otelcilik ve turizm meslek lisesi öğrencilerinin, eğitimleri süresince karşılaştıkları sorunlar ile bu sorunların öğrencilerin sektörden ayrılma düşüncesi üzerindeki etkisini ve çözüm önerilerini değerlendireceğiz.

Bu çalışmada Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunları tespit etmek amaçlanmıştır.

Problem Cümlesi

Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar nelerdir? sorusu araştırmanın temel problem cümlesini oluşturmaktadır. Araştırma temel problem cümlesi kapsamında aşağıdaki alt problemlere yanıt aranmıştır.

1. Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

2. Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar sınıf seviyesi değişkeni açısından dağılımı nasıldır?
3. Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar beceri eğitiminin yapıldığı il değişkeni açısından dağılımı nasıldır?
4. Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar öğrencilerin meslekten vazgeçme eğilimlerini etkilemekte midir?

Yöntem

Betimsel bir araştırma olan bu çalışmada, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Malatya, Hatay, Tokat, Sakarya illerinde bulunan Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim görmekte olan, işletmelerde beceri eğitimi almış 11. ve 12. Sınıf öğrencilerinin işletmede beceri eğitimi (staj) süresince karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların öğrencilerin kendilerinin gelecekte otelcilik ve turizm sektöründe çalışma eğilimlerinin ne şekilde etkilediği ile ilgili görüşlerini almak amacıyla yapılmıştır.

Çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Malatya, Hatay, Tokat, Sakarya illerinde bulunan otelcilik ve turizm meslek liselerinde öğrenim görmekte olup, işletmelerde beceri eğitimi almış 11. ve 12. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmaya katılanlar, 2018-2019 eğitim ve öğretim yılı öğrencilerinden random (rastgele) seçilmiştir. Çalışma grubu, Malatya Aslanteppe Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinden 98, Tokat Evliya Çelebi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinden 94, Hatay Nimet Fahri Öksüz Mesleki ve Teknik Anadolu lisesinden 91, Sakarya Sezginler Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesinden 80 olmak üzere toplam 363 öğrenciden oluşturmaktadır.

Tablo 1. Çalışma grubunun illere göre dağılımı ve yüzdeleri

	Frekans	Yüzde	
İller	Malatya Aslanteppe M.T.A.L.	98	27,0
	Hatay Nimet Fahri Öksüz M.T.A.L.	91	25,1
	Tokat Evliya Çelebi M.T.A.L.	94	25,9
	Sakarya Sezginler M.T.A.L.	80	22,0
Toplam	363	100	

Tablo 1 incelendiğinde en çok katılımın çalışma grubu içerisindeki oranı dikkate alındığında, %27'lik yüzde ile (n=98) Malatya Aslanteppe M.T.A.L'den olduğu, en az katılımın ise %22 oran ile (n=80) Sakarya Sezginler M.T.A.L'den olduğu görülmektedir. Hatay ilinden çalışmaya katılanların oranı %25,1 olurken (n=91), Tokat ilinden ise katılım %25,9 oranında (n=94) olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Çalışma grubunun cinsiyetlere göre dağılımı ve yüzdeleri

		Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Kız	130	35,8
	Erkek	233	64,2
Toplam		363	100,0

Tablo 2'ye göre katılımcıların yüzde 35,8'i (n=130) kız öğrencilerden, yüzde 64,2'si (n=233) erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 3. Çalışma grubunun sınıf seviyelerine göre dağılımı ve yüzdeleri

		Frekans	Yüzde
Sınıf seviyesi	11. Sınıf	143	39,4
	12. Sınıf	220	60,6
Toplam		363	100,0

Tablo 3'e göre katılımcıların %39,4'ü (n=143) 11. sınıf öğrencilerinden, %60,6'sı (n=220) 12.sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Otelcilik ve turizm meslek liselerinde uygulanan eğitim programına göre öğrenciler 10. ve 11. sınıfı bitirdikten sonra iki yıl üst üste her biri 6 ay olmak üzere iki defa işletmelerde meslek eğitimine katılırlar. Bu durum dikkate alınarak daha sağlıklı değerlendirmeler yapabilecekleri düşünülerek çalışma grubu oluşturulurken özellikle 12. sınıf öğrencilerine öncelik verilmiştir.

Veri toplama araçları

Çalışmada veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen ve iki bölümden oluşan veri toplama aracı ile toplanmıştır. Birinci bölümde, öğrencilerin cinsiyeti, sınıfı, okulu, stajını eğitim aldığı alanda yapıp yapmadığı, devamsızlık takibi, oryantasyon eğitimi alıp almadığı, eğitici personel durumu, stajı mesleki gelişim için gerekli görüp görmediği, okul-işletme eğitimlerinin uyumu, stajın iş bulmasına katkısı, iş dosyası, eğitim birimi, stajdan sonra mesleğe ilginin artıp artmadığı ile ilgili 13 soru yer almaktadır. Veri toplama aracının ikinci bölümünde ise öğrencilerin işletmede beceri eğitimi (staj) süresince yaşadıkları sorunları belirlemeye yönelik 16 soruluk bir form yer almaktadır. Veri toplama aracında yer alan sorulara öğrencilerin "Evet" veya "Hayır" cevabı vermesine yönelik tercihli şıklar yerleştirilmiştir.

Verilerin analizi

Çalışmada veri toplama araçları aracılığıyla toplanan veriler SPSS 25 Paket programına işlenmiştir. Veriler betimsel istatistiki yöntemlerden frekans ve yüzde hesaplamaları yapılarak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgulara tablolar halinde verilmiş ve yorumlanmıştır.

Bulgular ve yorum

Araştırmaya katılım gösteren Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlara ilişkin veri toplama araçlarına verdikleri yanıtların betimsel analizine ilişkin bulgular araştırmanın alt problemlerine göre gruplandırılarak aşağıda dört başlık altında verilmiştir.

Öğrencilerin işletmede beceri eğitimi süresince karşılaştıkları sorunlara ilişkin bulgular ve yorum

Araştırmanın “Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri’nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?” birinci alt problemi için araştırmaya katılan 363 öğrencinin verdiği yanıtların frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplamalar sonucu elde edilen bulgular Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. İşletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaşılan sorunlara ilişkin bulgular

		Frekans	Yüzde
1-Stajınızı eğitim aldığınız alan/dalda mı yaptınız?	Evet	238	65,6
	Hayır	125	34,4
2-Staj süresince devamsızlığınız düzenli takip ediliyor muydu?	Evet	333	92,7
	Hayır	26	7,3
3-Stajdan önce oryantasyon eğitimi aldınız mı?	Evet	209	57,8
	Hayır	153	42,2
4-Staj yaptığınız işletmede eğitici personel var mıydı?	Evet	275	76,2
	Hayır	86	23,8
5-Staj eğitimi mesleki gelişim için önemli görüyor musunuz?	Evet	285	79,6
	Hayır	73	20,4
6-Okulda aldığınız eğitim ile staj eğitimi uyumlu muydu?	Evet	158	43,8
	Hayır	203	56,2
7-Staj aracılığı ile iş bağlantıları kurabildiniz mi?	Evet	300	84,3
	Hayır	56	15,7
8-Staj eğitiminden sonra mesleğe olan ilginiz arttı mı?	Evet	217	59,9
	Hayır	145	40,1

Tablo 4’de görüldüğü üzere;

- Öğrencilerin %65,6’sı (n=238) stajlarını, okullarında eğitimini aldığı alanlarda yapmaktadırlar. Ancak turizm sektöründe işletmelerin ihtiyaçlarına göre öğrencileri eğitim aldıkları alanlar dışında çalıştırmaktan kaçınmadıkları sıkça karşılaşılan ve bilinen bir durumdur. Verilerden anlaşıldığı üzere öğrencilerin %34,4’ü (n=125) eğitimlerini alanları dışında almak zorunda kalmıştır.
- Öğrencilerin %92,7’si (n=333) devamsızlıklarının düzenli olarak takip edildiğini, %7,3’ü (n=26) devamsızlıklarının düzenli takip edilmediğini beyan etmiştir.
- Öğrencilerin %57,8’i (n=209) işletmelerde meslek eğitimine başlamadan önce oryantasyon eğitimi aldıklarını, %42,2’si ise (n=153) böyle bir eğitim almadığını ifade etmiştir.
- Öğrencilerin %76,2’si (n=275) staj yaptıkları işletmelerde kendilerinin eğitiminden sorumlu bir eğitici personelin bulunduğunu, yasal bir zorunluluk olmasına rağmen öğrencilerin %23,8’i ise (n=86) eğitici personelin bulunmadığını ifade etmiştir.
- Öğrenciler %79,6 gibi (n=285) yüksek bir oranda işletmelerde meslek eğitimini mesleki gelişimleri için önemli gördüğünü, %20,4’ü ise (n=73) önemli görmediğini ifade etmiştir.

- f- Öğrencilerin %43,8'i (n=158) okulda aldıkları eğitim ile işletmelerdeki işbaşı eğitimlerinin uyumlu olduğunu ifade etmiştir. %56,2'si ise (n=203) bu soruya 'hayır' şeklinde cevap vermiştir.
- g- Öğrencilerin %84,3'ü (n=300) staj aracılığı ile mezun olduktan sonra istihdamlarını kolaylaştıracak iş bağlantıları kurabildiklerini, %15,7'lik kısmı ise (n=56) kuramadığını ifade etmiştir.
- h- Tablo 4'de de görüldüğü üzere işletmelerde meslek eğitimi sonrası öğrencilerin %59,9'unda (n=217) mesleğe olan ilgilerinde bir artış gerçekleşirken, %40,1 gibi (n=145) yüksek bir oranda da tersi bir durum meydana gelmiştir.

Öğrencilerin işletmede beceri eğitimi süresince yaşadıkları sorunların sınıf seviyesine göre dağılımına ilişkin bulgular ve yorum

Araştırmanın "Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar sınıf seviyesi değişkeni açısından dağılımı nasıldır?" ikinci alt problemi için araştırmaya katılan 363 öğrencinin verdiği yanıtların frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplamalar sonucu elde edilen bulgular Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin İşletmede Beceri Eğitimi (Staj) Süresince Yaşadıkları Sorunların Öğrenim Görülen Sınıf Değişkenine Göre Dağılımına İlişkin Bulgular

Sorunlar	Sorun varlığı	Sınıf düzeyi	Frekans	Yüzde
1-İş kazalarına yönelik tedbirler alınmıyordu.	Hayır	11.Sınıf	113	79.0
		12.Sınıf	150	68.2
	Hayır Toplam		263	72.5
	Evet	11.Sınıf	30	21.0
		12.Sınıf	70	31.8
	Evet Toplam		100	27.5
Toplam		363	100.0	
2-Çalışanların bir kısmı sigortasız çalıştırılıyordu.	Hayır	11.Sınıf	122	85.3
		12.Sınıf	186	84.5
	Hayır Toplam		308	84.8
	Evet	11.Sınıf	21	14.7
		12.Sınıf	34	15.5
	Evet Toplam		55	15.2
Toplam		363	100.0	
3-Sıkça fazla mesaiye kalıyorduk.	Hayır	11.Sınıf	96	67.1
		12.Sınıf	115	52.3
	Hayır Toplam		211	58.1
	Evet	11.Sınıf	47	32.9
		12.Sınıf	105	47.7
	Evet Toplam		152	41.9
Toplam		363	100.0	
4-Fazla mesai ücretlerimiz eksik ya da hiç ödenmiyordu.	Hayır	11.Sınıf	89	62.2
		12.Sınıf	123	55.9
	Hayır Toplam		212	58.4
	Evet	11.Sınıf	54	37.8
		12.Sınıf	97	44.1
	Evet Toplam		151	41.6
Toplam		363	100.0	
5-Aylıklarımız zamanında yatmıyordu ya da eksik yatıyordu.	Hayır	11.Sınıf	115	80.4
		12.Sınıf	191	86.8
	Hayır Toplam		306	84.3
	Evet	11.Sınıf	28	19.6

		12.Sınıf	29	13.2
	Evet Toplam		57	15.7
	Toplam		363	100.0
6-Kalacak yerlerimiz son derece kötüydü.	Hayır	11.Sınıf	99	69.2
		12.Sınıf	142	64.5
	Hayır Toplam		241	66.4
	Evet	11.Sınıf	44	30.8
		12.Sınıf	78	35.5
	Evet Toplam		122	33.6
	Toplam		363	100.0
7-Personel yemekleri kötüydü.	Hayır	11.Sınıf	85	59.4
		12.Sınıf	75	34.1
	Hayır Toplam		160	44.1
	Evet	11.Sınıf	58	40.6
		12.Sınıf	145	65.9
	Evet Toplam		203	55.9
	Toplam		363	100.0
8-Çalışanların sendikal faaliyetlere katılmaları engelleniyordu.	Hayır	11.Sınıf	108	75.5
		12.Sınıf	173	78.6
	Hayır Toplam		281	77.4
	Evet	11.Sınıf	35	24.5
		12.Sınıf	47	24.4
	Evet Toplam		82	22.6
	Toplam		363	100.0
9-Çalışanlar ile yöneticiler arasındaki iletişim kötüydü.	Hayır	11.Sınıf	102	71.3
		12.Sınıf	156	70.9
	Hayır Toplam		258	71.1
	Evet	11.Sınıf	41	28.7
		12.Sınıf	64	29.1
	Evet Toplam		105	28.9
	Toplam		363	100.0
10-Çalışanların performansları adil değerlendirilmiyordu.	Hayır	11.Sınıf	94	65.7
		12.Sınıf	116	52.7
	Hayır Toplam		210	57.9
	Evet	11.Sınıf	49	34.3
		12.Sınıf	104	47.3
	Evet Toplam		153	42.1
	Toplam		363	100.0
11-Çalışanların görüşlerini açıklamasına izin verilmiyordu.	Hayır	11.Sınıf	108	75.5
		12.Sınıf	146	66.4
	Hayır Toplam		254	70.0
	Evet	11.Sınıf	35	24.5
		12.Sınıf	74	33.6
	Evet Toplam		109	30.0
	Toplam		363	100.0
12-Çalışanlara yönelik onur kırıcı davranışlarla sıkça karşılaşılıyordu.	Hayır	11.Sınıf	92	64.3
		12.Sınıf	127	57.7
	Hayır Toplam		219	60.3
	Evet	11.Sınıf	51	35.7
		12.Sınıf	93	42.3
	Evet Toplam		144	39.7
	Toplam		363	100.0
13-Çalışanların sağlık sorunlarına karşı duyarsız davranıyorlardı.	Hayır	11.Sınıf	109	76.2
		12.Sınıf	143	65.0
	Hayır Toplam		252	69.4
	Evet	11.Sınıf	34	23.8
		12.Sınıf	77	35.0
	Evet Toplam		111	30.6

	Toplam		363	100,0
14-Çalışanlar arasında siyasi görüşlere göre ayırım yapılyordu.	Hayır	11.Sınıf	120	83,9
		12.Sınıf	185	84,1
	Havır Toplam		305	84,0
	Evet	11.Sınıf	23	16,1
		12.Sınıf	35	15,9
	Evet Toplam		58	16,0
	Toplam		363	100,0
15-Çalışanlar arasında dini inanışlara göre ayırım yapılyordu.	Hayır	11.Sınıf	127	88,8
		12.Sınıf	197	89,5
	Havır Toplam		324	89,3
	Evet	11.Sınıf	16	11,2
		12.Sınıf	23	10,5
	Evet Toplam		39	10,7
	Toplam		363	100,0
16-Çalışanlar arasında cinsiyete göre ayırım yapılyordu.	Hayır	11.Sınıf	86	60,1
		12.Sınıf	136	61,8
	Havır Toplam		222	61,2
	Evet	11.Sınıf	57	39,9
		12.Sınıf	84	38,2
	Evet Toplam		141	38,8
	Toplam		363	100,0

Çalışmaya katılan öğrencilerin %27,5'i (n=100) beceri eğitimi aldıkları işletmelerde iş kazalarına yönelik tedbir alınmadığını belirtirken, %72,5'i (n=263) beceri eğitimi aldıkları işletmelerde iş kazalarına yönelik tedbir alındığını belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri belirlemiştir. İş sağlığı ve güvenliği eğitimleri ve alınan tedbirler çalışma hayatının en önemli konularından birisidir. Özellikle yüksek risk taşıyan sektörlerde yaşanan kazaların kalıcı, geri dönüşü olmayan sonuçları olabilmektedir. Özellikle genç olarak nitelendirilen çalışanlar arasında iş kazası riski tecrübeli çalışanlara göre daha fazladır. 18-24 yaş arasındaki gençlerin iş kazası geçirme riski ortalamadan 1.4 kat daha fazladır (Mesleki ve Teknik Eğitim Kurumları İş Sağlığı ve Güvenliği Rehberi, 2010).

Çalışmaya katılan öğrencilerin %84,8'i (n=308) beceri eğitimi aldıkları işletmelerde çalışanların sigortalarının yapıldığını belirtirken, %15,2'si (n=55) beceri eğitimi aldıkları işletmelerde sigortasız personel çalıştırıldığını belirtmişlerdir. Sigortasız çalışanların olduğunu daha çok 12. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Araştırmada öğrencilerin yaşadığı sorunlardan birisi olarak fazla mesaiye kalma olduğu belirlenmiştir. Otelcilik ve turizm sektörünün özelliğinden dolayı bu durumun yaşandığı söylenebilir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %41,9'u (n=152) işletmede beceri eğitimleri (staj) süresince fazla mesaiye kaldıkları, %58,1'inin (n=211) ise fazla mesaiye kalmadıkları belirlenmiştir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri görmüştür.

İşletmelerde beceri eğitimleri süresince herhangi bir nedenle fazla mesaiye kalan öğrencilerin, fazla mesai ücretlerini eksiksiz alma konusunda sorunlar yaşadığı belirlenmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %41,6'sı (n=151) mesai sonrası ücretlerini tam olarak alamadıklarını belirtirken, %58,4'ü (n=212) ise mesai sonrası ücretlerini tam olarak aldıklarını belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri belirlemiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %84,3'ü (n=306) aylıklarının zamanında yattığını ve tam yattığını belirtirken, %15,7'si (n=57) aylıklarının zamanında yatmadığı veya eksik yattığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin eğitimleri süresince ücretlerini alıp almadıkları koordinatör

öğretmenlerince takip edildiğinden bu konuda sorun yaşayan öğrencilerin oranının düşük olduğu söylenebilir. Bu durumu sorun olarak daha çok 11. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %66,4'ü (n=241) kalacak yerlerini iyi bulurken, %33,6'sı (n=122) kalacak yerlerinin kötü olduğunu belirtmiştir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %55,9'u (n=203) personel yemeklerinin kötü olduğunu belirtirken, %44,1'i (n=160) ise personel yemeklerinin iyi durumda olduğunu belirtmiştir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %77,4'ü (n=281) işletmelerde çalışanların sendikal faaliyetlere katılması ile ilgili bir engelleme olmadığını belirtirken, %22,6'sı (n=82) işletmelerde çalışanların sendikal faaliyetlerinin engellediğini belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %71,1'i (n=258) çalışanlar ile yöneticiler arasında iletişim sorununun iyi olduğunu belirtirken, %28,9'u (n=105) yöneticiler ile çalışanlar arasında iletişimin kötü olduğunu belirtmiştir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %42,1'i (n=153) çalışanların performansının adil değerlendirilmediğini belirtirken, %57,9'u (n=210) çalışanların performansının adil değerlendirildiğini belirtmiştir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %70'i (n=254) çalışanların görüşlerini ifade etmeleri için izin verildiğini, %30'u (n=109) ise çalışanların görüşlerini ifade etmelerine izin verilmediğini belirtmiştir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %39,7'si (n=144) işletmelerde çalışanlara yönelik onur kırıcı davranışların olduğunu belirtirken, %60,3'ü (n=219) işletmelerde çalışanlara yönelik onur kırıcı davranışların olmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %30,6'sı (n=111) işletmelerde çalışanların sağlık sorunlarına karşı duyarlı davranıldığını belirtirken, %69,4'ü (n=252) işletmelerde çalışanların sağlık sorunlarına karşı duyarlı davranıldığını belirtmişlerdir. Yoğun çalışma temposu, iklim değişikliği, iş kazaları gibi nedenlerden dolayı öğrenciler eğitimleri süresince çeşitli sağlık sorunlarıyla karşılaşabilmektedirler. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %16'sı (n=58) işletmelerde çalışanlar arasında siyasi görüşlere göre ayırım yapıldığını belirtirken, %84'ü (n=305) işletmelerde çalışanlar arasında siyasi görüşlere göre ayırım yapılmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %10,7'si (n=39) işletmelerde çalışanlar arasında dini inanışlara göre ayırım yapıldığını belirtirken, %89,3'ü (n=324) işletmelerde çalışanlar arasında dini inanışlara göre ayırım yapılmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %38,8'i (n=141) işletmelerde çalışanlar cinsiyete göre ayırım yapıldığını belirtirken, %61,2'si (n=222) işletmelerde çalışanlar arasında cinsiyete göre ayırım yapılmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok 12. Sınıf öğrencileri bildirmiştir.

Öğrencilerin işletmede beceri eğitimi süresince yaşadıkları sorunların beceri eğitimi yapılan ile göre dağılımına ilişkin bulgular ve yorum

Araştırmanın “Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunların beceri eğitimi alınan il değişkeni açısından dağılımı nasıldır?” üçüncü alt problemi için araştırmaya katılan 363 öğrencinin verdiği yanıtların frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplamalar sonucu elde edilen bulgular Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğrencilerin işletmede beceri eğitimi (staj) süresince yaşadıkları sorunların beceri eğitimi alınan il değişkenine göre dağılımına ilişkin bulgular

			Hatay	Malaty	Sakary	Tokat	Topla
				a	a		m
1. İş kazalarına yönelik tedbirler alınmıyordu.	Evet	f	60	69	62	72	263
		%	65,9	70,4	77,5	76,6	72,5
	Hayır	f	31	29	18	22	100
		%	34,1	29,6	22,5	23,4	27,5
2. Çalışanların bir kısmı sigortasız çalıştırılıyordu.	Evet	f	87	72	66	83	308
		%	95,6	73,5	82,5	88,3	84,8
	Hayır	f	4	26	14	11	55
		%	4,4	26,5	17,5	11,7	15,2
3. Sıkça fazla mesaiye kalıyorduk.	Evet	f	46	49	56	60	211
		%	50,5	50,0	70,0	63,8	58,1
	Hayır	f	45	49	24	34	152
		%	49,5	50,0	30,0	36,2	41,9
4. Fazla mesai ücretlerimiz eksik yada hiç ödenmiyordu.	Evet	f	54	39	57	62	212
		%	59,3	39,8	71,3	66,0	58,4
	Hayır	f	37	59	23	32	151
		%	40,7	60,2	28,7	34	41,6
5. Aylıklarımız zamanında yatmıyordu ya da eksik yatıyordu.	Evet	f	85	80	66	75	306
		%	93,4	81,6	82,5	79,8	84,3
	Hayır	f	6	18	14	19	57
		%	6,6	18,4	17,5	20,2	15,7
6. Kalacak yerlerimiz son derece kötüydü.	Evet	f	54	59	63	65	241
		%	59,3	60,2	78,8	69,1	66,4
	Hayır	f	37	39	17	29	122
		%	40,7	40,8	21,2	30,9	37,6

		%	40,7	39,8	21,2	30,9	33,6
7. Personel yemekleri kötüydü.	Evet	f	20	44	53	43	160
		%	22,0	44,9	66,3	45,7	44,1
	Hayır	f	71	54	27	51	203
		%	78,0	55,1	33,8	54,3	55,9
8. Çalışanların sendikal faaliyetlere katılmaları engelleniyordu.	Evet	f	74	69	69	69	281
		%	81,3	70,4	86,3	73,4	77,4
	Hayır	f	17	29	11	25	82
		%	18,7	29,6	13,8	26,6	22,6
9. Çalışanlar ile yöneticiler arasındaki iletişim kötüydü.	Evet	f	63	64	68	63	258
		%	69,2	65,3	85,0	67,0	71,1
	Hayır	f	28	34	12	31	105
		%	30,8	34,7	15,0	33,0	28,9
10. Çalışanların performansları adil değerlendirilmiyordu.	Evet	f	39	55	55	61	210
		%	42,9	56,1	68,8	64,9	57,9
	Hayır	f	52	43	25	33	153
		%	57,1	43,9	31,3	35,1	42,1
11. Çalışanların görüşlerini açıklamasına izin verilmiyordu.	Evet	f	60	65	62	67	254
		%	65,9	66,3	77,5	71,3	70,0
	Hayır	f	31	33	18	27	109
		%	34,1	33,7	22,5	28,7	30,0
12. Çalışanlara yönelik onur kırıcı davranışlarla sıkça karşılaşılıyordu.	Evet	f	51	51	57	60	219
		%	56,0	52,0	71,3	63,8	60,3
	Hayır	f	40	47	23	34	144
		%	44,0	48,0	28,7	36,2	39,7
13. Çalışanların sağlık sorunlarına karşı duysız davranıyorlardı.	Evet	f	58	59	66	69	252
		%	63,7	60,2	82,5	73,4	69,4
	Hayır	f	33	39	14	25	111
		%	36,3	39,8	17,5	26,6	30,6
14. Çalışanlar arasında siyasi görüşlere göre ayırım yapıyordu.	Evet	f	72	81	76	76	305
		%	79,1	82,7	95,0	80,9	84,0
	Hayır	f	19	17	4	18	58
		%	20,9	17,3	5,0	19,1	16,0
15. Çalışanlar arasında dini inanışlara göre ayırım yapıyordu.	Evet	f	78	91	75	80	324
		%	85,7	92,9	93,8	85,1	89,3
	Hayır	f	13	7	5	14	39
		%	14,3	7,1	6,3	14,9	10,7

16. Çalışanlar arasında cinsiyete göre ayrım yapılıyordu.	Evet	f	57	56	53	56	222
		%	62,6	57,1	66,3	59,6	61,2
	Hayır	f	34	42	27	38	141
		%	37,4	42,9	33,8	40,4	38,8

Çalışmaya katılan öğrencilerin %27,5'i (n=100) beceri eğitimi aldıkları işletmelerde iş kazalarına yönelik tedbir alınmadığını belirtirken, %72,5'i (n=263) beceri eğitimi aldıkları işletmelerde iş kazalarına yönelik tedbir alındığını belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok Tokat ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler belirlemiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %84,8'i (n=308) beceri eğitimi aldıkları işletmelerde çalışanların sigortalarının yapıldığını belirtirken, %15,2'si (n=55) beceri eğitimi aldıkları işletmelerde sigortasız personel çalıştırıldığını belirtmişlerdir. Sigortasız çalışanların olduğunu daha çok Hatay ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Araştırmada öğrencilerin yaşadığı sorunlardan birisi olarak fazla mesaiye kalma olduğu belirlenmiştir. Otelcilik ve turizm sektörünün özelliğinden dolayı bu durumun yaşandığı söylenebilir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %41,9'u (n=152) işletmede beceri eğitimleri (staj) süresince fazla mesaiye kaldıkları, %58,1'inin (n=211) ise fazla mesaiye kalmadıkları belirlenmiştir. Bu durumu sorun olarak daha çok Tokat ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler görmüştür.

İşletmelerde beceri eğitimleri süresince herhangi bir nedenle fazla mesaiye kalan öğrencilerin, fazla mesai ücretlerini eksiksiz alma konusunda sorunlar yaşadığı belirlenmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin %41,6'sı (n=151) mesai sonrası ücretlerini tam olarak alamadıklarını belirtirken, %58,4'ü (n=212) ise mesai sonrası ücretlerini tam olarak aldıklarını belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok Tokat ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler belirlemiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %84,3'ü (n=306) aylıklarının zamanında yattığını ve tam yattığını belirtirken, %15,7'si (n=57) aylıklarının zamanında yatmadığı veya eksik yattığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin eğitimleri süresince ücretlerini alıp almadıkları koordinatör öğretmenlerince takip edildiğinden bu konuda sorun yaşayan öğrencilerin oranının düşük olduğu söylenebilir. Bu durumu sorun olarak daha çok Hatay ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %66,4'ü (n=241) kalacak yerlerini iyi bulurken, %33,6'sı (n=122) kalacak yerlerinin kötü olduğunu belirtmiştir. Bu durumu sorun olarak daha çok Tokat ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %55,9'u (n=203) personel yemeklerinin kötü olduğunu belirtirken, %44,1'i (n=160) ise personel yemeklerinin iyi durumda olduğunu belirtmiştir. Bu durumu sorun olarak daha çok Sakarya ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %77,4'ü (n=281) işletmelerde çalışanların sendikal faaliyetlere katılması ile ilgili bir engelleme olmadığını belirtirken, %22,6'sı (n=82) işletmelerde çalışanların sendikal faaliyetlerinin engellediğini belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok Hatay ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %71,1'i (n=258) çalışanlar ile yöneticiler arasında iletişim sorununun iyi olduğunu belirtirken, %28,9'u (n=105) yöneticiler ile çalışanlar arasında iletişimin kötü olduğunu belirtmiştir. Bu durumu sorun olarak daha çok Sakarya ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %42,1'i (n=153) çalışanların performansının adil değerlendirilmediğini belirtirken, %57,9'u (n=210) çalışanların performansının adil değerlendirildiğini belirtmiştir. Bu durumu sorun olarak daha çok Tokat ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %70'i (n=254) çalışanların görüşlerini ifade etmeleri için izin verildiğini, %30'u (n=109) ise çalışanların görüşlerini ifade etmelerine izin verilmediğini belirtmiştir. Bu durumu sorun olarak daha çok Tokat ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %39,7'si (n=144) işletmelerde çalışanlara yönelik onur kırıcı davranışların olduğunu belirtirken, %60,3'ü (n=219) işletmelerde çalışanlara yönelik onur kırıcı davranışların olmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok Tokat ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %30,6'sı (n=111) işletmelerde çalışanların sağlık sorunlarına karşı duyarsız davranıldığını belirtirken, %69,4'ü (n=252) işletmelerde çalışanların sağlık sorunlarına karşı duyarlı davranıldığını belirtmişlerdir. Yoğun çalışma temposu, iklim değişikliği, iş kazaları gibi nedenlerden dolayı öğrenciler eğitimleri süresince çeşitli sağlık sorunlarıyla karşılaşabilmektedirler. Bu durumu sorun olarak daha çok Tokat ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %16'sı (n=58) işletmelerde çalışanlar arasında siyasi görüşlere göre ayırım yapıldığını belirtirken, %84'ü (n=305) işletmelerde çalışanlar arasında siyasi görüşlere göre ayırım yapılmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok Malatya ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %10,7'si (n=39) işletmelerde çalışanlar arasında dini inanışlara göre ayırım yapıldığını belirtirken, %89,3'ü (n=324) işletmelerde çalışanlar arasında dini inanışlara göre ayırım yapılmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok Malatya ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Çalışmaya katılan öğrencilerin %38,8'i (n=141) işletmelerde çalışanlar cinsiyete göre ayırım yapıldığını belirtirken, %61,2'si (n=222) işletmelerde çalışanlar arasında cinsiyete göre ayırım yapılmadığını belirtmişlerdir. Bu durumu sorun olarak daha çok Hatay ilindeki işletmelerde beceri eğitimi alan öğrenciler bildirmiştir.

Öğrencilerin işletmede beceri eğitimi süresince yaşadıkları sorunların meslektan vazgeçme eğilimlerine etkisine ilişkin bulgular ve yorum

Araştırmanın “Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işletmelerde beceri eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar öğrencilerin meslektan vazgeçme eğilimlerini etkilemekte midir?” üçüncü alt problemi için araştırmaya katılan 363 öğrencinin verdiği yanıtların frekans ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Bu hesaplamalar sonucu elde edilen bulgular Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Yaşanılan Sorunların Meslekten Vazgeçme Üzerine Etkisinin Analizi

Yanıt	Okul	Frekans	Yüzde*
Evet	Hatay	33	36,3
	Malatya	22	22,4
	Sakarya	26	32,5
	Tokat	21	22,3
E Toplam, E %		102	28,1
Hayır	Hatay	58	63,7
	Malatya	76	77,6
	Sakarya	54	67,5
	Tokat	73	77,7
H Toplam, H %		261	71,9
Toplam		363	100,0

(* Okul içindeki oranı)

Tablo 7 bulguları incelendiğinde araştırmaya katılan 363 öğrencinin %71,9 oranında (n=261) öğrencinin yaşadığı sorunlara rağmen meslekte devam etmek istediğini göstermektedir. Öğrencilerin yüzde 28,1'lik kısmı ise (n=102) yaşadığı sorunlardan dolayı otelcilik ve turizm sektöründe artık çalışmak istemediklerini ifade etmektedir. Çalışma grubunun ¼'ünden daha yüksek bir orana tekabül eden bu sayı azımsanmayacak kadar çoktur.

Tablo 8. Sorunların Yanıtlara Göre Çoktan Aza Doğru Sıralanışı

Sorun	Frekans	Yüzde
Personel yemekleri kötüydü.	203	55,9
Çalışanların performansları adil değerlendirilmiyordu.	153	42,1
Sıkça fazla mesaiye kalıyorduk.	152	41,9
Fazla mesai ücretlerimiz eksik ya da hiç ödenmiyordu.	151	41,6
Çalışanlara yönelik onur kırıcı davranışlarla sıkça karşılaşıyorduk.	144	39,7
Çalışanlar arasında cinsiyete göre ayırım yapılıyordu.	141	38,8
Kalacak yerlerimiz son derece kötüydü.	122	33,6
Çalışanların sağlık sorunlarına karşı duyarsız davranıyorlardı.	111	30,6
Çalışanların görüşlerini açıklamasına izin verilmiyordu.	109	30,0
Çalışanlar ile yöneticiler arasındaki iletişim kötüydü.	105	28,9
İş kazalarına yönelik tedbirler alınmıyordu.	100	27,5
Çalışanların sendikal faaliyetlere katılmaları engelleniyordu.	82	22,6
Çalışanlar arasında siyasi görüşlere göre ayırım yapılıyordu.	58	16,0
Aylıklarımız zamanında yatmıyordu ya da eksik yatıyordu.	57	15,7
Çalışanların bir kısmı sigortasız çalıştırılıyordu.	55	15,2
Çalışanlar arasında dini inanışlara göre ayırım yapılıyordu.	39	10,7

Tablo 8 bulgularına göre öğrencilerin sıkça karşılaştığı sorunların başında %55,9 oranla (n=203) personel yemeklerinin kötü olması gelmektedir. Bu sorunu sırası ile, %42,1 oranla (n=153) çalışanların performansının adil değerlendirilmemesi, %41,9 oran ile (n= 152) sıkça

fazla mesaiye kalmak, %41,6 oran ile (n=151) fazla mesai ücretlerinin ödenmemesi, %39,7 oran ile (n=144) çalışanlara yönelik onur kırıcı davranışların sergilenmesi, %38,8 oran ile (n=141) çalışanlar arasında cinsiyete göre ayırım yapılması, %33,6 oran ile (n=122) kalacak yerlerin son derece kötü olması, %30 oran ile (n= 109) çalışanların görüşlerini ifade etmesine izin verilmemesi, %28,9 oran ile (n= 105) çalışanlar ile yöneticiler arasında iletişimin kötü olması, %27,5 oran ile (n=100) iş kazalarına yönelik yeterli tedbirin alınmaması, %22,6 oran ile (n=82) çalışanların sendikal faaliyetlere katılmasının engellenmesi, %16 oran ile (n=58) çalışanlar arasında siyasi görüşlere göre ayırım yapılması, %15,7 oran ile (n=57) aylıkların zamanında ödenmemesi veya eksik ödenmesi, %15,2 oran ile (n=55) çalışanların bir kısmının sigortasız olarak istihdam edilmesi, %10,7 oran ile (n=39) çalışanlar arasında dini inanışlara göre ayırım yapılması şeklinde ifade edilen sorunlar takip etmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri'nin Otelcilik ve Turizm bölümlerinin işletmede meslek eğitimi sürecinde öğrencilerin karşılaştıkları sorunları tespit edip bu sorunların çözümüne ilişkin önerilerin geliştirilmesi amaçlanmıştır. İşletmelerde beceri eğitimi uygulamasının önemi kısaca şöyle ifade edilebilir: öğrenciler daha lisedeyken iş koşullarını görmekte, iş hayatına hazırlanmakta ve en önemlisi öğrendikleri bilgileri iş ortamında uygulayarak becerilerini daha fazla geliştirmektedirler, staja giden öğrenciler iş hayatına diğer yaşlılarındaki arkadaşlarından bir adım önde başlamaktadırlar, öğrenciler hem okula giderek eğitimine devam etmekte hem de çalışarak kendilerine maddi bir destek sağlamaktadırlar (<http://bahcesehirimbk.meb.k12.tr>). Araştırmada elde edilen sonuçlar aşağıda öz olarak verilmiştir:

- Otelcilik ve turizm sektöründe eğitim almakta olan öğrencilerin staj süreleri boyunca sıkça karşılaştıkları sorunlar ile bu sorunların öğrencilerin mesleği sürdürme isteklerini nasıl etkilediğini tespiti yönelik hazırlanan katılanların çoğunluğu erkek öğrencilerden (%64,2) ve iki kez staj görmüş olan 12. Sınıf öğrencilerinden (%60,6) oluşmaktadır.
- Değerlendirmeye katılan 363 öğrenciden 125'i (%34,4) okullarında eğitimini aldıkları alanın dışındaki bir departmanda staj yapmak zorunda kalmıştır. Bu durum öğrencinin lisede aldığı eğitim ile staj uygulamasının bütünleşmediğini, öğrenciyi olumsuz etkileyebileceği şeklinde yorumlanabilir.
- Öğrencilerin %92,7'si (n=333) eğitimleri süresince düzenli olarak kontrol edildiklerini belirtmiştir. Öğrencilerin düzenli kontrol edilmeleri yaşadıkları problemlerin hızlıca çözülmesine, öğrencilere anında dönüt verilmesi açısından önemlidir. Bu durumun da öğrencilerin mesleki gelişimlerini olumlu yönde etkileyeceği söylenebilir. Dessl (2005)'e göre işbaşında verilen anında dönütün işgören üzerinde olumlu etkisinin olduğu ifade edilmiştir. Erbaş ve Yücesoy (2002) öğretmen adaylarının staj uygulamalarında anında dönütün daha etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.
- Öğrencilerin %57,8'i (n=209) işletmelerde meslek eğitimine başlamadan önce oryantasyon eğitimi aldıklarını, %42,2'si ise (n=153) böyle bir eğitim almadığını ifade etmiştir. Bir işe başlamadan önce verilen oryantasyon eğitiminin iş kazalarına karşı öğrenciyi koruma, yaptığı stajın etikliğinin yükselmesi, stajda yaşayacağı sorunların azalması gibi birçok açıdan faydasının olacağı ifade edilebilir. Bullen, Capener ve Kordecki (2015) oryantasyon eğitimini staj uygulamalarının olumlu yönü olarak ifade etmişlerdir.

- Öğrenciler %79,6 gibi (n= 285) yüksek bir oranda işletmelerde meslek eğitimini mesleki gelişimleri için önemli gördüğünü, %20,4'ü ise (n=73) önemli görmediğini ifade etmiştir. Bu sonuç öğrencilerin liselerde aldıkları eğitimi pratiğe dökmeleri ve deneyim kazanmaları açısından işletmelerde beceri eğitiminin önemini bir kez daha ortaya koymuştur.
- Öğrencilerin %43,8'i (n=158) okulda aldıkları eğitim ile işletmelerdeki işbaşı eğitimlerinin uyumlu olduğunu ifade etmiştir. %56,2'si ise (n=203) bu soruya 'hayır' şeklinde cevap vermiştir. Bu sonuç bir sorun olarak yorumlanabilir. Özkan ve Aksoy (2015) yaptıkları çalışmada okulda verilen eğitim ile işletmede beceri eğitimi kapsamında alanda yapılan uygulamalarının tam örtüşmediği sonucuna ulaşmışlardır.
- Öğrencilerin %84,3'ü (n=300) staj aracılığı ile mezun olduktan sonra istihdamlarını kolaylaştıracak iş bağlantıları kurabildiklerini, %15,7'lik kısmı ise (n=56) kuramadığını ifade etmiştir. Bu sonuç işletmelerde beceri eğitiminin öğrenciye olumlu yönde katkısı olarak yorumlanabilir.
- Tablo 5'te görüldüğü üzere işletmelerde meslek eğitimi sonrası öğrencilerin %59,9'unda (n=217) mesleğe olan ilgilerinde bir artış gerçekleşirken, %40,1 gibi (n=145) yüksek bir oranda da tersi bir durum meydana gelmiştir. İşletmede beceri eğitimi sürecinde karşılaşılan zorluklar, çalışma koşullarının yetersizliği, okulda aldıkları eğitim ile staj sürecinde karşılaştıkları uygulamaların farklılığı gibi nedenler öğrencilerin meslekte kalma niyetlerini ve ilerideki meslek yaşamlarını etkilediği söylenebilir. Üstün ve Savaş (2012) tarafından yapılan çalışmada da araştırmanın bu sonucunu destekleyen sonuçlar elde edilmiştir.
- Sorulara sınıf seviyeleri dikkate alınarak yapılan analizlerde sonuçların ortalama olarak aradaki farkın % 5'ten fazla olduğu sorunlar şunlardır; Sıkça fazla mesaiye kalıyorduk, Fazla mesai ücretlerimiz eksik ya da hiç ödenmiyordu, Aylıklarımız zamanında yatmıyordu ya da eksik yatıyordu, Kalacak yerlerimiz son derece kötüydü, Personel yemekleri kötüydü, Çalışanların performansları adil değerlendirilmiyordu, Çalışanların görüşlerini açıklamasına izin verilmiyordu, Çalışanlara yönelik onur kırıcı davranışlarla sıkça karşılaşıyorduk, Çalışanların sağlık sorunlarına karşı duyarısız davranıyorlardı. Genel olarak sorun tanımlamalarında 12. sınıf yüzdeleri dikkat çekici şekilde yüksektir. 12. sınıf öğrencilerinin bilgi ve tecrübelerindeki fazlalık sorunları daha iyi görmelerini ve farkındalıkların yüksek olması bu sonucu etkilediği tahmin edilmektedir.
- Çalışma verilerine göre öğrencilerin %40,1 gibi (n=145) ciddi bir kısmı işletmelerde meslek eğitimi aldıktan sonra mesleğe olan ilgilerinde bir azalma olduğunu, 27,5'lük kısmı ise (n=99) yaşadığı sorunlardan dolayı otelcilik ve turizm sektöründe artık çalışmak istemediklerini ifade etmektedir. Bu tablo, öğrencilerin 1/4'ünden fazlasını henüz mezun olmadan kaybettiğimizi göstermektedir. Bu hem finansal kaynakların hem de insan kaynaklarının israfı anlamına gelmektedir.

Öneriler

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgulara dayalı olarak geliştirilen öneriler uygulamacılar için (Millî Eğitim Bakanlığı, okullar, işletmeler) ve araştırmacılar için öneriler olarak iki başlık altında düzenlenmiştir.

Uygulamacılar İçin Öneriler

1. Otelcilik ve turizm sektörü birçok iş kolundan farklı özelliklere sahiptir. Öne çıkan özellikleri; emek yoğun işletmeler olması, birçok yerde sezonluk çalışılması, ağır iş temposu ve işletmelerin talepleri nedeniyle sürekli genç insanların istihdam edilmesi, beşerî

münasebetlerin yoğun olması, sürekli farklı kültürlerden çok çeşitli insanlar ile ilişki içerisinde olunması, işletme kuruluş giderlerinin çok yüksek olması ile yüksek ihtişama rağmen genel olarak personel ücretlerinin düşük olması sayılabilir. Bu özellikler staj eğitimi ile sektörle buluşan öğrencilerin dikkatini ekmekte ve mesleğe olan ilgilerinin azalmasına neden olmaktadır.

Çalışmamızın ilk bölümünde ağırlanan turist sayıları bakımından üst sıralarda olmamıza rağmen, elde edilen gelirler bakımından ilk 10'a giremediğimizi belirtmiştik. Bu sıkıntıların giderilebilmesi için üst gelir seviyesine sahip turistlerin ülkeye çekilmesi gerekmektedir. Buda ancak işine tüm yönleri ile hâkim, sektörün talep ettiği özellikleri taşıyan personel ile mümkün olacaktır. Turizm işletmelerinin en önemli kalifiye personel tedarikçisi otelcilik ve turizm meslek liseleri olmalıdır. Öğrencilerin stajları esnasında karşılaştıkları sorunlardan, turizm sektöründe uzun vadede çalışmanın cazip olmadığı algısına neden olan ve ancak kamu gücü ile çözülebilecek karşılıksız fazla çalıştırmaların önlenmesi, kalacak yerlere, personel yemeklerine asgari standartların getirilmesi, çalışılmayan sezon dışı dönemler için alternatif çözümler üretilmesi, turizm sektöründe çalışanların ağır çalışma koşulları ve yaşlı personelin kendisine işletmelerde yer bulamaması gibi durumlar dikkate alınarak daha erken yaşlarda emeklilik imkânı sağlanması gibi tedbirler alınmalıdır.

2. Bu okullara önceden olduğu gibi mülakat sınavı ile öğrenci alınmalıdır.
3. Eğitim-istihdam ilişkisi ve meslek standartları her geçen gün daha fazla önem kazanmaktadır. Piyasa şartları tarafından belirlenen istihdam biçimleri, eğitimin verimli olması için neler gerektiğini de ifade eder. Eğitim-istihdam boyutunda; öncelikle meslek odaları ile tüm kademelerdeki eğitim kurumları arasında sıkı iş birliğine ihtiyaç duyulmaktadır (Ulama, Batman ve Ulama, 2015;341)
4. Hazırlık sınıfı uygulamasına geri dönmeli, öğrenciler günlük konuşmaları rahatlıkla sürdürebileceği en az iki yabancı dili bilerek okullarından mezun olmalıdır. Yabancı dil bilgisi, öğrencilerle müşteriler arasındaki iletişimi kolaylaştırmakta, işe uyum sürecini kısaltmaktadır. Bu durum farklı kültürler ile iletişim kuran öğrencilerin motivasyonunu ciddi şekilde arttırmaktadır.
5. Mevcut öğretim programlarına göre öğrenciler 10. Sınıfta 10 saat, 11. Sınıfta 15 saat, son sınıfta ise 24 saat uygulamalı meslek dersi almaktadır. 10. sınıfta aldıkları uygulamalı meslek dersi saati yeterli değildir. 10. Sınıftaki uygulamalı derslerin sayısının artırılması işletmelerde öğrencilerin eğitime uyumunu kolaylaştıracaktır.
6. Öğrencilerin %56,2'si (N 203) okulda aldıkları eğitimler ile işletmelerdeki eğitimin birbiri ile uyumlu olmadığını ifade etmiştir. Bu çok büyük bir orandır. Bu sorun esasında okulların işletmelerin durumu ile uyumlu olmayan programlar uygulamasından değil, birçok işletmenin yöneticileri dahil olmak üzere personelin yeterli turizm eğitimi almamış olmasından kaynaklanmaktadır. Çalışanların önemli kısmı çekirdekten yetişme şeklinde tabir edilen, turizm eğitiminden geçmemiş personellerden oluşmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında yapılacak bir protokol ile mevcut çalışanlar ihtiyaç duyulan konularda gerekli turizm eğitiminin verilmesi gerekir. Bu şekilde okullar ile işletmelerde verilen eğitim uyumlu hale getirilebilir.
7. Öğrencilerin %57,8'i (N 209) işletmelerde meslek eğitimine başlamadan önce oryantasyon eğitimi aldıklarını, %42,2'si ise (N 153) böyle bir eğitim almadığını ifade etmiştir. Oryantasyon eğitimi özellikle 10. Sınıftan sonra ilk kez eğitim alacak öğrenciler için son derece önemlidir. 14-15 yaş aralığında ailesinde uzaktaki bir işletmeye 6 ay gibi uzun bir süre ile eğitime giden öğrencinin işletmeye, yaşam ve çalışma alanına uyum sağlayabilmesi, üzerindeki tedirginlik hissini azaltabilmesi için iyi planlanmış, ciddiye alınan oryantasyon eğitiminden geçmesi gerekir. Verilerden de anlaşıldığı gibi neredeyse öğrencilerin yarısı

böyle bir eğitim almadan, işletmeye ulaştıkları gün veya ertesi gün doğrudan staj uygulamalarına başlamaktadır. Bu tutumun ciddi olumsuz etkileri olmaktadır.

8. Öğrencilerin en sık karşılaştıkları sorunlar dikkate alındığında fazla çalışmalar, eksik ödenen ücretler gibi sorunların yanı sıra çalışanlara yönelik onur kırıcı davranışların yaygın olması (%39,7) dikkati çekmektedir. Öğrencilerle yapılan mülakatlarda, öğrencileri işletmelerden ve dolayısı ile sektörden uzaklaştıran nedenlerin başında kendilerini değerli hissetmemeleri gelmektedir. Bu sorunu tetikleyen en önemli sıkıntı ise onur kırıcı davranışların yaygın olmasıdır. O nedenle işletmelerde çalışan tüm personelin beşeri ilişkiler konusunda mutlaka gereken eğitimi alması gerekmektedir.
9. Öğrencilerin % 65,6'sı (n=238) stajlarını, okullarında eğitimini aldığı alanlarda yapmaktadırlar. Ancak turizm sektöründe işletmelerin ihtiyaçlarına göre öğrencileri eğitim aldıkları alanlar dışında çalıştırmaktan kaçınmadıkları sıkça karşılaşılan ve bilinen bir durumdur. Verilerden anlaşıldığı üzere öğrencilerin %34,4'ü (n=125) eğitimlerini alanları dışında almak zorunda kalmıştır. Buda her üç öğrenciden birinin alan dışı çalışma ile karşı karşıya kaldığı anlamına gelmektedir. Bu durum öğrencilere bir yandan teorik eğitimini almadıkları ikinci bir alanda tecrübe kazanmaları şeklinde olumlu sayılabilecek bir sonucu beraberinde getirirken, çoğunlukla öğrencilerde tercih etmedikleri bir alanda çalışmak zorunda kalmalarından dolayı olumsuz hisler meydana gelmektedir.
10. Birçok ilimizde, il içerisinde yeterli turizm işletmesi bulunmadığından öğrencilerin çok önemli bir kısmı il dışında faaliyet gösteren işletmelerde eğitim almaktadır. İşletmeler il dışından gelen öğrencilerin kalacak yer ihtiyacını karşılamakla yükümlüdür. Öğrenciler bu işletmelere ait personel lojmanlarında kendileri için ayrılan kısımlarında kalmaktadır. Okullar işbirliği yapacakları işletmeleri belirlerken birçok unsur ile birlikte personel lojmanlarının durumunu da dikkate almaktadırlar. Buna rağmen öğrencilerin %33,6'lık kısmı lojmanları son derece kötü bulmaktadır.
11. İşletmelerde meslek eğitimi, işletmeler ve öğrenciler için son derece büyük önem arz etmektedir. Öğrenciler eğitim sürecinde yaşadıkları sorunlardan ciddi şekilde etkilenmektedirler. Karşılaşılan sorunların n aza indirgenebilmesi için okullara da büyük görevler düşmektedir. Okulların işletme seçimlerinde daha titiz davranmaları ve koordinatör öğretmenlerin tutumları sorunların büyük çoğunluğunu azaltacaktır.

Araştırmacılar için öneriler

1. Bu çalışma kapsamına girmeyen diğer sorunlar ile ilgili araştırma yapabilirler.
2. Otelcilik ve turizm alanında eğitim veren yükseköğretim kurumlarına öğrenci seçerken, lise düzeyindeki eğitimini yine otelcilik ve turizm alanında almış öğrencilere öncelik verilmesinin önemi ve sağlayacağı getiriler ile ilgili araştırma yapabilirler.
3. Otelcilik ve turizm eğitim programı uygulayan okulların çalışma takvimi ve meslek eğitimi uygulamaları başta olmak üzere diğer tüm mesleki teknik eğitim kurumlarından farklı konumda olmalarından kaynaklanan, e-okul dâhil olmak üzere, mevzuatlar ile uyumsuzluk bulunan diğer hususlardan kaynaklanan sorunlar ve çözüm önerileri ile ilgili araştırma yapabilirler.

Kaynakça

- Baltacı, F., Üngüren, E., Avsallı, H. ve Demirel, O. N. (2012). Turizm eğitimi alan öğrencilerin eğitim memnuniyetlerinin ve geleceğe yönelik bakış açıların belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 4(1), 17-25.
- Bullen, M. L., Capener, E.D. ve Kordecki, G.S. (2015). The accounting internship: Toward meaningful experiences for students, employers, and educational institutions. *Journal of Theoretical Accounting Research*, 11(1), 1-13.
- Dilber, İ. (2007). *Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisinin girdi-çıkı tablosu yardımıyla değerlendirilmesi*. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(2), 205-220.
- Erbaş, D. ve Yücesoy, Ş. (2002). Özel eğitim öğretmenliği programlarında yer alan uygulama derslerini yürütürken kullanılan iki farklı dönüt verme yönteminin karşılaştırılması. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 109-123.
- Eren, D., Özgül, E. ve Kaygısız, N. Ç. (2013). Lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin eğitim memnuniyetlerinin belirlenmesi: Nevşehir Üniversitesi örneği. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35(2), 16-27.
- http://bahcesehirimkb.meb.k12.tr/icerikler/anadolu-meslek-lisesi-isletmelerde-beceri-egitimi_748404.html. Erişim tarihi: 22.12.2019.
- Olçay, A., Yıldırım, İ. ve Sürme, M. (2015). Turizm eğitimi alan öğrencilerin staj eğitimi hakkında görüşleri: Gaziantep ili örneği. *Journal of Higher Education & Science/Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 5(3), 324-334.
- Özkan, F. ve Aksoy, C. (2015). Ticaret meslek lisesi muhasebe bölümü öğrencilerinin işletmelerde beceri eğitimi uygulaması, Gaziantep ilinde bir alan araştırması. *Bartın Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(12), 283-305.
- Sarı, H. (2007). *Ortaöğretim düzeyinde mesleki turizm eğitimi alan öğrencilerin staj sürecine adaptasyonu üzerine bir araştırma*. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Timur, A. (1994). *Turizm eğitiminde darboğazlar. Dört Yıllık Turizm Yüksek Okullarında Eğitim Öğretim Sorunları ve Çözüm Yolları*, Nevşehir Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu Hafta Sonu Semineri, Özkan Matbaacılık, Ankara.
- Ulama, Ş. Batman, O. ve Ulama, H. (2015). Lisans düzeyinde turizm eğitimi alan öğrencilerin kariyer algılamalarına yönelik bir araştırma: Sakarya üniversitesi örneği. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6 (11), 339-366.
- Usta,Ö. (2001). *Genel turizm*. Anadolu Matbaacılık: İzmir.
- Üstün, G. ve Savaş, D. (2012). Kız meslek liselerinin işletmelerde yapılan beceri eğitimini planlama ve değerlendirme uygulamalarını gerçekleştirme düzeyi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 8(15), 165-177.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Türk Toplumunda Çocuk Yetiştirme Değerleri

(Osman Tayyar Çelik, Mehmet Sağlam)

Türk Toplumunda Çocuk Yetiştirme Değerleri

Osman Tayyar Çelik¹, Mehmet Sağlam²

¹Inönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, otayyar44@gmail.com
²Inönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Çocuk Gelişimi Bölümü, mehmet.saglam@inonu.edu.tr

Özet: Aile toplumsal değerlerin çocuklara aktarıldığı temel kurumların başında gelmektedir. Sosyo demografik özelliklere göre çocuk yetiştirme değerleri farklılaşabildiği gibi çocuk yetiştirme tutumunda kültürler arası farklılaşmalar bulunmaktadır. Bu çalışmada Türk toplumunda çocuk yetiştirme değerlerini Dünya Değerler Araştırması (2017-2020) sonuçlarına dayalı olarak değerlendirilmiştir. Dünya Değerler Araştırması 1981 yılından beri farklı toplumların kültürel değerlerini ve siyasal eğilimlerini saptamaya çalışan ve yaklaşık olarak 100 ülkede düzenli olarak yapılan dünyanın en kapsamlı sosyal araştırma projelerinden biridir. Ankette ailelere çocukların evde öğrenmelerini istedikleri 11 değer verilmiş ve bu değerlerden önemli olan beş tanesini seçmeleri istenmiştir. Bu değerler; terbiye, bağımsızlık, çalışkanlık, sorumluluk duygusu, hayalgücü, başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü, tutumluluk/para ve malına özen, kararlılık/azim, dindarlık, bencil olmamak, söz dinleme ve itaattir. Araştırma sonucunda terbiyeli olmanın aileler tarafından en sık tercih edilen değer, hayal gücünün ise daha az tercih edildiği sonucuna varılmıştır. Araştırma sonuçları önceki değer araştırmaları sonuçları ile karşılaştırılarak tartışılmış ve Türk toplumunda çocuk yetiştirme değerlerine ilişkin çıkarımda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Değer, çocuk yetiştirme değerleri, aile, Türk toplumu

Giriş

İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli yönü kültürel değerler oluşturabilmesi ve bunu nesilden nesile aktarabilmesidir. Değerleri bireysel, toplumsal ve uluslararası değerler olarak sınıflandırmak mümkündür. Bu sınıflamalar içerisinde özellikle toplumsal değerler insan ilişkilerinde, kurumsal yapılarda ve bireysel tercihlerde daha belirleyici olabilmektedir. Değerler toplumlarda bütünlüğü, beraberliği devam ettiren unsurlardan biridir. Kişilerin fikirlerine rehberlik ederek, erdemli davranışların sergilenmesini sağlar. Toplumda iyi, faydalı, yararlı olarak kabul edilen şeyler değer yargıları olarak görülür (Sarıkaya, 2019). Topluma ortak bir yön veren değerler ailelerin çocuk yetiştirme biçimlerini de etkileyebilmektedir.

Anne babanın çocukla olan etkileşimi çocuğun aile içindeki yerini belirler. Aile çocuğun ilk sosyal deneyimlerini edindiği yerdir. Aile, grup içinde dengeli bir birey olabilmesi için çocuğa güven duygusu aşılar. Sosyal kabul görebilmesi için gerekli ortamı hazırlar. Toplumsallaşmayı öğrenmesi için kabul edilmiş uygun davranış biçimlerini içeren bir model oluşturur. Anne-baba-çocuk arasındaki ilişki, çocuğun gelecekteki sosyal ilişkilerinin de temelini oluşturur (Şanlı ve Öztürk, 2015).

Son yıllarda kültürlerarası karşılaştırma araştırmalarında ebeveynlerin çocuk yetiştirme değerleri ele alınan bir konu haline gelmiştir. Bu kapsamda Dünya Değerler Araştırmalarının bir yönünü de ailelerin çocuk yetiştirmede önem verdikleri değer tercihleri olmaktadır.

Dünya Değerler Araştırması dünyadaki insanların sosyal, siyasal, ekonomik, dini ve kültürel değerlerini bilimsel ve akademik araştırmayla inceleyen uluslararası bir araştırma programıdır. Projenin amacı, zaman içindeki istikrar veya değişimin, ülkelerin ve toplumların

sosyal, politik ve ekonomik kalkınması üzerinde hangi etkileri olduğunu değerlendirmektedir (Inglehart vd., 2014).

Yetiştirme değerleri, ailevi değerlerin en önemli kısmını oluşturmaktadır. Anne-babalar nasıl bir evlat yetiştirmek istiyorlarsa, onlara belirli değerleri aktarırlar. Çocuk eğitimi bir anlamda “değerler eğitimi”di (Sarıkaya, 2019).

Çocuk yetiştirme değerleri üzerinde kültürler arası farklılaşmalar bulunmaktadır. Farklı topluluklardan gelen ebeveynler, kültürel değerleri ve çocuk yetiştirme hedefleri açısından farklılık gösterir. Ebeveynlik değerleri, ebeveynlerin çocuk yetiştirmek için önemli olduğunu düşündükleri niteliklerdir. Bunlar, yaşamda neyin önemli olduğuna dair genel kültürel inançlara dayanır ve ebeveynlerin ebeveynliklerinde çaba sarf ettikleri çocuk yetiştirme hedeflerini tanımlamaya yardımcı olur. Bireyci olarak nitelendirilen kültürler, çocuklarda kişisel çıkar, özerklik ve kendine güvene güçlü bir şekilde değer verirken, kolektivist değer olarak karakterize edilenler karşılıklı bağımlılık ve başkalarının ihtiyaçlarına özen gösterir (Tamis-LeMonda, vd., 2008).

Dünya değerler araştırmasında ebeveynlerin evde çocuklardan edinmelerini istedikleri 11 değer belirlenmiştir. Bu değerler aşağıdaki gibidir:

- Terbiyeli olmak
- Bağımsızlık
- Çalışkanlık
- Sorumluluk duygusu
- Hayal gücü
- Başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü
- Tutumluluk, para ve malına özen
- Sebat, azim, kararlılık
- Dindarlık
- Bencil olmamak
- Söz dinleme ve itaat

Bu çalışmada Türk toplumunda ebeveynlerin çocuk yetiştirmede tercih ettikleri değerlerin neler olduğunu Dünya Değerler Araştırması sonuçlarına dayalı olarak değerlendirmektedir. Bu kapsamda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

Türk toplumunda ebeveynlerin çocuk yetiştirmede en çok tercih ettikleri değerler nelerdir?

Türk toplumunda ebeveynlerin en az tercih ettikleri değerler nelerdir?

Yöntem

Türk toplumunda ebeveynlerin çocuk yetiştirme değerlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma betimsel tarama modelindedir. Betimsel tarama, geniş gruplar üzerinde yürütülen, gruptaki bireylerin bir olgu ve olayla ilgili görüşlerinin, tutumlarının alındığı, olgu ve olayların betimlenmeye çalışıldığı araştırmalardır (Karakaya, 2012).

Araştırmanın çalışma grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Türkiye’den 18 yaş üstü, hanelerde (cezaevi, hastane vb. kurumlar hariç) ikamet eden ve Dünya Değerler Araştırmasına katılan 2410 Türk vatandaşı oluşturmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken Avrupa İstatistik Ofisi tarafından Türkiye için belirlenen 26 bölge dikkate alınarak anketler uygulanmıştır.

2.2. Veri toplama aracı

Dünya Değerler Araştırması veri toplama aracında sosyal değerler, tutumlar ve kalıp yargılar; mutluluk ve iyi oluş; sosyal sermaye, güven ve örgütsel üyelik; ekonomik değerler; yolsuzluk, göç, güvenlik, post materyalist indeksi, bilim ve teknoloji, dindarlık değerleri, etik değerler ve normlar, politik ilgi ve politik katılım, politik kültür ve rejim, demografik bilgiler şeklinde 14 başlık ve 294 soru bulunmaktadır. Araştırmada sosyal değerler, tutumlar ve kalıp yargılar başlığı altında, çocuk yetiştirme değerleri ile ilgili ebeveynlere 11 değer verilmiş ve önemli gördükleri beş tanesini seçmeleri istenmiştir. Bu değerler; terbiyeli olmak, bağımsızlık, çalışkanlık, sorumluluk duygusu, hayal gücü, başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü, tutumluluk, para ve malına özen, sebat/azim/kararlılık, dindarlık, bencil olmamak, söz dinleme ve itaat şeklindedir.

Verilerin analizi

Katılımcı ebeveynlerin önemli gördükleri ve çocuklarına kazandırmak istedikleri değerler önemli bulunma ve söz edilmeme oranları yüzde olarak hesaplanarak tablo halinde sunulmuştur.

Bulgular

Katılımcıların evde çocuklara kazandırmayı teşvik ettikleri en önemli değerler ve en az seçilen değerlere ilişkin oranlar Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılar tarafından çocuklara kazandırılması önemli görülen/görülmeyen değerler

S. No	Değerler	Önemli Bulan %	Söz Etmeyen %
1	Terbiyeli olmak	80	16.4
2	Bağımsızlık	29.6	64.1
3	Çalışkanlık	62.3	33.7
4	Sorumluluk duygusu	60.39	35.6
5	Hayal gücü	17.2	72.6
6	Başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü	63.3	31.7
7	Tutumluluk, para ve malına özen	36.4	56.1
8	Sebat, azim, kararlılık	38.4	53.3
9	Dindarlık	40.6	50.8
10	Bencil olmamak	25.2	64.5
11	Söz dinleme ve itaat	34.1	55.7

Tablo 1 incelendiğinde ebeveynlerin %80’i “terbiyeli olmak” %63,3’ü “başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü”, %62,3’ü “çalışkanlık” %60.39’u “sorumluluk duygusu”, değerlerini evde çocuklara kazandırmayı teşvik ettikleri en önemli değerler olarak ifade ettiği görülmektedir.

Katılımcı ebeveynlerin %72,6'sı, "hayal gücü", %64,5'i "bencil olmamak", %64,1'i "bağımsızlık", %55,7'si "söz dinleme ve itaat", değerlerini evde çocuklara kazandırmayı teşvik ettikleri değerler arasında belirtmemiştir.

Sonuçlar ve değerlendirme

Bu araştırmada Türk toplumunda çocuk yetiştirmede ebeveynler tarafından önem verilen/verilmeyen değerlerin neler olduğunu belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma sonucunda ebeveynlerin evde daha çok terbiyeli olmak, başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü, çalışkanlık, sorumluluk duygusu değerlerini çocuklarına kazandırma eğiliminde oldukları belirlenirken hayal gücü, bencil olmamak, bağımsızlık, söz dinleme ve itaat değerlerini ise daha az kazandırma eğiliminde oldukları belirlenmiştir. Bu sonuçları toplumsal kültür, diğer bir ifadeyle kültürler farklılıkları ve son yıllarda değişen toplumsal değerlerle açıklamak mümkündür.

Kültür, bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerin tümüdür. Bir toplumun yaşama biçimi, içinde yaşanılan toplumun bireye kazandırdıkları, bireysel ve toplumsal yaşama, düşünme ve davranış biçimi, doğada var olanlara karşı insanın oluşturdukları ve öğrenilen davranış kalıpları gibi çeşitli özellikler, kültür kavramı içerisindedir (Şişman, 2002). Kültür içerisinde toplum tarafından paylaşılan ortak değerleri de içerir.

Kültürel farklılıklar ve toplum tarafından benimsenen ortak değerler aileyi ve çocuk yetiştirme biçimini de etkiler. Her toplumun kendine özgü kültürel birikiminin olacağı gerçeğinden hareketle, eğer toplumdan topluma değişen kültürel öğelerden ve sembollerden söz ediliyorsa makro anlamda bunlardan etkilenen ebeveynlerin de çocuk yetiştirmede farklılıklar sergilemesi kaçınılmazdır. Hofstede (1994) toplumları bireyci kolektivist olarak iki gruba ayırır. Bireyci toplumlar bireyin kolektivist toplumlar toplumun ihtiyaç ve amaçlarına önem verirler. Bu kapsamda terbiyeli olmak, başka insanlara karşı saygı ve hoşgörü sorumluluk değerlerinin kolektivist toplumlara ait değerlerdir. Nitekim Türkiye'de toplulukçu kültürün öne çıktığı ülkeler arasındadır. Ancak söz dinleme ve itaat toplulukçu kültüre ait değerlerken ebeveynler bu değeri çocuklara kazandırmada önemli bulmamışlardır.

Sonuç olarak Türk toplumunda çocuk yetiştirme değerlerinin ulusal kültürden etkilendiği ancak küreselleşme, göç ve bazı toplumsal değişimlerin kültürde de öne çıkan değerleri etkilediği söylenebilir. Kültürel değerlerdeki bu değişim ailelerin çocuk yetiştirme biçimlerini ve çocuklara kazandırmak istedikleri değerleri de etkilediği söylenebilir.

Kaynakça

- Inglehart, R., C. Haerpfer, A. Moreno, C. Welzel, K. Kizilova, J. Diez-Medrano, M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen et al. (eds.). 2014. World Values Survey: Round Six - Country-Pooled Datafile Version: https://www.worldvaluessurvey.org/WVS_Documentation/WV6.jsp. Madrid: JD Systems Institute.
- Karakaya, İ. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. A. Tanrıoğen (Edt.) Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Anı.
- Sarıkaya, M. (2019). Çocuk yetiştirme değerlerine ilişkin ebeveyn ve ergen görüşleri. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.
- Şişman, M. (2002). *Örgütler ve kültürler*. Pegem Yayıncılık. Ankara.

Şanlı, D., & Öztürk, C. (2015). Anne babaların çocuk yetiştirme tutumları ve tutumlar üzerine kültürün etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(4), 240-246.

Tamis-LeMonda, C. S., Way, N., Hughes, D., Yoshikawa, H., Kalman, R. K., & Niwa, E. Y. (2008). Parents' goals for children: *The dynamic coexistence of individualism and collectivism in cultures and individuals*. *Social development*, 17(1), 183-209.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Okul Öncesi Dönemde Resimli Çocuk Kitaplarında Anne Baba
Duygu Sosyalleştirme Süreçlerinin İncelenmesi
(Şükran Kılıç, Murat Kavukoğlu)

Okul Öncesi Dönemde Resimli Çocuk Kitaplarında Anne Baba Duygu Sosyalleştirme Süreçlerinin İncelenmesi*

Şükran Kılıç¹, Murat Kavukoğlu²

¹Aksaray Üniversitesi, kilic.sukran@gmail.com

²Şehit Memiş Arıbaş Ortaokulu, mrtkvkgl68@hotmail.com

*Bu çalışma 2. yazarın 1. yazarın danışmanlığında yürüttüğü Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesidir.

Özet: Sosyalleşmenin kökeni, anne babanın ve diğer yetişkinlerin çocuğu disipline edici günlük bir etkileşimden ziyade, sahip olunan düşüncelerin ve deneyimlerin içindedir. Bu nedenle, duyguların sosyalleşmesi, doğrudan veya dolaylı olarak veya anne babalar duygu sosyalleştirmeyi farkında olarak veya olmayarak gerçekleştirebilir (Denham ve ark.,2015). Duygu sosyalleştirme, anne babanın duygusal içerik ve duyguya ilişkin yaklaşımını, duygusal içerik ve yaklaşımı ile uyumlu ve uyumlu olmayan düşüncelerini yansıtmakta (Gottman ve ark.,1996), anne babaların çocukların duygularına yönelik spesifik davranışları, anne baba ve çocuk arasındaki duygulara ilişkin iletişim olarak tanımlanmaktadır (Denham ve ark., 2015; Eisenberg ve ark.1998). Denham (1998) ve Halberstadt (1991) sosyal öğrenme mekanizmalarının çocukların duygularını sosyalleştirmelerine nasıl katkıda bulunduğuna ilişkin olarak üç süreçten; model olma, duygular hakkında rehberlik /koçluk, anne ve babaların çocukların duygularına verdikleri tepkilerden bahsetmektedir. Okul öncesi dönemde anne baba ve çocukların birlikte kitap okuması, çocuklara hem öğrenme hem de anne baba ile nitelikli vakit geçirme fırsatı sunan önemli bir sosyalleşme yaşantısı ve de deneyimdir. Ayrıca çocukların kitap okuma sürecinden en etkili biçimde yararlanabilmeleri için kendi ilgi ve bilişsel düzeylerinin farkında olan anne babaların desteğinin niteliğine de bağlıdır. Bu nedenle resimli çocuk kitaplarının ve içeriklerinin sadece çocuklar için değil anne babalar için de önemli bir öğrenme ve kendini geliştirme fırsatı sağlamaktadır. Bu araştırmanın amacı, okul öncesi dönemde resimli çocuk kitaplarında anne baba duygu sosyalleştirme süreçlerinin incelenmesidir.

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum araştırması kullanılmıştır. Durum çalışması, araştırmacının bir durum hakkında derinlemesine bilgi edinmek amacıyla o durumla ilgili görüşme, gözlem, doküman gibi çeşitli bilgi kaynaklarını kullanarak araştırma yapmasıdır (Creswell, 2013). Araştırmada verilerin toplanma sürecinde, araştırmanın amacına yönelik verilere ulaşmak için uygun dokümanların araştırılıp incelenmesini içeren doküman analizi yöntemi kullanılmıştır (Meriam, 2013). Okul öncesi dönemdeki çocuklar için yayın yapan toplam 7 yayınevi belirlenmiştir. Bu yayınevlerinin 2014-2020 yılları arasında 4-6 yaş için Türkçe yayımlanmış resimli kitaplardan, farklı yayınevi ve yazara ait olanlar arasından ulaşılabilen 55 adet resimli çocuk kitabı araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini, bu kitapların arasından araştırmanın amacı doğrultusunda amaçsal örnekleme yöntemlerinden ölçüt amaçlama aracılığıyla seçilen 30 adet resimli çocuk kitabı oluşturmaktadır.

Duygu sosyalleştirme alan yazınından hareketle anne baba duygu sosyalleştirme süreçlerini içeren bir kodlama kağıdı ve 1 (gözlendi) 0 (gözlenmedi) şeklinde bir puanlama sistemi oluşturulmuştur. Oluşturulan bu puanlama sistemine dayalı örnekleme yer alan resimli hikaye kitapları incelenmiş ve kodlama kağıdına puanlanmıştır. Resimli çocuk kitaplarının bu çalışmadaki dokümanlar/materyaller olması nedeniyle dokümanların incelenmesi sürecinde veri analizi olarak içerik analizi gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi, “sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı, anlam ve/veya dilbilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak

sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımında bulunmadır” (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 22).

Duygu sosyalleştirme süreçlerinden anne babaların çocukların duygularına yönelik tepkiler kapsamında bulgular incelendiğinde; çocukların olumsuz duygularına yönelik destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinden probleme odaklı, duyguya odaklı ve duygu ifadesini cesaretlendiren duygu sosyalleştirme anne baba tepkilerinin incelenen 30 kitaptan 29’un da yer almadığı (%96.7), çocukların olumlu duygularına yönelik destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerinden olumlu duyguyu cesaretlendirici tepkilerin hiç yer almadığı belirlenmiştir. Duygu sosyalleştirme süreçlerinden anne babanın çocukların duygusuna model olması ve çocukların duygularına koçluk/rehberlik yapmanın da resimli çocuk kitaplarında yer almadığı belirlenmiştir.

Okul öncesi dönemde anne baba ve çocuk arasındaki etkileşimli kitap okuma sürecinde anne baba ve çocuk arasında karşılıklı olarak bir iletişim oluşmaktadır. Bu iletişimde etkileşimli kitap okuma sadece çocuk için değil anne baba için de bir öğrenme sürecidir. İncelenen okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında anne baba duygu sosyalleştirme süreçlerinin yeteri kadar yer almadığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda okul öncesi dönemde resimli çocuk kitaplarında çocuğun duygusuna verilen tepkiler, model olma, çocuğun duygusuna koçluk/rehberlik yapma anne baba duygu sosyalleştirme süreçlerinin ele alınmasının anne baba ve çocuk arasındaki etkileşim ve öğrenme sürecinin zenginleşmesi ve günlük yaşamda da modellenmesi için önemli bir fırsat oluşturacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: *resimli çocuk kitapları, duygu sosyalleştirme*

insac

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

İdarenin Sağlık Hizmetlerinden Doğan Sorumluluğu

(Doğan Burak Şekerci)

İdarenin Sağlık Hizmetlerinden Doğan Sorumluluğu

Doğan Burak Şekerci¹

¹Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, E-mail: av.doganburaksekerici@gmail.com

Özet: Devletin, kanun ya da idarenin diğer düzenleyici işlemleriyle düzenlenen kamu hizmetlerini yürütürken üçüncü kişiler aleyhinde meydana getirdiği zararları, Anayasa m. 40 ve m. 125/7 hükümleri uyarınca tazmin edilmektedir. İdarenin tazminat sorumluluğunun doğması için kusurlu olması gerekmeyip mevzuatta yer alan sınırlı hallerde idareye atfedilebilir herhangi bir kusuru olmasa dahi idarenin yol açtığı zararların tazmini istenebilmektedir.

Çalışmamızda sırasıyla sağlık hizmeti, idarenin sorumluluğu, sağlık hizmetlerinde kusur ve idarenin sorumluluğu, sağlık hizmetlerinde idarenin sorumluluğunu ortadan kaldıran ve azaltan sebepler ile sağlık hizmetlerinde idarenin hukuki sorumluluğunun kapsamına değinilerek esas itibariyle bir kamu hizmeti olan sağlık hizmetini yönünden idarenin tazminat sorumluluğu kavramı doktrindeki görüşler ve yargı kararları ışığında ayrıntılarıyla incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: sağlık hizmeti, kusursuz sorumluluk, hekimlerin sorumluluğu, idarenin tazminat sorumluluğu

Giriş

Sağlık Hakkı Anayasa m. 53'te düzenlenmiştir. İlgili maddeyle anayasa devlete sağlık hakkına herkesin ulaşılabilmesi, bu haktan daha verimli şekilde faydalanabilmesi için sağlık kuruluşlarıyla işbirliği halinde hareket etmesi ve sağlık kurumlarının faaliyetlerini denetleme yetkisi tanınmıştır. Sağlık Hakkı esasen tüm vatandaşlara tanınmış olmasına rağmen bahsi geçen hakkın korumayı hedeflediği menfaat, sağlık kuruluşlarına erişimi en zayıf olan maddi olarak dezavantajlı grupların menfaatidir. İnsan Hakları Evrensel Beyanname'sinin 25. maddesi gereğince, herkesin kendisinin ve ailesinin en azından ortalama bir yaşam standardında ve sağlıklı olarak yaşama hakkı vardır ve bu hak devletler tarafından güvence altına alınmıştır. Sosyal hukuk devletin yürütmek zorunda olduğu kamu hizmetlerinden biri olan sağlık hizmetinin yürütülme ya da denetleme hizmetinin devlet tarafından sağlanması ilgili alanda devletin sorumluluğunu doğurmakta, bu sorumluluğu nedeniyle devlete başvuru imkânı tanımaktadır.

Sağlık hizmetlerinin görülmesinde karşımıza en sık çıkan kusur halleri; hizmetin kuruluş ve teşkilatının bulunmaması veya eksik bulunması, hastaya ulaşamaması, aydınlatılmaması, gerekli durumlarda izin alınmasının ihmal edilmesi, gerekli testlerin yapılmaması, hastanın muayene edilmesi esnasında yaşanan aksaklıklar, bulguların değerlendirilmesi, teşhisin konulması, tedavi yöntemlerinin seçilmesi ve uygulanması, hastanın rehabilite edilmesi ve kayıtların tutulması ve benzeri durumlarda ihmal suretiyle ya da kasten ortaya çıkabilecek diğer hallerdir.

Devletin, kanun ya da idarenin diğer düzenleyici işlemleriyle düzenlenen kamu hizmetlerini yürütürken üçüncü kişiler aleyhinde meydana getirdiği zararları, Anayasa m. 40 ve m. 125/7 hükümleri uyarınca tazmin edilmektedir. İdarenin tazminat sorumluluğunun doğması için kusurlu olması gerekmeyip mevzuatta yer alan sınırlı hallerde idareye atfedilebilir herhangi bir kusuru olmasa dahi idarenin yol açtığı zararların tazmini istenebilmektedir. Devletin

faaliyetlerinden doğan zararının tazmin edilmesinin hukuki niteliğinde ve devletin sorumluluğunun temelinde “eşitlik”, “imkân ve fırsat eşitliği”, “kamu külfetleri karşısında eşitlik”, “sosyal devlet”, “hukuk devleti” ilkelerinin yer aldığı kabul edilmektedir.

Çalışmamızda idarenin sağlık hizmetleri nedeniyle oluşan sorumluluğunun ayrıntılarıyla incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda sırasıyla sağlık hizmeti, idarenin sorumluluğu, sağlık hizmetlerinde kusur ve idarenin sorumluluğu, sağlık hizmetlerinde idarenin sorumluluğunu ortadan kaldıran ve azaltan sebepler ile sağlık hizmetlerinde idarenin hukuki sorumluluğunun kapsamına değinilerek esas itibarıyla bir kamu hizmeti olan sağlık hizmetini yönünden idarenin tazminat sorumluluğu kavramı doktrindeki görüşler ve yargı kararları ışığında ayrıntılarıyla incelenecektir.

1. Sağlık Hizmeti

1.1. Sağlık Hakkı ve Sağlık Hizmeti Kavramı

1.1.1. Sağlık Hakkı Kavramı

Sağlık, bireyin fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği olarak tanımlanmıştır¹. Ayrıca sosyo-ekonomik şartlar bakımından hiçbir ayırım gözetmeksizin, mümkün olan en iyi şekilde sağlık hizmetlerinden faydalanmanın bireylerin en önemli haklarından biri olduğu ve tüm bireylerin barış, güvenlik ve huzur içinde yaşamalarının temelinde sağlıklı yaşam olduğu belirtilmiş ve sağlıklı yaşama ulaşabilmek için bireylere ile devletler arasında işbirliği olması gerektiği kabul edilmiştir².

Sağlık Hakkı Anayasa m. 53'te³ düzenlenmiştir. İlgili maddeyle anayasa devlete sağlık hakkına herkesin ulaşılabilmesi, bu haktan daha verimli şekilde faydalanabilmesi için sağlık kuruluşlarıyla işbirliği halinde hareket etmesi ve sağlık kurumlarının faaliyetlerini denetleme yetkisi tanınmıştır. Sağlık Hakkı esasen tüm vatandaşlara tanınmış olmasına rağmen bahsi geçen hakkın korumayı hedeflediği menfaat, sağlık kuruluşlarına erişimi en zayıf olan maddi olarak dezavantajlı grupların menfaatidir⁴. İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'nin 25. maddesi

¹ <https://sozluk.gov.tr/>

² **Esen, Figen/Turgut, Akın** (2013), “Sağlıklı Yaşam”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları s. 4.

³ **Anayasa m. 56:** “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir.

Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir.

Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi artırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler.

Devlet, bu görevini kamu ve özel kesimlerdeki sağlık ve sosyal kurumlarından yararlanarak, onları denetleyerek yerine getirir.

Sağlık hizmetlerinin yaygın bir şekilde yerine getirilmesi için kanunla genel sağlık sigortası kurulabilir.”

⁴ **Tokalı, Muhammet** (2016) “Sağlık Kamu Hizmetinde İdarenin Tazminat Sorumluluğu” (Doktora), Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 25.

gereğince, herkesin kendisinin ve ailesinin en azından ortalama bir yaşam standardında ve sağlıklı olarak yaşama hakkı vardır⁵ ve bu hak devletler tarafından güvence altına alınmıştır.

İkinci Kuşak Haklar⁶ arasında yer alan Sağlık Hakkı klasik ayrıma göre Pozitif Statü Hakkı olarak kabul edilir ve diğer Pozitif Statü Hakları gibi yalnızca devlet müdahalesi ile varlık gösterebilirler. Devlete Pozitif Statü Haklarının korunması için yüklenen yükümlülüğün sınırları olmak zorundadır ve anayasamızda devletlere yüklenen yükümlülüklerin sınırının da ekonomik şartlar ve yeterlilik olduğu düzenlenmiştir⁷.

Anayasa Mahkemesi bir kararında⁸ temiz suya erişim hakkının sağlık hakkı ile bağlantılı olduğunu ve *“halka ucuz ve en adaletli bir biçimde sağlanmasını ve dağıtılmasını öngören bir düzenin ortaya konulması sosyal devlet ilkesinin zorunlu bir sonucu”* dile getirerek bu konuda anayasanın devlete bir yükümlülük yüklediğini hükme bağlamıştır. Bu bağlamda *“yaşam hakkının (m. 17) korunması için sağlık hakkının (m. 56) yerine getirilmesine yönelik yükümlülüklerin sosyal güvenlik hakkına (m. 60) ilişkin devletin edim yükümlülüğünü yerine getirmesiyle mümkün olacağını”* ifade eden Anayasa Mahkemesi; sosyal güvenlik hakkının yerine getirilmesi için alınacak önlemler ve kurulacak teşkilatın Anayasa'nın 65. maddesinde belirtilen *“ekonomik istikrarın korunması”* ve *“mali kaynaklarının yeterliliği”* şeklindeki sosyal ödevlerin sınırlarına tabi olduğunu belirtmiştir.

Sağlık Bakanlığı'na bağlı tüm kuruluşlarda bütün hizmetleri paralı hale getiren kanun değişikliğini⁹ değerlendiren Anayasa Mahkemesi; *“sağlık hizmetlerinin devletçe saptanan bir bedelinin olmasının bu hizmetlerin Anayasa'nın öngördüğü düzeyde yerine getirilmesi için zorunlu olduğunu ve Anayasa'nın 65. maddesinde belirtilen mali kaynakların yeterliliği ölçüsünün devleti kimi düzenlemeler yapmak zorunda bıraktığını belirtmektedir”*¹⁰ şeklinde karar vererek ilgili hükmün sosyal devlet ilkesi ve sağlık hakkına aykırılık teşkil etmediğine hükmetmiştir ancak kararda AY m. 13 kapsamında sağlık hakkının özüne dokunan bir

⁵ **İnsan Hakları Evrensel Beyanname m. 25:** *“(1) Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminden dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama durumlarında güvenlik hakkını da kapsar.*

(2) Anne ve çocukların özel bakım ve yardıma hakları vardır. Tüm çocuklar, evlilik içi ya da dışı doğmuş olmalarına bakılmaksızın, aynı toplumsal korumadan yararlanır.”

⁶ 1979'da Karel Vasak hakları kendi arasında üç kuşağa bölmüştür. Birinci kuşak haklar; 1776 Amerikan ve 1789 Fransız Bildirgeleri'nin bireycilik anlayışına ve doğal haklar tezine yaslanmakta ve klasik tasnife göre negatif ve aktif statü haklarını kapsamaktadır. İkinci kuşak haklar klasik tasnife göre pozitif statü haklarını içermektedir. Üçüncü kuşak haklar ise sömürgecilikten kurtulan üçüncü dünya ülkelerinde yükselen milliyetçilik ve gelişmekte olan ülkelerin, uluslararası düzenin kendilerine karşı işlediği algısı ile yakından ilişkilidir. Ekonomik ve kültürel haklar ile sosyal haklar ise klasik tasnife göre pozitif statü hakları olarak adlandırılan ikinci kuşak haklar arasında yer almaktadır.

⁷ **Anayasa m. 65:** *“Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.”*

⁸ **AYM E: 972/51 K: 973/4 T: 25.01.1973.**

⁹ 5335 sayılı "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 5. maddesinin (b) bendi

¹⁰ **AYM E: 2005/52 K: 2007/35 T: 03.04.2007.**

düzenleme olup olmadığı, temel sağlık hizmetlerinin sunulmasında katkı payı öngörülmesi hakkın özüne dokunup dokunmadığı, sağlık hizmetinden faydalanmak isteyen sigortalının zaten ödediği prim ile sağlık hizmetlerinin masraflarına katılıp katılmadığı gibi konular üzerinde durulmamıştır¹¹.

1.1.2. Sağlık Hizmeti Kavramı

1.1.2.1. Sağlık Hizmetinin Tanımı

İnsan sağlığına zarar veren çeşitli faktörlerin yok edilmesi ve toplumun bu faktörlerin tesirinden korunması, hastaların tedavi edilmesi, bedeni ve ruhi kabiliyet ve melekeleri azalmış olanların işe alıştırılması (Rehabilitasyon) için yapılan her türlü tıbbi faaliyet sağlık hizmetleri olarak tanımlanmıştır¹².

Sosyal hukuk devletinin yürütmek zorunda olduğu kamu hizmetlerinden biri olan sağlık hizmetinin yürütülme ya da denetleme hizmetinin devlet tarafından sağlanması ilgili alanda devletin sorumluluğunu doğurmakta, bu sorumluluğu nedeniyle devlete başvuru imkanı tanımaktadır¹³.

Sağlık hizmetinin bir kamu hizmeti olması nedeniyle, kamu hukuku esaslarına göre yürütülmesi gerekir. Dolayısıyla diğer kamu hizmetlerinin tüm özelliklerinin sağlar¹⁴. Ülkemizdeki sağlık hizmetleri devlet hastaneleri yönüyle Sağlık Bakanlığı tarafından emanet usulü¹⁵ ile özel hastaneler tarafından yürütülen sağlık hizmetleri ise ruhsat usulüne¹⁶ göre Sağlık Bakanlığı'nda alınan izinle yürütülmektedir.

1.1.2.2. Sağlık Hizmetinin Özellikleri

Sağlık hizmetlerinin de bir kamu hizmeti nedeniyle diğer kamu hizmetleri gibi süreklilik, eşitlik, tarafsızlık, değişkenlik ve bedelsizlik özellikleri haizdir¹⁷. Sağlık hizmeti kapsamında değerlendirildiğinde hastanelerin sürekli açık olması, tüm hastalara eşit şekilde yaklaşılması ve her hastaya ihtiyacı olan tedavinin uygulanması ve teknolojik gelişmelerin doktorlar tarafından

¹¹ Şimşek, Altın Aslı (2015) "Sosyal Devlet İlkesinin Hukuki Değeri" (Doktora), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 386.

¹² 224 Sayılı Kanun m. 2.

¹³ İpek, Merve (2019) "Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Hukuki Sorumluluğu" (Y. Lisans), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 18.

¹⁴ Ermumcu, Fidan (2019) "Sağlık Hizmetlerinden Kaynaklanan Zararlarda İdarenin Sorumluluğunu Azaltan veya Ortadan Kaldıran Haller" (Y. Lisans), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 32.

¹⁵ Emanet usulü, kamu hizmetlerinin devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin kendi personeli, kendi araç ve gereçleri, kendi binaları ve kendi öz varlığıyla yürütülmesidir. Ayrıntılı bilgi için Bknz. Günday, Metin (2013), İdare Hukuku, 10. Baskı, Ankara, İmaj Yayıncılık, s. 342.

¹⁶ Ruhsat usulü, idare tarafından tekel konusu yapılmamış bir faaliyetin idare tarafından verilecek özel bir izinle gördürülmesidir. Ayrıntılı bilgi için Bknz. Günday, s. 361-364

¹⁷ Gürbüz, Reşit (2011), İdare Hukuku, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayıncılık, s. 193-194.

takip edilerek çağın gereklerine göre hareket edilmesi yönüyle sağlık hizmetinin klasik anlamda bir kamu hizmeti olduğu ortaya konacaktır¹⁸.

Günümüzde kamu hizmeti çeşitliliğinin ve yararlananların artması nedeniyle faydalanılan kamu hizmetlerinden alınan ücretlerin, verilen hizmetin tam karşılığı olmaması nedeniyle hizmet bedeli olarak alınmadığı, bu ücretlerin daha ziyade vergi, harç niteliğinde olduğunu ya da sadece bir katılım payı olduğunu savunan yazarlar bulunmaktadır¹⁹. Ancak kanaatimizce devlet hastanelerinden alınan ücretlerin idari bir işleme dayanması sebebiyle vergi ya da harç olarak kabul edilmesi vergi ve harçların 700 yıllık tarihsel sürecini hiçe sayacağından doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Ayrıca bireylerin tedavi için hastanelere ödedikleri ücretlerin o tedavi için aldıkları hizmetleri karşılamadığı dolayısıyla bir katılım payı olarak ücret ödenmesi hususu da alınan hizmet için ödenmesi gereken miktarın devlet tarafından sigorta primi olarak daha önce yine kişilerden kesinti yaptığı ücretlerle ödemesi nedeniyle kanaatimizce doğru değildir. Genel olarak bakıldığında hizmet sağlayıcısı hastane ücretini tam almakta, hizmetten faydalanmak isteyen ise bu hizmetin bedelini sigorta primi adı altında ödemektedir. Akıllara kişilerin ödedikleri prim miktarının ötesinde tedavi masraflarının da söz konusu olabileceği meselesi gelmektedir ancak kanaatimizce devletin bu şekilde bir ödeme yapma rizikosunu özel sigorta şirketlerinin aldıkları rizikodan daha yüksek bir riziko değildir. Dolayısıyla sağlık hizmetlerinin klasik kamu hizmetlerinden farklı olarak bedelsiz olmadığı savunulabilir.

2. İdarenin Sorumluluğu

2.1. İdarenin Sorumluluğunun Tarihçesi

17. yy'da Thomas Hobbes kamu görevlisini, devlet tüzel kişiliğini temsil yetkisi ile egemen güç tarafından istihdam edilen kişi olarak tanımlamıştır²⁰. Dolayısıyla kamu görevlileri kamu hizmetlerini kralın yerine ifa etmekte ve bu nedenle ifa edilen kamu hizmetleri konusunda verilen yetkilerin dışına çıkmadıkları sürece mutlak sorumsuzlukları söz konusu olacaktır.

Fransız İhtilali'nden sonra idarenin yol açtığı zararlara karşı bir başvuru yolu getiren ilk düzenleme olarak kabul edilebilecek 1790 yılında çıkarılan bir kanunla "*Adli işlev idari işlevden ayrıdır ve her zaman ayrı kalacaktır. Hakimler hangi şekilde olursa olsun idari makamların işlerine bakamazlar, görevleri dolayısıyla idarecileri mahkemelere çağıramazlar; aksi halde görev suçu işlemiş olurlar*" hükmü getirilmiş ve adli yargı idari yargı ayrımı yapılmış, adli mercilerin idari yargının görev alanına giren konularda yargılama yapmasının önüne geçilerek idarenin kamu hizmetlerini ifa ederken yol açtığı zararlara karşı yapılabilecek başvurunun sadece zarara yol açan idari makama yapılabilmesini hüküm altına alınmıştır²¹ ancak bu kanunun uygulamada sorunlar yaratması nedeniyle aynı yıl Conseil d'Etat kurulmuştur. 1790 yılında, idare ile halk arasındaki uyuşmazlıkları çözmek için kurulan Conseil d'Etat'nın uyuşmazlığa ilişkin bir karar tasarısı hazırlayıp krala sunmasından ibaret olan yetkisi

¹⁸ Tokalı, s. 34-38.

¹⁹ Tokalı, s. 38-39.

²⁰ Orman, Harun (2011) "Memur Disiplin Hukukunun Genel İlkeleri" (Yüksek Lisans), İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 22

²¹ Eroğlu Durkal, Müzeyyen (2019) "İdarenin Sorumluluğunun Ortaya Çıkışı ve Temeli", Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C: 23, S: 1, 159-189, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/686481>, s.e.t. 12.05.2021, s.165.

ve son sözün hala kralda olması nedeniyle uygulamada yer alan sorunlar çözüme ulaştırılamamıştır²².

19. yüzyılın ikinci yarısına kadar genel kanaat devletin kamu hizmetlerini görürken kusursuz olması gerektiği yönündeyken, 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra “*Herkes neden olduğu zararı gidermek zorundadır*” anlayışıyla medeni hukukta yer alan sorumluluk ilkesinin idare hukuku kapsamında da değerlendirilebileceği, idarenin ifa ettiği hizmetler ve faaliyetlerinden sorumlu olacağı fikri kabul görmeye başlamıştır²³. 1872 tarihinde Conseil d’Etat’ya idari uyuşmazlıklar hakkında kesin karar verme yetkisi verilmiş, bu yetkiyle yüksek mahkeme idarenin yargısal denetimi ve sorumluluğuna ilişkin tek yetkili makam haline gelmiştir.

İdarenin sorumsuzluğu ilkesinin terk edilerek idarenin sorumluluğu ilkesinin kabul edilmesi Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi’nin 08.02.1873 tarihli Blanco Kararı ile olmuştur²⁴. Kusursuz sorumluluk ilkesinin Fransa’da kabul edildiği ilk karar olan Conseil d’Etat’nın 1895 tarihli Cames Kararı’nda²⁵ yüksek mahkeme ismen zikretmemiş olsa da ilk olarak “*mesleki risk*” kavramından bahsetmiş, 1923 yılında verilen Couitéas Kararı²⁶ ile başka bir kusursuz sorumluluk hali olan “*kamu külfetleri karşısında eşitlik*” ilkesi gereği idarenin kusursuz sorumluluğu kabul edilmiştir²⁷.

Ülkemizde ise devletin sorumsuzluğu ilkesi Cumhuriyet Dönemi’ne kadar geniş bir uygulama alanı bulmuş; 1927 yılından sonra Danıştay’ın tekrar faaliyete geçmesi, idareye karşı

²² Eroğlu Durkal, s. 166.

²³ Bu ilke 2. Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni devletlerin kuruluş anayasalarını da etkilemiştir, Gözübüyük, A. Şeref (1989), Yönetim Hukuku, 3. Baskı, Ankara, İmaj Yayıncılık, s. 215.

²⁴ Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi’nin 08.02.1873 tarihli kararına konu olayda, devlet tarafından emanet usulü ile işletilen tütün işletmesinde, işçiler tarafından kullanılan vagon, bir kız çocuğunun ağır şekilde yaralanmasına neden olmuştur. Uğranılan zararların tazmini talebiyle, özel hukuktaki istihdam edenin sorumluluğuna dayanılarak devlet aleyhine adli yargıda dava açılmıştır. Davanın, adli yargı yerlerinin görevine girmediği gerekçesiyle çıkarılan görev uyuşmazlığı, Uyuşmazlık Mahkemesinin önüne gelmiştir. Dava sonucunda Uyuşmazlık Mahkemesi, kamu hizmetlerinin görülmesi sırasında istihdam edilen görevlilerin, üçüncü kişilere verdikleri zararlardan dolayı idarenin sorumlu olduğuna, ancak söz konusu sorumluluğun genel ve mutlak olmadığına, bu uyuşmazlığa adli yargıda yer alan hükümlerinin uygulanamayacağına ve davanın idari yargının görev alanına girmesi gerektiğine karar vermiştir. Blanco kararı ile birlikte idari faaliyetlerden doğan uyuşmazlıklara özel hukuk değil, kamu hukuku kurallarının uygulanacağı, uyuşmazlığın çözümü yerinin de idari yargı olduğu açıkça ortaya konulmuştur.

²⁵ Conseil d’Etat’nın 1895 tarihli Cames Kararına konu olayda, idareye ait bir tersanede demir döven işçi, demir parçasının koparak sol eline isabet etmesi sonucu sakatlanmıştır. Sakatlanan işçi, idare aleyhine idari yargıda dava açmıştır. Davalı idare, olayda hiçbir kusuru bulunmadığını, bu nedenle tazminata hükmedilemeyeceğini ileri sürse de mahkeme, işçinin olayda herhangi bir tedbirsizliği ve dikkatsizliği bulunmadığını, devletin kamu görevlilerini risklere karşı koruma yükümlülüğü altında olduğunu belirterek zararın idareye tazminine karar vermiştir.

²⁶ Conseil d’Etat’nın 1923 tarihli Couitéas Kararına konu olayda Couitéas, bir arsa satın almış fakat o topraklar üzerinde yerleşmiş kabileler, toprağı terk etmek istememişlerdir. Couitéas, adli yargıya başvurup tahliye kararı aldırmışsa da bu karar Fransız yetkililerce yerine getirilmemiştir. Gerekçe olarak da davaya konu edilen topraklarda uzun süreden beri oturanların, oradan asker gücüyle zorla çıkarılmak istenmeleri halinde, direnecekleri ve çatışma çıkacağı, kamu düzeninin bozulacağı gösterilmiştir. Söz konusu kararda Fransız Danıştay’ı idarenin hukuka uygun olarak aldığı kararların uygulanması nedeniyle bazı kişilerin zarara uğraması durumunda, zararın kişiler üzerinde bırakılmayarak tüm toplum tarafından paylaşılması gerektiği gerekçesiyle idarenin sorumluluğuna hükmetmiştir.

²⁷ Eroğlu Durkal, s. 167-170.

açılan tazminat davalarını karara bağlaması, 1961 Anayasası m. 114'te²⁸ yer verilen idarenin sorumluluğu ilkesi ve son olarak da 1982 Anayasası m. 125, Danıştay Kanunu, İYUK m. 2'de yer alan düzenlemelerle idarenin sorumluluğu ilkesi benimsenmiştir²⁹.

2.2. İdarenin Sorumluluğunun Şartları

Devletin, kanun ya da idarenin diğer düzenleyici işlemleriyle düzenlenen kamu hizmetlerini yürütürken üçüncü kişiler aleyhinde meydana getirdiği zararları, Anayasa m. 125/7'te yer alan *“İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür”* hükmü ve Anayasa m. 40'ta yer alan *“Kişinin, resmi görevliler tarafından haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.”* hükümleri uyarınca tazmin edilmektedir. İdarenin tazminat sorumluluğunun doğması için kusurlu olması gerekmeyp mevzuatta yer alan sınırlı hallerde idareye atfedilebilir herhangi bir kusuru olmasa dahi idarenin yol açtığı zararların tazmini istenebilmektedir. Devletin sorumluluğuna gidilebildiği durumlarda devlete karşı İYUK m. 2'de düzenlenen tam yargı davası açılabilir ve uğranılan zararların tazmini, yargı organı aracılığıyla devletten istenebilecektir. Devletin sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için meydana gelen zararın ortada, gerçekleşmiş, kesin, parayla ölçülebilir, hukuken korunan bir menfaate yönelik, parayla ölçülebilir, özel ve anormal ağırlıkta olması gerekmektedir³⁰.

Devletin faaliyetlerinden doğan zararının tazmin edilmesinin hukuki niteliğinde doktrinde farklı görüşler ortaya atılmış ve devletin sorumluluğunun temelinde *“eşitlik”*, *“imkân ve fırsat eşitliği”*, *“kamu külfetleri karşısında eşitlik”*, *“sosyal devlet”*, *“hukuk devleti”* ilkelerinin yer aldığı kimi yazarlarca savunulmuştur ancak Duran ve Gözübüyük'e göre hukuk devleti ilkesi, idarenin sorumluluğunun temelini tam anlamıyla izah edememekte, devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin hukukla bağlı olması, işlem ve eylemlerinden doğan zararların tazminini zorunlu kılmaması nedeniyle devletin sorumluluğun esasını çağdaş kamu hukuku ilkesi, sosyal adalet ilkesi ve fırsat eşitliği esası oluşturduğundan devletin kusura dayanan sorumluluğunu *hukuk devleti ilkesi* ile kusursuz sorumluluğunu ise *sosyal devlet ilkesi* ile açıklamaktadır³¹.

2.3. İdarenin Sorumluluğunun Türleri

2.3.1. İdarenin Kusur Sorumluluğu

Medeni hukukta yer alan kusura dayanan sorumluluk hallerinin idare hukuku bakımından yetersiz geleceği Fransız Uyuşmazlık Mahkemesi ve Conseil d'Etat'nun içtihatları ile ortaya konmuştur³². Kamu hizmetinin yürütülmesi esnasında kamu görevlisinin kusurlu olmasına *“Kişisel kusur”* devletin sorumluluğu nedeniyle doğan hizmetsel nitelikteki, yönetimin

²⁸ **Anayasa m. 114:** *“İdare kendi işlem ve eylemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür.”*

²⁹ **Gözübüyük**, s. 215.

³⁰ **Sarsıkoğlu, Şenel** (2016), “İdarenin Mali Sorumluluğu Açısından Zarar Kavramı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:65, S:4, 2389-2422, <https://www.jurix.com.tr/article/12803>, s.e.t. 12.05.2021, s. 2411-2417.

³¹ **Gözübüyük**, s.216; **Duran, Lütfi** (1974) Türkiye İdaresinin Sorumluluğu, Ankara, TODAİE Yayınları, Sevinç Matbaası, s.11.

³² **Gözübüyük**, s. 216; **Günday**, s. 369.

kuruluşundan ya da işleyişinden doğan nesnel nitelikteki aksaklıklar ya da bozukluklara ise “*Hizmet kusuru*” denilmektedir. Hizmet kusurundan söz edilebilmesi için devlet tarafından ifa edilen kamu hizmetinin *hiç ifa edilmemesi, kötü ifa edilmesi* ya da *geç ifa edilmesi* gerekmektedir³³. Danıştay yerleşik içtihatlarında devletin hizmet kusuru söz konusu olduğunda kanunlarda ya da diğer düzenleyici işlemlerde özel bir hüküm bulunmasa dahi *hukuk devleti* ilkesinin bir gereği olarak devletin faaliyetlerini hukuka uygun biçimde yerine getirmesi gerektiği, devletin hukuka aykırı faaliyette bulunması ve bu faaliyetin de zarara yol açması durumunda ise ortada bir hizmet kusuru olduğuna ve ortaya çıkan zararların tazmininin de *hukuk devleti ilkesi* gereğince tazmin edilmesi gerektiğine hükmetmektedir³⁴.

2.3.2. İdarenin Kusursuz Sorumluluğu

Devletin sorumluluğu sadece kusurlu sorumluluk esasına dayanmaz aynı zamanda idarenin kusuru olmaksızın meydana gelen bazı zararlardan da sorumlu olacağı kabul edilmektedir. Yani idarenin hizmet açısından kusuru olmasa da bireylerin gördüğü zararların kusursuz sorumluluk ilkesine göre tazmini kabul edilmektedir ve bu durumda hakim, ihlal edilen hakkın tazmin ve telafisini idare hukukuna özgü bazı kural ve ilkeleri gözeterek sağlayacaktır³⁵. Devletin kusursuz olarak sorumlu tutulması: *Tehlike ilkesi, sosyal risk ilkesi* ve *kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi* gereğince kişilerin zararlarını tazmin etmesiyle sağlanmaktadır³⁶.

Devletin kusursuz sorumluluğuna gidilebilen hallerde, devletin herhangi bir kusurunun bulunmaması gerekmektedir³⁷. Danıştay birçok içtihadında, devletin kusursuz sorumluluğuna gidilebilmesi için öncelikle kusura dayanan sorumluluğun araştırılması gerektiği eğer devletin zararın meydana gelmesinde kusuru var ise devletin sadece kusurlu sorumluluktan mesul olacağı dolayısıyla devletin kusursuz sorumluluğunu gerektiren hallerin incelenmesine gerek olmadığı ve aynı anda hem kusurlu hem kusursuz sorumluluğa gidilemeyeceğini hüküm altına almıştır³⁸.

³³ **Günday**, s. 370-371; **Gözübüyük**, s. 218.

³⁴ “*Hukuk devleti ilkesi uyarınca faaliyetlerini hukuka uygun biçimde yürütmek zorunda olan idarenin, hukuka aykırı eylem yapması, işlem tesis etmesi, kural olarak hizmet kusurudur... Ancak hukuka aykırı işlem veya eylemiyle bir hakkın ihlaline neden olan idarenin, hizmeti kusurlu işlettiğinin kabulü, ortaya çıkan hak ihlalinin giderilmesi, doğan zararı tazmin etmesi hukuk devleti ilkesi gereğidir.*” **Danıştay 10. Dairesi**, E: 1992/1449 K: 1993/3681 T: 06.10.1993; **Danıştay 10. Dairesi**, E: 1994/1514 K: 1995/4115 T: 04.10.1995; **Danıştay 7. Dairesi**, E: 2000/4056, K: 2002/3285 T: 16.10.2002; **Danıştay 7. Dairesi**, E: 2001/4650 K: 2005/1507 T: 30.06.2005; **Danıştay VDDK**, E: 2006/87 K: 2006/287 T: 18.10.2006; **Danıştay 7. Dairesi**, E: 2007/3245 K: 2008/1256 T: 27.02.2008.

³⁵ **Duran**, s. 47-48.

³⁶ **Duran**, s. 49; **Gözübüyük**, s. 221; **Günday**, 379-383.

³⁷ **Şaşmaz, Aysema Pelin** (2016), “İdarenin Sorumluluğu ve Danıştay Kararlarındaki Görünümüne Genel Bakış”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C: 2, S: 2, 211-235, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/391296>, s.e.t. 12.05.2021, s.165.

³⁸ “*Tam yargı davalarında, öncelikle zarara yol açtığı öne sürülen idari işlem veya eylemin hukuka uygunluğunun denetlenmesi esas olduğundan, olayın oluşumu ve zararın niteliğinin irdelenip, idarenin hizmet kusuru olup olmadığının araştırılması, hizmet kusuru yoksa kusursuz sorumluluk ilkelerinin ya da daha ayrı bir anlayış ve amaçtan kaynaklanan sosyal risk ilkesinin uygulanıp, uygulanmayacağına belirlenmesi, tazminata hükmedilirken de herhalde sorumluluk sebebinin*

Danıştay idarenin kusursuz sorumluluğuna karar verdiği olaylarda, her bir ilkeyi net olarak ifade etmemekte çoğu zaman “adalet”, “eşitlik”, “hakkaniyet”, “nesafet” gibi kavramlara da yer vermektedir³⁹. Danıştay kamu hizmetinden kaynaklanan zararın bu hizmetten kaynaklanıp kaynaklanmadığını tespit ederken bazı durumlarda idarenin hizmetin yerine getirilmesinde gösterdiği özeni de incelemektedir. Nitekim bir olayda⁴⁰, idarenin şahsın ölüm sebebinin tespitinde yetersiz kalmasını, davacılar da oluşan manevi zararın sebebi olarak görmüş ve idarenin zararı tazmin etmesi gerektiğine hükmetmiştir. Danıştay, devletin kamu hizmetlerini ifa ederken meydana gelen zararlardan sorumlu olmasının nedenini bazı kararlarında “sosyal devlet” ilkesini kullanarak açıklarken⁴¹ bazı kararlarında da “sosyal hukuk devleti” ilkesi ile açıklamaktadır⁴².

3. Sağlık Hizmetlerinde Kusur ve İdarenin Sorumluluğu

3.1. Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Kusur Sorumluluğu

Devlet, sağlık hizmetlerini tıp biliminin çağımızda geldiği seviyeye uygun olarak, sağlık ihtiyacını en uygun şekilde karşılayacak biçimde, devamlı ve düzenli bir tarzda kamuya sunmak, toplumun bu hizmetlerden faydalanmasını sağlamak zorunda olup, bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde idarenin kusur sorumluluğundan söz edilebilecektir⁴³.

açıkça belirtilmesi gerekmektedir.” **Danıştay 15. Dairesi, E: 2013/4226 K: 2016/2798 T: 22.04.2016**

³⁹ **Gözübüyük**, s. 221.

⁴⁰ “Adli Tıp Kurumunca, zamanında otopsi yapılarak iç organ değişimleri araştırılmamış olduğundan mevcut bulgulara göre kişinin ölüm sebebinin belirlenemeyeceğini belirtmiş olması, aynı olay sebebiyle sağlık personeliyle ilgili açılan ceza davasında Yüksek Sağlık Şurasınca düzenlenen raporda Yüksek Sağlık Şurası raporu uyarınca, davacıların murisi beklenen bir hasta olduğundan, bu hastanın yoğun bakım ünitesine yatırılması ve transfüzyon yapılması gerektiği, ancak hastayla ilgilenilmediği, uzmanlara danışılmadığı ve zamanında müdahale edilmediği ve bunların ölüm üzerinde etkili olduğu yönündeki tespitlerin birlikte değerlendirilmesinden, davacıların murisinin ölümünde doğrudan etkisi olup olmadığı tespit edilemeyen bu eksikliklerin davacı murislerinde oluşturduğu elem ve üzüntünün bir manevi zarara yol açığının kabulü gerekirken; manevi tazminat isteminin reddine karar verilmesinde hukuki isabet bulunmamaktadır.” **Danıştay 15. Dairesi, E: 2013/4312 K: 2014/1436 T: 05.03.2014**

⁴¹ “Kamu hizmetinin görülmesi sırasında kişilerin uğradıkları özel ve olağandışı zararların idarece tazmini; Anayasanın 125. maddesi gereği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ‘Sosyal Hukuk Devleti’ niteliğinin doğal bir sonucudur. İdare, kural olarak, yürüttüğü kamu hizmetiyle nedensellik bağı kurulabilen zararları tazminle yükümlü olup; idari eylem ve/veya işlemlerden doğan zararlar, idare hukuku kuralları çerçevesinde, ‘hizmet kusuru’ veya ‘kusursuz sorumluluk’ ilkeleri gereği tazmin edilmektedir” **Danıştay 10.Dairesi E: 2002/7475 K: 2003/5193 T: 16.12.2003; Danıştay 10.Dairesi E: 1996/5023 K: 1998/807 T: 24.02.1998; Danıştay 10.Dairesi E: 1994/4934 K: 1995/5487 T: 02.02.1994; Danıştay 12.Dairesi, E: 2006/507 K: 2006/2268 T: 06.06.2006.**

⁴² “Kamu hizmetinin görülmesi sırasında kişilerin uğradıkları özel ve olağandışı zararların idarece tazmini: Anayasanın 125. maddesi gereği ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ‘Sosyal Hukuk Devleti’ niteliğinin doğal bir sonucudur.” **Danıştay 10.Dairesi E: 1996/2383 K: 1997/4163 T: 06.11.1997; Danıştay 10.Dairesi E: 1996/9012 K: 1997/6164 T: 25.12.1997; Danıştay 10.Dairesi E: 1999/5543 K: 2001/4030 T: 22.11.2001; Danıştay 10.Dairesi E: 2001/257 K: 2003/702 T: 25.02.2003; Danıştay 10.Dairesi E: 2002/7475 K: 2003/5193 T: 16.12.2003; Danıştay 12.Dairesi, E: 2006/5071 K: 2006/2268 T: 06.06.2006.**

⁴³ **Tokal**, s. 78.

Sağlık hizmetlerinin görülmesinde karşımıza en sık çıkan kusur halleri; hizmetin kuruluş ve teşkilatının bulunmaması veya eksik bulunması, hastaya ulaşılamaması, aydınlatılmaması, gerekli durumlarda izin alınmasının ihmal edilmesi, gerekli testlerin yapılmaması, hastanın muayene edilmesi esnasında yaşanan aksaklıklar, bulguların değerlendirilmesi, teşhisin konulması, tedavi yöntemlerinin seçilmesi ve uygulanması, hastanın rehabilite edilmesi ve kayıtların tutulması ve benzeri durumlarda ihmal suretiyle ya da kasten ortaya çıkabilecek diğer hallerdir⁴⁴.

Sağlık hizmetlerinin yürütülmesinden kaynaklanan kusurlu sorumluluk hallerinden bir diğeri de hekimlerin hukuka aykırılık teşkil edecek eylemleridir. Aslında hekimlik mesleğinin icrası, meslek kuralları kapsamında kaldığı sürece, hukuka uygun sayılacaktır⁴⁵. Her tıbbi müdahalenin teknik anlamda kişinin vücut bütünlüğüne yönelik bir eylem olmasına rağmen “*Hakkın Kullanılması*”, “*Hastanın Rızası*”, “*Hakkın Kullanılması*” ve “*Hastanın Rızasının*” birlikte bulunması; “*Zaruret Hali*”; “*Hekimde Zarar Verme Kastının Olmaması*” gibi sebepler sayesinde tıbbi müdahalelerin hukuka uygun olduğu kabul edilmektedir⁴⁶. Dolayısıyla hukuken yetkilendirilmiş bir hekim tarafından aydınlatılarak rızası alınan hastanın tıp biliminin ve hekimlik mesleğinin ilke ve kurallarına uygun olması halinde⁴⁷ hekimin kusursuz olacağı, aksi halde hekimin her türlü faaliyetinden kusurlu olması nedeniyle sorumlu olacağı kabul edilmiştir⁴⁸.

Hekimin bilgisizlik, deneyimsizlik ya da ilgisizliği sonucu bir hastanın fiziken veya ruhen zarar görmesine “*malpraktis*”⁴⁹ adı verilmektedir. Hastalığın teşhisinden başlamak üzere, hekim uygulamaları, hastane enfeksiyonu, hastane personelinin fiziki uygulamaları ve ilaç tedavi süreci dahil, tıbbi sürecin her aşamasında ortaya çıkabilecek ve hastaya zararı dokunan her türlü tıbbi hata bu kapsamda değerlendirilmektedir.

⁴⁴ Tokalı, s. 78-79

⁴⁵ Hafizoğulları, Zeki/Özen, Muharrem (2012), Türk Ceza Hukukunda Genel Hükümler, 6. Baskı, Ankara, US-A Yayıncılık, s. 253.

⁴⁶ Ümit, Ceyda (2017), “Hekimlerin Mesleklerinin Uygulanmasından Doğan Ceza Sorumluluğu”, TAAD, Yıl:8, S:32, 197-246, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/981585#:~:text=Hekimin%20cezai%20sorumlulu%C4%9Fu%2C%20teknik%20anlamda,amac%C4%B1yla%20ger%C3%A7ekle%C5%9Ftirilen%20her%20%C3%BCr%20faaliyettir,s.e.t.12.05.2021,s.203>.

⁴⁷ Hakeri, Hakan (2011), *Ceza Hukuku*, 10. baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, s. 307-308; Hakeri, ayrıca tıbbi müdahalenin yapılmasında tıbbi endikasyon bulunması koşulunun varlığını aramaktadır. Yazar, tıbbi endikasyonu; tıbbi, sosyal ve psikolojik endikasyon olarak geniş yorumlamakta, kan nakli gibi endikasyonsuz müdahalelerin rızaya dayalı olması ve konuyla ilgili yasal düzenleme bulunması halinde hukuka uygun kabul edilebileceğini belirtmektedir.

⁴⁸ Ümit, s. 204.

⁴⁹ Türk Tabipler Birliğinin kabul ettiği 01.02.1999 tarihli Hekimlik Meslek Etiği Kurallarının 13. maddesinde “*Hekimliğin Kötü Uygulanması (Malpraktis)*” başlığı altında; “*Bilgisizlik, deneyimsizlik ya da ilgisizlik nedeniyle bir hastanın zarar görmesi*” biçiminde tanımlanan tıbbi hata kavramı; Dünya Tabipler Birliği’nin 44. Genel Kurulunun “*Malpraktis Bildirisi*” olarak da bilinen sonuç bildirgesinde, tıbbi yanlış uygulama ile tıbbi bakım ve tedavi sırasında görülen hekimin hatasından kaynaklanmayan durumların birbirinden ayrılması gerektiği vurgulanarak; “*a) Tıbbi yanlış uygulama; doktorun tedavisi sırasında standart uygulamayı yapmaması, beceri eksikliği veya hastaya tedavi vermemesi ile oluşan zarar, b) Tıbbi uygulama sırasında öngörülemeyen bilgi ya da beceri noksanlığı sonucu oluşan ise; istenmeyen sonuçtur ve bunda hekimin sorumluluğu yoktur*” şeklinde ayrıma tabi tutulmuştur.

Danıştay'ın sağlık hizmetlerinde devletin kusurlu sorumluluğuna ilişkin verdiği bir kararda⁵⁰ idarenin yürüttüğü faaliyetlerden doğan zararlar hakkında illiyet bağı kurulduğu takdirde ortaya çıkan zararların kusurlu ya da kusursuz sorumluluk ilkeleri uyarınca tazmin edilmesi gerektiğinden ve açılacak tam yargı davalarında esas olarak yargılamaya konu idari işlem veya eylemin hukuka uygunluğunun denetimi yapıldığından; olayın oluşumu ve zararın niteliği irdelenip, idarenin hizmet kusuru olup olmadığının araştırılması, hizmet kusuru yoksa kusursuz sorumluluk ilkelerinin uygulanıp uygulanmayacağına incelenmesi neticesinde hükmedilecek tazminatın hangi sorumluluk sebebine dayanıldığına açıkça belirtilmesi gerektiği irdelenmiştir. Aynı kararda idarenin yürütülmesinden sorumlu olduğu bir kamu hizmeti kuruluşunda, düzenlenişinde veya işleyişindeki nesnel bozukluk, aksaklık veya boşluk olarak tanımlanabilen hizmet kusurunun; genel tanımında olduğu gibi hizmetin hiç işlememesi, geç işlemesi veya kötü işlemesi hallerinde idarenin kusura dayalı tazmin yükümlülüğünün doğmasına yol açtığından; idare hukukundaki kusur kavramının özel hukuktaki anlamından uzaklaşarak nesnelleşen, anonim bir niteliğe sahip, bağımsız karakteri olan bir kusur olduğuna, hizmet kusurundan doğan sorumluluğun idarenin asli ve doğrudan sorumluluk sınırlarına girmesi nedeniyle zarar gören kişinin hizmetten yararlanan durumunda olduğu ve hizmetin riskli bir nitelik taşıdığı sağlık hizmetinde de genel kuraldan ayrıksı bir durum olmaması nedeniyle idarenin tazmin yükümlülüğünün doğması için zararın, idarenin hizmet kusuru sonucu meydana gelmiş olması gerektiğine hükümlenmiştir.

3.2. Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Kusursuz Sorumluluğu

Devletin üstüne düşen tüm önlemleri almış, tıbbın gereklerini teknolojik gelişmeleri takip ederek yerine getirmiş olması halinde dahi beyin ameliyatları, nükleer tıp uygulamaları, akıl hastalarının bakımı gibi özünde risk taşıyan faaliyetlerinde zararlar idare arasında herhangi bir bağ kurulabilmesi halinde idarenin kusursuz sorumluluğuna gidilebilmesi mümkündür⁵¹.

Yeni bir cerrahi yöntemin uygulanmasında, bilinmeyen, çok yaygın olarak kullanılmayan tıbbi müdahalelerin uygulanmasında ya da beklenmeyen veya bilinmeyen bir sonucun doğması halinde idarenin kusursuz sorumluluğu ilkesinde hastane aleyhinde tazminata hükmedilmesinin hakkaniyete ve adalet ilkelerine uygun olacağı kabul edilebilir⁵².

Mevzuatta kusursuz sorumluluğa ilişkin herhangi bir düzenleme yer almaması nedeniyle sağlık hizmetlerinden doğan idarenin kusursuz sorumluluğuna ilişkin kararlar incelendiğinde; Danıştay bir kararında⁵³ idarenin sağlık alanında sadece kusurlarından sorumlu tutulması gerektiği yönünde karar vermiştir. Danıştay tarafından verilen başka bir kararda⁵⁴ yargılama konusu olayda davacının sol kalçadan yapılan enjeksiyon sonrasında davacının sol bacağında meydana gelen hasar nedeniyle enjeksiyon yapılma talimatı veren hekim ve enjeksiyonu uygulayan sağlık personelinin kusuru bulunmadığı ve bu nedenle zararın tazmini için kusursuz sorumluluk yoluna giden ilk derece mahkemesinin kararını bünyesinde risk taşıyan

⁵⁰ Danıştay 15. Dairesi E: 2013/4469 K: 2016/3889 T: 30.05.2016.

⁵¹ Tokalı, s. 150.

⁵² Aşçıoğlu, Çetin (1993), Tıbbi Yardım ve El Atmalardan Doğan Sorumluluklar, Ankara, Tek Işık Ofset Tesisleri, s.111.

⁵³ Danıştay 10. Dairesi E: 2007/6175 K: 2010/7387 T: 06.10.2010.

⁵⁴ Danıştay 15. Dairesi E: 2015/9957 K: 2016/3880 T: 30.05.2016.

hizmetlerden olan sağlık hizmetinden yararlananın zarara uğraması halinde, bu zararın tazmininin ancak idarenin hizmet kusurunun varlığı halinde mümkün olduğu ve bu nedenle kusursuz sorumluluk ilkesinden hareketle davacının maddi ve manevi tazminat isteminin kabulü yönünde verilen kararın yerinde olmadığına oy çokluğuyla hükmetmiştir. Yargıya intikal eden benzer başka bir olayda⁵⁵ ise davacıya uygulanan enjeksiyon sonucunda meydana gelen komplikasyon nedeniyle hazırlanan Adli Tıp raporunda idareye herhangi bir kusur atfetmenin mümkün olmadığı yönünde görüş bildirilmesi nedeniyle ilk derece mahkemesi davanın reddine karar vermiş ve Danıştay tarafından bu karar yine oy çokluğuyla onanmıştır ancak kararda yer alan muhalefet şerhinde Adli Tıp raporunda davacıda meydana gelen zararın komplikasyon niteliğinde olması nedeniyle idareye herhangi bir kusur atfedilmesinin mümkün olmayacağı yönünde görüş beyan edilmiş ve bu görüş doğrultusunda ilk derece mahkemesi tarafından davanın reddi yönünde karar verilmiş olsa dahi komplikasyon nedeniyle meydana gelen davacıda meydana gelen sakatlığın kaynağının uygulanan enjeksiyon olması idareye kusur atfedilmesi mümkün olmasa da oluşan zararlar idarenin eyleminin arasında illiyet bağı bulunması nedeniyle oluşan zararların idarenin kusursuz sorumluluğu ilkesi uyarınca tazmin edilmesi gerektiği, idareye herhangi bir atfedilememesi nedeniyle davacıdan oluşan zarara katlanmasının beklemenin hukuken doğru olmayacağı beyan edilmiştir.

Danıştay'ın genel olarak sağlık hizmetlerinde idarenin kusursuz olarak sorumlu tutulmayacağı yönünde kararları olmasına rağmen bir kararına⁵⁶ konu ameliyat sırasında ısıtıcının arızalanarak fazla ısınması nedeniyle çocuğun vücudunda beklenmedik şekilde zarar meydana gelen olayda zararın tazmini istemi ve hem maddi hem manevi tazminat talebi istemiyle yapılan yargılama sonucunda ilk derece mahkemesi idarenin kusuru nedeniyle zararın tazminine ve tazminat isteminin kabulüne hükmetmiştir. Danıştay ise idari hizmetin içinde ve hizmetin görülmesi sırasında aniden ortaya çıkan ve aniden ortaya çıktığı için de önlenemeyen olayları ifade eden beklenmeyen hallerin aynı zamanda idarenin iradesi dışında, önceden bilinmesi olanağı bulunmayan bir olay biçiminde ortaya çıktığını; ameliyat esnasında ısıtıcının bozulmasının da beklenmeyen hal olarak kabul edilmesi gerektiğine, yargılamaya konu zarar ile idare arasında illiyet bağının kopmaması nedeniyle zararın tazmin edilmesi gerektiğine ancak beklenmeye halin varlığı halinde idareye herhangi bir kusur atfetmenin mümkün olmayacağı bu nedenle zararın idarenin kusursuz sorumluluğuna gidilerek yerine getirilmesi gerektiğine, davacı lehine hükmedilen maddi ve manevi tazminat davasının ise yerinde olduğuna hükmetmiştir.

Her ne kadar Danıştay'ın aksi yönde kararları bulursa dahi riskli faaliyetler kapsamında değerlendirilebilecek sağlık hizmeti faaliyetlerinden doğan zararlar incelendiğinde bahsi geçen zararların genel olarak kişinin vücut dokunulmazlığı üzerinde meydana geldiği gözlemlenecektir. Her ne kadar doktrinde kişilere uygulanan tıbbi müdahalelerin özel bir hukuka uygunluk sebebi taşıdığı, dolayısıyla hukuka uygun olduğu kabul edilmiş olsa da hukuka uygun bir fiilden doğan ve idareye herhangi bir kusur atfedilemeyecek komplikasyon aslen AİHS⁵⁷ ve anayasa⁵⁸ tarafından korunan kişinin vücut bütünlüğü üzerinde meydana gelen

⁵⁵ Danıştay 15. Dairesi E: 2017/1398 K: 2017/5574 T: 17.10.2017

⁵⁶ Danıştay 10. Dairesi E: 2004/9232 K: 2007/2720 T: 18.05.2007

⁵⁷ AİHS m. 8: "(1) Herkes, özel ve aile yaşamına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.

bir zarar olup sadece idareye kusur isnat edilemeyeceği gerekçesiyle insanların bu zararlara katlanmasının beklenmesinin sosyal devlet ilkesine aykırılık teşkil edeceği, bu nedenle ortaya çıkan bu zararların kusursuz sorumluluk ilkesi gereğince tazmin edilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

4. Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Sorumluluğunu Ortadan Kaldıran ve Azaltan Sebepler

4.1. Mücbir Sebepler

Roma hukukundan itibaren kabul edilen bir kavram olarak mücbir sebep ya da zorlayıcı neden ilk olarak özel hukuk ilişkilerinde kullanılmaya başlanmıştır. Kavram, özel hukukun etkisi ile idare hukuku açısından da kabul görmüş ve sorumluluğu ortadan kaldıran bir işleve sahip olduğu kabul edilmiştir⁵⁹.

Mücbir sebepler idarenin iradesi dışında meydana gelen önceden öngörülmesi mümkün olmayan ve karşı koyulması mümkün olmayan olaylar olup Mücbir sebeplerden bahsedebilmek için kusursuzluk, öngörülemezlik (sezilemezlik), önlenemezlik (karşı konulamazlık) ve gerçeklik şartlarının kümülatif olarak bir arada gerçekleşmesi gerekir⁶⁰. Deprem, sel, devrim gibi önceden kestirilemeyen ve öngörülemeyen ve kişinin iradesi dışında oluşan olaylar mücbir sebepler olarak kabul edilir ve özel hukukta olduğu gibi idare hukukunda da zarar ile idare arasındaki bağlantıyı ortadan kaldırması nedeniyle idare hem kusur sorumluluğundan hem de kusursuz sorumluluktan kurtulur⁶¹ ancak idarenin davranışı sonucu mücbir sebebin doğurduğu zararda bir artış olmuş ise idare bundan sorumlu olur⁶².

Mücbir sebepler hakkında verilen bir kararda⁶³ idarenin zarardan sorumlu tutulabilmesi için eylemin idare tarafından gerçekleşmiş olması gerektiği ve zarar gören kişilerin eyleminden, üçüncü kişilerin eyleminden, mücbir hallerden doğan zararlardan idarenin sorumlu

(2) *Bu hakkın kullanımına, yasa uyarınca olması ve ulusal güvenlik, kamu emniyeti ya da ülkenin ekonomik refahı, düzensizliğin ya da suçun önlenmesi, sağlığın ya da ahlakın korunması ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda gerekli olanlar dışında, kamusal bir makam tarafından müdahale edilmeyecektir*

⁵⁸ **Anayasa m. 17:** “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz; rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz.

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz.

Meşru müdafaa hali, yakalama ve tutuklama kararlarının yerine getirilmesi, bir tutuklu veya hükümlünün kaçmasının önlenmesi, bir ayaklanma veya isyanın bastırılması veya olağanüstü hallerde yetkili merciin verdiği emirlerin uygulanması sırasında silah kullanılmasına kanunun cevaz verdiği zorunlu durumlarda meydana gelen öldürme fiilleri, birinci fıkra hükmü dışındadır.”

⁵⁹ Tokalı, s. 215.

⁶⁰ Kutlu, Meltem (1999) “Deprem ve İdarenin Sorumluluğu”, Amme İdaresi Dergisi, C: 32, S: 4, <https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/Yazarlar/846>, s. 19.

⁶¹ Gözübüyük, s. 226; Günday, s. 385; Gürbüz, s. 251.

⁶² İpek, s. 62.

⁶³ Danıştay İDDK E: 2008/11 K: 2009/3108 T: 17.12.2009

tutulamayacağı belirtilerek gelen zararların idareye ödetirilemeyeceği kabul edilmiştir. Aynı kararda mücbir sebebin tanımı da mücbir sebebin kökeni, doğal, sosyal ve hukuki olması itibarıyla failin dışında kalan, fail tarafından önlenme olanağı bulunmayan, önceden takdir ve tahmin edilemeyen olaylar olduğu ve doktrinde de belirtildiği üzere mücbir sebebin temel unsurunun dışsallığın yanı sıra önlenemez ve öngörülemez olması olarak yapılmıştır. Ayrıca kararda mücbir sebebin varlığı halinde zararın idare tarafından ağırlaştırıldığı yargı yerince saptanması müstesna olmak üzere idarenin meydana gelen zarardan sorumlu tutulamayacağı hükme bağlanmıştır.

Her ne kadar İYUK'ta mücbir sebepler dava süresini uzatan ya da durduran durumlar arasında sayılmasa da Danıştay kararlarıyla⁶⁴ kanunlarda yer almasa da mücbir sebeplerin dava açma sürelerini etkilemesi gerektiğinin kabul edilmesi gerektiğinin hükme bağlandığı yargılama konu olayda ilk derece mahkemesi tarafından doğal afet nedeniyle 7 gün geç açılması nedeniyle ilk derece mahkemesi tarafından esasa girilmeden usulden reddedilmesini hukuka aykırı bulmuş, mahkeme tarafından davacılara makul süre verilmesi gerektiğini hükme bağlamıştır.

Conseil d'Etat'nın 1973 tarihli bir kararında, yapılmasından sonra sık sık kaya düşerek kaza olan bir yolda, benzer bir kazanın meydana gelmesi, sık sık karşılaşılan olay gibi nitelendirilip mücbir sebep olarak kabul edilmemiştir¹²¹. Nitekim Fransa'da olay daha önce tek bir defa bile meydana gelmiş olsa artık mücbir sebep teşkil etmeyeceği sonucuna varılmıştır. Örneğin yüz yıl önce meydana gelmiş bir selin aynı şiddette olanının aynı bölgede tekrar meydana gelmesinin mücbir sebep teşkil etmediğine karar verilmiş ve bu kararlarıyla Danıştay'ın da benzer yönde kararlar vermesi konusunda etkilemiştir⁶⁵

4.2. Beklenmeyen Hal

İdarenin faaliyetlerinden doğan, beklenmesi ve önlenmesi mümkün olmayan haller doktrinde beklenmeyen hal olarak tanımlanmakla beklenmeyen halin ortaya çıkmasında idarenin herhangi bir etkisi olması nedeniyle mücbir sebepten farklı olarak sadece idarenin kusurunu ortadan kaldırır⁶⁶. Bu nedenle kişinin kusuru olmadan meydana gelen teknik arızalar gibi beklenmeyen hallerde idarenin kusurlu sorumluluğuna başvurmak mümkün değilken mücbir sebeplerden farklı olarak idarenin kusursuz sorumluluğuna gidilmemesi için herhangi bir neden bulunmamaktadır.

Danıştay'ın da benzer şekilde sağlık hizmetlerinin yerine getirilmesinde beklenmeyen hal kapsamında değerlendirilebilecek aksaklıkların yaşanması halinde, olayın idarenin iradesi dışında, önceden bilinmesi ve beklenmesi mümkün olmayan bir olay olarak meydana gelmesine rağmen idarenin bir işlem veya eyleminden kaynaklanması nedeniyle idareye isnat edilebilecek bir davranışın varlığı nedeniyle idarenin kusursuz sorumluluğuna gidilmesinin mümkün olacağı yönünde kararları mevcuttur⁶⁷

⁶⁴ Danıştay 4. Daire E: 1995/ 6183 K: 1996 / 2698 T: 20.06.1996

⁶⁵ Eroğlu, Müzeyyen (2009) "Tam Yargı Davalarında Manevi Tazminat" (Doktora), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 70.

⁶⁶ Gözübüyük, s. 226; Günday, s. 385; Gürbüz, s. 251.

⁶⁷ Danıştay 10. Dairesi E: 2004/9232 K: 2007/2720 T: 18.05.2007.

Mücbir sebeple beklenmeyen halin teoride ayrımı oldukça net olsa da idarenin makine ve teçhizatında ortaya çıkan bir bozukluk, aksaklık ve kusur sonucu meydana gelen zararlarda ve benzeri durumlarda söz konusu zararın idarenin üstüne düşen bakım ve denetim eksikliğinden mi yoksa makine ve teçhizatında meydana gelen bir beklenmeyen hal söz konusu olduğunun tespiti son derece teknik ve zor bir meseledir. Bu konudaki bazı Danıştay kararlarında⁶⁸⁶⁹ da gözlemlenebileceği üzere idare tarafından cihazların bakım ve denetimlerinin zamanında yapıldığı iddiası dikkate alınmayarak zararın doğumunda hizmet kusuru bulunduğu gerekçesiyle kusur sorumluluğu ilkesi gereğince davacının zararının tazmini yönünde karar verebilmektedir.

Beklenmeyen hal ile ilgili Conseil d'Etat'nın en ünlü kararı olan 1971 tarihli Département du Var kararında Malpasset Barajı'nın yıkılması nedeniyle birçok kişi zarara uğramış ve zararlarının tazmini için mahkemeye başvurmuştur. Mahkeme barajın yıkılmasının inşaatındaki bozukluk ya da bakım eksikliğinden kaynaklanmadığına, su baskısı altındaki kayaların düşmesi sonucu olayın meydana geldiğine yani olayın baraj faaliyetinin dışında değil, içinde gerçekleştiğine, bu nedenle de mücbir sebep değil, bilinmeyen hal niteliğinde olduğuna karar vermiştir⁷⁰.

4.3. Zarar Görenin Kusuru

Zarar görenin eylemleri neticesinde herhangi bir zarar meydana gelmesi halinde idarenin işlemi ile zarar arasında illiyet bağı kesileceğinden artık doğan zararların tazmin edilmesi için hem idarenin kusur sorumluluğu hem de idarenin kusursuz sorumluluğuna gidilmesi mümkün olmayacaktır⁷¹. Zararın doğmasının birden fazla sebebi olduğu hallerde zararın doğum

⁶⁸ **Danıştay 15. Dairesi E: 2013/3871 K:2014/2602 T: 09.04.2014 künyeli kararında;** yargılamaya konu olayda Adli Tıp Kurumu'na yaptırılan bilirkişi incelemesi sonucu düzenlenen raporda; ameliyat sırasında koter plağının doğru yere yerleştirilmiş olduğu, ameliyat öncesi ve sonrası kullanılan koterin teknik bakım ve kontrollerinin yapıldığı, herhangi bir arızasının bulunmadığı, monopolar koter cihazlarında devrenin hastanın üzerinden tamamlandığı, bu nedenle hastanın ameliyatı sırasında kalçaya doğru batikon sızması ya da hastanın terlemesi gibi durumlarda bu devrenin tamamlanmayabileceği, koter cihazının teknik bakımının yapıldığı ve yanığın geliştiği bölge plağın da doğru yere yerleştirildiği de dikkate alındığında, ortaya çıkan durumun bir komplikasyon olduğunun belirtilmesine rağmen hastanın ameliyatı sırasında kalçaya doğru batikon sızması, ya da hastanın terlemesi gibi durumlarda davalı idarece gerekli tedbirlerin alınarak meydana gelebilecek zararların önlenmesinin mümkün olduğu kabul edilerek idarenin gerekli tedbirleri almaması dolayısıyla kusurlu olduğuna ve kusuru nedeniyle davacının gerçekleştirilen tıbbi müdahalelerden doğan zararının kusur sorumluluğu ilkeleri uyarınca tazmin edilmesi gerektiğini karara bağlanmıştır.

⁶⁹ **Danıştay 10. Dairesi E: 1997/4572 K:1999/5476 T: 09.11.1999 künyeli kararında;** yargılamaya konu olayda orman sahasının kamuya ait ve korunması zorunlu ortak bir değer olduğu, davalının bu bölgeden geçen ve bünyesinde kendiliğinden bir tehlike taşıyan yüksek gerilim hattının korunması ve bakımını daha öncelikli ve dikkatle sağlamasının gerektiği, mevsim koşulları ve bölgenin özellikleri gereği atmosfer olaylarına bağlı mekanik bir zorlama sonucu koptuğu belirtilen enerji hattında davalının gerekli koruma ve bakımı sağlamadığının bilirkişi incelemesiyle sabit olduğu, kış aylarında gerçekleşen soğuk ve yağışın mevsim normallerinin üstünde olsa dahi beklenmeyen hal olarak değerlendirilemeyeceğini, idarenin vaktinde gerekli ve yeterli bakımlarını yapması halinde olayın yaşanmayacağını kabul ederek idare tarafından kusurlu sorumluluk ilkesi uyarınca meydana gelen zararların karşılamasına hükmolunan ilk derece mahkemesi kararını onamıştır.

⁷⁰ **Eroğlu**, s. 76.

⁷¹ **Gözübüyük**, s. 227; **Günday**, s. 386.

sebeplerinden sadece bir tanesi zarar görenin kusuru ise yani ortada müterafik kusur var ise idare zarar görenin zararın ortaya çıkmasına neden olduğu oranda sorumluluktan kurtulacaktır⁷².

Müterafik kusurla ilgili hem dünyada hem de ülkemizde birçok yerleşik karar bulunmaktadır. Örneğin Conseil d'Etat bisiklet yarışçısının yoldaki büyük bir çukura düşmesi, motosiklet sürücüsünün yoldaki çökme sebebiyle kaza geçirmesi ve çatıdan düşen buzdan zarar gören kişinin uğradığı zararlara ilişkin açılmış davalarda; kişinin kendisine yönelik tehlikelerde uyanık, dikkatli ve özenli olması gerektiğini ve yargılamaya konu olaylarda zarar görenlerin bu dikkat ve özeni göstermemesi nedeniyle kusurlu olduğu gerekçesiyle idarenin sorumluluğunu azalacağına hükmetmektedir⁷³.

Zarar görenin emir ve kurallara aykırı hareket etmesi de zarar görenin kusuru kapsamında değerlendirilir. Bu nedenle emir ve kurallara aykırı hareket eden bireylerin hareketleri nedeniyle zarar görmesi halinde idarenin sorumluluğu söz konusu olacaktır. Danıştay kararları incelendiğinde; yağış nedeniyle evinin zarara uğradığından bahisle zararının tazmini talebiyle açılan davada söz konusu evin dere yatağında yer almasının ev malikinin kusuru olduğu⁷⁴; garda manevracı olarak çalışan personelin tren kazası nedeniyle ölümü nedeniyle açılmış tam yargı davasında “manevra personelinin aralarında bir vagon uzunluğu kadar mesafe bulunmayan vagonların arasından ayakta geçmesi kesinlikle yasaktır” kuralına aykırılık sebebiyle zarar görenin kusurlu olduğu⁷⁵; trafik kazasında sakat kalan davacının trafik kurallarını ihlal etmesi nedeniyle kusurlu olduğu⁷⁶; seyyar satıcılık yapmanın yasak olduğu sit alanında satıcılık yapan davacının lahitlerin devrilmesi nedeniyle sakatlanması nedeniyle açtığı tam yargı davasında yasaklara aykırı davrandığı için davacının kusurlu olduğu⁷⁷ görev esnasında viraja hızlı girmesi nedeniyle kaza yapıp yaralanan davacının açtığı tam yargı davasında davaya konu kazanın davacı tarafından kurallara uyulmaması sebebiyle⁷⁸ gerekçeleriyle meydana gelen zararların idare tarafından tazmin edilemeyeceğine hükmetmiştir⁷⁹.

Benzer kararlara sağlık hizmetlerinde de rastlamak mümkündür. Örneğin Danıştay bir kararında⁸⁰ organ bağışlanan tarafın donöre ve işlemi gerçekleştirecek hekime para vermelerinin 2238 sayılı kanuna olduğu ve hukuka aykırılığın zarar görenin kusuru kabul edilmesi nedeniyle idareye kusur atfedilemeyeceğine ve davacının tazminat isteminin reddine hükmetmiştir. Ayrıca hekim tarafından aydınlatılmış ve doğru şekilde muayene edilmiş hastanın, reçetede yazılandan farklı çeşit veya miktarda ilaç kullanımı, hekimin onayını almadan farklı ilaçlar kullanması neticesinde farklı ilaçların birbiriyle reaksiyona girmesi⁸¹, hekimin tedavi esnasında herhangi bir

⁷² Gürbüz, s. 252.

⁷³ Eroğlu, s. 73.

⁷⁴ Danıştay 10. Dairesi E: 1999/5024 K: 2001/3839 T: 08.11.2001

⁷⁵ Danıştay 10. Dairesi E: 1999/5026 K: 2001/3772 T: 06.11.2001

⁷⁶ Danıştay 10. Dairesi E: 1998/253 K: 2001/138 T: 22.01.2001

⁷⁷ Danıştay 10. Dairesi E: 1999/77 K: 2001/1228 T: 29.03.2001

⁷⁸ Danıştay 10. Dairesi E: 1999/1684 K: 2001/1304 T: 11.04.2001

⁷⁹ Danıştay 10. Dairesinin benzer kararları: E: 1999/4083 K: 2001/2337 T: 14.06.2001; E: 1999/5428 K: 2001/2248 T: 13.06.2001; E: 1999/2990 K: 2001/2767 T: 26.06.2001; E: 1997/4822, K: 1999/5478 T: 09.11.1999; E: 1997/3828 K: 1998/5622 T: 11.11.1998; E: 1996/9216 K: 1998/1932 T: 06.05.1998

⁸⁰ Danıştay 10. Dairesi E: 2013/3962 K:2014/4444 T: 29.05.2014

⁸¹ Hakeri, s. 261.

şey yiyip içmemesini telkin etmesine rağmen hastanın hekimden habersiz yemek yemesi gibi durumlar sonucunda hastanın zarara uğraması halinde de zarar görenin kusuru nedeniyle zarar ile idare arasındaki illiyet bağı kesilecek ve idarenin kusur sorumluluğundan bahsedilemeyecektir⁸².

4.4. Üçüncü Kişinin Kusuru

İdareyle herhangi bir hukuki ilişkisi bulunmayan kişilerin eylemleri neticesinde herhangi bir zarar doğması halinde doğan zarar ile idare arasında illiyet bağı kurulamayacağından idarenin kusur sorumluluğu ya da kusursuz sorumluluk gündeme gelmeyecektir⁸³. Kural olarak kamu görevlileri haricinde bireylerin eyleminden idareyi sorumlu tutmak mümkün değildir ancak idarenin denetim ve gözetimi altında bir sözleşmeye ya da idarenin tek taraflı bir işlemiyle yetkilendirilmiş üçüncü kişilerin verilen yetki kapsamında gerçekleştirdikleri eylemlerden doğan zararlardan idareyi sorumlu tutmak mümkündür ancak zararın ortaya çıkışında hem yetkilendirilmiş üçüncü kişilerin hem de idarenin birlikte kusuru varsa yani müterafik kusur söz konusuysa idare ancak zararı meydana getirdiği oranda zarardan sorumlu olacaktır⁸⁴.

İdarenin kusursuz sorumluluğunun söz konusu olduğu hallerde ise üçüncü kişinin zarara yol açacak fiilleri idarenin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz ancak elbette idarenin söz konusu zararın tazmini nedeniyle kusuru oranında üçüncü kişilere başvuru hakkı yani rücu yetkisi saklıdır⁸⁵.

Bir özel hastanenin yanlış tedavi yöntemi uygulaması neticesinde davacıların zararların tazmini istemiyle yaptıkları başvuru sonucunda ilk derece mahkemesinin kararına bakanlık tarafından yapılan itiraz neticesinde BİM tarafından⁸⁶; özel tüzel kişiliği haiz özel hastanenin eylemlerinin idari eylem olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığı, söz konusu durumda sadece devletin denetim yükümlülüğünü yerine getirmemesinden doğan zararların idari yargıya konu olabileceği; aynı zamanda Sağlık Bakanlığı personeli olan hastane personeline atfedilecek herhangi bir kusur olmaması neticesinde davaya konu olayda illiyet bağını kesen üçüncü kişinin eylemi olması nedeniyle denetim faaliyetlerini yerine getiren idareye isnat edilebilecek bir kusur bulunmaması gerekçeleriyle ilk derece mahkemesi tarafından hükmedilen tazminat cezası hukuka aykırılık nedeniyle kaldırılmıştır. Bu karar ile özel hastaneler sağlık sistemimizde üçüncü kişi olarak kabul edilmiş ve özel hastanelerin kusuru olmasa dahi idarenin sadece denetim yükümlülüğünü yerine getirmemesinden dolayı sorumlu tutulabileceği kabul edilebilir⁸⁷.

Danıştay'ın üçüncü kişinin kusurunun varlığı halinde idarenin sorumluluğunu, üçüncü kişinin kusurunun oranında kısmen ya da tamamen kaldırdığı görülmektedir. Örneğin torpil patlaması sonucu bir çocuğun sol gözünün görme yetisini yitirmesi nedeniyle idareye karşı açılan tam yargı davasında çocuğun zarar görmesinin üçüncü kişilerin hareketlerinden

⁸² Tokalı, s. 219.

⁸³ Gözübüyük, s. 227; Günday, s. 386.

⁸⁴ Eroğlu, s. 85.

⁸⁵ Gürbüz, s. 252.

⁸⁶ Ankara BİM 10. Dairesi E: 2018/1446 K: 2018/1417 T: 22.11.2018

⁸⁷ Erumcu, s. 73-74.

kaynaklanması ancak devletin de ilgili patlayıcı maddenin satışında görevini yerine getirmemesi nedeniyle kusurlu olduğu, dolayısıyla davaya konu olayda müterafik kusurun varlığı nedeniyle davalı idarenin denetim görevini yerine getirmediği oranda kusurlu olduğunu hükme bağlamıştır⁸⁸. Ayrıca laboratuvar teknisyeni olarak görev yapan bir kişinin görevi başında neticesinde ilgilinin üçüncü bir kişi tarafından tasarlanarak öldürülmesi ve idarenin olayın meydana gelmesinde herhangi bir ihmali ya da kusurunun bulunmaması nedeniyle⁸⁹; ehliyet almak için sırada beklerken üçüncü bir kişi tarafından silahla yaralanan kişinin tazminat talebiyle açtığı fiilin üçüncü kişi tarafından gerçekleştirilmesi nedeniyle idarenin olayın meydana gelmesinde herhangi bir ihmali ya da kusurunun bulunmaması nedeniyle⁹⁰; cezaevinde infaz koruma memuru olarak görev yapan personelin işe giderken uğradığı saldırı neticesinde yaşamını yitirmesi nedeniyle zararların tazmini için açılan davada olayın bir terör olayı olmayıp kişisel husumet nedeniyle gerçekleştiğinin öğrenilmesi üzerine idarenin olayın meydana gelmesinde herhangi bir ihmali ya da kusurunun bulunmaması nedeniyle⁹¹ görülmekte olan davalarda oluşan zararları idarenin karşılamasına yer olmadığına hükmetmiştir⁹².

Belirtmek gerekir ki hekim, hemşire, ebe, sağlık memuru gibi hastane görevlileri üçüncü kişi kavramına dahil değildir. Bu nedenle sağlık mesleği mensuplarının verdikleri zararlardan başta Sağlık Bakanlığı olmak üzere, ilgili idare kusur sorumluluğu ilkesi uyarınca sorumlu olacaktır ancak doktor tarafından yazılan ilacın karıştırılması suretiyle başka bir ilaç verilmesinde eczacı da üçüncü kişi konumundadır. Bu sebeple, yanlış ilacın kullanılmasından doğan zarardan ilgili hekim değil, eczacı sorumlu olacaktır⁹³. Son olarak belirtmek gerekir ki illiyet bağı kopartarak ya da zayıflatarak idarenin sorumluluğunu etkileyen üçüncü kişilerin eylemlerinde kusurlu olması gerekmez. Kusursuz üçüncü kişilerin eylemleri neticesinde de yukarıda anlatılan sonuçlar doğabilir⁹⁴.

5. Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Hukuki Sorumluluğunun Kapsamı

AY m. 125/7 uyarınca idare her türlü eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür. İdarenin kusurlu ya da kusursuz işlem veya eylemleriyle belirlenebilir, özel ve gerçek bir zarar ortaya çıkabilir⁹⁵. Meydana çıkan bu zararın bu zararlar maddi veya manevi nitelikte olabilir⁹⁶ ve idare hukukunda bu zararlar idari yargıya özgü bir yargı türü tam yargı davası ile tazmin edilmektedir⁹⁷.

⁸⁸ Danıştay 10. Dairesi E: 2000/954 K: 2002/790 T: 20.03.2002.

⁸⁹ Danıştay 10. Dairesi, E: 1999/1655 K: 2001/1696 T:09.05.2001

⁹⁰ Danıştay 10. Dairesi E: 1999/8 K: 2001/1144 T: 27.03.2001.

⁹¹ Danıştay 10. Dairesi E: 1996/3720 K: 1998/1301 T: 26.03.1998.

⁹² Benzer kararlar Danıştay 10. Dairesi E: 1995/1804 K: 1995/5501 T: 13.11.1995; Danıştay 10. Dairesi E: 1994/1509 K: 1995/4320 T: 11.10.1995; Danıştay 10. Dairesi E: 1997/1726 K: 1998/1002 T: 04.03.1998; Danıştay 10. Dairesi E: 1995/7146 K: 1996/7111 T: 05.11.1996.

⁹³ Tokalı, s. 218.

⁹⁴ İpek, s. 65.

⁹⁵ Gözübüyük, s. 225.

⁹⁶ Gözübüyük, s. 225; Günday, s. 384.

⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için Bknz. 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu m. 2.

İYUK'ta herhangi zarar ayırımına yer verilmemesi nedeniyle zarar ve tazminat kavramı TBK uyarınca incelemektir ancak söz konusu hükümler idare hukukunda doğrudan uygulanan ve idari yargı mahkemelerini bağlayan mevzuat hükmü olmayıp, tazminata ilişkin temel ölçüler koyması nedeniyle idare hukuku öğretisine ve idari mahkemelere esin kaynağı olmuştur⁹⁸ ancak idarenin bağımsızlığı ve erkler ayırımı nedeniyle idare hukukunda TBK'da yer alan tazmin şekillerinden sadece nakdi tazminat uygulama alanı bulacaktır⁹⁹.

5.1. Sağlık Hizmetlerinde Maddi Tazminat

Danıştay bir kararında¹⁰⁰ maddi zararı idari işlem veya eylem nedeniyle kişinin malvarlığında meydana gelen azalma nedeniyle uğranılan zarar ile elde edilmesi kesin olan gelirden yoksun kalma sonucu uğranılan zarar olarak; bedensel nitelikteki maddi zarar ise, kişinin sağlığına kavuşmak için yaptığı tedavi giderleri ile çalışma gücünün azalması ya da yok olması nedeniyle elde edeceği gelirden meydana gelen azalma olarak tanımlamıştır. Sağlık hizmetlerinde ise maddi zarar kavramı karşımıza tıbbi uygulamalar neticesinde ya da ilgilinin uygulanan sağlık hizmeti sırasında veya sonrasında vefat etmesi ya da fiziki gücünü kısmen veya tamamen yitirmesi sonucu meydana gelen zarar türü olarak karşımıza çıkar¹⁰¹.

Sağlık hizmetlerinden kaynaklanan maddi zararlar kural olarak bir idari eylem nedeniyle ortaya çıktığı için bu zararların tazmin edilmesi için öncelikle İYUK m. 13/1¹⁰² uyarınca ilgili idareye zorunlu idari başvuruda bulunulması gerekmektedir. Zarara uğrayan bu zararın giderilmesi için idareye başvurmadan dava açma yolunu tercih ederse mahkeme İYUK m. 15 uyarınca idari merci tecavüzü nedeniyle başvurunun idari merciine tevdiine karar verir ve dava açma tarihi idareye başvuru tarihi olarak kabul edilir¹⁰³.

Devletin yürüttüğü sağlık hizmetleri sırasında meydana gelen bedensel zararlarda; zarar gören kişinin hizmetten faydalanan pozisyonunda olduğu ve hizmetin riskli bir nitelik taşıdığı hallerde, idarenin tazmin yükümlülüğünün doğması için, zararın, idarenin ağır hizmet kusuru neticesinde meydana gelmiş olması gerekmektedir. Bünyesinde risk taşıyan hizmetlerden olan sağlık hizmetinden yararlananın zarara uğraması halinde, bu zararının tazmini, ancak idarenin ağır hizmet kusurunun varlığı halinde mümkün olabilecektir¹⁰⁴.

⁹⁸ Tokalı, s. 160.

⁹⁹ İpek, s. 66.

¹⁰⁰ Danıştay 10. Dairesi E: 2010/8926 K: 2010/7622 T: 11.10.2010.

¹⁰¹ Tokalı, s. 161.

¹⁰² İYUK m. 13/1: "İdari eylemlerden hakları ihlal edilmiş olanların idari dava açmadan önce, bu eylemleri yazılı bildirim üzerine veya başka suretle öğrendikleri tarihten itibaren bir yıl ve her halde eylem tarihinden itibaren beş yıl içinde ilgili idareye başvurarak haklarının yerine getirilmesini istemeleri gereklidir. Bu isteklerin kısmen veya tamamen reddi halinde, bu konudaki işlemin tebliğini izleyen günden itibaren veya istek hakkında altmış gün içinde cevap verilmediği takdirde bu sürenin bittiği tarihten itibaren, dava süresi içinde dava açılabilir."

¹⁰³ İYUK m. 15: "(...) e) 3/b bendinde yazılı halde dilekçelerin görevli idare merciine tevdiine, Karar verilir.

2. Dilekçelerin görevli mercie tevdi halinde, Danıştay'a veya ilgili mahkemeye başvurma tarihi, merciine başvurma tarihi olarak kabul edilir."

¹⁰⁴ Danıştay İDDK E: 2007/ 2113 K: 2011 / 1468 T: 24.11.2011.

5.2. Sağlık Hizmetlerinde Manevi Tazminat

İdarenin işlem ve eylemlerinden doğan zararlar maddi zararlara yol açtığı gibi manevi zararlara da yol açabilir ve idarenin hem kusur sorumluluğu hem de kusursuz sorumluluğu kapsamında manevi zararların nakden tazmini mümkündür¹⁰⁵.

Fransız ve Türk Yargı organlarınınca manevi tazminata hükmedilmesi aşama aşama olarak ortaya çıkmıştır. Conseil d'Etat ölüm sebebiyle istenilen manevi tazminatı acının para ile ölçülmesinin mümkün olmayacağı gerekçesiyle uzun yıllar reddetmiştir. Ancak, Yüksek mahkeme Cour De Cassation'un¹⁰⁶ da etkisiyle "göz yaşı para etmez" (*les larmes ne se monnaient pas*) şeklindeki görüşünden 24.11.1961 tarihli "*Letisserand kararı*"¹⁰⁷ ile vazgeçmiş ve bu tarihten itibaren açılan manevî tazminat davalarını kabul etmeye başlamıştır¹⁰⁸. Bu karardan önceleri sadece maddi zararlar yönünden tazminata hükmedilirken bu karar yargı organları için bir milat olmuş ve zamanla maddi sonuçları da olan vakalarda manevi tazminata hükmedilmiş, son olarak da tazmin yükümlülüğü, maddi sonuçları olmayan zararlara da yaygınlaştırılarak fiziki acıların, kişisel onur, şan ve şerefe verilen zararların tazminini gerektiği kabul edilmiştir¹⁰⁹.

Maddi zararların tazmininden farklı olarak manevi zararların aynen tazmin edilmesi ya da eski halin iadesi kurumunun işletilmesi mümkün olmayıp manevi nitelikteki zararların tazmini ancak nakden mümkün olabilmektedir¹¹⁰. Manevi tazminatla ilgili bir AYM kararında¹¹¹ tazminatın kişilerin zararını karşılamak için etkili bir yol olduğunu, maddi zararların karşılanmasının olağan iken genellikle maddi zararlardan daha ağır olduğu kabul edilen manevi zararların karşılanmama ihtimalin düşünülmemeyeceğini kabul ederek manevi zararların ağırlığının tespitinin mümkün olmamasına rağmen her ne kadar yetersiz olsa da ikamesi bulunmaması nedeniyle bu zararların nakden karşılanması gerektiği hükme bağlanmıştır. Ayrıca AYM aynı kararında manevi zararların nakden karşılanmasının zararın yerine para koyulması anlamına gelmediğini, belki de kişilik hakları ve yararları zedelenen kimsenin duyduğu ağır manevî acıyı bir dereceye kadar yumuşatıp yatıştırmaktan; bozulan manevî dengeyi onarıp düzeltmekten, bir teselli, bir avunma, bir ruhî tatmin aracı olmaktan ibaret olduğunu kabul etmiştir.

¹⁰⁵ **Yılmaz, Safiye** (2011) "İdarenin Manevi Tazminat Sorumluluğu" (Y. Lisans), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 42.

¹⁰⁶ Fransız Yargıtayı

¹⁰⁷ Dava konusu olayda oğlunun ölümü dolayısıyla baba maddi bir zarara uğradığı ya da hayatında herhangi bir değişiklik olduğuna dair herhangi bir iddiası olmamıştır. Baba sadece oğlunun zamansız ölümü nedeniyle ızdırap duyduğunu ileri sürerek bu durumun giderilmesi talebiyle mahkemeye başvurmuştur. Conseil d'Etat babanın duyduğu manevi acının karşılığında 1.000 Fransız Frangı ödenmesine hükmetmiştir.

¹⁰⁸ **Tokalı**, s. 187.

¹⁰⁹

¹¹⁰ **Eroğlu**, s. 52.

¹¹¹ **AYM E:** 1968/33 **K:** 1969/12 **T:** 11.02.1969

Danıştay da manevi tazminatla ilgili verdiği kararlarında¹¹² manevi tazminatın niteliğinin kişinin manevi varlığına yapılan saldırı halinde meydana gelen manevi zarar ve kayıpların giderilmesi için başvurulmuş bir tatmin aracı olduğuna işaret etmektedir. AYM kararında da belirtildiği gibi türlü giderim yollarının bulunmayışı veya yetersiz kalışı manevi tazminatın parasal olarak belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Olayın gelişimi ve sonucu, ilgilinin durumu itibarıyla manevi zarara karşılık mahkemece takdir edilecek manevi tazminatın, zenginleşmeye yol açmayacak ancak manevi olarak da zarar göreni kısmen de olsa tatmin edecek miktarda olması gerekmektedir.

Sonuç

İnsan sağlığına zarar veren çeşitli faktörlerin yok edilmesi ve toplumun bu faktörlerin tesirinden korunması, hastaların tedavi edilmesi, bedeni ve ruhi kabiliyet ve melekeleri azalmış olanların işe alıştırılması için yapılan her türlü tıbbi faaliyet sağlık hizmetleri olarak tanımlanmıştır.

Sosyal hukuk devletinin yürütmek zorunda olduğu kamu hizmetlerinden biri olan sağlık hizmetinin yürütülme ya da denetleme hizmetinin devlet tarafından sağlanması ilgili alanda devletin sorumluluğunu doğurmakta, bu sorumluluğu nedeniyle devlete başvuru imkanı tanımaktadır.

Devletin, kanun ya da idarenin diğer düzenleyici işlemleriyle düzenlenen kamu hizmetlerini yürütürken üçüncü kişiler aleyhinde meydana getirdiği zararları, Anayasa m. 125/7’te yer alan “İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür” hükmü ve Anayasa m. 40’ta yer alan “Kişinin, resmi görevliler tarafından haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.” hükümleri uyarınca tazmin edilmektedir.

İdarenin tazminat sorumluluğunun doğması için kusurlu olması gerekmeyip mevzuatta yer alan sınırlı hallerde idareye atfedilebilir herhangi bir kusuru olmasa dahi idarenin yol açtığı zararların tazmini istenebilmektedir. Devletin sorumluluğuna gidilebildiği durumlarda devlete karşı İYUK m. 2’de düzenlenen tam yargı davası açılabilir ve uğranılan zararların tazmini, yargı organı aracılığıyla devletten istenebilir. Devletin sorumluluğunun söz konusu olabilmesi için meydana gelen zararın ortada, gerçekleşmiş, kesin, parayla ölçülebilir, hukuken korunan bir menfaate yönelik, parayla ölçülebilir, özel ve anormal ağırlıkta olması gerekir.

Devlet, sağlık hizmetlerini tıp biliminin çağımızda geldiği seviyeye uygun olarak, sağlık ihtiyacını en uygun şekilde karşılayacak biçimde, devamlı ve düzenli bir tarzda kamuya sunmak, toplumun bu hizmetlerden faydalanmasını sağlamak zorunda olup, bu yükümlülüğünü yerine getirmemesi halinde idarenin kusur sorumluluğundan söz edilebilecektir. Sağlık hizmetlerinin görülmesinde karşımıza en sık çıkan kusur halleri; hizmetin kuruluş ve teşkilatının bulunmaması veya eksik bulunması, hastaya ulaşılamaması, aydınlatılamaması, gerekli durumlarda izin alınmasının ihmal edilmesi, gerekli testlerin yapılmaması, hastanın muayene edilmesi esnasında yaşanan aksaklıklar, bulguların değerlendirilmesi, teşhisin konulması, tedavi

¹¹² Danıştay 10. Dairesi E: 1990/3954 K: 1992/1362 T: 10.04.1992; Danıştay 10. Dairesi E: 1997/3081 K: 2000/1961 T: 02.04.2000; Danıştay 8. Dairesi E: 2004/1274 K: 2004/4987 T: 20.12.2004.

yöntemlerinin seçilmesi ve uygulanması, hastanın rehabilite edilmesi ve kayıtların tutulması ve benzeri durumlarda ihmal suretiyle ya da kasten ortaya çıkabilecek diğer hallerdir. Sağlık hizmetlerinin yürütülmesinden kaynaklanan kusurlu sorumluluk hallerinden bir diğeri de hekimlerin hukuka aykırılık teşkil edecek eylemleridir. Aslında hekimlik mesleğinin icrası, meslek kuralları kapsamında kaldığı sürece, hukuka uygun sayılacaktır.

Danıştay'ın aksi yönde kararları bulunsa dahi riskli faaliyetler kapsamında değerlendirilebilecek sağlık hizmeti faaliyetlerinden doğan zararlar incelendiğinde bahsi geçen zararların genel olarak kişinin vücut dokunulmazlığı üzerinde meydana geldiği gözlemlenecektir. Her ne kadar doktrinde kişilere uygulanan tıbbi müdahalelerin özel bir hukuka uygunluk sebebi taşıdığı, dolayısıyla hukuka uygun olduğu kabul edilmiş olsa da hukuka uygun bir fiilden doğan ve idareye herhangi bir kusur atfedilemeyecek komplikasyon aslen AİHS ve anayasa tarafından korunan kişinin vücut bütünlüğü üzerinde meydana gelen bir zarar olup sadece idareye kusur isnat edilemeyeceği gerekçesiyle insanların bu zararlara katlanmasının beklenmesinin sosyal devlet ilkesine aykırılık teşkil edeceği, bu nedenle ortaya çıkan bu zararların kusursuz sorumluluk ilkesi gereğince tazmin edilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Kaynakça

- Atasayan, G.** (2013), “Devletin Sosyal ve Ekonomik Ödevlerinin Sınırı”, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 93-103, <https://www.jurix.com.tr/article/4208>
- Aşçıoğlu, Ç.** (1993), Tıbbi Yardım ve El Atmalardan Doğan Sorumluluklar, Ankara, Tek Işık Ofset Tesisleri
- Bulut, N.**(2009), Sanayi Devriminden Küreselleşmeye Sosyal Haklar, 1.Baskı, İstanbul, 12 Levha Yayıncılık.
- Duran, L.**(1974) Türkiye İdaresinin Sorumluluğu, Ankara, TODAİE Yayınları, Sevinç Matbaası.
- Duran, L.** (1986),” Anayasa Mahkemesine Göre Türkiye'nin Hukuk Düzeni”, Amme İdaresi Dergisi, C: 19, S:1
- Ermumcu, F.** (2019) “Sağlık Hizmetlerinden Kaynaklanan Zararlarda İdarenin Sorumluluğunu Azaltan veya Ortadan Kaldıran Haller” (Y. Lisans), Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eroğlu, M.** (2009) “Tam Yargı Davalarında Manevi Tazminat” (Doktora), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eroğlu Durkal, M.** (2019) “İdarenin Sorumluluğunun Ortaya Çıkışı ve Temeli”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C: 23, S: 1, 159-189, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/686481>.
- Esen, F./Turgut, A.**(2013), “Sağlıklı Yaşam”, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Evren, Ç.**(2011), “İdarenin Sorumluluğunun Ortaya Çıkışı ve Temeli”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi C: 23, S: 1, 175-196, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2011-95-723>,

- Gören, Z.** “Hukuk Devleti”, <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/Z.Goren1.pdf> (Gören, Hukuk Devleti)
- Gören, Z.**(2014), “Sosyal Hukuk Devletinde Özgürlük ve Yükümlülük” İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi C: 1, S: 26, Güz 2014/2 26-46, <http://acikerisim.ticaret.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11467/900/M00581.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Göze, A.** (1976), Sosyal Devlet Sistemi, İstanbul, Fakülteler Matbaası.
- Gözübüyük, A. Ş.** (1989), Yönetim Hukuku, 3. Baskı, Ankara, İmaj Yayıncılık.
- Günday, M.** (2013), İdare Hukuku, 10. Baskı, Ankara, İmaj Yayıncılık.
- Gürbüz, R.**(2011), İdare Hukuku, 1. Baskı, Ankara, Yetkin Yayıncılık.
- Hakeri, H.**(2011), *Ceza Hukuku*, 10. baskı, Ankara, Adalet Yayınevi,
- İpek, M.** (2019) “Sağlık Hizmetlerinde İdarenin Hukuki Sorumluluğu” (Y. Lisans), Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kutlu, M.** (1999) “Deprem ve İdarenin Sorumluluğu”, Amme İdaresi Dergisi, C: 32, S: 4, <https://ammeidaresi.hacibayram.edu.tr/Yazarlar/846>.
- Orman, H.** (2011) “Memur Disiplin Hukukunun Genel İlkeleri” (Yüksek Lisans), İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özbudun, E.**(2011), Türk Anayasa Hukuku, 12. Baskı, Ankara, Yetkin Yayıncılık
- Sarsıkoğlu, Ş.** (2016), “İdarenin Mali Sorumluluğu Açısından Zarar Kavramı”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C:65, S:4, 2389-2422, <https://www.jurix.com.tr/article/12803>
- Şaşmaz, A.** (2016), “İdarenin Sorumluluğu ve Danıştay Kararlarındaki Görünümüne Genel Bakış”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C: 2, S: 2, 211-235, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/391296>
- Şimşek, A.** (2015) “Sosyal Devlet İlkesinin Hukuki Değeri” (Doktora), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Tan, T.** (2013), İdare Hukuku, 2. Baskı, Ankara, Turhan Yayıncılık
- Tan, T.** (2016), “Yasama Faaliyetinden Devletin Sorumluluğu”, 1059-1069 http://repository.bilkent.edu.tr/bitstream/handle/11693/48908/Yasama_faaliyetinden_devletin_sorumlulu%C4%9Fu.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Teziç, E.** (2012), Anayasa Hukuku, 14. Baskı, İstanbul, Beta Yayıncılık **Tokalı, Muhammet** (2016) “Sağlık Kamu Hizmetinde İdarenin Tazminat Sorumluluğu” (Doktora), Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Türkoğlu, İ.** (2013), “Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de Sosyal Yardım ve Sosyal Güvenlik” Akademik İncelemeler Dergisi C: 8, S: 3, 275-305, <https://dergipark.org.tr/pub/akademikincelemeler/issue/1543/18951>.
- Ümit, C.** (2017), “Hekimlerin Mesleklerinin Uygulanmasından Doğan Ceza Sorumluluğu”, TAAD, Yıl:8, S:32, 197-246, <https://dergipark.org.tr/en/download/article->

<file/981585#:~:text=Hekimin%20cezai%20sorumlulu%C4%9Fu%2C%20teknik%20anlamda,amac%C4%B1yla%20ger%C3%A7ekle%C5%9Ftirilen%20her%20t%C3%BCr%20faaliyettir>

Yılmaz, S. (2011) “İdarenin Manevi Tazminat Sorumluluğu” (Y. Lisans), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Osmanlı'da Devlet Bağılılığını Arttırma Aracı Olarak “Aşiret Mektepleri (Mekatib-i Urban)” (izzettin As)

Osmanlı'da Devlet Bağlılığını Arttırma Aracı Olarak “Aşiret Mektepleri (Mekatib-i Urban)”

İzzettin As

Kırklareli Üniversitesi,
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri
izzettin.as@klu.edu.tr

Özet:

Osmanlı Devleti'nin karmaşa ve savaşlarla geçen son dönemi içerisinde özellikle de 2. Abdülhamid dönemi birçok açıdan incelenmesi gereken bir döneme tekabül etmektedir. Bu alanlardan birisi de çocukların eğitimi meselesi olup, bu eğitim faaliyetleri içinde aşiret mektepleri özel konumunu haizdir. Zira “Mekatib-i Urban” ismi ile kurulan bu müessesenin en temel amaçları arasında Osmanlı tebaası Arap ailelerin devlete bağlılığının arttırılmasını sağlamak olmuştur. Bu amaç doğrultusunda özellikle de Arap tebaadan önde gelen ailelerin çocuklarına Osmanlı devletinin bekası gözetilerek eğitimler sağlanmıştır. Arap ailelerin geleceği olan çocukların kendilerine sağlanan eğitim sonrasında mezun olarak geri döndüklerinde Osmanlı devleti ile bağlılığın tesisine katkı sağlayacakları öngörülmekteydi. Bu da beraberinde söz konusu müessesenin, devletin karşı karşıya kaldığı ciddi dağılma tehlikesi ile mücadelesinde önemli bir araç olarak görülmesini getirmiştir. Çalışmada öncelikle bu müesseseni ortaya çıkmasına yol açan şartlar irdelenmiş, daha sonrasında da müessesenin faaliyetlerine yer verilmiştir. Nihai olarak müessesenin amaç ve faaliyetlerinin nasıl bir sonuca götürmüş olduğu ele alınmıştır. Belirli bir dönem içerisinde faaliyet sürmüş bir müessese olması dolayısıyla çalışmada öncelikle arşiv, nizamname, hatıra, anı vs. birincil kaynaklara başvurulmuş olmakla birlikte daha sağlıklı bir çalışmanın gerçekleştirilebilmesi adına söz konusu müesseseyi konu edinen ikincil kaynaklara da sıklıkla yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Aşiret mektepleri, Arap aşiretler, eğitim, 2. Abdülhamid.

insac

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

The Impact of De-Europeanisation on Turkish women's
Organisations (Nazlı Kazanoğlu)

The Impact of De-Europeanisation on Turkish women's Organisations

Nazlı Kazanoğlu

Koç Üniversitesi, nkazanoglu@ku.edu.tr

Abstract: *In the course of the Eastern enlargement, the European Union (EU) has come to acknowledge the importance of civil society actors' roles during the harmonization process of both the new member and the candidate states. To this end, the EU has paid a salient attention to strengthening the CSOs in those new member and candidate states including Turkey. It provided both technical and financial support to these countries to contribute to their Europeanization and democratization processes. In the Turkish context, Turkish women's organisations have successfully facilitated from the opportunities that the accession process brought about. They took the maximum advantage of this greater emphasis placed on civil society actors by the EU and have intensified and widened their activities as well as their collaboration partners. Now, however, in the twentieth anniversary of the official candidacy, a significant backlash against the EU accession in Turkey could be observed. Since 2007, the AKP has been hesitating to further even maintain the EU-membership project. As of 2011, this flagging enthusiasm of the AKP government in terms of Acquis adaptation and implementation had its peak, so that notable Europeanization scholars have argued that Turkey has been going through a process of de-Europeanisation. This demise of EU-membership from the political agenda have toughened women's organisations' not only lobbying and networking practices but also their survival. Therefore, they have compelled to adopt new strategies and new resources for their lobbying and networking. This research thus is an endeavour to explore and explain the new lobbying, networking and collaboration repertoire of WCSOs from across the seven administrative regions of Turkey.*

Keywords: *Europeanisation, De-Europeanisation, Gender Equality, Turkish Women's Organisations*

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Suriyeli Öğrencilerin Yazılı Anlatımlarındaki Hataların Yazma Yaklaşımları Bağlamında İncelenmesi (Eylem Ezgi Ahıskalı)

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenen Suriyeli Öğrencilerin Yazılı Anlatımlarındaki Hataların Yazma Yaklaşımları Bağlamında İncelenmesi

Eylem Ezgi Ahıskalı

Balıkesir Üniversitesi Bilgileri,
E-mail: eylemezgi@balikesir.edu.tr

Özet: Günümüzde yaşanan göç ve göçmen sorunu yalnızca günlük yaşamda değil eğitim yaşamında da önemli bir sorundur. Türkiye'ye 2010 yılı sonrası özellikle Suriye iç savaşından kaçarak 4 milyondan fazla insan göç etmiştir. Göç edenler arasında eğitim çağına olan yaklaşık 1,5 milyon çocuk olduğu bilinmektedir. Suriyeli göçmen öğrencilerin Türk eğitim sistemine uyumuyla ilgili birçok proje üretilmiş ve farklı planlamalar yapılmıştır. Ancak yaşanan göç dalgasının büyüklüğü nedeniyle istenen sonuçlara ulaşılmasında da sorunlar oluşmuştur. Özellikle bu sorunların yoğunluğunun öğrencilerin dil becerilerinde yaşadıkları sorunlarda olduğu bilinmektedir. Bu nedenle bu öğrencilerin eğitime uyumu yanında dil becerilerinin de geliştirilmesi de önemlidir. Bu nedenle bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki hataların yazma yaklaşımları bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla alanyazında belirlenen Suriyeli öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki hataların bir derlemesi yapılmış ve elde edilen bulgular yazma yaklaşımları bakımından incelenmiştir. Çalışma, nitel araştırma yöntemi ile yapılandırılmış ve nitel araştırma türlerinden betimsel analiz kullanılmıştır. Verilerin elde edilmesinde bu alanda 2010 yılı sonrasında yayınlanan tezler ve makalelerden yararlanılmıştır. Elde edilen veriler Hyland (2003)'ün yabancı dil öğretiminde geliştirdiği yazma yaklaşımına ait dil yapıları, metin işlevleri, yaratıcı ifade, yazma süreçleri, içerik, tür ve yazma bağlamı kategorilerinde değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonunda Suriyeli öğrencilerin yazılı anlatımlarındaki hatalar bir yazma yaklaşımı ile değerlendirilmiş olacağından öğrencilere ve bu alanda çalışan eğitimcilere yönelik bir yazılı anlatım eğitim izlencesi önerisi gündeme getirilmiş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: yabancı dil olarak Türkçe, Suriyeli öğrenciler, yazma hataları.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Exploring Challenges of Social Innovation & Entrepreneurship

(F. Oben Ürü, Ebru Gözükara)

Exploring Challenges of Social Innovation & Entrepreneurship

Assoc. Prof. Dr. F. Oben Ürü¹, Assoc. Prof. Dr. Ebru Gözükara²

¹Istanbul Arel University, Business Administration (English) Department,
obenuru@arel.edu.tr,

ORCID NO: 0000-0002-1960-5857

²Istanbul Arel University, Business Administration Department,
ebrugozukara@arel.edu.tr,

ORCID NO: 0000-0003-0337-5337

Abstract: *The main purpose in social innovation and entrepreneurship is to create social change and value and make social benefit with the business world, public or non-governmental organizations. Social innovation and entrepreneurship has an ancient tradition of leading to the development of communities and innovation in education. The main examples of social innovation that create social benefit and value include practices such as kindergartens, cooperatives and first aid, which started with social entrepreneurs and spread to the international arena. Today, the increase in social innovation has accelerated in parallel with the development of information and communication technologies (ICTs). In particular, the opportunities offered by digital transformation in all areas have made it possible for many social entrepreneurs from different parts of the world to bring innovative solutions that create social value to the problems of different social segments, in other words, to make social innovations. For example, using mobile communications to mobilize patients and caregivers in an online community dealing with rare diseases, or to cope in the wake of humanitarian crises – reuniting families, communicating, providing financial aid quickly via mobile money transfers, etc. In this framework, the realization of social innovation primarily depends on the effective management of this process by social entrepreneurs. Because social innovation often occurs in times of urgent need, when there are severe resource constraints. In this respect, social entrepreneurs need to manage the social innovation process extremely quickly and effectively. In this context, although social entrepreneurs have many characteristics of entrepreneurs, they differ in some important characteristics. Social entrepreneurs differ from other entrepreneurs in terms of motives and goals, time and resource criteria. In particular, the need for a high level of empathy and social justice is one of the most fundamental characteristics that distinguish social entrepreneurs from other entrepreneurs. However, these are not enough; because although these characteristics make a social enterprise desirable, they may not make it viable. In this context, there are a number of potential barriers to social entrepreneurship, such as providing access and support to the local networks of social and community-based organizations and governments. Considering that social innovation is developed by social entrepreneurs working in all types of for-profit and non-profit organizations, it is seen that it brings some additional challenges with the commercial innovation. Therefore, the success of social innovation and entrepreneurship depends on overcoming these challenges. When the literature is examined, it is seen that there are very limited studies explaining what the challenges in social innovation and entrepreneurship are and how they should be managed. In order to fill this gap in the literature, it is aimed to explore and reveal the challenges in social innovation and entrepreneurship and how these challenges should be managed with examples in this study. Thus, with this study, it is expected to contribute to the literature theoretically by revealing the challenges of social innovation and entrepreneurship, and to contribute to the literature practically with examples and cases in different contexts.*

Keywords: *Social Innovation, Social Entrepreneurship, Challenges*

Özet: Sosyal inovasyon ve girişimcilikte temel amaç iş dünyası, kamu veya sivil toplum kuruluşlarıyla sosyal değişim ve değer yaratmak, sosyal fayda oluşturmaktır. Sosyal inovasyon ve girişimcilik, toplulukların gelişimine, eğitimde yenileşime yol açan kökleri eskilere dayanan bir geleneğe sahiptir. Sosyal fayda ve değer yaratan başlıca sosyal inovasyon örnekleri sosyal girişimcilerle başlayan ve uluslararası alana yayılan anaokulu, kooperatifler, ilk yardım gibi uygulamaları içermektedir. Günümüzde, sosyal inovasyondaki artış, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin (BİT) gelişimine paralel hız kazanmıştır. Özellikle dijital dönüşümün her alanda sunduğu fırsatlar, dünyanın farklı yerlerinden birçok sosyal girişimcinin, farklı toplumsal kesimlerin sorunlarına sosyal değer yaratan inovatif çözümler getirmesini bir başka ifadeyle sosyal inovasyon yapmalarını olanaklı hale getirmiştir. Örneğin, hastaları ve bakıcıları, nadir hastalıklarla ilgilenen çevrimiçi bir toplulukta harekete geçirmek veya insani krizlerin ardından başa çıkmak için mobil iletişimlerini kullanmak - aileleri yeniden birleştirmek, iletişim kurmak, mobil para transferleri yoluyla hızlı bir şekilde finansal yardım sağlamak, vb. gibi. Bu çerçevede, sosyal inovasyonun gerçekleştirilebilmesi, öncelikle sosyal girişimcilerin bu süreci etkin yönetmelerine bağlıdır. Çünkü sosyal inovasyon genellikle acil ihtiyaç durumlarında, ciddi kaynak sınırlamalarının olduğu zamanlarda ortaya çıkar. Bu açıdan sosyal girişimcilerin, sosyal inovasyon sürecini son derece hızlı ve etkin biçimde yönetmeleri gerekmektedir. Bu çerçevede sosyal girişimciler, girişimcilerin birçok özelliklerine sahip olmakla birlikte, bazı önemli özellikler açısından farklılık arz ederler. Güdüler ve amaçlar, zaman ve kaynak kısıtları bağlamında sosyal girişimciler, diğer girişimcilerden farklılaşır. Özellikle yüksek düzeyde empati ve sosyal adalet ihtiyacı, sosyal girişimcileri, diğer girişimcilerden ayıran en temel özelliklerin başında gelir. Ancak bunlar yeterli değildir; çünkü bu özellikler bir sosyal girişimi arzu edilebilir kılsa da, uygulanabilir kılmayabilir. Bu bağlamda sosyal girişimciliğin önünde sosyal ve toplum temelli kuruluşların, hükümetlerin yerel ağlarına erişim ve destek sağlamak gibi bir takım potansiyel engeller söz konusu olmaktadır. Sosyal inovasyonun, kar amacı güden ve gütmeyen tüm örgüt türlerinde çalışan sosyal girişimciler tarafından geliştirildiği dikkate alındığında, ticari inovasyonun ortaya çıkardığı bazı ek zorlukları da beraberinde getirdiği görülmektedir. Dolayısıyla, sosyal inovasyon ve girişimciliğin başarısı bu zorlukların üstesinden gelmesine bağlı olmaktadır. İlgili yazın incelendiğinde sosyal inovasyon ve girişimcilikteki zorlukların neler olduğunu, nasıl yönetilmesi gerektiğini açıklayan çok kısıtlı sayıda araştırma olduğu görülmektedir. Yazındaki bu boşluğu doldurmak amacıyla bu çalışmada sosyal inovasyon ve girişimcilikteki zorlukların ve bu zorlukların nasıl yönetilmesi gerektiğinin örneklerle ortaya çıkarılması hedeflenmiştir. Böylelikle bu çalışma ile sosyal inovasyon ve girişimcilikteki zorlukların ortaya koyulması ile yazına kuramsal, farklı bağlamlarda yer alan örnek ve vak'alarıyla uygulamada katkıda bulunulması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal İnovasyon, Sosyal Girişimcilik, Zorluklar

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

İzmir Yöresindeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşı Kitabelerinde
Meslek Grupları (Gülsün Ebiri)

İzmir Yöresindeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşı Kitabelerinde Meslek Grupları

Dr. Gülsün Ebiri

E-mail: glsn_ebiri@hotmail.com

Özet: Her nefsin mutlak karşılaşacağı son olan ölüm, insanoğlu üzerinde derin etkiler bırakmıştır. İslam inancında “ Her nefis ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz” ayetiyle belirtilen ölüm, bir geçiş olarak görülmektedir. Ölümü, terhis-i dünya ve asıl olana dönüş olarak gören Müslümanlar, İslam sanatında ölüm algısının somut bir yansıması olan mezar taşlarını yapmışlardır. Fâni dünyada bırakılan son iz olarak görülen mezar taşları, dönemin kültürel ve sosyal hayatına dair mesajlar içeren önemli eserlerdir. Küçük Menderes Havzası'ndaki İzmir yöresinde tarihe ışık tutacak önemli kaynaklar arasında Osmanlı mezar taşları da bulunmaktadır. Bu mezar taşları, sanatsal boyutunun yanında sosyal ve idari tarihi, edebiyat ve dil kullanımı, bölge demografisi, aile yapısı ve dönem hastalıkları hakkında da önemli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca mezar taşı kitabelerinde tespit edilen bilgiler arasında meslekler de yer almaktadır. İncelenen İzmir yöresindeki Osmanlı dönemi mezar taşlarında Bani, Değirmenci, Demirci, Deveci, Emlakçı, Emlak Kâtibi, Hafız, Hatip, Hazinedar, İmam, Kasap, Kaymakam, Müderris, Naip, Semerci, Şeyh, Hattat, Nalband, Telgraf Müdürü, Bıçakçı, Eskici, Süvari, Çavuş, Gazancı, Mutaf vb. meslek grupları ile toplumda belli bir statüye sahip kişiler bulunmaktadır. Bu bildiri kapsamında İzmir yöresindeki Osmanlı dönemi mezar taşlarında meslekleri ifade eden kitabeler incelenerek, dönemin sosyal ve idari ortamında meslek grupları hakkında ilgili sonuçlara ulaşmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: kitabe, mezar taşı, osmanlı dönemi, meslekler

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Öğrencilerin Okul Deneyimleri ve Motivasyonları Modelinin Ölçme Değişmezliğinin İncelenmesi: TIMSS 2015 Türkiye ve Kore Örneği

(Özlem Engin, Orhan Çanakçı)

Öğrencilerin Okul Deneyimleri ve Motivasyonları Modelinin Ölçme Değişmezliğinin İncelenmesi: TIMSS 2015 Türkiye ve Kore Örneği

Özlem Engin¹, Orhan Çanakçı²

¹ Marmara Üniversitesi, Mat. ve Fen Bil. Eğitimi ABD,

Matematik Öğretmenliği Doktora Programı Öğrencisi, İstanbul,

E-mail: ozlemengn@gmail.com

² Marmara Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Bölümü,

Matematik Eğitimi ABD, Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul,

E-mail: ocanakci@marmara.edu.tr

Özet: Eğitim çıktıları, ulusal veya uluslararası çalışmalarla değerlendirilebilmektedir. Uluslararası değerlendirmelere imkan sağlayan çalışmalardan biri Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırması'dır (Trends in International Mathematics and Science Study [TIMSS]). TIMSS verileri sayesinde öğrenci başarısını etkileyen çeşitli etkenler ortaya çıkarılabildiği gibi ülkeler arası karşılaştırmalar da yapılabilir. Farklı gruplar arasında anlamlı karşılaştırmalar yapabilmek için ölçme değişmezliğinin sağlanmış olması gerekir. Bu çalışmanın amacı 8. sınıf TIMSS 2015'te yer alan ve öğrencilerin matematik başarısını etkilediği bilinen 5 faktörden oluşturulan ölçme modelinin Türkiye ve Kore örneklemeleri arasındaki ölçme değişmezliğini incelemektir.

Yapısal eşitlik modeli (YEM) teknikleri kullanılan bu çalışmada oluşturulan ölçme modelleri arasında uyum indekslerinin farkları dikkate alınarak ölçme değişmezliği sınanmıştır. Sırasıyla yapısal değişmezlik, metrik değişmezlik, ölçek değişmezlik ve katı değişmezlik için modeller kurularak uyum indeksleri hesaplanmış ve her adımda bu uyum indeksleri arasındaki farklar incelenmiştir. Veri analizi yapılırken hesaplamalar Mplus8 programıyla yapılmıştır. Uyum indekslerinden Steiger-Lind Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökünün (RMSEA) -0.015 ile 0.015 arasında ve Bentler Karşılaştırmalı Uyum İndeksinin (CFI) -0.01 ile 0.01 arasında olması kriterleri değişmezlik kanıtı olarak alınmıştır.

Veri analizinde TIMSS 2015'e Türkiye ve Kore'den katılan 8. Sınıf öğrencilerinin anket verileri kullanılmıştır. Kore örneğinde 5309 öğrenci, Türkiye örneğinde 6079 öğrenci bulunmaktadır. Ele alınan faktörlerden üçü öğrenci motivasyonunun TIMSS'te ölçülen alt boyutları olan sevme, özgüven ve değerdir. Bu faktörler TIMSS 2015'te sırasıyla Sevme Ölçeği, Özgüven Ölçeği ve Değer Ölçeği ile ölçülmüştür. Araştırmada ele alınan diğer iki faktör öğrencinin okul deneyimleri ile ilgili olan zorbalık ve matematik öğretiminin niteliğidir. Bu faktörler TIMSS 2015'te sırasıyla Zorbalık Ölçeği ve Matematik Öğretiminin Niteliği Ölçeği ile ölçülmüştür.

Veri analizi ile elde edilen bulgular; ölçek değişmezlik ve katı değişmezlik için kurulan modeller arasındaki uyum indeksleri farklarının istenen sınırlar dışında kaldığını göstermiştir. Modelin yapısal değişmezlik, metrik değişmezlik, ölçek değişmezlik aşamalarını sağlarken katı değişmezlik aşamasını sağlamadığı anlaşılmıştır. Ölçek değişmezliği sağlandığı için ele alınan gruplar karşılaştırılırken faktör ve gözlenen değişkenlerin ortalamalarının karşılaştırılabileceği ancak katı değişmezlik sağlanmadığı için gözlenen varyans ve kovaryansların karşılaştırılamayacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: yapısal eşitlik modeli, ölçme değişmezliği, TIMSS, öğrenci okul deneyimi, öğrenci motivasyonu.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Tedarik Zinciri Yönetimi ve Yeşil Üretim Arasındaki İlişki: Kerkük
İlinde Bir Araştırma (Sabeeha Azeez Hassan)

Tedarik Zinciri Yönetimi ve Yeşil Üretim Arasındaki İlişki: Kerkük İlinde Bir Araştırma

Sabeeha Azeez Hassan

Kuzey Teknik Üniversitesi, sabehaazez2013@yahoo.com

Özet: Son yıllarda artan bir şekilde bütün işletmelerin gündemine gelen sürdürülebilirlik yaklaşımları, işletmelerin bütün birimlerinde etkin bir şekilde ele alınmaktadır. Bu birimlerden birisi de tedarik zinciri yönetimidir. Bu çalışmada işletmelerin dış çevresiyle olan ilişkilerine dayanan tedarik zinciri yönetimi ile yeşil üretim arasındaki ilişki Kerkük'te bulunan üretim işletmeleri örneğinde ele alınmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre Kerkük'te yer alan üretim işletmelerin tedarik zinciri yönetimleri ile yeşil üretim arasında orta düzeyde bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda üretim işletmelerinin çevresel duyarlılıklarının artırılması, aynı zamanda maliyet avantajı sağlanması için tedarik zinciri yönetimlerinde yeşil üretim stratejilerinin daha fazla yer alması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tedarik Zinciri Yönetimi, Yeşil Üretim, Kerkük, Üretim İşletmeleri

The Relationship between Supply Chain Management and Green Production: A Research in Kirkuk Province

Abstract: Sustainability approaches, which have been increasingly on the agenda of all businesses in recent years, are effectively addressed in all departments of businesses. One of these departments is Supply Chain Management. In this study, the relationship between Supply Chain Management and Green Production, which is based on the relations of companies with their external environment, is discussed in the example of production companies in Kirkuk. According to the results of the research, it has been determined that there is a moderate relationship between the Supply Chain Management and Green Production in Kirkuk's production companies. In this context, Green Production strategies should be included more in Supply Chain Management in order to increase the environmental awareness of production companies and to provide cost advantages at the same time.

Key Words: Supply Chain Management, Green Production, Kirkuk, Production Companies

1. Giriş

Son 20 yıllık süreçte, Tedarik Zinciri Yönetimi (TZY) kavramı hem teori hem de pratik olarak olgunlaşmış ve küresel TZY önemli bir rekabet stratejisi olarak ortaya çıkmıştır. Ürün girdilerini, üretim süreci sonunda elde edilen çıktıları ve müşterilerle ilişkileri yönetmek için işletmelerin ve işletme paydaşlarının organizasyonel sınırları aşan yatay bir işbirliği zorunlu

hale gelmiştir. TZY, bu karmaşık sürecin yönetilmesini kapsamaktadır (McCormack, Johnson, ve Walker, 2003: 31).

Müşteri beklentilerinin yaşadığı değişim sonucunda ürün yaşam eğrisi daha esnek hale gelmiş ve ürünlerin ömürleri kısalmıştır. İşletmeler daha sık aralıklarla yeni ürün geliştirmek durumunda kalmıştır. Müşteriler bu dönemde daha fazla kişiye özel ürünler talep etmekte; bu nedenle pazar yapıları da hızla değişmektedir. Ürün çeşitliliğinin artması nedeniyle ortaya çıkan rekabet ortamında mal ve hizmetlerin kalitesi daha fazla öne çıkmış; bu durumun maliyetlere yansımalarıyla fiyat politikaları da değişmiştir. Aynı şekilde dağıtım stratejileri yeniden oluşturularak teslimat ve tedarik süreçleri de daha esnek ve hızlı hale gelmiştir. Yalın tedarik zinciri yönetimi olarak tanımlanan stratejiler, ulaşılmak istenen esnekliği ve hızı sağlamak için israfı ortadan kaldırmayı, değer akışının tüm detaylarını mükemmelleştirmeyi ifade etmektedir. Ürüne değer katmayan tüm faaliyetleri elimine etmek ile yalın bir tedarik sürecine ulaşmak hedeflenmektedir (Şahin ve Gelmez, 2020: 57-58).

Yalın tedarik zinciri yönetiminin gerçekleşmesi için önemli kavramlardan bir diğeri de yeşil üretimdir. Doğaya saygıya dikkat çekmek için “yeşil” ifadesiyle birlikte ele alınan bu modelde çevre kirliliğini ve maliyetleri en aza indiren bir mal veya hizmet üretme anlayışı söz konusudur. Ürünlerin yeniden kullanımı için tasarım aşamasından ambalajlamaya kadar bütün geri dönüşüm süreçleri yeşil bir anlayışla sistemleştirilmektedir (Blackstone, 2010: 64). Dünya genelinde çok sayıda ülke bu anlayış ile tedarik zinciri yönetimlerini entegre ederek sürdürülebilir bir geleceğin temin edilmesi için çaba sarf etmektedir. Fakat gelişmekte olan ülkelerde istenilen düzeyde bir gelişme sağlanamamıştır.

Bu çalışmada da Kerkük’te bulunan 50 üretim işletmesi yöneticisine yönelik gerçekleştirilen anket çalışması üzerinden tedarik zinciri yönetimi ile yeşil üretim arasındaki ilişki üretim işletmeleri örneğinde ele alınmıştır.

2. Kavramsal Çerçeve

2.1. Tedarik Zinciri Yönetimi

Tedarik zinciri yönetimi (TZY), işletme faaliyetlerine dair net değer yaratılması, rekabetçi bir altyapının oluşturulması, arz ile talebin senkronize edilmesi ve küresel olarak performansın ölçülmesi amacıyla tasarlanması, planlanması, yürütülmesi, kontrolü ve izlenmesinden oluşan bir süreçtir (Blackstone, 2010: 148). Küreselleşmenin etkisiyle; ticaret engellerinin azalması, yeni lojistik sistemlerin nakliye maliyetlerini daha düşük seviyeye çekmesi, bilgi teknolojileri ile yeni gelişen ve yükselen pazarların hızlı büyümesi gibi koşullar tedarik zinciri yönetiminin önemini giderek artırmaktadır (Burritt vd., 2011: 4). Tedarik zincirini oluşturan halkalar; tedarikçiler, aracılar, üçüncü parti hizmet sağlayıcıları ve müşterilerden oluşmaktadır. Bu aktörler arasındaki koordinasyona bağlı bir yönetim stratejisi müşteri ihtiyaçlarının karşılanmasına odaklanarak mal ve hizmetlerin doğru zaman, doğru yer ve doğru miktarda bulunmasını sağlamaktır. Bu sürecin yönetilmesi için üretim altyapısı, yan sanayi ile işbirliği, depolama, satış sonlandırma ve müşteri hizmetleri entegrasyonu önem arz etmektedir (Büyüközkan ve Vardaloğlu, 2008: 70). Tedarik zincirini oluşturan süreç ve faaliyetler şu şekilde sıralanmıştır (Rainbird, 2004: 240-241):

- Sipariş alma ve siparişlerin girişi: Siparişin onaylanması, fiyat, iskonto ve ödeme kontrolleri, envanterlerin yeterli olup olmadığı, stok olmaması durumunda üretim talimatlarının verilmesi.
- Sipariş işleme: Sipariş yönetimi, sipariş tanımlama ve raporlama, dağıtım dokümantasyonu ve dağıtımın yönetilmesi.
- Envanter yönetimi: Talep tahminlerine ve diğer yönetim fonksiyonlarına dayalı ikmal politikaları, çevrim ve güvenlik stoğu, iade gibi işlemlerin yönetilmesi.
- Üretim: Süreçlerin seçilmesi, kapasitenin yönetilmesi, malzeme gereksiniminin planlanması ve yönetilmesi, kalite kontrolü, maliyetlerin yönetilmesi ve tedarikçilerle işbirliği.
- Sipariş karşılama: Üretim ile bağlantı kurma, sipariş toplama, paketleme.
- Nakliye: Müşteri beklentilerini karşılayan sipariş dağıtım yönetimi.
- Değer zinciri: En uygun değer zinciri planlamasını belirleme, karlılık için tedarikçilerin kıyaslanması, mal, yeterlilik ve süreç kaldırıcı için alternatiflerin değerlendirilmesi ve bütün süreçlerin verimliliğe etkisinin analizi.
- Müşteri hizmetleri yönetimi: ürün temini, esneklik ve bilgi yönetimi için zaman, güvenilirlik, iletişim ve uygunluk unsurlarının yönetimi.

Açıkgöz ve Çağıl (2019) tarafından gerçekleştirilen literatür taramasında tedarik zincirini etkileyen parametreler şu başlıklar altında toplanmıştır: stok, üretim stratejisi, talep miktarı ve talep tahmini, ürün tasarımı, fiyat, kuyrukta bekleyen ürün/malzemeler, sevkiyat oranı, hizmet düzeyi, maliyet, kar maksimizasyonu, planlama ve tahminleme, sipariş ve sipariş politikaları, tedarik süresi. Bu başlıklar altında yer almayan fakat bu parametrelerin çoğunluğunu ilgilendiren bir diğer başlık sürdürülebilirliktir. Dördüncü sanayi devrimi olarak adlandırılan sistemde, hem verimliliğin yükseltilmesi hem de çevre dostu bir kaynak tasarruf planlaması için teknolojinin imkanlarından faydalanılmaktadır. Tedarik zincirinde sürdürülebilirliğin sağlanması, ürün yaşam süresince çevresel, sosyal ve ekonomik değerlere azami önem verilmesi ile mümkün olmaktadır. Geri dönüşüm, atık yönetimi, yenilenebilir enerji kullanımı gibi geleneksel sürdürülebilirlik önlemlerinin yanı sıra yapay zeka, üç boyutlu yazıcılar, robotik, sanal ve fiziksel sistemlerin birbirine entegre edilmesi ile üretimden dağıtıma kadar bütün süreç sürdürülebilirlik ekseninde yönetilebilmektedir (Karakoç vd., 2020: 217).

2.2. Yeşil Üretim

Son yıllarda artış gösteren çevresel problemler, azalan doğal kaynaklar yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Ortaya çıkacak olan kaynak sorunu, işletmelerin çevresel problemlere daha duyarlı olmaları konusunda bilinçli davranmalarını ve önlemler almalarını gerektirmektedir (Vachon ve Klassen, 2006). Küresel işletmelerin çoğunluğunda bulunan sürdürülebilir kalkınma anlayışı, işletmelerin büyüme hedefleri ile ekolojik ve sosyal sorumluluğun bütünleştirilmesini hedeflemektedir. Sürdürülebilir kalkınmayı kurumsal düzeyde ele alan işletmelerin faaliyetlerine bakıldığında, başta üretim işletmeleri olmak üzere kurumsal yönetimin merkezi unsurlarından biri olan tedarik zinciri yönetiminde önemli düzeyde sosyal sorumluluk anlayışının yerleştiği görülmektedir (Burritt vd., 2011: 13). Yeşil uygulamalar (yeşil üretim, yeşil pazarlama vb.); ekolojik, sosyal ve ekonomik gelişmenin sağlanması için en alt seviyeden

en üst seviyeye doğru insan, çevre ve kâr odaklı sürdürülebilir bir üretim sistemi yaratmaktadır. Verimlilik ve kaynak tasarrufu ekonomik getiri sağlarken, iş güvenliğinin temin edilmesi ile sosyal amaçlara hizmet edilmektedir. Ekolojik boyutta ise çevresel ve ekonomik gelişim için geri dönüşüm sistemleri geliştirilmektedir (Saetta ve Caldarelli, 2020: 498). Döngüsel ekonomi olarak da adlandırılan bu sistemler kaynak kullanımını azaltmak ve geri dönüştürmek adına “re” ön eki ile başlayan eylemleri içermektedir (Ergen ve Sığırcı, 2021):

- Geridönüştür (recycle),
- Azalt (reduce),
- Yeniden kullan (reuse),
- Reddet (refuse),
- Rethink (yeniden düşün),
- Tamir et (repair),
- Yenile (refurbish),
- Yeniden üret (remanufacture),
- Başka bir amaca uygun hale getir (repurpose).

Bütün bu geri dönüşüm eylemleri, üretimin her aşamasında devreye girerek yeşil üretimin gerçekleşmesine hizmet etmektedir. Yeşil üretim sistemleri, geri dönüşüm eylemlerinin faaliyete geçmesi için uygun olan yapıların kurulmasını gerektirmektedir. Örneğin literatürde “yeniden üretim için tasarım” olarak geçen sistem, ürün tasarımı aşamasında geri dönüşüm malzemelerinin yeni ürünlerde kullanılmasını hedeflemektedir (Blackstone, 2010: 41). Yeşil üretim; tasarım aşamasından, üretime, lojistik faaliyetlerinden müşteri ilişkileri yönetimine kadar çok geniş bir faaliyet alanı olan sistemlerdir. Bunun için işletme içi kaynakların ve faktörlerin yanı sıra işletme dışı aktörlerle de iş birliği gerçekleştirilmektedir.

Yeşil üretim sistemlerinde işletmeler sorumluluğu diğer paydaşlarla paylaşma eğilimi göstermektedirler. Bu bağlamda “yeşil tersine lojistik”, ambalaj malzemelerinin, atıkların ve hurdaların geri dönüşümü için sorumluluğun tedarikçi işletmelere devredilmesini ifade etmektedir (Blackstone, 2010: 64).

Yeşil üretim, günümüzde giderek yaygınlaşan bir anlayış olmanın yanı sıra çoğu işletme tarafından henüz tam anlamıyla tercih edilmemektedir. Bunun yanı sıra farklı seviyelerde yeşil üretim bakış açıları söz konusudur. Aşağıdaki tabloda işletmelerce tercih edilen 3 farklı yeşil yönetim yaklaşımı ele alınmıştır (Van Hoek, 1999: 132):

Tablo 1. Yeşil Yönetim Yaklaşımları

<i>Reaktif Yeşil Yaklaşım</i>
Minimum kaynak kullanımı
Geleneksel organizasyon yapısı
Bireysel inisiyatiflere dayanan sorumluluklar
Mevzuatlara ve yasal zorunluluklara uymak için cevap stratejileri
Geri dönüşümlü ürünlerin tedarigi
Geri dönüşebilen ürünleri etiketleme
<i>Proaktif Yeşil Yaklaşım</i>
Minimum kaynak kullanımı
Üst yönetim kararları
Fonksiyonel yaklaşım
Çevre politikası hazırlamak
Çevre denetimi yapmak
Geri dönüştürülebilir ve yeniden kullanılabilirlik girişimlerinin başlangıcı
Yeşil parça ve yeşil ürünlerin tasarımı
<i>Değer Yaratacı Yeşil Yaklaşım</i>
Çevre yaklaşımli stratejik kararlar
Tedarik zinciri girişimi
Sistematik çevre dostu uygulamalar
Esnek modeller
Demonte edilebilir, geri dönüştürülebilir ve yeniden kullanılabilir ürünler tasarlama
Çevresel yaşam döngüsü analizi
Süreç, ürün ve hizmet değerlendirme
Tedarikçilere atık azaltımı ve çevreye duyarlılık için kararlar sunma ve takip etme

Reaktif yaklaşımda kaynak kullanımı konusunda gerçekleştirilen yeşil bakış açısı geleneksel organizasyon yapısı içinde, kişisel çaba ve tercihlerle gerçekleşmektedir. Sürdürülebilirlik konusundaki tedbirlere mevzuat gereği uyum söz konusudur. Üretimde kullanılan hammadde ve yarı mamullerin tercihinde geri dönüşümü mümkün olan ürünler kullanılmaktadır. Proaktif yaklaşımda daha etkin bir yeşil bakış açısı ile kaynak kullanımından, yönetsel dönüşüme; mevzuatların ötesine geçen bir sürdürülebilirlik politikasından, ürün tasarımından üretimine kadar tüm süreçlerde geri dönüştürülebilir ürünlere odaklanılmasına kadar geniş bir sorumluluk tanımlanmaktadır. Değer yaratıcı yeşil yaklaşım ise stratejik kararların tamamının çevre odaklı olarak alındığı bütüncül bir modeldir. Üretim sistemlerinde tercih edilen esnek bir yapı sayesinde geri dönüşüm merkezli tasarım ve üretim söz konusu olup tedarik zincirindeki tüm paydaşlar çevreye duyarlı stratejiler için yönlendirilmektedir.

Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi: Yeşil Üretim ve Tedarik Zinciri Yönetiminin Bütünleştirilmesi

Tedarik zinciri yönetiminde proaktif ve değer yaratıcı yeşil yaklaşımın hakim olduğu süreçleri ifade eden yeşil tedarik zinciri yönetimi, çevreye verilen zararın en aza indirilmesi, zincirde yer alan paydaşların ekolojik etkinliğinin yükseltilmesi, kâr ve pazar payının artırılması hedeflerini içeren bir örgüt felsefesidir (Van Hoek, 1999: 131). Yeşil tedarik zinciri yönetimi beş başlık altında toplanmıştır (Büyüközkan ve Vardaloğlu, 2008: 72-74):

- Yeşil satın alma: Tedarikçi seçiminde geri dönüştürülebilir veya yeniden kullanılabilir işletmelerin seçilmesi örnek olarak gösterilebilir.
- Yeşil üretim: Ürün tasarımından nihai ürün ortaya çıkıncaya kadarki sürecin çevreye duyarlı olarak yapılması olarak özetlenebilir.
- Yeşil dağıtım: Dağıtım güzergahının, taşıma türünün, kullanılacak aracın, paketleme tercihlerinin vb. dağıtım unsurlarının seçiminde sürdürülebilir bakış açısının geliştirilmesidir.
- Yeşil paketleme: Paketin boyutu, şekli, malzemesi ve geri dönüştürülebilirliği dikkate alınmaktadır.
- Tersine lojistik: Döngüsel ekonominin unsurları olan geri dönüşüm, yeniden üretim, yeniden kullanım ve imha etme gibi işlemlerin etkin biçimde gerçekleştirilmesi için tüm tedarik zinciri unsurlarının ortaklaşa çalışmasını ifade etmektedir.

Yeşil tedarik zinciri faaliyetleri müşteriler nezdinde de olumlu olarak karşılanmakta, müşterilerin satın alma kararlarında etkili olabilmektedir. Aynı zamanda müşterilerle işbirliğine gidilerek katılımcı bir sürdürülebilirlik stratejisi izlenmesi ve şirket performansının artırılması mümkündür (Chan vd., 2012: 622). İşletmelerin yeşil tedarik zinciri yönetimi ile ilgili yatırımlar yapacağına kamuoyu ile paylaşılmasının da hisse senetleri üzerinde olumlu etkiye yol açtığı tespit edilmiştir (Bose ve Raktim, 2012: 634).

Yeşil tedarik zinciri yönetimi, özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde önem arz etmektedir. Sera gazı salınımı, hava ve su kirliliği, atık yönetimi gibi çevresel konular her geçen gün farklı düzeylerde sorun olarak tüm dünyayı etkilemektedir. Örneğin, dünyada en büyük ve hızlı gelişen ekonomilerden biri olan Çin, bu seviyeye ulaşmak için oldukça yüksek düzeyde ekolojik bedel ödemektedir. Ozon tabakasını zedeleyen bileşen salınımı açısından en yüksek değere ulaşan ülke olması nedeniyle Çin’de bulunan işletmelerin yeşil tedarik zincirine önem vermeleri gerekmektedir (Chan vd., 2012: 623). Zhu ve Sarkis (2004) tarafından Çin’de faaliyet gösteren üreticiler üzerinde gerçekleştirilen çalışmada, yeşil tedarik zinciri yönetimi ve performans arasında güçlü bir ilişki olduğu ortaya konmuştur.

Kurumsal sürdürülebilirlik anlayışlarının tedarik zinciri yönetiminde kalıcı hale getirilmesi, işletmelerin toplum nezdinde geniş etkisi göz önüne alındığında, yerel boyuttan uluslararası düzeye dek tüm katmanlarda çevreye duyarlı bakış açısının benimsenmesine hizmet edecektir. Kurumsal düzeyde başlayacak olan bu anlayış, küresel tedarik zincirlerine yerleştiği zaman, zincirin halkası olan ülkelerin kendi düzeyinde bu faaliyetler ile tanışması ve uluslararası bir sürdürülebilirlik anlayışını destekleyecektir (Altuntaş ve Türker, 2012: 40).

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın uygulaması Kerkük’te bulunan 50 üretim işletmesi yöneticisi ile gerçekleştirilen anket çalışması üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu işletmelerin tedarik zinciri yönetiminde yeşil üretim anlayışının ne düzeyde olduğunun belirlenmesi için nicel analiz yöntemlerinden faydalanılmıştır. Çalışma sonunda ulaşılan veriler, istatistiksel testlere tabi tutulması için kodlanarak bilgisayar ortamına aktarılmış, verilen kodlanmasında ve gerekli istatistiksel analizlerin yapılmasında SPSS 25.0 paket programından yararlanılmıştır.

3.1. Araştırmada Kullanılan Ölçekler

Tedarik Zinciri Yönetimi boyutu ile ilgili ölçek için Ecevit (2002) yılında gerçekleştirilen doktora tezinden alınmıştır. Katılımcılara “Firmanızın tedarik zinciri yönetim çabalarında yer alan aşağıdaki konuları önem derecesine göre değerlendiriniz” ifadesi ile 19 maddeden oluşan sorular sorulmuş ve en yüksek 5, en düşük 1 olmak üzere puanlamaları istenmiştir:

1. Müşterilerinizin gelecekteki ihtiyaçları saptaması
2. İşletmenizin kalite yeteneklerinin artırılması
3. Tedarikçilerinizin kalite yeteneklerini artırmada desteklenmesi
4. Tedarikçilerinizin kaynak bulma kararlarına katılması
5. Müşterilerinizin pazarlama faaliyetlerine katılması
6. Müşterilerinize daha yakın olmanın sağlanması
7. Yakın yerleşim alanındaki tedarikçilere ihtiyaç duyulması
8. Tedarik zinciri faaliyetlerinde entegrasyonun sağlanması
9. Tedarik zincirinizin üyeleriyle çok daha sık ilişki kurulması
10. İşletmenizin stratejik ihtiyaçlarını tedarikçilerinize haber vermesi
11. Tedarik zinciri üyeleriyle işbirliği geliştirmesi
12. İşletmenizin tedarik zinciri üyeleri arasında daha büyük düzeyde bir güven oluşturması
13. İşletmenizin ürünlerini müşterilerinizin kullanım noktalarına tam zamanında dağıtılması
14. İşletme malzemelerin tam zamanında teslim etmesi
15. İhtiyaçlara cevap verme zamanını azaltması
16. İşletmenizin tedarik zincirinin bütün üyelerini işletme planlarında içermesi
17. Tedarik zincirinin genişletmesi
18. Tedarikçilerinizle ve müşterilerinizle birlikte uygun bir iletişim/bilgi sistemi oluşturması
19. Ürünlerinizin performansı ve müşteri hizmetleri hakkında geri bildirim sağlanması.

Yeşil Üretim boyutu ile ilgili ölçek Atrek ve Özdağoğlu (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmadan alınmıştır. Ölçekteki soru maddeleri ve soruların alındığı çalışmalar aşağıda sıralanmıştır:

1. Şirkette çevreye verilebilecek olumsuz etkileri kontrol eden bir mekanizmanın bulunması (Zhu vd., 2008; Zsidisin ve Hendrick, 1998).
2. Ürün tasarımının daha az malzeme, su ve enerji tüketecek şekilde gerçekleştirilmesi (Zsidisin ve Hendrick, 1998; Deif, 2011)

3. Ürün tasarımlarının geri dönüştürülebilir, yeniden kullanılabilir malzemeler içerecek şekilde yapılması (Zsidisin ve Hendrick, 1998).

4. Kirlilik yaratan ve tehlikeli malzeme veya parçalar yerine ikame uygulamaların tercih edilmesi (Shang vd., 2010).

5. Atıkları en aza indirmek için çalışılmalar gerçekleştirilmesi (Sarkis ve Rasheed, 1995).

6. Üretim planlama ve kontrolü atıkların azaltılması ve malzeme kullanımının optimize edilmesi (Shang vd., 2010).

7. Hurda ve kullanılmış malzemelerin satılması (Shang vd., 2010; Zhu vd., 2007).

8. Ürünlerin ekolojik tasarımı ve daha temiz üretim için müşterilerle işbirliğine gidilmesi (Zhu vd., 2007).

4. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın analizine geçmeden önce normal dağılım testi uygulanmış ve beklenen p değerinin altında olması nedeniyle ($p=0,000<0,05$) çalışma boyunca parametrik olmayan testler kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeklerin güvenilirliğinin değerlendirilmesi için Cronbach alfa katsayısından faydalanılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeklerin yapısal geçerliliğini test etmek amacıyla Keşifsel Faktör Analizi yapılmış; Tedarik Zinciri Yönetimi ve Yeşil Üretim ölçeklerinin tek boyut altında toplandığı tespit edilmiştir.

Tablo 2. Analiz Sonuçları

Değişkenler	Faktör Yükleri	Ort.	Std. Sapma	Öz Değer	Açıklanan Varyans
Tedarik Zinciri Yönetimi				4,289	65,778
1. Müşterilerinizin gelecekteki ihtiyaçları saptaması	,649	4,320	1,168		
2. İşletmenizin kalite yeteneklerinin artırılması	,716	3,888	,895		
3. Tedarikçilerinizin kalite yeteneklerini artırmada desteklenmesi	,724	4,120	,939		
4. Tedarikçilerinizin kaynak bulma kararlarına katılması	,696	3,940	0,912		
5. Müşterilerinizin pazarlama faaliyetlerine katılması	,748	4,380	0,854		
6. Müşterilerinize daha yakın olmanın sağlanması	,646	4,160	,791		
7. Yakın yerleşim alanındaki tedarikçilere ihtiyaç duyulması	,724	4,080	,944		
8. Tedarik zinciri faaliyetlerinde entegrasyonun sağlanması	,756	3,820	1,119		
9. Tedarik zincirinizin üyeleriyle çok daha sık ilişki kurulması	,799	4,620	,854		
10. İşletmenizin stratejik ihtiyaçlarını tedarikçilerinize haber vermesi	,724	4,040	,781		
11. Tedarik zinciri üyeleriyle işbirliği geliştirmesi	,750	4,160	,997		
12. İşletmenizin tedarik zinciri üyeleri arasında daha büyük düzeyde bir güven oluşturması	,739	3,900	,952		

Değişkenler	Faktör Yükleri	Ort.	Std. Sapma	Öz Değer	Açıklanan Varyans
13. İşletmenizin ürünlerini müşterilerinizin kullanım noktalarına tam zamanında dağıtılması	,802	3,940	1,114		
14. İşletme malzemelerin tam zamanında teslim etmesi	,766	3,600	1,050		
15. İhtiyaçlara cevap verme zamanını azaltması	,741	4,040	,924		
16. İşletmenizin tedarik zincirinin bütün üyelerini işletme planlarında içermesi	,726	4,100	1,054		
17. Tedarik zincirinin genişletmesi	,803	3,900	1,035		
18. Tedarikçilerinizle ve müşterilerinizle birlikte uygun bir iletişim/bilgi sistemi oluşturması	,685	4,060	1,150		
19. Ürünlerinizin performansı ve müşteri hizmetleri hakkında geri bildirim sağlaması.	,725	4,36	,963		
KMO=0.806; Bartlett Test of Sphericity = 605,628; df:6; p<0.0001; Cronbach's alpha= 0.887					
Değişkenler	Faktör Yükleri	Ort.	Std. Sapma	Öz Değer	Açıklanan Varyans
Yeşil Üretim				6,784	65,376
1. Şirkette çevreye verilebilecek olumsuz etkileri kontrol eden bir mekanizmanın bulunması	,734	3,800	1,127		
2. Ürün tasarımının daha az malzeme, su ve enerji tüketecek şekilde gerçekleştirilmesi	,573	3,820	1,003		
3. Ürün tasarımlarının geri dönüştürülebilir, yeniden kullanılabilir malzemeler içerecek şekilde yapılması	,602	3,800	1,340		
4. Kirlilik yaratan ve tehlikeli malzeme veya parçalar yerine ikame uygulamaların tercih edilmesi	,618	4,040	1,142		
5. Atıkları en aza indirmek için çalışılmalar gerçekleştirilmesi	,616	4,100	,863		
6. Üretim planlama ve kontrolü atıkların azaltılması ve malzeme kullanımının optimize edilmesi	,685	4,080	1,006		
7. Hurda ve kullanılmış malzemelerin satılması	,639	4,380	,666		
8. Ürünlerin ekolojik tasarımı ve daha temiz üretim için müşterilerle işbirliğine gidilmesi	,713	4,360	,631		
KMO=0.906; Bartlett Test of Sphericity = 2845,937; df:36; p<0.0001; Cronbach's alpha= 0.857					

Her iki ölçek için de Cronbach alfa değerleri kabul edilebilir düzey olan 0,7'den büyük olduğu görülmektedir. Ayrıca p değerlerinin 0,05'den küçük, öz değerlerin 1'den büyük, açıklanan varyans yüzdesi %50'den büyük ve her bir ifadenin faktör yükü 0,50'den yüksek olduğu için ölçeklerin içsel ve yapısal yönden geçerli olduğu görülmektedir.

Her iki ölçekte yer alan ortalama değerlerin 3,5 üzerinde olduğu tabloda görülmektedir. Tedarik Zinciri Yönetiminin ve Yeşil Üretim ile ilişkisini incelemek için Spearman korelasyon ve doğrusal regresyon analizi sonuçları aşağıdaki tablolarda gösterilmiştir.

Tablo 3. Spearman Korelasyon Analizi Sonuçları

Spearman's rho		Tedarik Zinciri Yönetimi	Yeşil Üretim
Tedarik Zinciri Yönetimi	Korelasyon	1,000	,350**
	Sig. (2-tailed)	.	,000
Yeşil Üretim	Korelasyon		1,000
	Sig. (2-tailed)		.

Tedarik Zinciri Yönetimi ile Yeşil Üretim arasındaki korelasyon analizi sonuçlarına göre ise, p değeri istatistiksel olarak anlamlı ($p=0,000 < 0,005$) olup, Spearman's rho korelasyon değerinin 0,350 düzeyinde olması nedeniyle H_1 hipotezi için düşük düzeyde pozitif ilişki olduğu söylenebilir.

Değişkenler arasındaki nedensel ilişkinin tespit edilmesi için gerçekleştirilen doğrusal regresyon analizi sonuçları Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 4. Doğrusal Regresyon Analiz Sonuçları

Bağımlı Değişken	R ²	Bağımsız Değişken	B	Std. Hata	t	F
Tedarik Zinciri Yönetimi	,568	Yeşil Üretim	1,387	,657	18,577	345,105

Not: $p = 0,05 > .000$

Regresyon analizi sonuçlarına göre p değerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Açıklanan varyansın yüzdelere (R^2) bakıldığında Tedarik Zinciri Yönetiminin Yeşil Üretim ile olan nedensellik ilişkisi %57 düzeyinde görülmektedir. Korelasyon analiziyle birlikte değerlendirildiğinde Tedarik Zinciri Yönetiminin Yeşil Üretim ile ilişkisi orta düzeyde olduğu söylenebilir. Bu durumda her ne kadar orta düzey ilişki olduğu tespit edilse de H_1 hipotezinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir.

Sonuç

Son yıllarda dünya genelinde gerçekleşen sel, orman yangını gibi doğal afetler, buzulların giderek daha fazla eriyor olması, nüfus artışı, tüketim çılgınlığı gibi sebep ve sonuçlar sürdürülebilirlik endişelerini gündeme getirmektedir. İşletmeler ve bireyler bu tehlikelere karşı karbon ayak izlerini en düşük düzeye düşürmek için daha fazla sorumluluk sahibi olması gerekmektedir. Tüketici ekseninde düşünüldüğünde işletmelere göre daha düşük etkiye sahip

oldukları söylenebilir. Yapılan bir araştırmaya göre evsel su tüketimi %8 düzeyinde iken geri kalan su tüketimi işletmeler ve tarım endüstrileri eliyle gerçekleşmektedir. İşletmelerin hem iç çevresi hem de dış çevresi ile birlikte düşünüldüğünde bireylerden daha geniş bir etki alanına sahip olduğu görülmektedir. Üretimden dağıtım, tedarik zincirinden pazarlamaya kadar bütün departmanlarda sürdürülebilir politikalar geliştirmek mümkün görünse de birçok işletme bu alana zaman ve bütçe ayırmamaktadır. Oysaki düşük düzeyde gerçekleştirilecek yatırımlarla orta vadede maliyet azaltabilecek sürdürülebilir stratejiler gerçekleştirmek mümkündür.

Bu çalışmada yeşil üretim ile tedarik zinciri yönetimi konuları ele alınarak Kerkük'te yer alan işletmelere yönelik saha araştırması gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre bu iki değişken arasındaki ilişkinin orta düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Yapılan anket çalışmasında yer alan sorular ve verilen cevaplar dikkate alındığında tek başına bu çalışmanın Kerkük'te bulunan işletmelerin sürdürülebilirlik yaklaşımlarına dair net bir fikir vermeyeceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın açtığı yoldan giderek derinlemesine mülakatlar ve işletmelerin üretim verilerinden faydalanarak daha geniş düzeyde bir çalışma gerçekleştirmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, N., & Çağıl, G. (2019). Tedarik Zincirinde Kaos: Bir Literatür Taraması. *Academic Platform Journal of Engineering and Science*, 7(3), 449-466.
- Altuntaş, C., & Türker, D. (2012). Sürdürülebilir Tedarik Zincirleri: Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(3), 39-64.
- Atrek, B., & Özdağoğlu, A. (2014). Yeşil Tedarik Zinciri Uygulamaları: Alüminyum Doğrama Sektörü İzmir Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 13-25.
- Blackstone, J. H. (2010). *APICS Dictionary* (Cilt 13. Baskı). Chicago: APICS The Association for Operations Management.
- Bose, I., & Raktim, P. (2012). Do Green Chain Management Initiatives Impact Stock Prices of Firms? *Decision Support Systems*(52), 624-634.
- Burritt, R., Schaltegger, S., Bennett, M., Pohjola, T., & Csutora, M. (2011). Sustainable Supply Chain Management and Environmental Management Accounting. *Environmental Management Accounting and Supply Chain Management in Eco-efficiency in Industry and Science*, 27(1), 3-20.
- Büyüközkan, G., & Vardaloğlu, Z. (2008). Yeşil Tedarik Zinciri Yönetimi. *Lojistik Dergisi*(8), 66-73.
- Chan, R., Hongwei, H., Chan, H., & Wang, W. (2012). Environmental Orientation And Corporate Performance: The Mediation Mechanism Of Green Supply Chain Management And Moderating Effect Of Competitive Intensity. *Industrial Marketing Management*(41), 621-630.

- Deif, A. (2011). A System Model for Green Manufacturing. *Journal of Cleaner Production*(19), 1553-1559.
- Ecevit, Z. (2002). Tedarik Zinciri Yönetiminin İşletmelerin Rekabet Gücü Üzerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Celal Bayar Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Manisa.
- Ergen, A., & Sığircı, Ö. (2021). Döngüsel Ekonomi Üzerine Bir Sistemik Literatür Taraması. 25. *Pazarlama Kongresi*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Karakoç, N., Eren, T., & Özcan, E. (2020). Sürdürülebilir Tedarik Zinciri Yönetimi İçin Endüstri 4.0'daki Zorlukların Değerlendirilmesi. *Endüstri Mühendisliği Dergisi*, 31(2), 215-233.
- McCormack, K. P., Johnson, W. C., & Walker, W. T. (2003). *Supply Chain Networks and Business Process Orientation: Advanced Strategies and Best Practices*. Boca Raton: CRC Press.
- Rainbird, M. (2004). Demand and supply chains: the value catalyst. *International Journal of Physical Distribution and Logistics Management*, 34(3/4), 230-250.
- Saetta, S., & Caldarelli, V. (2020). Lean Production as a Tool for Green Production: The Green Foundry Case Study. *Procedia Manufacturing*(42), 498-502.
- Sarkis, J., & Rasheed, A. (1995). Greening the Manufacturing Function. *Business Horizons*, 38(5), 17-27.
- Shang, K., Lu, C., & Li, S. (2010). A Taxonomy Of Green Supply Chain Management Firms in Taiwan. *Journal of Environmental Management*(91), 1218-1226.
- Şahin, E., & Gelmez, E. (2020). *Üretim ve Pazarlamada Yalın Dönüşüm*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Vachon, S., & Klassen, R. (2006). Green Project Partnership in the Supply Chain: The Case of the Package Printing Industry. *Journal Of Cleaner Production*, 14(6-7), 661-671.
- Van Hoek, R. I. (1999). From Reversed Logistics to Green Supply Chains. *Supply Chain Management*, 4(3), 129-134.
- Zhu, Q., & Sarkis, J. (2004). Relationships Between Operational Practices And Performance Among Early Adopters Of Green Supply Chain Management Practices in Chinese Manufacturing Enterprises. *Journal of Operations Management*(22), 265-289.
- Zhu, Q., Sarkis, J., & Lai, K. (2007). Initiatives and Outcomes Of Green Supply Chain Management Implementation By Chinese Manufacturers. *Journal of Enviromental Management*(85), 179-189.
- Zhu, Q., Sarkis, J., & Lai, K. (2008). Confirmation of A Measurement Model For Green Supply Chain Management Practices Implementations. *International Journal of Production Economies*(111), 261-273.
- Zsidisin, G., & Hendrick, T. (1998). Purchasing's Involvement in Environmental Issues: A Multicountry Perspective. *Industrial Management And Country Perspective*(7), 313-320.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Covid-19 Pandemi Sürecinde Yaşamın Anlamı

(Fatma Selda Öz Soysal, Aslı Uz Baş, Samiye Ogan)

Covid-19 Pandemi Sürecinde Yaşamın Anlamı

Fatma Selda Öz Soysal¹, Aşlı Uz Baş², Samiye Ogan³

¹Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, PDR Ana Bilim Dalı, İzmir, selda.oz@gmail.com

²Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, PDR Ana Bilim Dalı, İzmir, asliuzbas@gmail.com

³Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, PDR Ana Bilim Dalı, İzmir, ogansamiye@gmail.com

Özet: Bu araştırmanın amacı, COVID-19 pandemi sürecinde genç yetişkinlerde, orta yetişkinlerde ve ileri yetişkinlerde yaşamın anlamının incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye'nin çeşitli illerinde ikamet eden 403 kadın (%65) ve 217 erkek (%35) olmak üzere toplam 620 yetişkin oluşturmaktadır. Katılımcıların yaşları 20 ile 80 arasında değişiklik göstermekte olup ($\bar{x}=37.8$), katılımcıların 383'ü genç yetişkinlik (%61.78), 134'ü orta yetişkinlik (%21.61) ve 103'ü ileri yetişkinlik (%16.61) dönemi içerisinde yer almaktadır. Araştırmada, nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma yöntemlerden açıklayıcı sıralı desen kullanılmıştır. Nicel araştırma için katılımcılara öncelikle Steger, Frazier, Oishi ve Kaler tarafından geliştirilen, Demirdağ ve Kalafat tarafından Türkçeye uyarlanan "Yaşamın Anlamı Ölçeği (YAÖ)" uygulanmıştır. Uygulama sonrasında, katılımcıların ölçekten aldıkları puan ortalamaları değerlendirilmiş, amaçlı örnekleme seçme yöntemi içerisinde yer alan maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile her grupta (genç yetişkinlik, orta yetişkinlik ve ileri yetişkinlik) yer alan katılımcılardan onar kişi olmak üzere toplam 30 kişi nitel görüşmeye dâhil edilmiştir. Daha sonra nitel araştırma için, araştırmacılar tarafından görüşmeye dâhil edilen katılımcılar ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında elde edilen nicel verilerin analizinde, bağımsız örneklemler t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) tekniklerinden; nitel verilerin analizinde ise içerik analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma nicel bulgularında, yaşamın anlamı ve alt boyutlarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir. Kadın katılımcıların ölçek puanları ile erkek katılımcıların ölçek puanları karşılaştırıldığında ise, kadın katılımcıların ölçek puanlarının daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca, yaşamın anlamının alt boyutlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı; yaşamın anlamı toplam puanının ise genç yetişkinler ile orta yetişkinlerde farklılaşmadığı, ileri yetişkinlerde farklılaştığı tespit edilmiştir. Araştırmanın nitel bulgularına göre; anlam kaynakları, Covid-19 pandemi süreci etkileri ve yaşamdaki amaçlar olmak üzere üç farklı ana tema ile alt temalar, genç yetişkinlik, orta yetişkinlik ve ileri yetişkinlik olmak üzere üç gelişimsel dönem bağlamında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, yaşamın anlamı, genç yetişkinlik, orta yetişkinlik, ileri yetişkinlik.

Cinsiyet Kavramsallaştırılmasına Bağlı Olarak Tartışılan: Savaş Şoku, (Shell Shock) ve Nöropsikiyatrik Semptomları

Dr. Öğretim Üyesi, Serap Sarıbaş,
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
KARAMAN/TÜRKİYE

Özet: Savaş stres reaksiyonlarının tarihsel süreci, insan tarihi ile başladığı düşünülür fakat son yüzyılda artan savaşlarla, kullanılan silahların etkileri ve sonuçları bakımından mercek altına alındığında, savaşların psikolojik ve psikiyatrik etkileri önemli derecede artmıştır. Savaş stresi ile ilişkili psikiyatrik tablolar sürekli değişim göstermiş, hastalık “Asker Kalbi,” “Agent Orange Etkisi,” “Nostalji,” “Savaş Şoku” (Shell Shock) ve “Trauma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) gibi farklı isimlerle izole edilmiştir. Özellikle, Birinci Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında, artan “Savaş Şoku, diğer bir ifadeyle, “Shell Shock” savaş stresi tepkisi olarak tanımlanan psikolojik bir hastalık olduğu kabul edilmiş, hastalığın semptomları arasında, halüsinasyon, histerik şoklar, boş bakışlar, işitme bozuklukları, hareket kısıtlılığı ve yorgunluk gösterilmiştir. Nöropsikiyatrik bir spektrum olarak kabul edilen, çarpma ve basınç etkisine bağlanan “Savaş Şoku,” 1916 yılında, Somme Savaşıyla, İngiliz ordusunda epidemik boyutlarda yayılmış, 80.000 İngiliz askeri bu hastalıktan mustarip olduğu raporlanmıştır. “Savaş Şoku” yaşayan askerler, cepheden kaçmış, bir kısmı intihar etmiştir, bu dönemde, kendilerini yaralayarak askerlik görevinden kaçmaya çalışan askerler, askeri mahkemelerde yargılanmış ve 304 kişi idam edilmiştir. Bu araştırmada öncelikli olarak, Birinci Dünya Savaşı’nın o tarihe kadar yaşanan savaşlardan farklı olarak, bir sanayileşme savaşı olarak öne çıkması, insanlarda stresi, korkuyu ve dehşeti tetiklemiş olduğu göz önünde bulundurulacaktır. İkinci olarak ise, 1915 yılında, İngiliz doktor, Charles S. Myers’in dönem üzerindeki incelemeleri ve askerlerin nevroitik ve histerik durumları üzerine yayınlamış olduğu bilimsel doküman arşivinden, görsellerle desteklenerek söz edilecektir. Son olarak ise, askerlerin bu dönem verdiği psikolojik tepki, “askerden kaytarma kaçınma ve korkaklık” olarak tanımlanıp, cinsiyet rolü kavramsallaştırılmasıyla ötelenmesi veya da göz ardı edilmesi tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Savaş Stres Reaksiyonları, Savaş Şoku (Shell Shock), Cinsiyet Kavramsallaştırılması

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Development of Foreign Trade in Globalization: The Cases of 6 European Countries (Sevgi Sezer)

Development of Foreign Trade in Globalization: The Cases of 6 European Countries

Associate Professor Dr. Sevgi Sezer,

*Burhaniye School of Applied Sciences, Banking and Finance Department, Örentepe,
10700, Burhaniye – Balıkesir / Turkey.*

Abstract

The core field of the economics discipline includes the volume of output or service production, the planning and the target of this production. Household income of the labor force, which is one of the essential elements of the production process, constitute the most significant part of the GDP. Foreign trade plays an important role especially in the global economy. The present study aimed to investigate the specific properties of foreign trade in several European countries, namely France, Italy, Switzerland, Germany, the UK and Spain. First, the overall development of trade in the whole group was analyzed. Second, the openness of the selected nations to trade is emphasized, and then the results of the comparative analysis are presented.

Keywords: Foreign trade, globalization, comparative analysis.

JEL Codes: F6, F10, F43

Introduction

Foreign trade is important for all nations since it is a part of the macroeconomic Gross Domestic Product (GDP) formula, among others. Thus, a nation can improve the GDP level when exports are higher than imports, and the opposite can worsen the GDP. This basic theory was explained in several books and articles (Agénor& Montiel, 2015; Goodwin et al., 2018). However, foreign trade helps to solve the problem of proportion that only a few countries have all the necessary resources in the required quantities for economic development.

The significance of foreign trade has been demonstrated by several academic studies. Manova (2008), Feenstra (2015), Soliman and Schymik (2018), Bonfiglioli et al. (2018), De Bromhead et al. (2019) and Lustig et al. (2019) analyzed international trade with a rather theoretical approach. Johnson (2014), Colantone & Sleuwaegen (2010), Dür et al. (2014), Cieřlik et al. (2016), Yanase and Tawada (2019), Gngangnon (2020), McCalman (2020) and McCalman (2020) adopted a more global perspective. And other studies such as Zhao and Hsu (2007), Awokuse et al. (2012), Manova (2013), Bernard et al. (2007), Oh et al. (2011), Pietrucha and Źelazny (2020), and Foley and Manova (2015) analyzed the role of corporations in foreign trade or the impact of foreign trade on corporations.

The present study aimed to analyze selected aspects of foreign trade in France, Italy, Switzerland, Germany, the UK, and Spain. First, the development of GDP in selected countries was analyzed due to the significance of foreign trade in the GDP. Second, the overall

development of goods and services trade was analyzed. In the study, a detailed analysis of trade in France and Switzerland was also conducted. This detailed analysis was primarily about the openness of these two countries to trade, and secondly the exports and imports of these with the other countries.

The Dataset and Methodology

The study was conducted on the data between 2000 and 2020, and the data were obtained from the World Bank Global Outlook 2021 report, the IMF World Economic Outlook 2021 report and the Eurostat database and calculated by the author.

In the study, where the comparative analysis method was adopted, several calculations on the trade openness of the economy were employed. One of the most frequently used calculation measures the correlation between the exports and GDP, where open-trade economies usually exhibit a high errate. It was quite obvious that absolute ratios of Germany are completely different when compared to other countries since Germany is not the only country with a strong economy, but also has the highest population (Germany has more than 83.2 million inhabitants as of 2020, Spain has a population of approximately 47.3 million, France approximately 67, 4 million, Italy about 59.2 million, the UK about 66.1 million and Switzerland about 8.6 million). Since it was not possible to compare absolute figures for all countries in the analysis, calculations were conducted on per capita figures.

Findings

GDP Growth

Since Germany had the highest population among the 6 countries included in the analysis, Germany, the country had the highest GDP, followed by France, the UK and Italy. As mentioned above, it is essential to consider the per capita GDP to compare the nations based on the GDP. Thus, the highest per capita GDP was observed in the UK, followed by Germany is, France, Switzerland, Italy and Spain. The population growth rate was different in each country; population exhibited an increasing trend in the UK, Germany, France, Switzerland, and Slovakia, while it decreased in Italy and Spain.

Table 1: The per capita GDP growth in analyzed countries

	France	Germany	Italy	UK	Spain	Switzerland
Year						
2001	%12.44	%2.78	%18.37	%2.98	%14.02	%6.11
2002	%16.97	%1.23	%20.08	%2.72	%-1.34	%11.09
2003	%1.65	%0.41	%6.23	%1.91	%-9.75	%14.28
2004	%9.12	%2.31	%10.98	%4.07	%8.38	%16.58
2005	%13.37	%1.43	%9.71	%4.23	%20.55	%13.47
2006	%13.11	%5.14	%1.26	%4.67	%13.08	%16.07
2007	%10.75	%6.07	%12.51	%5.89	%15.71	%22.25
2008	%16.53	%2.17	%6.55	%3.27	%15.94	%18.09
2009	%-7.89	%-3.62	%-12.74	%-3.29	%-12.77	%-3.05
2010	%6.17	%7.11	%4.02	%2.54	%15.04	%6.64
2011	%5.27	%5.72	%3.06	%4.72	%5.19	%3.28
2012	%-1.55	%1.80	%-1.34	%2.55	%3.40	%2.69
2013	%-2.46	%2.57	%2.76	%1.24	%2.48	%1.99
2014	%-0.78	%3.99	%4.05	%3.16	%4.06	%2.56
2015	%8.47	%4.17	%6.74	%4.57	%4.95	%4.07
2016	%5.47	%2.56	%3.08	%2.11	%-0.81	%2.68
2017	%9.58	%3.33	%9.04	%3.89	%10.37	%3.44
2018	%4.41	%3.04	%8.34	%1.69	%10.73	%5.32
2019	%6.24	%3.28	%5.39	%2.77	%5.93	%4.21
2020	%7.93	%4.56	%4.77	%8.98	%3.19	%3.87

Source: World Bank Global Outlook 2021

The detailed analysis of GDP growth revealed that there was a significant decrease in this indicator in 2009 due to the global economic crisis in all countries of analysis. In contrast, an increase was observed in GDP growth since 2009 after the crisis.

It was noteworthy that per capita GDP growth in Switzerland was similar to that of Germany and the UK. However, per capita GDP was significantly weaker. Switzerland was the worse in 2000; however the Swiss per capita GDP was higher than Spain and Italy.

The higher growth rates when compared to those in Spain and Italy were most likely the result of relatively low per capita GDP, where even a relatively small increase leads to the high growth rate. However, it was quite obvious that Switzerland has grown since 2010, but the growth rate was relatively low, while France has been on a decline until 2014, the growth rate has been relatively high since 2015, consistent with the above-mentioned partial finding on the UK. All these countries experienced a growth since the economic crisis. However, the annual growth rate in Germany and the UK were relatively low, similar to Switzerland.

Commodity Trade

In terms of per capita GDP, Germany and the UK are significantly stronger than all other countries analyzed in the study. In contrast, commodity trade analysis revealed relatively surprising results. In 2000, the country with the highest deficit was France, and the only country with a surplus was Germany. In 2018, the country with the highest surplus was Germany, while France was in the second place, followed by the UK, Switzerland, and the countries with a per capita deficit, namely Spain and Italy and Hungary.

It was quite obvious that the development of balance of goods was inconsistent, especially when compared to the GDP growth. On the other hand, when per capita GDP decreased in all

nations included in the analysis in 2009, it was observed that the per capita commodity trade decreased only in the UK and Germany, and increased in the other countries. Furthermore, the balance grew in the UK and Germany in 2010 and decreased in all other countries. Thus, although Switzerland exhibited a similar GDP growth with developed economies, the growth in commodity trade was similar to other countries.

Trade in Services

The analysis of the trade in services demonstrated that the only country with a deficit in the entire period of analysis was Germany. Between 2007 and 2012, the deficit was higher than all countries except Switzerland.

In 2000, the UK exhibited the highest surplus in service trade, followed by France, Italy, Switzerland, Spain, and Germany. However, in 2018, the UK still led the others, followed by Italy, Spain, France, and Switzerland. Thus, the weakest countries both in per capita GDP and commodity trade achieved surprising growth in trade in services such as Spain and Italy. On the other hand, Germany obviously focused only on the trade of goods and its position was almost incomparable with other countries included in the analysis. In addition to the highly inconsistent growth, significant increases and decrease were observed in all the countries included in the analysis. However, the comparison of the balance in 2000 and 2018 revealed that France and Switzerland had almost similar per capita trade in services, despite a few increases and decreases, and all other countries (especially Spain and Italy) exhibited growth.

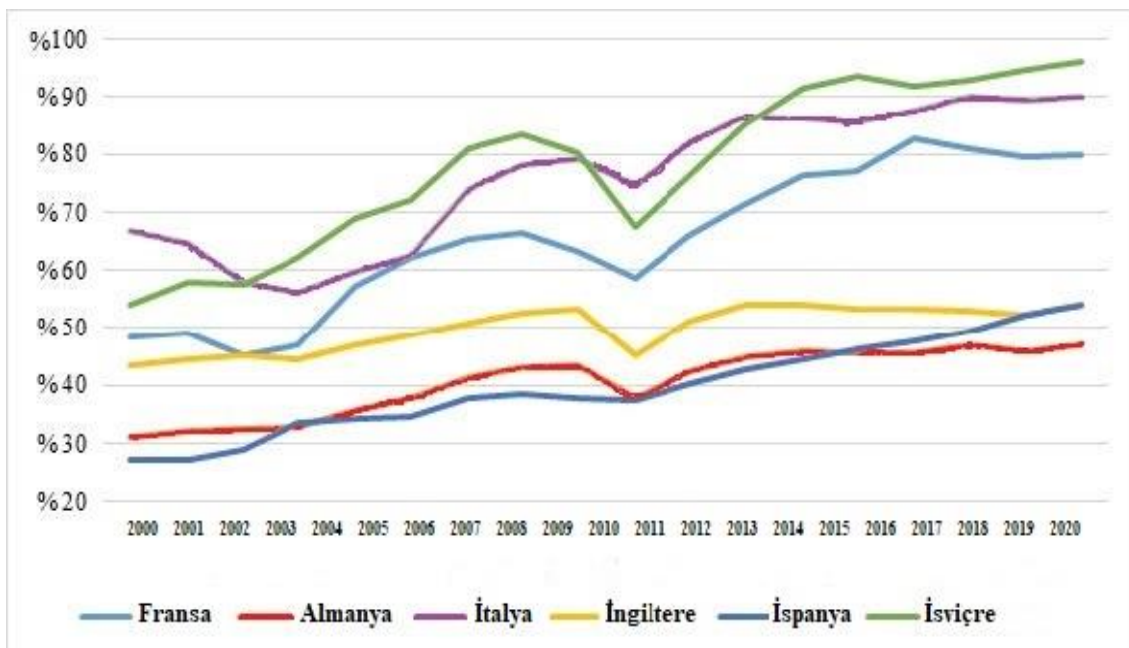

Figure 1. The share of exports in national GDP (%)

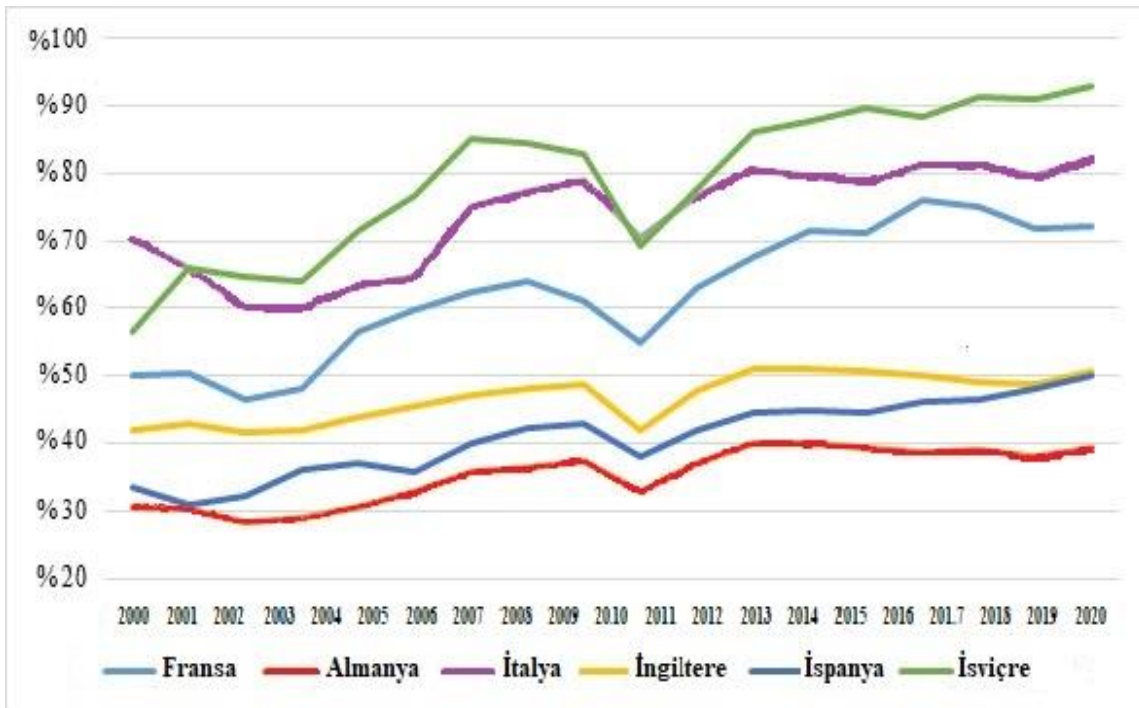

Figure 2. The share of imports in national GDP(%)

National Openness to Trade

A country's openness to trade measures its dependence on foreign trade. Countries that are more open to trade are generally more dependent on foreign trade. Furthermore, based on this theory, both highly populated countries with a large surface area and strong economy have lower levels of dependency.

The trade openness of the economy could be analyzed with various indicators such as the share of exports in GDP, the share of imports in GDP, and the share of foreign trade turnover in GDP. However, these indicators are generally similar in a country. In the present study, the share of exports in GDP was calculated for France and Switzerland.

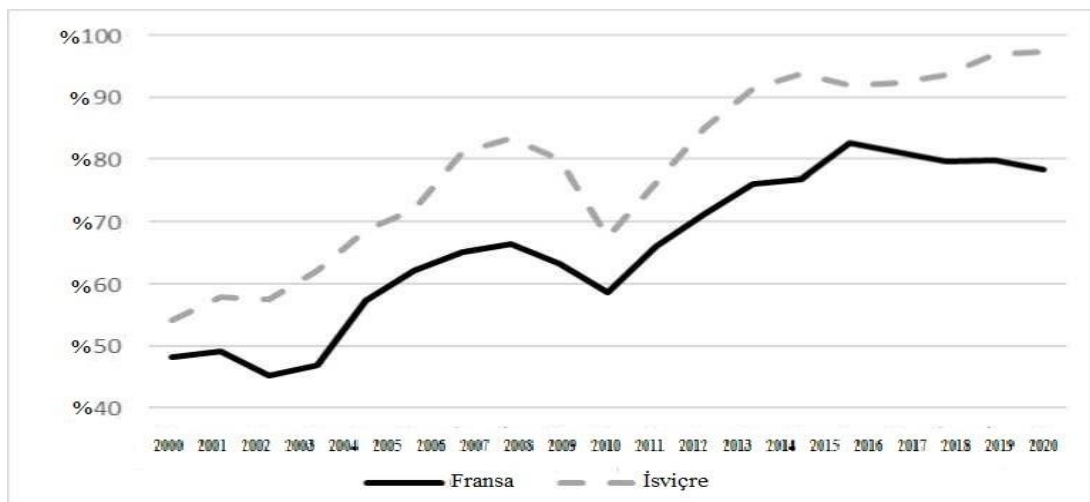

Figure 3. Openness to trade in France and Switzerland

Figure 3 lends support to the explanation of the theory of openness of an economy to trade. Although both countries were relatively dependent on foreign trade, France was not only the larger country with almost 9 times the population, but also with a stronger economy. Thus, its openness to trade was lower than Switzerland. The analysis also revealed the relatively high volatility in this indicator when compared to per capita GDP. Thus, the variation in the exports and imports of both countries was higher than the GDP. It was observed that trade openness increased in Switzerland since 2014, while the same indicator decreased in France.

Conclusion

The present study aimed to analyze selected foreign trade indicators in certain European countries, namely France, Italy, Switzerland, Germany, the UK and Spain. The strongest economies in GDP were the UK and Germany. However, GDP in France exhibited a similar growth to that of the two advanced economies.

However, the above-mentioned similarity was not evident in the commodity trade variable, where the strongest economy was Germany. On the other hand, countries that were relatively strong in trade in services were France and Switzerland. Openness to trade was analyzed in France and Switzerland, where the theoretical assumption was confirmed. Switzerland, a smaller country, had a higher trade openness when compared to France.

The trade volume between the analyzed countries and France and Switzerland demonstrated that Germany was the most important export partner for both countries. However, the findings on trade with other countries were relatively different. France exported to Switzerland and imported from Spain, while Switzerland exported to Spain and imported from the UK.

The openness of the economy to trade, which could be measured with various indicators, was also analyzed. One of the most frequently used methods is the share of exports in GDP. Based on this indicator, it was observed that the UK, Germany and Spain were relatively closed economies in terms of trade, while France, Switzerland and Italy were relatively open economies. This may be considered relatively surprising for Spain and the UK. Despite the high population, Spain is an economically weak country.

References

- Agénor, P. R., & Montiel, P. J. (2015). *Development Macroeconomics*. Princeton university press.
- Awokuse, T. O., Maskus, K. E., & An, Y. (2012). Knowledge capital, international trade, and foreign direct investment: A sectoral analysis. *Economic Inquiry*, 50(3), 707-723.
- Bernard, A. B., Jensen, J. B., Redding, S. J., & Schott, P. K. (2007). Firms in international trade. *Journal of Economic perspectives*, 21(3), 105-130.
- Bonfiglioli, A., Crinò, R., & Gancia, G. (2018). Betting on exports: trade and endogenous heterogeneity. *The Economic Journal*, 128(609), 612-651.
- Colantone, I., & Sleuwaegen, L. (2010). International trade, exit and entry: A cross-country and industry analysis. *Journal of International Business Studies*, 41(7), 1240-1257.

- De Bromhead, A., Fernihough, A., Lampe, M., & O'Rourke, K. H. (2019). The anatomy of a trade collapse: the UK, 1929–1933. *European Review of Economic History*, 23(2), 123-144.
- Dür, A., Baccini, L., & Elsig, M. (2014). The design of international trade agreements: Introducing a new dataset. *The Review of International Organizations*, 9(3), 353-375.
- Eurostat (2021). Database. International trade of EU, the Euro area and the member states.
- Feenstra, R. C. (2015). *Advanced international trade: theory and evidence*. Princeton university press.
- Gnangnon, S. K. (2020). International Trade Cooperation and Exogenous Economic Shocks in Developing Countries. *Arthaniti: Journal of Economic Theory and Practice*, 0976747920945188.
- Goodwin, N., Harris, J. M., Nelson, J. A., Rajkarnikar, P. J., Roach, B., & Torras, M. (2018). *Macroeconomics in context*. Routledge.
- IMF (2021). *World Economic Outlook 2021*
- Johnson, R. C. (2014). Five facts about value-added exports and implications for macroeconomics and trade research. *Journal of Economic Perspectives*, 28(2), 119-42.
- Lustig, H., Stathopoulos, A., & Verdelhan, A. (2019). The term structure of currency carry trade risk premia. *American Economic Review*, 109(12), 4142-77.
- Manova, K. (2008). Credit constraints, equity market liberalizations and international trade. *Journal of International Economics*, 76(1), 33-47.
- Manova, K. (2013). Credit constraints, heterogeneous firms, and international trade. *Review of Economic Studies*, 80(2), 711-744.
- McCalman, P. (2020). International trade, product lines and welfare: The roles of firm and consumer heterogeneity. *Journal of International Economics*, 126, 103348.
- Oh, C. H., Selmier, W. T., & Lien, D. (2011). International trade, foreign direct investment, and transaction costs in languages. *The Journal of Socio-Economics*, 40(6), 732-735.
- Pietrucha, J., & Żelazny, R. (2020). TFP spill over effects via trade and FDI channels. *Ekonomski Istraživanja*, 33(1), 2509-2525.
- Soliman, F. S., & Schymik, J. (2018). Democratization, contracts and comparative advantage. *Economics Letters*, 173, 73-77.
- World Bank. (2021). *Global Outlook*.
- Yanase, A., & Tawada, M. (2019). A Two-country Model of Public Infrastructure Capital: Trade Patterns and Trade Gains in the Long Run. *Economic Research Center Discussion Paper*, (19), 1-36.
- Zhao, H., & Hsu, C. C. (2007). Socialties and foreign market entry: An empirical inquiry. *Management international review*, 47(6), 815-844.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

The Effects of Covid-19 Pandemic on Green Supply Chain Management Practices (Sevgi Sezer)

The Effects of Covid-19 Pandemic on Green Supply Chain Management Practices

Associate Professor Dr. Sevgi Sezer,

Burhaniye School of Applied Sciences, Banking and Finance Department, Örentepe,
10700, Burhaniye – Balıkesir / Turkey.

Abstract

Supply chain management (SCM) played a mediating role during the COVID-19 pandemic, as the health crisis disrupted nearly the entire supply chain. The present study aimed to determine whether the businesses that adopted the Green Supply Chain Management (GSCM) applications, which became popular with the increase in environmental awareness, employed the buffer effect during the COVID-19 pandemic. Empirical analysis findings demonstrated that businesses that implemented GSCM faced lower negative equity returns during the pandemic. Based on the stakeholder theory, the present paper also sought to explain the correlations between GSCM, corporate social responsibility (CSR) and corporate performance.

Keywords: Green supply chain, COVID-19, stakeholder theory.

1. Introduction

The World Health Organization declared that the new coronavirus outbreak, known as COVID-19, was a pandemic on March 2020. The disease, which caused more than 1 million deaths and more than 45 million infections by September 2020, has been a significant global health disaster. And it immediately led to a global financial and economic crisis.

Supply chains play a key role in economic growth and stability; therefore, the consequences of COVID-19 had a disruptive effect on the majority of global supply chains (Taqi et al., 2020). Given the extent of the disruption, even the best combinations of conventional supply chain risk management strategies such as avoidance, procrastination, speculation, hedging, control, risk transfer/sharing, and security have fallen short in handling a global pandemic of this magnitude (Mollenkopf et al., 2021).

Supply chain management professionals increasingly perceive the supply chains as networks or systems that form a service ecosystem of resource integrators in the process of value creation (Craighead et al., 2020; Min et al., 2019). This evolving perspective emerged as scientists and business professionals addressed social and environmental concerns associated with long-term sustainability. The instrumental perspective of the economic priorities in the 21st century is to reconcile the broader role of business in creating environmental and social outcomes (Saiz-Álvarez et al., 2020).

Green supply chain management (GSCM) refers to the selection of suppliers or sourcing partners based on environmental criteria. GSCM includes all supply chain levels, from product concept to distribution. Key strategies include the reduction of fuel emissions, the reduction and elimination of waste, energy use, the employment of renewable material, and ethical sourcing (Jabbour and Jabbour, 2016).

Today, where an increasing number of products are ordered online, leading to significant logistic tasks, supply chain has become quite important. However, supply chains entail much more than just onsite logistic shipments. Globalization led to a market where national consumption is no longer limited by domestic products, since several products are imported from abroad. The supply chain includes all steps between the cultivation of the raw materials and consumption by the end customer. Good planning is essential to keep the process running smoothly. The supply chain of every corporation and even each product includes not only logistics but several other factors. Various actors and processes are involved in the supply chain as well as the logistics chain: raw material cultivation, sourcing, product design, manufacturing, storage, transportation, reverse logistics, packaging, services (repairs, customer service, etc.), recycling of used or damaged products.

Basically, the scope of the green supply chain (GSC) is not different from that of the normal supply chain. However, GSC focuses on sustainable products along an ecological supply chain, where manufacturers should take responsibility for sustainability. Thus, not every supply chain could call itself "green". As the name suggests, green supply chain is an environmentally friendly supply alternative. It is essential to reduce the ecological footprint of the supply chain and adopt sustainable methods. Thus, the green supply chain focuses on sustainable and environmentally friendly processes throughout the entire chain. There are several factors that ensure sustainability: Energy consumption is one of the biggest items that could lead to sustainability when optimized. Low energy consumption not only protects the environment, but also reduces costs. On the one hand, fuel-efficient vehicles could be purchased, on the other hand, alternative energies could be employed to avoid urban emissions. Furthermore, truck and aircraft transportation could be diverted to barge or railroad systems to improve transportation sustainability. Furthermore, efficient technologies could be introduced to factories and warehouses.

End users could ensure that the employment of sustainable and ecological material during product development by the manufacturer. For example, the cultivation of the raw materials could play a key role. Another important aspect of the green supply chain is the packaging of intermediate and final products. It is important to employ recyclable packaging materials to further improve sustainability. It is important to prioritize the sustainability of products during the periods of high demand and environmental pollution. The sustainability of a product based on the adoption of environment-friendly methods during cultivation, processing and transportation poses significant challenges for several companies. Green supply chain focuses precisely on the planning of sustainability across all actors in the supply chain. If a supply chain is identified as green, this assures the sustainability of the product across the board.

2. Stakeholder Theory

Green supply chain management (GSCM) is rooted in environmental management and supply chain management literature and aims to address the causality and correlations between supply chain management and the natural environment (Ahi and Searcy, 2013).

According to the stakeholder theory, corporations generate externalities that affect a significant number of stakeholders, both internal and external. Externalities often force the stakeholders to increase the pressure to reduce negative impacts and increase positive impacts on the corporation (Sarkis et al., 2011). The theory predicts that the prioritization of stakeholder

expectations would lead to a better performance. In other words, companies with better stakeholder performance could deliver better financial performance and generate value in the long run. Companies could gain a competitive advantage by being among the first to adopt environmental sustainability and implement GSCM practices (Green et al., 2012).

Based on the stakeholder theory, it can be argued that GSCM would protect companies against the negative effects of COVID-19, as an effective drug protects against the disease. Stakeholder theory posits that the commitment of the corporation to the stakeholders is a strategic resource expected to provide competitive advantages (McWilliams & Siegel, 2001).

GSCM is a key component of sustainability and could signal investors the ability to create value in the long run. The inclusive efforts underlying GSCM assist the organizations in the identification and reacting to the environmental demands of the consumers and other stakeholders (Duque-Grisales et al., 2020). Stakeholder involvement or involvement in several operational areas, including product design and manufacturing, has often been the key pillar of corporate environmental sustainability practices (Al-Balushi and Durugbo, 2020).

Similarly, GSCM could help the firms enter new market segments, while improving their reputation and attracting top talent. This positive impact of GSCM could be even more relevant in the post-COVID-19 world due to the further central role of sustainability (Acquah et al., 2020).

3. The Case of German Automotive Industry

Germany is more closely involved in international supply chains when compared to other European countries; thus, the country is particularly affected by the developments in global trade. Two-third of the sales of the key industries such as mechanical engineering and automotive generate are exports. Furthermore, these products are based on preliminary studies conducted by global specialist suppliers. In total, 17% of German value is created through global value chains (Schwarzbauer and Koch, 2021; Bardt and Beer, 2020). Even in other nodes in international supply chains such as the USA, the EU or China, interdependence is quite lower (Figure 1).

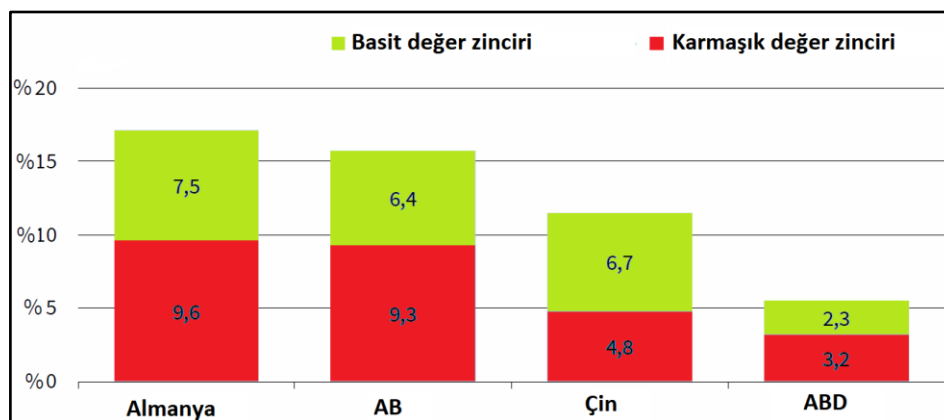

Figure 1. Interdependence in value creation in 2015

Note: Simple value chain includes trade over a single border, while complex value chain corresponds to the trade across at least 2 borders.

Source: OECD, Cross-Border Input-Output Tables, 2020.

Felbermayr et al. (2021) analyzed the effects of the COVID-19 pandemic on international supply chains. According to the analysis, Germany recorded a 9% decrease in real income. It should be noted that these figures only reflect the impact of the first wave of the infection. To better illustrate the impact on global production networks, changes in basic income were divided by the direct impact of the COVID-19 pandemic shock on production, and the indirect impact that a country experienced in global supply chains. Thus, about one-third of the decline in German real income could be attributed to the indirect effects such as the decrease in trade volume and the increase in intermediate good prices.

The effects of COVID-19 in Germany were highly heterogeneous. Saarland (3 billion Euros) and Bremen (2 billion Euros) suffered low losses, while North Rhine-Westphalia (59 billion Euros) and Bavaria (49 billion Euros) were the two most affected federal states with real income declines. The differences were largely due to the differences in industrial structure. The significance of the automotive industry in Bavaria led to direct effects of the curfew and the greater disruption in the supply chain. The manufacturing sector, especially the automotive and pharmaceutical industries suffered added value losses (10.7% and 11.3%, respectively). Significant losses were also observed in mechanical engineering. In general, federal states that were strongly integrated into global networks experienced higher negative effects. The automotive industry is one of the key sectors in German economy. It employs around 951,000 people and accounts for around 20% of the total gross value added in the manufacturing sector. When the indirect effects are included, the figures would significantly increase. Two-thirds of the total sales were produced abroad, and around 75% of German production is for exports. The most important markets include China, the USA and the UK. The industry is dependent on complex global supply chains unlike any other industry. A third of intermediate goods are imported from neighboring European countries, notably Poland, the Czech Republic, Italy and France (Czernich and Neumeier, 2021).

The effects of the first wave of pandemic depended on the above-mentioned factors. Production decreased by about 97% in April 2020. The first wave was a tremendous stress test for the industry's supply chains. Closed borders and delayed commodity shipments from neighboring countries led to the disruption of just-in-time production. In certain cases, dependence on individual suppliers became a disadvantage. The resumption of production in Germany was delayed after the initial relaxation of pandemic measures. This was due to the uncoordinated launch of the value chain. It was due to the fact that production in different countries had also be started or in the case of certain suppliers, lead time that was hindered by different infection rates was required (Bardt, 2020).

However, supply chain problems were considered a partial factor by industry representatives in the recession of the automotive industry. Although the asynchronous launch of production along the value chain could lead to problems, a key factor was the significantly weak sales. Due to exit restrictions imposed by several countries and the consumer uncertainty, the European automotive market came to a temporary standstill. The declines were most significant in Italy and the UK, where sales fell by 99% at times. The decline in production was about 97% in Germany in April.

On the other hand, the advantages of global networking were also observed. The industry managed to revert to a global supplier network that allowed the substitution of certain products. Also, due to the complex supply relationships, the automotive industry was experienced in

dealing with supply chain disruptions. Risk management and supply chain monitoring are a part of the daily business for automobile companies. On the sales side, international diversification was also beneficial. In China, for example, vehicles were already being resold when strict quarantine measures were in place in Germany. The rapid recovery in the Chinese economy led to significant growth drivers in the German automotive industry. This was possible due to, among other things, on-site production of certain products for foreign markets. After the shutdown, the automotive industry recovered relatively quickly since the infection protection requirements could be met quite well in the relatively automated manufacturing. Furthermore, corporations could moderate the economic downturn with unprecedented short-term measures. Government-subsidized bonus programs for e-cars and plug-in hybrids provided additional purchase incentives. In November, new registrations were just 3% below the previous year levels (Figure 2).

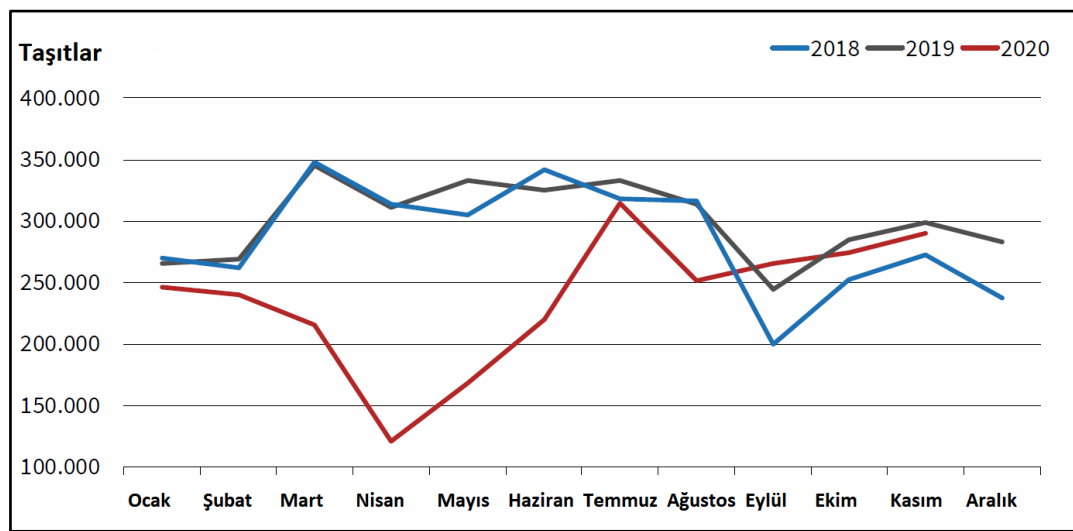

Figure 2.New Car Registrations Between 2018 and 2020

Source:Kraftfahrt-Bundesamt. (2020).

However, production fell to the lowest level since 1975 in 2020. In the medium term, the development of the industry would depend on further developments in the pandemic and the recovery of vehicle demand. The question is whether customers would quickly return to their consumption levels or delay major vehicle purchases due to the slow economic recovery.

In conclusion, there are no major signs of normalization in German automotive industry. The first wave of the pandemic revealed possible vulnerabilities in the value chain and clarified the significance of good supply chain management. The loss of specialization and cost increases are likely to prevent the industry from bringing their supply chain back to Germany. On the contrary, it seems plausible that further attention should be paid to creating networks of substitute suppliers in the future to easily maintain the flow of goods in crises such as a pandemic or a trade embargo. Data-driven diagnostics is also likely to become important for the prediction of delivery problems. In the future, German manufacturers are expected to expand to more foreign markets, such as India.

The consequences of the pandemic were felt not only in the automotive industry, but also in all manufacturing industries, including several small and medium-size companies that tend to have fewer human and material resources for crisis management. In Munich and Upper Bavaria, the closure of borders and problems with entry and exit regulations were among the most frequent concerns in the spring of 2020. Uncertainties about quarantine regulations challenged operational processes. The pauses in production due to the pandemic led to liquidity bottlenecks, especially for small corporations that required extensive savings in costs. Despite the restoration of the free movement of goods in the EU, restrictive measures such as border closures still exist outside Europe. This may explain why an above-average number of small businesses in the manufacturing industry reported a decrease in sales (KfW Research, 2020).

The shock prompted several small businesses to critically review their supply chains. Certain companies now desire to focus more on closer markets. Production is being outsourced to neighboring countries to save labor costs. Compared to outsourcing to Asia, this shortens supply chains, improving the resiliency of corporations to external shocks. In general, regional supply networks created around the sales region became prevalent. However, these measures are associated with potential cost advantages and loss of know-how (Figure 3).

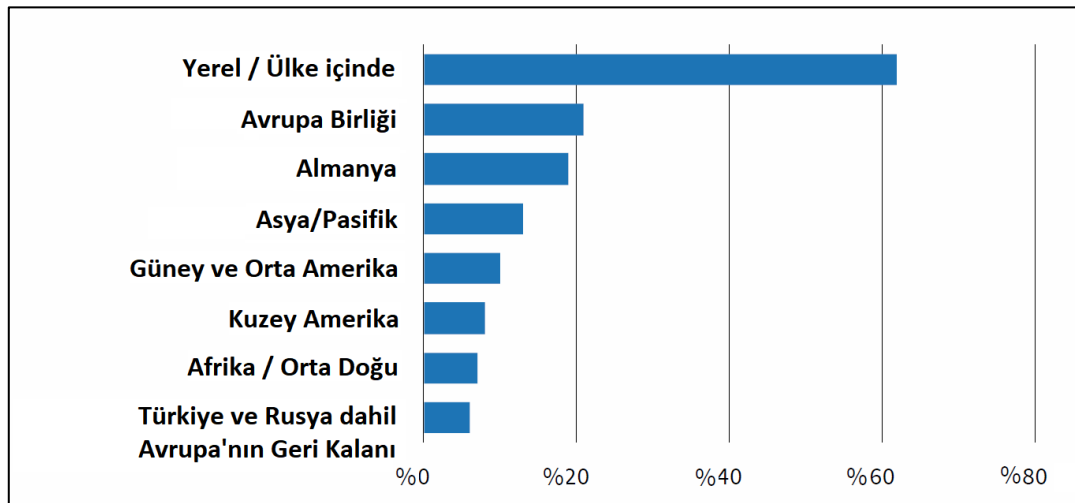

Figure 3. The Targets of a Possible Relocation

Source: AHK, World Business Outlook, Special COVID-19 Survey, July 2020.

COVID-19 also led to the reconsideration of the sales side. Due to the crisis, significantly higher number of companies desire to focus on the Eurozone. Thus, the export of services became important. Because value-added services, that is, additional services beyond product manufacturing, became more and more important for the manufacturing industry. This includes services such as data analysis or consulting. These could often be delivered digitally and therefore travel more easily across the borders. Trade in services has grown faster when compared to trade in commodities for years, and the pandemic has reaffirmed this trend (Flach et al., 2020). Based on an AHK study, bureaucratic requirements and differences in tax laws are the biggest barriers for companies that are willing to provide cross-border services in the EU (AHK, 2016).

Time will tell whether the regionalization plans will actually be implemented. Because the economic consequences of the crisis reduced the corporate equity buffers, and quite a few small businesses had to take out loans to overcome liquidity problems. Thus, investment trends decreased. 48% of small businesses decided to give up or postpone the investment projects. Costs associated with establishing new suppliers or relocating production sites will likely hinder large-scale restructuring of supply chains. It seems more realistic that corporations will increase their critical intermediary stocks and diversify their suppliers. COVID-19 could also promote service trade in the small business industry. Due to the increasing prevalence of digital sales channels, more manufacturing corporations could offer services worldwide in the future.

In the short term, the negative effects of the pandemic on global supply chains would lead to major disruptions, probably most noticeable in the automotive industry. In particular, the deterioration of supply and demand led to significant pressures on several corporations and temporary restructuring of supply and sales channels. Due to the crisis, certain companies now target more sales in Europe. This trend was already present before the pandemic and increased due to the pandemic (Fries et al., 2020). However, in the middle term, large-scale reversal of globalization is unlikely for various reasons. On the one hand, relocation would lead to loss of specialization, smaller product diversity and elimination of comparative cost advantages. On the other hand, geographic proximity does not necessarily lead to greater supply safety, since external shocks could also be observed locally, and diversified supply chains are more beneficial in such cases (Enste and Potthoff, 2020). This also applies to sales markets. Furthermore, shortening the supply chain is associated with larger investments such as the relocation of production sites. Given the liquidity bottlenecks inducted by the crisis and reluctance to invest, this is an unlikely option for several companies now. Instead, increased storage and diversification of suppliers could be expected for critical preliminary products. Second, it would lead to the expansion of supply networks and deepening of globalization. Another driver of international interdependence is trade in services, which became even more important as a result of the pandemic. Because it is easier to provide services regardless of the customer location, which allows new forms of global division of labor. Thus, the COVID-19 pandemic crisis would not reverse globalization; instead, corporate supply chain management would adapt to new conditions, and certain supply networks would be reorganized. Policy is more important for the further development of global trade. With the election of Biden as the President, multilateralism may again be prioritized. However, trade barriers and protectionism will not disappear overnight.

4. Conclusion

Supply chains became the center of attention during the COVID-19 pandemic, since the disruptions in the economy have taken a toll on corporations. In this scenario, green supply chain management (GSCM) could have played a key role by allowing companies to respond to the crisis more quickly by adapting their supply chains; thus, avoiding costly production interruptions and securing the supply of imports.

The “buffer effect” of GSCM is not affected by whether the corporations operate in environmentally sensitive industries. On the contrary, the impact is similar for environmentally friendly and non-environmentally friendly companies. While this finding may seem counterintuitive, it may help investors understand the nature of GSCM. More specifically, it is

consistent with the idea that GSCM provides a positive market signal, albeit a limited one, through a knowledgeable and skilled management.

In the short term, both green and non-green industries would benefit from a better supply chain flexibility and fewer supply chain disruptions. Conversely, given that environmental sustainability would play a more prominent role in the post-COVID-19 world, it could be expected that the long-term benefits of GSCM would be more pronounced for environmentally sensitive industries.

References

- Acquah, I. S. K., Agyabeng-Mensah, Y., & Afum, E. (2020). Examining the link among green human resource management practices, green supply chain management practices and performance. *Benchmarking: An International Journal*.
- Ahi, P., & Searcy, C. (2013). A comparative literature analysis of definitions for green and sustainable supply chain management. *Journal of cleaner production*, 52, 329-341.
- Al-Balushi, Z., & Durugbo, C. M. (2020). Management strategies for supply risk dependencies: empirical evidence from the gulf region. *International Journal of Physical Distribution & Logistics Management*.
- Bardt, H. (2020). *Corona in der automobilen Lieferkette* (No. 77/2020). IW-Kurzbericht.
- Bardt, H., & Beer, S. (2020). Das Marktumfeld der deutschen Exportwirtschaft im Schatten der Corona-Pandemie. *IW-Trends-Vierteljahresschrift zur empirischen Wirtschaftsfor schung*, 47(3), 3-20.
- Craighead, C. W., Ketchen Jr, D. J., & Darby, J. L. (2020). Pandemics and supply chain management research: toward a theoretical tool box. *Decision Sciences*, 51(4), 838-866.
- Czernich, N., & Neumeier, J. (2021). Ifo Branchen-Dialog 2020. *Ifo Schnelldienst*, 74(1), 53-53.
- Duque-Grisales, E., Aguilera-Caracuel, J., Guerrero-Villegas, J., & García-Sánchez, E. (2020). Does green innovation affect the financial performance of Multinationals? The moderating role of ISO 14001 and R&D investment. *Business Strategy and the Environment*, 29(8), 3286-3302.
- Enste, D., & Potthoff, J. (2020). The business ethics of the Coronacrisis: A critical analysis of political measures, economic consequences, and ethical challenges (No. 55/2020). IW-Report.
- Felbermayr, G., Gans, S., Mahlkow, H., & Sandkamp, A. N. (2021). *Decoupling Europe* (No. 153). Kiel Policy Brief.
- Flach, L., Aichele, R., & Braml, M. (2020). Status quo und Zukunft globaler Lieferketten. *Ifo Schnelldienst*, 73(5), 16-22.
- Fries, J., Garnadt, N., Grimm, V., & Nöh, L. (2020). Europa in der Corona-Krise: Europäische Lieferketten müssen europäer werden. *Wirtschaftsdienst*, 100(6), 410-415.

- Green, K. W., Zelbst, P. J., Meacham, J., & Bhadauria, V. S. (2012). Green supply chain management practices: impact on performance. *Supply Chain Management: An International Journal*.
- Jabbour, C. J. C., & de Sousa Jabbour, A. B. L. (2016). Green human resource management and green supply chain management: Linking two emerging agendas. *Journal of Cleaner Production*, 112, 1824-1833.
- Kraftfahrt-Bundesamt. (2020). Fahrzeugzulassungen (FZ) Neuzulassungen von Kraftfahrzeugen und Kraftfahrzeuganhängern –Monatsergebnisse März 2020.
- McWilliams, A., & Siegel, D. (2001). Corporate social responsibility: A theory of the firm perspective. *Academy of management review*, 26(1), 117-127.
- Min, S., Zacharia, Z. G., & Smith, C. D. (2019). Defining supply chain management: in the past, present, and future. *Journal of Business Logistics*, 40(1), 44-55.
- Mollenkopf, D.A., Ozanne, L.K. and Stolze, H.J. (2021), “A transformative supply chain response to COVID-19”, *Journal of Service Management*, Vol. 32 No. 2, pp. 190-202.
- Saiz-Álvarez, J. M., Huezco-Ponce, D. L., & Palma-Ruiz, J. M. (2020). Fostering Corporate Social Innovation through Sustainable Entrepreneurial Ecosystems in Developing Countries. In *Social Innovation of New Ventures* (pp. 30-46). Routledge.
- Schwarzbauer, W., & Koch, P. (2021, May). Zur Bedeutung des Freihandels und globaler Wertschöpfungsketten für Deutschland und Österreich. In *List Forum für Wirtschafts- und Finanzpolitik* (Vol. 46, No. 4, pp. 451-470). Springer Berlin Heidelberg.
- Taqi, H. M., Ahmed, H. N., Paul, S., Garshasbi, M., Ali, S. M., Kabir, G., & Paul, S. K. (2020). Strategies to manage the impacts of the COVID-19 pandemic in the supply chain: implications for improving economic and social sustainability. *Sustainability*, 12(22), 9483.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

Terminolojiler Kısacındaki Çeviribilim (Şahin Taşkaya)

Terminolojiler Kıskaçındaki Çeviribilim

Şahin Taşkaya

Mersin Üniversitesi,

E-mail: taskayasahin@gmail.com

Özet: Çeviri olgusu, gerek medeniyetlerin gelişmesi gerekse de çeviri aracılığıyla bilimsel bilginin yayılması ve bilimin gelişmesine sağladığı katkılar nedeniyle tarihte önemli bir yere sahip olmakla birlikte, araştırmacılar arasında oldukça fazla tartışmaya neden olmuştur. Kısa bir araştırma neticesinde Dilbilim başta olmak üzere birçok bilim alanının çeviri olgusu üzerinde egemenlik talebi bulgulanabilmektedir. Bu taleplerin engellenmesi ve çeviri olgusu odaklı özerk çalışmalara yoğunlaşılması gerektiğini belirten Çeviribilim alanının kurucusu olarak bilinen James S. Holmes, 1972 tarihli Dilbilim kongresinde, artık çeviri odaklı araştırma alanının kendi başına özerk bir yapı oluşturması gerekliliğini dile getirmiştir. Bu talepten sonra geçen 50 yıl gibi bir süreçte Çeviribilim içerisindeki araştırmacılar iki kesime ayrılmıştır. Alanda herhangi bir sorun olmadığını belirten araştırmacılar ile Çeviribilim alanının birçok bilimsel gerekliliği karşılayamadığını belirten araştırmacılar arasında tartışmaların devam ettiği gözlenmektedir. Özellikle 2000'li yıllar ile artan eleştiri akımı neticesinde alanın sınırları ve yapısı tekrar sorgulanmaya başlanmıştır. Bu çalışmada, bahsi geçen eleştirel görüşlerin kapsamını ve bu görüşlerin haklılık derecesini araştırmak amaçlanmıştır. Alana getirilen eleştirilerden birisi, Çeviribilim'in çeviri olgusu odaklı, kendi içerisinden bir sorgulama sürecine girilmek yerine, başka alanlardan alınan bilimsel unsurlar ile yoluna devam etme eğilimi göstermesidir. Ağırlıklı olarak disiplinlerarasılık yapısına dayandırılan bu tür etkileşimler, eleştiren araştırmacılar tarafından "ithal" unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bu ithal unsurların henüz kendi "araştırma nesnesi" tanımını dahi yapamamış alanda karmaşa yaratacağı, henüz sınırlarını tam olarak belirleyememiş bu disiplinin sınırlarının genişleyeceği, dahası büsbütün dağılacığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Halihazırda karmaşık olduğu belirtilen bilimsel görünümün, düzgün tanımlanmamış disiplinlerarasılık ve kesin bilim tanımını reddettiği belirtilen, bilimsel alanların erimesini hızlandırdığına yönelik eleştiriler bulunan postmodernite gibi yapılar ile bilimsel durumun daha da içinden çıkılmaz bir duruma doğru ilerlediği belirtilmektedir. Bahsi geçen bu sorunları çözüme yolunda alanın ilerlemesi, araştırmacıların sağlıklı bir iletişim kurması için gereken ve bilimsel gerekliliklerden birisi olan terminolojinin alanda sorunlu olduğu dile getirilmiş ve getirilmeye devam etmektedir. Alanda tek ve kendi içerisinden çıkmış bir terminoloji bulunması gerekirken, farklı birçok alandan alınmış terim ve terminolojilerin Çeviribilim alanında kendisine yer bulduğu eleştirel araştırmalarda gözlenmektedir, dolayısıyla Çeviribilim'in bilimsellik gerekliliklerini yerine getiremediği yönünde eleştiriler alanda sıkça dile getirilmektedir. Aynı olgulara farklı terimler verme vb. gibi kendisini farklı şekillerde gösteren bu durumun, alanın sorunlarını çözüme ve ilerlemesine engel oluşturduğu belirtilmektedir. Alandaki akademik çalışmalar incelendiğinde, araştırmacıların çevirinin farklı kısımlarına odaklandığı ve kuramlarında aynı olgular için farklı terimler ve farklı kuramsal terminolojiler kullandıkları saptanmaktadır. Farklı arka planlara, farklı geleneklere sahip araştırmacıların, farklı araştırma nesnelere ile alandaki bu terminolojik karmaşayı daha da artıracığı, alandaki literatürün dikkatli bir şekilde incelenmesi sonucu kaçınılmaz olarak görülebilmektedir. Bu sorunun çözümü olarak sistemli ve olgusal bir araştırma süreci ile alanın araştırma nesnesinin düzgün tanımlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bilimsel olarak tanımlanmış araştırma nesnesi ve olgusallaştırıcı bir araştırma ile terim ve terminoloji üretimi sağlanmalı ve önceki

araştırmacıların tutumu olan çevirinin belli bir sürecine odaklanan kısmi kuramlar yerine genel bir kuram arayışına girilmesi gerekliliği bilimkuramsal çerçevede belirtilmektedir. Ancak genel kabul görmüş araştırma nesnesi, terminoloji ve kuram ile alanın sorunlarının çözüleceği ortadadır.

Anahtar Kelimeler: terminoloji, disiplinlerarasılık, bilimsellik, özerklik, karmaşa.

VII. INSAC International Congress on Social and Education Sciences (INCSES-2021)

İnsan Hakkı Olarak Hasta Hakları: Çatışma Ortamlarında “Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma” Hakkına Yönelik Cinsiyet Temelli İhlaller (Yunus Düger)

İnsan Hakkı Olarak Hasta Hakları: Çatışma Ortamlarında “Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma” Hakkına Yönelik Cinsiyet Temelli İhlaller

Öğr. Gör. Dr. Yunus Düger
Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Osmaneli Meslek Yüksekokulu
E-mail:yunus.duger@bilecik.edu.tr

Özet: Bu çalışmada silahlı ya da siyasi çatışmalar sırasında ve sonrasında cinsiyet temelli ayrımcılık bağlamında kadınlara ve kız çocuklarına yönelik, hasta hakları içerisinde sayılan “sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkı”na ilişkin ihlallerin neler olduğu ve bunların temel nedenleri ortaya konulması amaçlanmıştır.

Ülkelerde yaşanan çatışma ortamlarında, kişilerin yaşam, sağlık ve güvenlik hakkı gibi temel insan hakları üzerinde birçok olumsuz etkileri görülür. Bir ülkede yaşanan siyasi ya da askeri çatışmalar gerek devletin gerekse toplumun ve bireylerin olaylara ve olgulara direncini zayıflatabildiği için, sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkına yönelik olanakları da kötüleştirebilir. Çatışmalar, tıpkı birtakım doğal afetler ya da felaketler de olduğu gibi toplumun tüm bireylerini eşit bir şekilde etkilemez. Ülkelerin gerek sosyal ve kültürel yapısı gerekse bireylerin ve toplumun olaylara, olgulara ya da durumlara bakış açıları, özellikle kadınların ve kız çocukların sağlık gibi temel insan haklarını ihlal edici bir boyuta taşıyabilir. Dünyanın birçok ülkesinde yaşanan çatışmalar göstermektedir ki, çatışma ortamlarında kadınların ve kız çocukların sağlık ve güvenlik hakları, erkeklere göre daha fazla ihlal edilmektedir. Çatışma sonrası yerinden edilmiş ve sağlıksız bir şekilde mülteci kamplarında kalmak zorunda olan hamile ve emziren kadınların, bu özel durumlarına uygun bir sağlık hizmetlerinden ve malzemelerden faydalanma hakları ihlal edilmektedir. Bu durum sağlıksız ortamlarda doğum yapılmasına ya da kadınların düşük yapmasına yol açabilmektedir. Ayrıca çatışma ortamlarında ya da kurulan mülteci kamplarda kadınlar ve kız çocuklar için, gerek kadına özgü birtakım rahatsızlıklarına yönelik hijyen koşullarına gerekse cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine ya da bunlarla ilgili eğitime erişim sorunları yaşanmaktadır.

Dolayısıyla bir çatışma sırasında ya da sonrasında sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkı konusunda yaşanan sorunlar, kadınları ve kız çocukları daha fazla olumsuz etkiler. Bu türden olumsuzlukların temel nedenini, bir toplumda kadına ve erkeğe biçilen rollerden, çalışma yaşamındaki iş bölümünden ya da kadınların yaşam alanlarını sınırlandıran kimi kültürel ve ahlaki –değer yargularından– normlardan kaynaklanabilmektedir. Daha doğrusu bir toplumda ya da devlette daha önceden var olan cinsiyete dayalı eşitsizlikler ve ayrımcılıklar çatışma ortamıyla birlikte daha belirgin bir hale gelir ve bu durum insani yardımlara ve sağlık hizmetlerine erişim hakkına da olumsuz yansımaları olabilir. Başka bir deyişle, çatışmalar cinsiyet temelli ayrımcılığı arttırabilir ve kadınları ve kız çocuklarını genellikle erkeklere göre, sağlık hizmetlerinden faydalanma hakkı açısından daha savunmasız hale getirebilir. Ayrıca çatışma sonrası insani yardım ve sağlık hizmetlerinin genellikle erkekler tarafından yürütülmesi bazı toplumlarda kadınların bu hizmetlere yönelik taleplerini iletememesiyle sonuçlanmaktadır. Buradaki temel nedenlerden biri birtakım kültürel ve sosyal normlardan dolayı kadınların/kızların, eşleri ya da erkek akrabaları izni olmadan evden çıkamamaları ya da erkek görevliler ile bizzat bir iletişim kurmak istememelerinden ya da yabancı erkeklerle iletişime geçilmesine izin verilmemesinden kaynaklanmaktadır. Sağlık hizmetlerinden eşit ve adil bir şekilde yararlanılmamasındaki bir diğer neden ise, çatışmalar sonrası özellikle dul kalmış ya da evli olmayan kadınların ve kız

çocukların insani yardım ya da sağlık hizmetleri sunucuları gibi yetkili konumundaki erkekler karşısında cinsel sömürüye ve saldırıya açık hale getirilmiş olmalarıdır. Ayrıca kadın ve kız çocukların kimi toplumlarda eğitim olanaklarından yoksun kalması –bırakılması– nedeniyle, çatışma sonrası sağlık hizmetlerinden ne şekilde yararlanılacağı ve kaynaklara nasıl erişileceği konusunda bilgiye sahip olmamaları da bir başka nedendir. Diğer yandan insani yardım ve sağlık hizmetlerinin sunumunun ve karar alıcıların çoğunlukla erkekler tarafından oluşması, sağlık hizmetlerinden nitelikli bir şekilde yararlanma hakkı açısından düşünüldüğünde, kadın ve kız çocukların özel ihtiyaçları gözardı edilebilmektedir.

Bu çalışmada literatür taraması, öncelikle bir toplumda daha öncede varolan birtakım hazır değer yargıları ve sosyal-kültürel-ahlaki normların insan davranışları üzerine etkisi ve bunların çatışma ortamlarında toplumda bazı kesimlerin sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanıp yararlanamama durumu üzerine ağırlık verilmiştir. Gerek bu alandaki literatür çalışmaları gerekse silahlı çatışma sonrası uluslararası insani yardım kuruluşları tarafından hazırlanan raporlar, silahlı çatışma sırasında ve sonrasında yürütülen insani acil ve sağlık hizmetlerinde cinsiyet temelinde önemli riskler ve ihlaller olduğunu göstermektedir. Örneğin Haiti ve Sri Lanka gibi çatışmaların yoğun olarak yaşandığı ülkelerde özellikle kadın ve kız çocukların yeterli nitelikte sağlık hizmetlerinden faydalanmadıkları görüldüğü gibi, diğer yandan güvenlik ve barınma gibi sorunlardan dolayı kadınlara ve kız çocuklarına yönelik cinsel istismar, tecavüz ve erken yaşta evlilik gibi bir diğer önemli insan hakları ihlalleri yaşanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Hasta Hakları, İnsan Hakları, Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Hakkı, Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık.*

insackongre@gmail.com

Konular

Açık ve Uzaktan Öğrenme Arkeoloji Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi Avrupa Birliği Bankacılık ve Sigortacılık Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat Beşeri ve İktisadi coğrafya Bilgi ve Belge Yönetimi Bölgesel Çalışmalar Çağdaş Dünya Tarihi Çocuk Gelişimi Dilbilimi Ekonometri Erken Hıristiyan ve Bizans Sanatları Eskiçağ Tarihi Felsefe Finans Fiziki Antropoloji ve Paleoantropoloji Fiziki Coğrafya Gazetecilik ve Medya Çalışmaları Gelişim Psikolojisi Genel Türk Tarihi Görsel İletişim Tasarımı Halkla İlişkiler, Hukuk, İnsan Hakları , Anayasa Hukuku, İktisadi Düşünce İktisat Tarihi İletişim Çalışmaları Kamu Yönetimi Makro İktisat Maliye Mikro İktisat Muhasebe Nicel Karar Yöntemleri Organizasyon Ortaçağ Tarihi Osmanlı Kurumları ve Medeniyeti Öğrenme-Bilişsel-Biyo-Deneysel Psikoloji Pazarlama Reklamcılık Sanat Tarihi Sinema Siyasal Düşünceler Siyasal Hayat ve Kurumlar Siyaset Bilimi Siyasi Tarih Sosyal Hizmet Sosyal Politika Sosyal Psikoloji Sosyal ve Kültürel Antropoloji Sosyoloji Turizm Türk İslam Sanatı Uluslararası İktisat Uluslararası İlişkiler Uluslararası Ticaret Uygulamalı Psikoloji Üretim ve Operasyon Yönetimi Yakınçağ Tarihi Yeniçağ Tarihi Yerel Yönetimler, Kent ve Çevre Politikaları Yönetim Bilişim Sistemleri Yönetim ve Strateji Yükseköğretim Çalışmaları Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Eğitimi Eğitim Bilimleri Güzel Sanatlar Eğitimi Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Özel Eğitim Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Sosyal Bilimler Eğitimi Temel Eğitim Türkçe Eğitimi Yabancı Dil Eğitimi Endüstri Ürünleri Tasarımı İç Mimarlık Mimarlık Peyzaj Mimarlığı Şehir ve Bölge Planlama, Geleneksel Türk Sanatları Müzik Plastik Sanatlar Sahne Sanatları Sinema Tasarım Taşınabilir Kültür Varlıkları / Sanat Eserleri Restorasyonu ve Konservasyonu

Topics

Open and Distance Learning Archaeology Atatürk's Principles and History of the Republic European Union Banking and Insurance Western Art and Contemporary Art Human and Economic Geography Information and document management Regional Studies Contemporary World History Child Development Linguistics Econometrics Early Christian and Byzantine Arts Ancient History Philosophy Finance Physical Anthropology and Paleoanthropology Physical Geography Journalism and Media Studies Developmental Psychology General Turkish History Visual Communication Design Public Relations, Law, Human Rights, Constitutional Law, Economic Thought History of Economics Communication Studies Public Administration Macro Economics Finance Microeconomics Accounting Quantitative Decision Methods Organization Medieval History Ottoman Institutions and Civilization Learning-Cognitive-Bio-Experimental Psychology Marketing Advertising History of Art Cinema Political Thoughts Political Life and Institutions Political Science Political history Social service Social Policy Social Psychology Social and Cultural Anthropology Sociology Tourism Turkish Islamic Art International Economics International Relations international Trade Applied Psychology Production and Operations Management Modern History Modern History Local Governments, Urban and Environmental Policies Management Information Systems Management and Strategy

Higher Education Studies Computer Education and Instructional Technology Religious Culture and Moral Education educational Sciences Fine Arts Education Mathematics and Science Education Special Education Guidance and Psychological Counseling Social Sciences Education Basic Education Turkish Education Foreign language Education Industrial Products Design Interior Architecture Architecture Landscape Architecture City and Region Planning, Traditional Turkish Arts Music Plastic arts Performing Arts Cinema Design Portable Cultural Property / Restoration of Artworks and Conservation